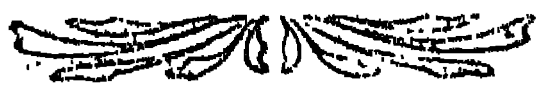
శ్రీరామచంద్ర.

బ్రహ్మపురాణము

ద్వితీయసంపుటము.

రూపగుణరహితు, నజు, ని
ర్లేపుని, కూటస్థు, నచలు, నిరామయు, స
ర్వోపాధిముక్తు, సర్వో
ద్దీపితు, నచ్యుతుని బ్రస్తుతింతుము భక్తిన్.

—— సప్తత్రింశదధ్యాయము. ——

బ్రహ్మదేవుం డిట్లనియెను. సుమేరుశైలంబున నానారత్నవిరాజితంబును, విచిత్రంబును, త్రిలోకపూజ్యంబును, అప్రమేయంబును, సర్వజనపూజితంబును నగు నొక్కతిష్ఠస్థలం బనుశృంగమునందు సర్వధాతుచిత్రితంబును, పర్యంకముంబోలి విశాలంబు నగుశిలాతలంబునందు పూర్వ మొకప్పుడు దేవదేవుండగు శంకరుం డేకాకియై కూర్చుండియుండెను. నిత్యానపాయినియగు గిరిరాజకుమారియు నమ్మహాదేవుని పార్శ్వమునం దుపవిష్టయై యుండెను. మహాత్ములగు నాదిత్యగణంబులును, తేజోనిధులగు వసుగణంబులును, భిషగ్వరులగు నశ్వినీకుమారులును, గుహ్యకగణపరివృతుండగు యక్షరాజు వైశ్రవణుండును జగదీశ్వరుండగు నాతని నుపాసించుచుండిరి. ఉశనుండును మహామునియగు సనత్కుమారుండును, సనత్కుమారప్రముఖమహర్షులును, అంగిరసాది దేవర్షులును, పర్వతనార

దులును, గంధర్వాప్సరోగణంబులును నచ్చటికేతెంచిరి. వివిధకుసుమ పరిమళంబులతో మందమారుతంబులు వీతెంచుచుండెను. తరులతాదులు సర్వర్తుకుసుమసమూహంబులచే విరాజిల్లుచుండెను. సిద్ధవిద్యాధరాదితపోధనులును, నానారూపధరు లగుభూతగణంబులును, మహాకాయు లగురాక్షసగణంబులును, పిశాచసంఘములును, వివిధాయుధధరులై, వివిధాకారులైన దేవానుచరులును, శూలధరుండును, భగవానుండు నగునందీశ్వరుండును, సర్వతీర్థమయియై మూర్తీభవించియున్నగంగాదేవియు పశుపతి యగునమ్మహాదేవు నుపాసించుచుండిరి.

ఇట్లు సకలదేవతాసమూహంబులచేతను భగవానుండగుశంకరుండు సంపూజితుండై యున్నసమయంబునఁ బ్రజాపతి యగుదక్షుండు పూర్వోక్తవిధానంబున యజ్ఞముం గావించుట కారంభించి యుండెను. స్వర్గమునుండి యింద్రాదిదేవతలందఱును దక్షాలయంబునకుఁ జేరియుండిరి. వారందఱును దివ్యవిమానారూఢులై నానాద్రుమలతాకీర్ణంబగు గంగాద్వారమునఁ బరివేష్టించి యుండిరి. యజ్ఞభాగులగునాదిత్యవసురుద్రసాధ్యాదిదేవగణంబులందఱును విష్ణుదేవునితోఁగూడ వచ్చియుండిరి. యజ్ఞకర్తలగుఋషిగణంబులును విచ్చేసియుండిరి. అనలతేజులగుదేవతాగణంబులు కళత్రసహితముగా విమానారూఢులై వచ్చియుండిరి.

యజ్ఞదర్శనార్థులై యిట్లువచ్చియున్నవారినందఱిం గాంచి దధీచిమునీంద్రుండు దక్షప్రజాపతి నుద్దేశించి సక్రోధంబుగా నిట్లనియెను. అపూజ్యులఁ బూజించుటవలనను, పూజ్యులఁ బూజింపకుండుటవలననుగూడ మహాపాపము సంభవించు ననుటకు సందియము లేదు. పశుపతి సర్వపూజ్యుండు. నీవాతనిఁ బూజింపక యేలయుపేక్షింతువు? అనుటయు దక్షుండు నాకిచ్చటఁ ద్రిశూలధరులును, గపర్దులు నగునేకా

దళరుద్రులున్నారు. వీరికిభిన్నుం డగుమహేశ్వరు నేనెన్నండు నెఱుం గ ననియెను. అంత దధీచిమునీంద్రుండు క్రోధముతో సకలలోకా ధ్యక్షుండగుశంకరుని నీవీయజ్ఞమునకాహ్వానింపవైతివి. నేను నిశ్చయ ముగా నమ్మహాదేవునికంటె నితరదైవతంబుల నెఱుంగనివాఁడ నైతి నేని నాసత్యబలంబుచే నీదక్షుయజ్ఞము సుస్థిరంబు గాకుండుఁగాక! అని పలుకుటయు దక్షుండు నేను విష్ణుదేవునకు వివిధంబు లగుయాగభాగం బుల నర్పించితిని. రుద్రాదులును, దక్షిణ దేవతలునుగూడఁ దమ భాగములం గైకొనిరి. నేను శంకరునకుమాత్రము యజ్ఞభాగము స ర్పింపఁదలఁచుకొనలేదు. అని చెప్పెను.

ఇట నుమాదేవి దక్షుయజ్ఞమునకుఁ బోవుచున్న దేవతలం గాంచి తనపతి యగుపశుపతినుద్దేశించి దేవా! ఈయింద్రాదిదేవతలందఱు నెచ్చటికిఁ బోవుచున్నారో యానతీయవలయునని ప్రార్థించుటయు మహేశ్వరుం డో దేవీ! ప్రజాపతి యగుదక్షుం డశ్వమేధయాగము చే యుచున్నాఁడు. వీరందఱు నచ్చటికే పోవుచున్నారని చెప్పెను. అంతఁ బార్వతీదేవి మహాదేవా! ఆయజ్ఞమునకు మీ రేల పోలేదని ప్రశ్నించు టయు మహేశ్వరుండు ప్రియా! సర్వయజ్ఞములందును నాకు భాగము లేకుండునట్లు దేవతలచేతనే కల్పింపఁబడియెను. నేనట్లే పూర్వాగతపథ ము నవలంబించి సంచరింపవలయును. దేవతలు నాకు యజ్ఞభాగము ల నర్పింపరు. అనుటయు గౌరీదేవి దేవా! గుణప్రధానములచే సకల దేవతలయందును మీరే ప్రధానులు. తేజోయశశ్శ్రీలచే మీరెల్లరికి నజేయులు. అట్టిమీకు యజ్ఞభాగము లేకుండుట నాకు వి[illegible] నున్నది. ఈదుఃఖముచే నాదేహమంతయుఁ గంపించిపోవుచున్నది. స భూతనాథా! ఇంద్రాదిదేవగణంబులతోఁగూడ నీకును యజ్ఞభాగము లభించుటకు నేనెట్టిదానతపోనియమాదులఁ గావింపవలయునో చెప్ప

పలికెను. సతీమణి యగుగౌరి యిట్లు సంశయభీతహృదయముతోఁ బ్రశ్నించుటయు మహాదేవుం డించుకచింతించి యోదేవీ! నీవిట్లనుట యుక్తము గాదు. ఓవిశాలాక్షీ! ఇంద్రాదిదేవతాగణంబులు ధ్యాన మూలంబున నాతత్త్వము నెఱింగియే యున్నారు. నేను కోపించిన చోఁద్రిభువనంబులును దగ్ధములై పోవును. బ్రహ్మవేత్త లగుసాధుపు రుషులు నన్ను యజ్ఞేశ్వరునిగాఁ బ్రస్తుతించుచుందురు. రథంతరసామ గీతము నన్నుద్దేశించియే గానము చేయఁబడుచున్నది. యజమానులు బ్రహ్మమంత్రములతో నన్నర్చించుచుందురు. నాకొఱకు యజ్ఞభాగ ము కల్పింపఁబడియున్నది.

అని యుపలాలించుటయు దేవి యిట్లనియెను. ఓశర్వా! నీవు సాధారణస్త్రీజనంబునుంబోలి యాత్మస్తుతి చేసికొని గర్వపడుచున్నావ ని యెత్తిపొడుచుటయు, భగవానుం డోదేవీ! నేనూరక యాత్మస్తవము చేసికొనుట లేదు. ఇదిగో! నాభాగరక్షణంబునకై యొక్కని సృష్టిం చెదను చూడుము! అని చెప్పిమహాదేవుండు తనక్రోధానలంబుచే వ క్త్రమునుండి యొకభూతమును సృజించి నీవు సత్వరంబుగఁ బోయి దక్షాధ్వరధ్వంసముఁ గావించిరమ్మని యాజ్ఞాపించెను. సింహావేషముఁ దాల్చియున్నయాభూతము తీవ్రవేగంబున బయలుదేఱినప్పుడే దక్షమ ఖంబు విధ్వస్తంబైనట్లు తోఁచెను. భీమవిగ్రహయు మహేశ్వరియు నగుభద్రకాళి సాక్షీరూపంబున నాతని ననుసరించి పోయెను. శ్మశా నవాసనిరతుండును, శివక్రోధమూర్తియు నగునాభూతము వీరభద్రనా మంబున విఖ్యాతిం గాంచెను. ఆవీరభద్రుండును స్వయముగాఁ దన రోమకూపంబులనుండి రుద్రవీర్యులగుబహుసహస్రరుద్రానుచరులను సృజించెను. ఆగణేశ్వరు లందఱును రుద్రానుచరులును, రుద్రపరాక్ర ములునైరి. వారందఱును గిలకిలారావంబులచే భూనభోంతరముల

బ్రతిధ్వనింపఁజేయుచు నత్యుత్సాహముతో బయలుదేఱెను. వారిభీషణారావంబులచే స్వర్గవాస్తవ్యులందఱును విభ్రాంతులగుచుండిరి. పర్వతములు బ్రద్దలై పోవుచుండెను. వసుంధర కంపించిపోవుచుండెను. సమీరణములు చెలరేఁగిపోవుచుండెను. సాగరములు సంక్షుభితములగుచుండెను. అగ్నులు దీప్తిహీనము లగుచుండెను. భాస్కరప్రభలు పరిమ్లానము లగుచుండెను. గ్రహతారకాగణంబు లప్రకాశము లగుచుండెను. దేవదానవమానవాదిసకలజీవులును నిస్తేజులై పోయిరి. ఈ విధముగా జగంబంతయు నిబిడాంధకారబంధురముగాఁ జేయుచు నతివేగాగమనంబులచే గణేశ్వరు లందఱును విజృంభించుచుండిరి. వారు యజ్ఞశాలం బ్రవేశించినంతనే యూపంబుల నన్నిటిని బెల్లగించి పాఱవైచి యొక్కసారిగా సింహనాదములం గావించుచు భీకరాకారంబులతో నుద్ధతులై చిందులుద్రొక్కుటయు యజ్ఞపాత్రంబు లన్నియును జూర్ణీభూతములై పోయెను. యజ్ఞశాలయంతయు విధ్వస్తమై పోయెను. పర్వతోపమంబు లగుదివ్యాన్నంబులును, పానీయంబులును, భక్ష్యంబులును, మఱియు నాయజ్ఞంబునకు సంపాదింపఁబడిన పాలు, నేయి, తేనె, పాయసము, షడ్రసములు, మాంసములు, దివ్యంబులగుచోష్య లేహ్యపేయపదార్థంబులునుగూడ నారుద్రానుచరులచేఁ గబళితములై యపవిత్రములై వినష్టములై పోయెను.

రుద్రకోపసంభవులును, గోరధమూర్తులును, గాలాగ్నిరుద్రతేజులును, బర్వతాకారులునగు ప్రమథగణంబులు భయంకరవిహారంబులఁ గావించుచు, వివిధభక్ష్యంబుల భుజియించుచు, సురసుందరీమణులం బట్టి నలుదెసలకు విసరిపాఱవైచుచు ననేకవిధంబుల యజ్ఞశాలయంతయును జిందఱవందఱగఁ జేసివైచిరి. ఈవిధముగా రుద్రకోపప్రేరితుండును, బ్రతాపవంతుండు నగువీరభద్రుండు దుర్ధర్షులగురుద్రాను

చరులతోఁ గలసి సర్వదేవరక్షితంబగు దక్షయజ్ఞమును భద్రకాళీసమ క్షంబున దగ్ధంబు గావించివైచెను. రుద్రానుచరులందఱును విజయో ల్లాసముచే సింహనాదములం గావించుచుండిరి. అప్పుడింద్రాదిదేవత లందఱును దక్షప్రజాపతిసహితులై నిటలతటంబుల నంజలిబంధంబు గావించుకొని వీరభద్రునుద్దేశించి మహాత్మా! నీవెవ్వఁడవో యెఱింగిం పు మని ప్రార్థించుటయు వీరభద్రుం డిట్లనియెను.

ఓసురవరులారా! నేనుదేవదానవులలో నెవ్వండను గాను. నే నెద్దియైన ననుభవింపఁగోరి యిచ్చటికి వచ్చియుండలేదు. నాకుఁ జూ డఁదగిన దేదియును లేదు. నేనింద్రుఁడనుగాను. ఇటకు వచ్చుటకు నాకెట్టికోరికయును లేదు. దక్షమఖధ్వంసము చేయుటయే నాయుద్దేశ ము. అందుకొఱకే వచ్చితిని. నేను రుద్రకోపమువలన జనించితిని. నాపేరువీరభద్రుఁడు. దేవీకోపసంజనిత యగునీమె భద్రకాళి. ఈమె దేవదేవుని యాదేశముచే నిటకు వచ్చినది. కావున నోదేవతలారా! మీరుసత్వరంబుగ మహాదేవునిశరణముం గాంచుఁడు. ఏమనిన— శివానుచరులయనుగ్రహామృతంబె నుమాపతికో్రధమే యించుకప్రి యమైనది. అనిప్రబోధించెను.

మునివరులారా! దక్షమఖశాలయందలి సకలవస్తువులును జెల్లా చెదరై పోయెను. శివానుచరు లెల్లకడల నమంగళారావములం గావిం చుచుండిరి. అప్పుడు యజ్ఞము మృగరూపముం దాల్చి యాకాశమా ర్గమునఁ బలాయితం బగుచుండుటయు గణేశ్వరుండగువీరభద్రుండు క నుంగొని ధనుర్బాణధారియై యామృగంబు ననుసరించెను. అప్పుడు తేజోమయుండగువీరభద్రునికో్రధమువలన నొకస్వేదబిందువుపతితం బై దానినుండి కాలానలసన్నిభంబగు నొకయగ్నిజ్వాల యుదయించె ను; ఆయగ్నిమధ్యమునుండి హ్రస్వాకారుండును, రక్తాక్షుండును, హ

రితశ్మశ్రుండును, ఊర్ధ్వరోముండును, భయంకరుండు నగునొకపురు షుండుదయించెను. ఆతనిశరీరమంతయును రోమరాజిచే నిండియుండె ను. కృష్ణవర్ణుండును, రక్తకర్ణుండును, రక్తవసనధారియు మహాసత్త్వశాలి యు నగునాపురుషుఁ డగ్నింబోలి పాఱిపోవుచున్నయజ్ఞమృగమును ద గ్ధముచేసివైచెను. అప్పుడు దేవతలందఱును భయభ్రాంతులై దశది శలఁ బలాయితు లగుచుండిరి. ఆపురుషునివిక్రమవిహారంబునకు స ప్తద్వీపవతి యగుపృథ్వి యంతయును గంపింపసాగెను. దేవలోకభ యంకరంబులగుమహాభూతంబులు నలుదెసలఁ బరుగులెత్తుచుండెను. అప్పుడు నేను మహాదేవుని బూజించి మహాదేవా! సకలదేవతలును నీకు యజ్ఞభాగమును సమర్పించెదరు. నీవు క్రోధము నుపసంహరింపుత ము. ఈసకలదేవతలును, ఋషులును నీక్రోధమునలన శాంతిలాభమును బడయఁజాలకున్నారు. మహాత్మా! నీస్వేదమునుండి జనియించిన మహాపురుషుఁ డింతటినుండి జ్వరనామంబున విఖ్యాతిం గాంచఁగలఁ డు. నీతేజమునందలియీయంశమును లోకమంతయు నేకమైనను భ రింపఁజాలదు. కావున దీనిననేకరూపములుగా విభజింపుమని ప్రార్థిం చుటయుఁ బినాకపాణి నావిన్నపమును మన్నించి సంప్రీతుండై యా క్రోధజ్వరము ననేకభాగములుగా విభజించెను. అప్పుడు దేవదేవున కు యజ్ఞభాగము నిర్ధారితమయ్యెను.

అప్పుడు దక్షుఁడు ప్రాణము లుగ్గఁబట్టుకొనివచ్చి మహాదేవుని శరణముం గాంచెను. శతురుద్రమనుండగు నద్దేవుం డందఱ ననలోకిం చుచు మందహాసవదనముతో దక్షునుద్దేశించి నీకేమికావలయునోకోరు కొను మనియెను. దక్షుండును బ్రాంజలియై భయముతో సబాష్ప నయనుండై మహాదేవా! నీవు నాయెడలఁ బ్రసన్నుండవైతివేని, నేను నీదయకుఁ బాత్రుండ నగుదునేని చిరకాలమునుండి యతిప్రయాసము

ట్లో సంపాదింపఁబడి నీయనుచరగణంబులచే విధ్వస్తంబులై పోయిన సకలయజ్ఞపరికరంబులును, అన్నాదిదానులును, వివిధభక్ష్యభోగ్యద్రవ్యంబులునుగూడ నీయనుగ్రహంబుచే సఫలసంపన్నంబులగుంగాక! యని ప్రార్థించెను. అంత మహాదేవుండట్లేయగునని యనుగ్రహించెను.

దక్షుండిట్లు వరప్రాప్తుండై పరమేశ్వరునకు సాష్టాంగనమస్కారంబు గావించి యష్టోత్తరసహస్రనామంబుల నుచ్చరించుచు సంస్తవంబు గావించెను. అప్పుడు మహాదేవుండు సుప్రసన్నుండై యోసువ్రతా! నీసంస్తవంబునకు నేను సంతుష్టుండనైతిని. నీకు సాలోక్యము నొసంగితినని యాశ్వాసించి యోప్రజాపతీ! నీవు నీయజ్ఞము విధ్వస్తంబయ్యె నని విచారింపకుము. నాయనుగ్రహముచే నీకు సహస్రాశ్వమేధయజ్ఞఫలంబును, శతవాజపేయయజ్ఞఫలంబును లభింపఁగలదు. దేవదానవదుర్లభంబును, నిగూఢంబును, అనిందితంబును, వర్ణాశ్రమధర్మావిరుద్ధంబును, పశుపాశవిమోక్షణంబును, సర్వాశ్రమసమ్మతంబును, సర్వపాపహరంబును, శుభకరంబునగు ద్వాదశవర్ష పాశుపతవ్రతఫలలాభంబు నీకు సిద్ధించుఁగాక! నీవు విచారమును విడువు మని యనుగ్రహించి గణసహితంబుగా నంతర్ధానుం డయ్యెను.

ఆసమయమునందు మహాదేవుఁడు యథోచితముగా యజ్ఞభాగమును బడసి సర్వభూతశాంతికొఱకు శైవజ్వరమును బహురూపములుగా విభజించెను. అందు నాగగణంబులకు శిఖాభితాపంబును, పర్వతంబులకుశిలాజత్తును, జలంబులకు నీలికయు, భుజగంబులకు నిర్మోకంబును, సురభిగణంబులకు ఖోరకంబును, భూతలంబున నూషరంబును, శునకంబులకు దృష్టిప్రతిరోధంబును, అశ్వంబులకు రంధ్రాగతంబును, బర్హిగణంబులకు శిఖోద్భేదంబును, కోకిలంబులకు నేత్రరోగంబును, మహాత్ములకు ద్వేషణంబును, శుకంబులకు హిక్కయు, శార్దూలంబుల

షు శ్రీమయు జ్వరంబులయ్యెను. మానభలలో నిడి జ్వరంబనియే విఖ్యాతంబగుచున్నది. ఈజ్వరము జనించినదిమొదలుమరణించువఱకును మానవదేహముల నధిష్ఠించి యుండును. జ్వరనామకంబగునీమహేశ్వరతేజము సర్వజనసన్మాన్యంబును వంద్యంబు నైనది. నిశ్చలచిత్తుండై యీశ్వరచరిత్రమును నిత్యమునుబఠించువాఁడు ముక్తరోగియై పరమానందముతో సర్వాభీష్టసిద్ధుండగును.

—♦ ఏకామ్రక్షేత్రమాహాత్మ్యము. ♦—

మహాస్థలందఱును బ్రహ్మచేఁ జెప్పంబడినయీపుణ్యచరిత్రము నాలకించి యానందపులకితులై పితామహునింగాంచి దేవా! నీవుమహాదేవుండగుశంకరునిమాహాత్మ్యమును వర్ణించితివి. దక్షయజ్ఞధ్వంసకథను వింటిమి. మాకిఁక నేకామ్రక్షేత్రమాహాత్మ్యముంగూర్చి బోధింపుమని ప్రార్థించిరి. అప్పుడు బ్రహ్మదేవుం డిట్లుచెప్పందొడంగెను.

మునివరులారా! మహాదేవునకుఁ బ్రియంబగునేకామ్రక్షేత్రము సర్వపాపహరంబును, పుణ్యప్రదంబును, సర్వజనదుర్లభంబు నైనది. దానింగూర్చిసంక్షేపముగాఁ జెప్పెద నాలకింపుఁడు. అది యష్టతీర్థసమన్వితమైనది. కోటివిలసితంబగువారణాసింబోలి యది యతిపవిత్రమైనది. ఆక్షేత్రమునందుఁ బూర్వమొక యామ్రవృక్షముండెడిది. ఆవృక్షమువలననే యాక్షేత్రమున కాపేరు గలిగినది. ఆదివ్యక్షేత్రము నిత్యసంతుష్టులగునరనారీగణంబులచేతను, విద్వజ్జనంబులచేతను, ధనధాన్యసమృద్ధులచేతను మనోహరగృహగోపురంబులచేతను, అమూల్యమణిగణంబులచేతను, రాజహంససన్నిభంబులగుశుభ్రప్రాసాదమాలికలచేతను, వివిధరాజమార్గంబులచేతను, విచిత్రప్రాకారంబులచేతను, విరాజిల్లుచుండును. వివిధవర్ణపతాకాభిశోభితంబగునానగర మగాధంబులగునగడ్తలచేతను, ఆయుధపాణులగుభటులచేతను సర్వదా పరిరక్షి

తమై యుండును. అందెల్లప్పుడు నానందోత్సవములు పూర్ణీభవించి యుండును. వీణావేణుమృదంగాదివివిధవాద్యంబులు దశదిశలనూఱు మ్రోగుచుండ నాక్షేత్రము దివ్యోద్యానంబులచేతను, దేవభవనంబులచేతను శోభిల్లుచుండును. అందు రత్నహారాలంకృతలును, బద్మపత్రాయతాక్షులును, పీనోన్నతవక్షోభాగలును, యువతులును, బూర్ణచంద్రాననలును, సూక్ష్మావలగ్నలును నగురమణీమణులు సర్వదా ప్రఫుల్లహృదయములతో విహరించుచుందురు. అందలిరమణీమణులందఱును విదుషీమణులే. అందఱుఁబ్రియదర్శినులే. అందఱును సౌభాగ్యవతులును, బ్రియవాదినులు, స్థిరయౌవనగర్వితలు, సుచరిత్రలు దివ్యమాల్యాలంకృతలు నై యుండుదురు. అందుస్త్రీలేకాక పురుషులుగూడ రమణీయాకారులె. అందు చతుర్వర్ణంబులవారును స్వధర్మనిరతులై వాసము చేయుచుందురు. అందు దుర్వృత్తులుగాని, పరద్రోహకారులుగాని, నిర్ధనులుగాని, మూర్ఖులుగాని, మలినులుగాని, రోగులుగాని, మాయావులుగాని యెవ్వరును లేరు.

అచ్చటివారందఱును నిత్యసుఖులే. అచ్చటిసర్వక్షేత్రములును సస్యపరిపూర్ణములై యుండును. కుసుమఫలభరితంబు లగువివిధతరులతాదులచే నందలివనంబులు విరాజిల్లుచుండును. అందలి కమలేందీవరమండమండితంబు లగుసరోవరంబులు జలవిహంగమకలకూజితంబులచే నతిమనోహరంబులై యుండును. ఈవిధముగా నేకామ్రక్షేత్రము సర్వసంపత్సమృద్ధంబై పుణ్యజలాశయంబులచేఁ బరిశోభితంబగుచుండును. ఆక్షేత్రమునందు భుక్తిముక్తిప్రదాయకుండును, కృత్తివాసుండును, వృషధ్వజుం డగుసదాశివుండు సర్వలోకహితార్థమై స్వయముగా వేంచేసియుండును.

భూమండలమునందలిసమస్తపుణ్యతీర్థములు, నదములు, నదు

లు, సరోవరములు, పుష్కరిణులు, తటాకములు, వాపీకూపములు, సాగరములు మొదలగువానినుండి మహాదేవుండొక్కొక్కబిందువును సంగ్రహించి లోకహితంబుకొఱకు దేవతాసహితుండై యాక్షేత్రంబునందొకతీర్థంబును నిర్మించియుండెను. ఆతీర్థము బిందుసరనామంబుచేఁ బ్రఖ్యాతంబగుచున్నది. మార్గశీర్ష బహుళాష్టమీ తిథియందును, విషువంబులయందును బిందుసరతీర్థంబునఁ జితేంద్రియుండై సందర్శించి యథావిధిగ నందు స్నానంబు గావించి దేవర్షిపితృతర్పణంబులు చేసి మౌనియై తిలోదకప్రదానంబు శ్రద్ధతోఁ గావించువాఁ డశ్వమేధఫలలాభంబు నందఁగలఁడు. చంద్రసూర్యగ్రహణంబులయందును, విషువసంక్రాంతులయందును, యుగాదులయందును, అయనసంక్రాంతులయందును, మఱియునితరపుణ్యదినంబులయందును, నచ్చట దానములం గావించుట యితరతీర్థదానంబులకంటె శతగుణాధికఫలదాయకం బగును. ఆబిందుసరస్తీరంబునఁ బితృదేవతలకుఁ బిండప్రదానంబు గావించినచో వారికక్షయసంతృప్తి కాఁగలదు.

అనంతరము జితేంద్రియుండును మౌనియునై మహాదేవమందిరంబునఁ బ్రవేశించి శంకరునకు ముమ్మాఱు ప్రదక్షిణంబు చేసి ఘృతక్షీరాదులచే నభిషేకంబు చేసి చందనము, కుంకుమాదిసుగంధద్రవ్యములు, వివిధపుష్పములు, బిల్వదళములు, అర్కపత్రములు, అమలకఫలములు మొదలగువానిచే నాగమోక్తమంత్రవిధానంబునఁ ద్రిశూలి యగు నుమాపతి నర్చింపవలయును. దీక్షారహితుం డగువాఁడు శివనామోచ్చారణమాత్రంబుననే పూజింపవలయును. ఈవిధముగా గంధపుష్పధూపదీపనైవేద్యాదులచే నర్చించి పిమ్మట సాష్టాంగప్రణామంబాచరించి నృత్తగీతవాద్యాదులతోడను, స్తోత్రపాఠములతోడను, జయధ్వనులతోడను ప్రదక్షిణంబు సేయవలయును. ఇట్లనిశివి

ధానంబున దేవదేవు నర్చించువారు సర్వపాపవిముక్తులును, రూపయౌ వనశోభితులును, సర్వాభరణభూషితులు నై, మణిమయ హేమవిమా నంబు నధిరోహించి గంధర్వాప్సరోగణంబులచేఁ గీర్తింపఁబడుచు ది గంతంబులఁ దమ తేజముచే వెలింగించుచు శివలోకప్రాప్తు లగుదురు. అట్టివారు శివలోకంబున నభీష్టసుఖభోగంబు లనుభవించుచుఁ గల్పాం తమువఱకును నివసించి యనంతరము మరల నీభూమండలంబునఁ జతు ర్వేదవిదులగు యోగివరులగృహంబున జన్మించి పాశుపతయోగప్రా ప్తులై తుదకు మోక్షలాభముం గాంతురు.

శయనైకాదశి, సంక్రాంతి, అయనములు, అశోకాష్టమిమొద లగు పవిత్రదివసములందు కృత్తివాసుం డగునమ్మహాదేవుని సందర్శిం చువారుసూర్యసన్నిభంబగువిమానము నధిరోహించి శివలోకముం జేరఁ గలరు. ఆదేవదేవుని నిత్యమును సందర్శించుధీమంతు లెల్లరును శివ లోకప్రాప్తు లగుదురు. ఆదేవునకు నలువంకలను సార్ధయోజనద్వయ పరిమితంబగు ప్రదేశంబంతయును భుక్తిముక్తిప్రదాయకం బైనది. ఆక్షేత్రంబున భాస్కరేశ్వరలింగంబు గలదు. పూర్వకాలంబున నా దిత్యుండు దాని నర్చించి యుండెను. అందు గల కుండంబునందు స్నానంబుచేసి యాశివలింగమును దర్శించువారు సర్వపాపవిముక్తులై దివ్యవిమానారూఢులై గంధర్వాప్సరస్సంస్తుత్యులై శివలోకంబుఁ జేరి, యందు నిఖిలభోగంబుల ననుభవించుచుఁ గల్పాంతమువఱకు నుండి యనంతర మిహలోకంబున యోగికులంబున వేదవేదాంగవిదులును, సర్వభూతహితులును, మోక్షపరులును, సర్వసములును, ద్విజశ్రేష్ఠులు నై జన్మించి శాంభవయోగసిద్ధులై మోక్షప్రాప్తు లగుదురు. ఆక్షేత్ర మునందలి సకలవనంబులయందును రథ్యలయందును చతుష్పథంబుల యందును, శ్మశానాదులయందును, మఱియు నెల్లప్రదేశంబులయం

మును గల ప్రాఙ్ముఖంబులు, నపూజ్యంబులు నగులింగంబు లన్నియును మానవులకు పూజనీయంబు లైనవి. అవ్యగ్రచిత్తుండును, సమాహితుండును, శ్రద్ధాసహితుండును నై తల్లింగంబుల నభిషేకించి గంధపుష్పధూపదీపనైవేద్యనమస్కారస్తవప్రణామాదులచేతను, స్తోత్రగీతాదులచేతను యథావిధిగ నర్చించువాఁడు శివలోకప్రాప్తుం డగును. స్త్రీజనంబులకైనను శ్రద్ధాసహితంబుగ శివపూజం గావించినచోఁ బూర్వోక్తఫలలాభంబు గలుగు ననుటకు సందియం బేమాత్రంబును లేదు. ఆదివ్యక్షేత్రంబునందలి సకలగుణంబులను వర్ణించుటకు పరమేశ్వరుండు గాక మఱియెవ్వండు సమర్థుం డగును? వైశాఖాదిమాసంబులయం దేతిథియం దైనను శ్రద్ధతో నైన నశ్రద్ధతో నైన స్త్రీయైనఁ బురుషుం డైన నయ్యుత్తమక్షేత్రంబునకుం బోయి బిందుసరోవరంబున స్నానంబు సేసి యందున్న దేవదేవుండగు విరూపాక్షుని దేవియగు వరదాభవానిని చండాఖ్యుండగు గణముఖ్యుని, కార్తికేయుని, గణేశ్వరుని, నందీశ్వరుని, కల్పద్రుమంబును, సావిత్రిని సందర్శించినచో నట్టివారికి శివలోకప్రాప్తి యగును. అట్లే పాపహరం బగు కపాలతీర్థంబున విధిపూర్వకంబుగ స్నానంబు సేయువానికి నశ్వమేధఫలలాభంబు చేకూరుటయే కాక శివలోకావాసంబుకూడ సిద్ధించును. జితేంద్రియుండై యాదివ్యక్షేత్రంబున స్తంభారోపణంబు గావించువాఁడు తనకులంబున నేకవింశతిపురుషుల నుద్ధరించి శివలోకసాయుజ్యంబు సేకూర్పంగలండు. శివప్రియంబగు నీయేకామ్రక్షేత్రంబు వారాణసీతుల్యపవిత్రంబు. అందు స్నానపూజనంబులఁ గావించువానికి మోక్షలాభంబు ధ్రువంబు.

ఉత్కలక్షేత్రవర్ణనము.

బ్రహ్మదేవుం డిట్లనియెను. మహర్షిశేఖరులారా! బ్రహ్మాణి

యు, జగన్మాతయు నగువిరజాదేవిచేఁ బ్రతిష్ఠితంబగువిరజాక్షేత్రమును దర్శించినమాత్రముననే సప్తపురుషాంతరంబులనఱకును గులంబు పవిత్రం బగును. ఒక్కసారి యాక్షేత్రమును సందర్శించి భక్తిపూర్వకంబుగ పూజాప్రణామాదులు గావించువారు కులోద్ధారకులై బ్రహ్మలోకప్రాప్తు లగుదురు. ఆక్షేత్రమునం దనేకదేవీమూర్తులు ప్రతిష్ఠింపఁబడి యున్నవి. వానినారాధించుటచే సర్వపాపహరంబును, నభీష్టఫలలాభంబును నగును. అందు సర్వపాపహారిణి యగునైతరణీనది కలదు. ఆనదియందు స్నానముచేయువారు సర్వపాపవిముక్తు లగుదురు. ఆక్షేత్రంబున విష్ణుదేవుండు స్వయంభువంబగువరాహమూర్తితో విరాజిల్లుచుండును. ఆదేవుని దర్శించుటవలనను, బూజించుటవలనను విష్ణులోకప్రాప్తి యగును. ఆవిరజాక్షేత్రంబున కాపిలంబును, గోగ్రహంబును, సోమతీర్థంబును, అలాబుతీర్థంబును, మృత్యుంజయంబును, క్రోడతీర్థంబును, వాసుకంబును, సిద్ధేశ్వరంబును, ననునష్టతీర్థంబులు గలవు. ఆతీర్థంబులయందు విధిపూర్వకంబుగా స్నానంబుచేసి యందలిదేవతాగణంబుల నర్చించువారికి సర్వపాపవిముక్తియు నంతంబున బ్రహ్మలోకప్రాప్తియునగును.

మదీయం బగువిరజాక్షేత్రంబునఁ బిండప్రదానంబుగావించినచోఁ బితృదేవతలు పరితృప్తు లగుదురు. ఆదివ్యక్షేత్రంబున మరణించువారికి మోక్షలాభంబు సిద్ధించును. సాగరతీర్థంబున స్నానముచేసి కపిలదేవుని సందర్శించి వరాహమూర్తి నారాధించువానికి స్వర్గలోకప్రాప్తియగును. ఆవిరజాతీర్థంబున నింకను ననేకపుణ్యతీర్థంబులును, బుణ్యాయతనంబులునుగలవు. సముద్రంబున కుత్తరతీరంబునఁ బరమగుహ్యంబును, పాపహరంబును, ముక్తిప్రదంబు నగునొకక్షేత్రముగలదు. అచ్చటిప్రదేశంబు లన్నియును వాలుకామయంబులై

యుండును. ఆక్షేత్రము సర్వకామప్రదంబైనది. దశయోజనపరిమితంబగునది మానవులకు దుర్లభంబైనది.

ఆక్షేత్రమునకు నలువంకలను ఫలపుష్పభరితంబులగునానాతరులతాభిశోభితంబులగుమనోహరవనంబులు విరాజిల్లుచుండును. ఆవనకలపాదపంబులయందును గిరశారికాకోకిలాదివిహంగములు కిలకిలధ్వనులచే వీనులవిందు చేయుచు విహరించుచుండును. కమలేందీవరశోభితంబు లగుజలాశయంబును, పుష్కరిణులును, దీర్ఘికలును, తటాకములును నందందు విలసిల్లుచుండును. అవియన్నియును నిర్మలజలపూరితంబులై యుండును. కాదంబ, చక్రవాక, జలకుక్కుట, కారండవ, ప్లవ, మరాళాదిజలవిహంగములును, మత్స్యకూర్మాదిజలచరంబులును వానియందు విహరించుచుండును. ఆక్షేత్రమునందుఁ జతుర్విధాశ్రమనిష్ఠులును, స్వధర్మనిరతులునగు చతుర్వర్ణములవారు నందు నివసించియుందురు. అందలిస్త్రీపురుషు లెల్లరును నిత్యసంతుష్టులై యుందురు. సకలవిద్యలకు నాకరమై సకలధర్మములకు నాకరమై సకలగుణంబులకు నిధానమై జగంబునఁ బరమదుర్లభం బగు నాక్షేత్రముశోభిల్లుచుండును.

మునివరులారా! ఆదివ్యక్షేత్రమునందు విఖ్యాతుండగుపురుషోత్తమదేవుఁడు విరాజిల్లుచుండును. భగవానుం డగుపురుషోత్తముదేవుని సంస్థానంబగునుత్కలదేశమంతయును శ్రీకృష్ణదేవు ననుగ్రహంబుచే నతిపవిత్రంబైనది. జగద్వ్యాపకుండగుజగన్నాథుం డందే సుప్రతిష్ఠుండై యుండును. నేనును, రుద్రేంద్రాగ్నిప్రముఖదేవగణంబులును సర్వదా యందు నివసించి యుందుము. గంధర్వులు, అప్సరలు, పితృదేవతలు, దేవమానవగణంబులు, యక్షులు, విద్యాధరులు, సిద్ధులు, నియమవంతులగుమునిగణంబులు, వాలఖిల్యాదిఋషిగణంబులు,

కశ్యపాదిప్రజాపతులు, సుపర్ణులు, కిన్నరులు మొదలగువారందఱును, సాంగకంబులగుచతుర్వేదంబులును, వివిధశాస్త్రంబులును, సకలేతిహాసంబులును, పుణ్యపురాణసమూహంబులును, బహుదక్షిణాసిద్ధయజ్ఞంబులును, వివిధపుణ్యనదీగణంబులును, నానాతీర్థంబులును, నానాయతనంబులును, సాగరసమూహంబులును, శైలబృందంబులును సర్వంబు నందు విలసిల్లుచుండును. దేవర్షిపితృసేవితంబును, సర్వోపభోగమయంబును పావనంబు నగునాదేశమునందు వసించుట కెవ్వరభిలషింపకుందురు? ఆదేశముకంటె శ్రేష్ఠతమం బగుదేశ మింకెచ్చట నున్నది?

ఆపుణ్యదేశంబున ముక్తిప్రదాత యగుపురుషోత్తముండు స్వయముగా నివసించి యుండును. ఉత్కలదేశంబున నివసించుభాగ్యము గాంచిన విబుధసదృశులగుమానవులే జగంబున ధన్యులు. అచ్చటఁ దీర్థస్నానంబు చేసి పురుషోత్తముని దర్శించువారికి యమాలయసందర్శనంబు లేదు. వారు స్వర్గమునే చేరఁగలరు. పవిత్రమగునుత్కలదేశమునందలి పవిత్రపురుషోత్తమక్షేత్రంబునందు వసించువారిజీవితము సఫలమైనది. సుప్రసన్నాయతలోచనాన్వితంబును, మనోహరభ్రూలతావిలసితంబును, వినీలకుంతలవిరాజితంబును, సువర్ణమణిమకుటశోభితంబును, మందహాససుందరంబును, కర్ణకుండలాలంకృతంబును, సుకపోలలలాటనాసాభిశోభితంబును, సులక్షణాన్వితంబును, త్రిలోకానందజనకంబు నగుశ్రీకృష్ణదేవునిప్రసన్నవదనమండలమును సందర్శించుమహాత్ములే ధన్యులు.

—♦ అవంతికావర్ణనము. ♦—

అని చెప్పి లోకపితామహుండు మఱియునిట్లనియెను. మునివరులారా! కృతయుగంబున శ్రీమంతుండును, మహేంద్రపరాక్రమశాలి

యు, సత్యవాదియు, సర్వశాస్త్రవేదియు, యశస్వియు, శుచియు, స
త్యుండును, బ్రహ్మనిష్ఠుండును, దృఢప్రతిజ్ఞుండును, సాహసవంతుండును,
సౌభాగ్యవంతుండును, శూరుండును, దాతయు, భోగియు, ప్రియంవ
దుండును, పూర్ణచంద్రునివలె సకలలోకమనోహరుండును, సూర్యదే
వునివలెఁ దేజోమయుండును, శత్రుభీకరుండును, విష్ణుభక్తుండును, స
త్యసంపన్నుండును, జితక్రోధుండును, జితేంద్రియుండును, సర్వశాస్త్ర
రుండును సుప్రసిద్ధుండు నగునింద్రద్యుమ్నుం డనుమహారాజు భూమం
డలమును ధర్మపద్ధతిని బరిపాలించుచుండెను. సకలగుణాకరుం డగు
నారాజేంద్రుండు భూపాలననిరతుం డై సంతతము [illegible] విష్ణుదే
వు నారాధింపవలయు ననుబుద్ధివృత్తి వికసితం బయ్యెను. అప్పు డారాజుఁ
డు నేనేవిధముగా నేక్షేత్రమునం దేతీర్థమునందు జనార్దను నారాధింపవ
లయు నని యాలోచించి సకలమహీమండలమును దిరిగి సకలపుణ్య
క్షేత్రంబులను, సకలనగరంబులను సందర్శించి క్రమముగా సుప్రసి
దంబును, సువిఖ్యాతంబు నగుపురుషోత్తమక్షేత్రమునకుం జేరుకొనెను.

నరనాథుం డగునింద్రద్యుమ్నుండు తనసకలపరివారంబులతోడను
నాపుణ్యక్షేత్రమునందుఁ బ్రవేశించి యచ్చటిజనులచేత [illegible]
[illegible] యథావిధిగ ననుష్ఠించెను. క్రమముగా నారాజు
[illegible] యచ్చటి మహోన్నతం బగుదివ్యప్రాసాదమును [illegible]
[illegible] సంకర్షణుని, శ్రీకృష్ణభగవానుని, సుభద్రాదేవిని బ్రతిష్ఠిం
చి యథావిధిగఁ బంచతీర్థంబుల సేవించి నిత్యంబును [illegible]
హోమదేవదర్శనాదికంబులఁ గావించుచు [illegible]
పురుషోత్తము నారాధించి తదీయానుగ్రహంబున [illegible]
[illegible] గొనియెను. అందుఁ బ్రతిష్ఠితుం డై యున్న [illegible]
ర్తిని, శ్రీకృష్ణభగవానుని, బలరామస్వామిని సందర్శించి [illegible]

వణ్ణసాగరంబున స్నానంబు సేయువారికి మోక్షలాభం బగును.

అని చెప్పుటయు మునివరులో దేవా యింద్రద్యుమ్నుం డెంటు కొఱకు ముక్తిప్రదం బగుపురుషోత్తమదివ్యక్షేత్రంబునకుం బోయెనో, యాతం డచ్చట నశ్వమేధంబు నెట్లు నిర్వర్తించెనో, యథావిధిగం బురుషోత్తమదేవు నెట్లర్చించెనో, సర్వకామప్రదంబగు నాక్షేత్రమునం దైత్రిలోక్యవిశ్రుతం బగుప్రాసాదము నెట్లు నిర్మించెనో, కృష్ణబలరామసుభద్రామూర్తుల నెట్లు నిర్మింపంజేసి యాప్రాసాదమధ్యంబునం దెట్లు ప్రతిష్ఠించెనో సవిస్తరంబుగ నెఱింగింపవలయు నని ప్రార్థించుటయు బ్రహ్మదేవుండిట్లనియెను.

మునివరులారా! సర్వపాపహరంబును, భోగమోక్షప్రదంబును, పౌరాణికంబునగునీపుణ్యచరిత్రముంగూర్చి తెలిసికొననిచ్చగించి[illegible] కనేకసాధువాదములు. మీరునిశ్చలచిత్తములతో నీపవిత్ర[illegible] నాలకింపుఁడు. మాళవదేశమునందు [illegible] ము గలదు. అది యింద్రద్యుమ్ననకు రాజ[illegible] గరము నిత్యతృప్తులగుజనంబులతోడను, దృఢంబులగు [illegible], [illegible] రణ, యంత్రార్గళద్వారపరిఖాసమూహంబులతోడను, సుశోభితమై సురక్షితమై యుండెను. అచ్చట వివిధదేశములనుండి యేతెంచినవర్తకులవివిధవస్తుసంభరితంబులగునంగడులచే వీథులన్ని యును [illegible]ను. రాజహంసంబులంబోలి శుభ్రవర్ణంబులై విచిత్రంబులును, మనోహరంబులు నగుప్రాసాదములం దనేకములు గలవు. అందలి రథగజతురగపదాతిసేనలకును, వివిధవర్ణంబులగుపతాకలకును, నానాదేశసమాగతవీరయోధులకును [illegible]ఘే లేదు. ఆనగరంబు నిరంతరమును యజ్ఞోత్సవంబులచే నామోదితమై, మనోహరగీతవాద్యంబులచే ముఖరితంబగుచుండును. బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రాదినానావర్ణంబుల

వారు నందు నివసించియుందురు. ఆపట్టణంబున విద్వాంసులెందఱో కలరు. మలినులును, మూర్ఖులును, నిర్ధనులును, రోగులును, హీనాంగులును, ద్యూతాదివ్యసనలంపటులును నందు లేరు. అందలిస్త్రీపురుషులు నిత్యానందులై సర్వదా విహరించుచుందురు. పురుషులందఱును సుందరవేషభూషణాలంకృతులును, కందర్పకాంతిసంపన్నులును, సులక్షణులును, రూపవంతులును, సర్వశాస్త్రజ్ఞులును, శత్రుమర్దనులును, దాతలును, భోగులునై యుందురు. రమణీమణులు మదమాతంగమరాళగమనలును, వికచారవిందనయనలును, సుందరకటిజఘనలును, చారువదనలును, సుకపోలలును, స్థిరాలకలును, హావభావవిలాసవిభ్రమవతులును, తాంబూలరాగరంజితాధరలును, అమూల్యమణిసువస్త్రాలంకారవిభూషితలును, దివ్యమాల్యాలంకృతలును, దివ్యాంబరధారిణులును, దివ్యగంధానులేపితలును, చతురలును, సౌభాగ్యవతులును, కాంతలును, ప్రియదర్శినులును, రూపలావణ్యవతులును, మందహాసవిలసితలును, విలాసనిరతలును, మదాలసలు నై యుందురు. వారందఱును సభలయందును, ప్రాంగణములయందును, క్షేత్రంబులయందును గీతవాద్యమధురాలాపంబులచే హృదయాకర్షణంబు గావించుచుందురు. అటనున్ననానావిధదివ్యకుసుమశోభితంబులగు దేవాలయంబులకును, బవిత్రంబులగుమనోజ్ఞవనోపవనంబులకును లెక్కయే లేదు. అవియన్నియును బహువిధకుసుమఫలభరితంబులగు లతాతరుసంతతులచే గన్నులపండువుగా నుండును.

ఈరీతిగా బహువిధప్రియదర్శనీయంబు లగు లతాపాదపరాజంబులచేతను, నానాపుష్పమయజలాశయంబులచేతను, సస్యోద్యానంబులచేతను, స్థలజలవిహంగకలకలాలాపంబులచేతను, దివ్యదేవాయతనంబులచేతను నమ్మహానగరము శోభిల్లుచుండును. అందు దివ్యపురా

రియుఁ, దిరిలోచనుండును, సర్వకామప్రదుండును, భగవానుండు నగు శివుండు మహాకాలనామంబున విరాజిల్లుచుండును. ధర్మవిదుండగు నరుండా శివకుండంబున సవగాహనంబు చేసి దేవర్షిపితృతర్పణంబులం దీర్చి శివాలయంబునఁ బ్రవేశించి మూఁడు మార్లు ప్రదక్షిణంబు చేసి ధౌతవసనుండును, జితేంద్రియుండునునై శివమందిరంబుఁ జేరి పుష్పగంధధూపదీపనైవేద్యోపహారగీతవాద్యప్రదక్షిణప్రణామంబులచే నమ్మహాదేవు నర్చించి యభిషేకంబు గావించినచో సహస్రాశ్వమేధఫలలాభంబు నందఁగలఁడు. అతనిసకలపాపంబులును విదూరితంబు లగును. అట్టివానికి దివ్యవిమానలాభంబును శివలోకప్రాప్తియు నగును. మునివరులారా! శివలోకంబు చేరిన మానవులచట [illegible] పుణ్యక్షయం బైనంతనే వారు [illegible] [illegible] బ్రాహ్మణకులంబున జన్మించి [illegible] [illegible] పాశుపతవ్రతావలంబనముచే [illegible] మోక్షముం గాంచఁగలరు.

మునిశ్రేష్ఠులారా! ఆనగరసమీపంబున [illegible] ప్రానదిప్రవహించుచుండును. అందు స్నానమాచరించి [illegible] ర్పణంబులఁ గావించువారు [illegible] [illegible] హించి స్వర్గలోకముం జేరి యందు [illegible] ననుభవించుచుందురు. ఆక్షేత్రంబున [illegible] [illegible] నగుజనార్దనుండు గోవిందస్వామినామంబున విరాజిల్లుచుండును. ఆదేవునిదర్శించినంతమాత్రమున నే [illegible] [illegible] రూపాంతరములను ధరింపఁజేయుదురు. [illegible] విష్ణులోకంబు నధిగమించి యందు [illegible] [illegible], సౌభాగ్యవంతులును, రూపవంతులును, [illegible] తమును వివిధాభీష్టఫలభోగముల ననుభవించుచున్నవారైయుం

దురు. మఱియునా క్షేత్రమునందు విష్ణుదేవుండు త్రివిక్రమస్వామినామంబున సుప్రతిష్ఠుండై యుండును. ఆదేవునిసందర్శించుమానవులకుఁగూడఁ బూర్వోక్తఫలలాభం బగును. ఆదివ్యక్షేత్రమునం దింద్రాదిసకలదేవతలును, మాతృగణంబులును నివసించియుందురు. వేఱువేఱుగ వారిని దర్శించి పూజాప్రణిపాతాదిసకలారాధనంబులం గావించువారు సర్వపాపవిముక్తులై స్వర్గప్రాప్తు లగుదురు.

ఈరీతిగా వివిధోత్సవంబులచేఁ బ్రముదితులై యుత్సాహవశులగుపౌరపరివృతమై విలసిల్లు నారమణీయనగరరాజము రాజశ్రేష్ఠుండగు నింద్రద్యుమ్నునిచేఁ బరిపాలితం బగుచు దేవేంద్రునియమరావతింబోలి శోభిల్లుచుండును. అందలివిశాలంబులును, దీర్ఘంబులు నగుచతుష్పథంబు లెన్నియును ధనుర్గుణనినాదంబులచే మాఱుమ్రోఁగుచుండును. బహువి [illegible] విభూషితంబును, నిరంతరసే [illegible] వ్యాపారసంకీర్ణంబును నగునప్పురవ [illegible] ల తేజరిల్లుచుండును.

—◆ ఇంద్రద్యుమ్నునిక్షేత్రనివాసము. ◆—

మతిమంతుం డగునింద్రద్యుమ్నుం డానగరంబునందుండి యత్యుత్తమపద్ధతిని రాజ్యశాసనంబుగావించుచుఁ బ్రజలను దనబిడ్డలుగా భావించి పాలించుచుండెను. సత్యవాదియు, మహాప్రజ్ఞుండును, శూరుండును, సర్వగుణాకరుండును, ధార్మికుండును, బ్రహ్మణ్యుండును, శస్త్రధారులయందు శ్రేష్ఠుండును, సత్యశీలుండును, దానశీలుండును, శ్రీమంతుండునగు నారాజేంద్రుండు పరపురంజయుండై విఖ్యాతిం గాంచెను. అతఁడు తేజమునం దాదిత్యునివలెను, రూపమునం దశ్వినీకుమారులపోలికని, ప్రజ్ఞయందు సురాచార్యునివలెను, పరాక్రమంబున శ

ప్రునివిధంబునను, సులక్షణంబున శరత్సుధాకరునికైవడిని విరాజిల్లు చుండెను. ఆభూపాలచంద్రుఁ డశ్వమేధాదివివిధయజ్ఞాహరణకర్తయై యుండెను. దానమునందును, యజ్ఞానుష్ఠానమునందును, తపంబునం దును, మఱి యేవిషయంబుననుగూడ నాతనింబోలినమహీపాలుఁ డిం కొకఁ డెవ్వఁడును లేఁడు. ఆప్రభుండు యజ్ఞంబులయందు దక్షిణలుగా బ్రాహ్మణులకు బహుసన్నమణిమౌక్తికమహాధనవాహనాదులను దా నము చేయుచుండెను. ఆతనికిఁగల యేనుఁగులు, గుఱ్ఱములు, రథము లు, కంబళములు, అజినములు, వస్త్రములు, రత్నరాసులు, ధనధా న్యములు మొదలగువానికి బరిమితిలేదు. ఈవిధముగా నానరనాథుం డు సర్వసంపన్నుండై నిష్కళంకభావంబున మహీపాలనంబు గావించు చుండెను.

ఇట్లుండఁగా నొకప్పు డమ్మహారాజునకు భుక్తిముక్తిప్రదాయ కుండును, సర్వయోగేశ్వరుండు నగుశ్రీహరి నారాధింపవలయు ననును ద్దేశము గలుగుటయు, నాతఁడు సకలశాస్త్రములను, తంత్రములను, ఆగమంబులను, పురాణములను, ఇతిహాసములను, వేదాంగములను సమగ్రంబులగుధర్మశాస్త్రములను బాగుగ శోధించి యతిప్రయత్నం బున వేదపారగులగు బ్రాహ్మణుల నుపాసించి కృతకృత్యుండయ్యెను. మఱియుఁ బరమంబును నవ్యయంబు నగుతత్త్వమును [illegible] ను, భ్రాంతిజ్ఞానరాహిత్యమునకును, జితేంద్రియత్వమునకును, [illegible] ప్రాప్తికిని పీతవాసుండును, చతుర్బాహుండును, శంఖచక్రగదాధరుం డును, వనమాలాలంకృతుండును, బర్హిపలాశ[illegible]ను, శ్రీవత్స లాంఛనుండును, ముకుటాంగదభూషితుండును, [illegible] దేవు నర్చింపవలయు నని చింతించుచు నాతఁడు [illegible] సభృత్యపురోహితపరివృతుండై తనరాజధానినుండి బయలుదేఱెను.

ఆయుధపాణులగు మహారథులనేకులు చిత్రధ్వజవిలసితంబులును, విమానప్రతిమానంబులు నగు మహారథంబుల నధిరోహించి యమ్మహీపాలు ననుసరించి వెడలిరి. ప్రాసతోమరహస్తు లగుసాదిగణంబులు గూడఁ బవనజవంబులగు నశ్వంబుల నధిరోహించి యానరనాథుని వెంబడించిరి. హిమగిరిసంజనితంబులును, బ్రమత్తంబులును, బ్రచండంబులును, షష్టివర్షవయస్సంపన్నంబులును, హేమకక్షంబులును, పతాకాభిశోభితంబులు నగుగజంబులనధిరోహించి యనేకులగుగజయుద్ధనిపుణులును, శరశరాసనకృపాణధారులై దివ్యమాల్యాలంకృతులై దివ్యగంధానులేపితులై మహావీరులగు నసంఖ్యపదాతిసైనికులును, సర్వశస్త్రాస్త్రవిదులును, నిత్యరణోత్సాహులును, శౌర్యధనులు నగు యువకదళంబులును, బింబాధరలు, చారుదశనలు, సర్వాభరణభూషితలు, దివ్యవసనలు, దివ్యగంధానులిప్తలు, శరచ్చంద్రనిభాననలు, తనుమధ్యలు, మనోజ్ఞవేషలు, తాంబూలరాగాధరలు, రక్షకభటసురక్షితలు, మణికాంచనాలంకారశోభితలు, ఉత్తమమధ్యమ యానాధిరూఢలు, గాయకస్తుతిపాఠకోపగీయమానలు, పద్మపత్రలోచనలు, నగునంతఃపురరమణీమణులును, బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యగణంబులును నారాజేంద్రునను సరించిరి. ఇంతియకాక నగరవాస్తవ్యులగు సువర్ణరత్నవర్తకులును, అస్త్రవిక్రయులును, దాంబూలవిక్రయులును, తృణకాష్ఠవస్త్రతైలమాంసాదిబహుపదార్థవిక్రయులును, సస్త్రీకులై యాభూపాలునితో బయలుదేఱిరి. మఱియు గాయకులు, నర్తకులు, మంగళపాఠకులు, శైలూషులు, పురాణపండితులు, కథకులు, కవులు, కావ్యకర్తలు, నానాకళాకోవిదులు, గారుడవిషఘ్నులు, రత్నపరీక్షకులు, లోహకారకులు, చిత్రకారకులు, కుంభకారకులు, దండకారకులు, మల్లయుద్ధనిపుణులు, కాయస్థులు, తంతువాయులు, రూపకారులు, వార్తికులు, తైలకారులు,

తైత్తిరికులు, మృగవిహంగోపజీవులు, గోగజాశ్వపరిపుష్టులైన వైశ్యులు, ఛేదకులు, దాహకులు, మొదలగువారందఱు మహోత్సాహము ననుసరించి తండ్రితో బిడ్డలవలె పరమానందముతో బయలుదేఱిరి.

ఈరీతిగా నింద్రద్యుమ్నమహీపాలుండు మహావైభవముతో సపరివారముగఁ బ్రయాణము సాగించి చాలదినంబులకు దక్షిణసాగర తీరముం జేరి బహుసహస్రతరంగమాలికలతో నృత్యము చేయుచున్నట్లున్న సముద్రమును సందర్శించెను. మఱియు నమ్మహారాజప్పుడు వివిధ రత్నాకరంబును, అగాధజలపూర్ణంబును, వివిధజీవసమాకులంబును, మహాశ్చర్యమయంబును, తీర్థప్రధానంబును, గభీరావర్తసంకలితంబును, అపారంబును, భయంకరంబును, బహువిధజలచరసంచారసమన్వితంబును నై యుండెను. ఆమహాసాగరము శ్రీమన్నారాయణుని శయన స్థానము. సర్వపాపహరమైనది. పవిత్రమైనది. సర్వకామప్రదమైనది. అనేకావర్తములచే గంభీరమైనది. దానవులకు నివాసము. అమృతంబున కరణి. దేవయోని. జలపతి. నిఖిలజంతువులకును జీవనాధారము. పవిత్రంబులకెల్లఁ బవిత్రమైనది. మంగళంబుల కెల్ల మంగళమైనది. తీర్థంబులకెల్ల నుత్తమతీర్థము. సకలభూతంబులకు సంభవస్థానంబును, దేవగణంబుల కమృతాలయంబును, సకలజీవోపజీవనంబును, [illegible] సంహారహేతుభూతంబును, సనాతనంబును, [illegible] రంబును నగు లవణసముద్రమును సందర్శించి [illegible] మాద్భుతప్రమోదకలితుండై యాతీరంబు [illegible] సించియుండెను.

అనంతర మారాజేంద్రుండా సమీపంబున సముద్రముం బోలి విశాలమై సారవంతమై పవిత్రమై మనోహరమై [illegible] త్రిలోకవందితంబు నగు నీక్షేత్రమును గాంచెను. అదికదంబపున్నాగనారి

కేళ, పనస, నారంగ, వకుళకపిత్థనాగకేసరబిల్వఖర్జూరబదరీనీపనింబామ్రాతకకోవిదారభల్లాతకామలకవటదేవదారుచందనజంబీరాది వివిధఫలభూరుహంబులచే విరాజిల్లుచుండెను. అందుఁ బ్రతివృక్షశాఖయందును శుకశారికాహారీతభృంగరాజచాతకబహుపుత్త్రిక జీవంజీవక కలకంఠకలవంకకపోతాదివిహంగములు శ్రుతిమనోహరంబుగ గానము చేయుచుండెను. మఱియు నందు నిరంతరపుష్పశోభితంబులగు కేతకీమల్లికాదిలతావనఖండంబులు వేర్వేఱుగ విరాజిల్లుచుండెను. ఆలతలన్నియును సురభికుసుమగుచ్ఛంబులచే ఘ్రాణతర్పణంబు గావించుచు నాలోకరమణీయములై యుండెను. ఇట్లు సుందరతరుషండంబులచేతను, కుసుమలతానికుంజములచేతను, నిర్మలసరోవరంబులచేతను, స్థలచరంబులును, జలచరంబులును, ఆకాశసంచరులు నగు నానాజీవసంఘంబులచేతను నతిరమణీయమై యున్న యాదివ్యక్షేత్రము దశయోజనవిస్తీర్ణంబును, బంచయోజనాయతంబునై యాశ్చర్యమయంబును, బరమదుర్లభంబునై యుండెను.

—◆ పురుషోత్తమక్షేత్రపూర్వవృత్తాంతము. ◆—

అని బ్రహ్మదేవుండు చెప్పుటయు మునివరులో ప్రభూ! ఇంద్రద్యుమ్నభూపాలుం డచ్చటికి సపరివారంబుగ వచ్చి యందు బలరామకృష్ణమూర్తులను, సుభద్రామూర్తిని బ్రతిష్ఠించుపటుతను బవిత్రంబును బుణ్యక్షేత్రంబునగు నాపురుషోత్తమస్థానంబున నెట్టివిష్ణుప్రతిమయుఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడనేలేదా? యని ప్రశ్నించుటయు లోకపితామహుం డిట్లని చెప్పం దొడంగెను. మునివరులారా! పాపనాశనం బగునీ ప్రాచీనచరిత్రము నాకర్ణింపుఁడు. పూర్వకాలంబున లక్ష్మీదేవి భగవానుండగు శ్రీహరిని బ్రశ్నించినయావిషయమును సంక్షేపంబుగఁ జెప్పెదను. సుమేరుశైలంబున సర్వైశ్వర్యమయం బగు కాంచనశృంగమునందు

లోకవిఖ్యాతు లగు సిద్ధవిద్యాధరయక్షకిన్నరదేవదానవగంధర్వాప్సర స్సాధ్యమునిగుహ్యకమరుద్గణంబులును, గశ్యపాదిప్రజాపతులును, వాలఖిల్యాదిమహర్షులును జేరియుండి యాకాంచనభూధరంబునకు శోభా సంపాదనంబు చేయుచుండిరి. సర్వర్తుకుసుమవిలసితంబులును, వివిధవర్ణవిరాజితంబులు నగులతాతరువనంబులాగిరిశృంగము నలంకరించుచుండెను. వివిధకుసుమపరిమళంబులచేతను, విహంగకలకూజితంబులచేతను విలసిల్లుచున్నయాపర్వతశృంగంబున నొకప్పుడు జగద్విఖ్యాతయు, జగన్నాథుండు నగువాసుదేవుండు నివసించి యుండఁగా భగవతి యగు కమలవాసిని యమ్మహాదేవునకు సాష్టాంగప్రణామంబు గావించి సర్వలోకహితంబు గోరి యోసర్వలోకేశ్వరా! నాహృదయంబున నొక సంశయంబు గలదు. దానిని నీవు నివారింపవలయును. మహోగ్రమయంబును, సుదుర్లభంబును, గర్మభూమియు నగుమా[illegible] కామక్రోధలోభమోహాదులచే జలజంతుపూర్ణ[illegible] ముంబోలి విరాజిల్లుచున్నది. ఈసంసారసాగరము[illegible] క్తిలాభం బెట్లు గలుగునో నాయందు దయయుంచి యుపదేశింపవలయునని ప్రార్థించెను.

అంతజనార్దనుండు శ్రీదేవివచనంబుల నాకర్ణించి ప్రీతచేతస్కుండై యమృతోపమంబులును, బరమంబులును, సారవంతంబులు నగు వచనంబులతో నిట్లనియెను. దేవీ! ప్రధానంబులగుతీర్థము లన్నిటియందును 'పురుషోత్తమక్షేత్రమే ముఖ్యోపాస్యమైనది. అది సుసాధ్యంబును, మనోరమంబును, సత్ఫలదాయకంబునై జగద్విఖ్యాతంబైనది. పురుషోత్తమంబునకుఁ దుల్యంబగుతీర్థము త్రిభువనంబులయం దెందును లేదు. ఆతీర్థనామకీర్తనంబుననే సకలపాపహరం బగును. సమస్తదేవదైత్యదానవులకును, మరీచ్యాదిమహర్షులకును గూడ నాతీర్థమహిమం

బు సువిదితంబు గాదు. ఓవరాననా ! అదియే గుహ్యంబగుమదీయ క్షేత్రము. ఆక్షేత్రమహిమంగూర్చివర్ణించెద నాకర్ణింపుము.

పూర్వము ప్రళయకాలమునందు చరాచరంబు లగుసకలపదా ర్థములును వినష్టంబు లయ్యెను. దేవదైత్యవిద్యాధరోరగాదు లంద ఱును విలీనులై పోయిరి. విశ్వమంతయును తమోమయంబై యుండె ను. జ్ఞానగమ్యంబగువస్తు వేదియును లేకుండఁబోయెను. అప్పు డేక మాత్రభూతాత్మకుండును, బరమాత్ముండును, జగద్గురుండును, సగ ర్భమూర్తియుఁ, ద్రిమూర్తిధరుండును, మహేశ్వరుండును, వాసుదేవుండు నగుశ్రీహరియొక్కఁడే సాక్షీభూతుండై యుండెను. ఆతఁడు యోగని ద్రావసానంబునఁ దననాభికమలమునుండి పద్మకేసరసంకాశుండును, అవ్యయుండు నగుబ్రహ్మదేవుని సృష్టించెను. సర్వలోకేశ్వరుండగు విరించి యుద్భవించి క్రమక్రమముగాఁ బంచభూతాత్మకం బగుస మస్తచరాచరసృష్టిని గావించుటకుఁ బ్రవృత్తుండై స్థూలసూక్ష్మస్థావర జంగమంబులనుచతుర్విధభూతబృందంబులను దన్మాత్రలనుండి సృష్టిం చెను. అనంతరము ప్రజాసృష్టి కారంభించి మరీచి ప్రభృతి మునిబృంద ములను, సమస్తదేవతలను, అసురులను, పితృదేవతలను, యక్షవిద్యా ధరాదులను, గంగాదినదులను, నరవానరసింహాదులను, విహంగమం బులను, జరాయుజములను, అండజములను, స్వేదజములను, భూజము లను వరుసగాఁ బుట్టించెను. ఈవిధముగాఁ దృణగుల్మలతాదులను, పిపీలికాపర్యంతసకలజీవ బృందంబులను, సృష్టించి మహాత్ముండగువి ధాత మఱియు నాత్మచింతనంబు చేసి తనదక్షిణాంగంబునుండి పురు షుని వామాంగమునుండి స్త్రీని సృష్టించెను. అంతటినుండి యమ్మి థునసంబంధమువలన నుత్తమమధ్యమాధమ శ్రేణులుగాఁ బ్రజాగణం బుసముద్భూతం బయ్యెను.

పూర్వకాలంబునఁ బద్మసంభవుం డీరీతిగా సృష్టిసంకల్పంబు చేసి ధ్యానావలంబనంబున వాసుదేవమూర్తినే చింతింపఁదొడంగెను. ఆతఁ డట్లు ధ్యానంబు సేయుటయు సహస్రాక్షుండును, సహస్రపాదుండును, సహస్రశీర్షుండును, పుండరీకాక్షుండును, నీలనీరదసంకాశుండును, శ్రీవత్సలాంఛనుండును, శ్రీమంతుండును నగుజనార్దనుండు స్వయముగ నావిర్భూతుం డయ్యెను. అట్లు సాక్షాత్కరించిన దేవదేవుం గాంచి విరించి యుపస్థానపాద్యాసనాదిప్రదానంబులచే నాతని నర్చించి సమాహితచిత్తుండై స్తోత్రము చేయనారంభించెను. ఓ దేవీ ! అప్పుడు నేను ప్రీతుండనై కమలసంభవా ! నీవు నన్ను ధ్యానించుటకు నిమిత్తం బేమని ప్రశ్నించుటయు లోకపితామహుం డో దేవా ! స్వర్గద్వారంబునకు సోపానంబు లగుసకలయజ్ఞంబులను, దానంబులను, వ్రతంబులను, యోగంబులను, సత్యమును, తపంబును, శ్రద్ధను, వివిధతీర్థసేవనంబును, బరిత్యజించియైనను దేనినాశ్రయించినచో ననాయాసంబుగ సకలఫలలాభంబును సిద్ధించునో, జగంబునం దేస్థానము సర్వోత్కృష్టంబని భువనవిఖ్యాతిం గాంచెనో, మర్త్యలోకమున శుభంబగునట్టి పవిత్రక్షేత్రం బేదియో, లోకహితంబుకొఱకు నాకెఱింగింపవలయు నని ప్రార్థించెను.

దేవీ ! అప్పుడు నేను బ్రహ్మదేవుని కిట్లు ప్రబోధించితిని. ఓవిధాతా ! సర్వక్షేత్రంబులయం దుత్తమంబును, సంసారతారకంబును, ధన్యంబును, బుణ్యదాయకంబును, గోబ్రాహ్మణహితకరంబును, చతుర్వర్గఫలప్రదంబును, నానాజనులకుఁ బావనసన్మార్గంబును, భోగమోక్షప్రదంబును, సర్వసిద్ధిప్రదంబును, నగుక్షేత్రమును నీకుఁ జెప్పెదను వినుము. పూర్వకాలమునందే సర్వలోకప్రఖ్యాతంబును, ఋషిముఖ్యగణసేవితంబును, సనాతనంబును, సకలతీర్థప్రధానంబు నగునొకదివ్యక్షేత్ర

మాహాత్మ్యాతిశయంబై యున్నది. ఆక్షేత్రము దేవదానవగంధర్వాదులయం దును, సకలచరాచరవస్తుసముదాయమునందును నుత్తమపురుషునివలె విరాజిల్లుచుండుటంజేసి పురుషోత్తమనామంబునం బ్రఖ్యాతంబైనది. దక్షిణసాగరతీరంబునం దెచ్చట వటమహీరుహంబు గలదో యటనుం డి దశయోజనవిస్తీర్ణంబగు పురుషోత్తమక్షేత్రము తేజరిల్లుచుండును. ఆవటభూజము ప్రళయకాలమునందలి మహోల్కాపాతంబులచే నైన ను వినష్టంబు గాదు. స్వయముగా నేనచ్చట నివసించియుండును. ఆఘనతరుసందర్శనంబునను, దానిచాయసోకుటవలనను సకలపాపములు ను నశింపఁగలవు. దానికిఁ బ్రదక్షిణంబు సేయుమానవులు పాపవిము క్తులగుదురు. ఆవృక్షంబునకుత్తరంబునఁ గలకేశవాలయమునకుఁ గొం చెముదక్షిణముగాఁ బురుషోత్తమప్రాసాదము విరాజిల్లుచుండును. అ దియే ధర్మమయం బగుస్థానము. అందు దేవతలచేఁ బ్రతిష్ఠితమై యున్న దివ్యప్రతిమను సందర్శించువా రనాయాసముగా మదీయం బగుస్థానమును బొందఁగలుగుదురు.

ప్రియా! మానవులందఱును నాలోకమును జేరుచుండుటం గాంచి యొకప్పుడు ధర్మరాజగుయముండు నాసన్నిధికి వచ్చి ప్రణామ ము గావించి యోలోకనాథా! జగత్పతీ! క్షీరసాగరనిలయా! శేష భోగిశాయీ! వరా! వరేణ్యా! నీకునమస్కారము. వరదుండవు, కర్త వు, అకారణుండవు, ప్రభుండవు, విశ్వేశ్వరుండవు, అజుండవు, సర్వజ్ఞుం డవు, అపరాజితుండవు, నీలోత్పలనిభుండవు, పుండరీకాక్షుండవు, విష్ణుం డవు, నిర్గుణుండవు, శాంతుండవు, జగద్విధాతవు, అవ్యయుండవు, సర్వలోకమయుండవు, పురాణపురుషుండవు, వ్యక్తావ్యక్తస్వరూపుండ వు, సనాతనుండవు, పరాపరుండవు, లోకనాథుండవు, జగద్గురుండవు, శ్రీవత్సాంకితవక్షుండవు, వనమాలాధరుండవు, పీతాంబరుండవు, చతు

ర్భావహుండవు, శంకచక్రగదాధరుండవు, హారకేయూరభూషితుండవు, ముకుటాంగదమండనుండవు, సర్వలక్షణసంపన్నుండవు, సర్వేంద్రియవిరహితుండవు, భావాభావవినుక్తుండవు, సర్వవ్యాపివి, ప్రకృతిపరుండవు, సుఖదుండవు, ఈశ్వరుండవు జగన్నాథుండవు, ప్రభుండవు, దేవదేవుండవు, కూటస్థుండవు, అచలుండవు నగు నీకు నమస్కారము.

అని స్తోత్రము చేయుచు సంజలిబద్ధుండై నిలిచియున్నయమధర్మరాజుం గాంచి దేవోత్తమా నవ్వుతా। మహాభాగా! నీరాకకుఁ గతంబేమి యని నేనడుగుటయు యముం డిట్లనియెను. ఓపుండరీకాక్షా! విఖ్యాతంబును, పవిత్రంబు నగుపురుషోత్తమక్షేత్రంబున సర్వకామప్రదంబును, ఇంద్రనీలమయంబు నగునుత్తమప్రతిమ విరాజిల్లుచున్నది. ఏకాగ్రచిత్తముతో దానిని దర్శించి యారాధించుమానవులు నిశ్చయముగా విష్ణులోకప్రాప్తు లగుచున్నారు. అందువలన నాయధికారమున కుచితంబులగు కార్యముల నాచరించుటకు నాకవకాశము లేకుండఁబోవుచున్నది. కావున నో మధుసూదనా! నీవు నాయెడలఁ బ్రసన్నుండవై యాప్రతిమ నటనుండి యపసారితంబు గావింపవలయునని ప్రార్థించుటయు నేను కరుణించి యప్పాటప్రతిమను వాలుకాచ్ఛన్నంబుగాఁ జేసినై చితిని.

ఓదేవీ! స్వర్ణవాలుకారాశిచే నాప్రతిమ లోకదుర్లభంబుగాఁ జేసినై చితంతనే యముండును సంతోషముతోఁ దనునగరంబునకుంబోయి విధాయకకృత్యముల నిరాతంకముగ దీర్చికొనుచుండెను.

—♦ పురుషోత్తమక్షేత్రప్రశంసము. ♦—

అని చెప్పి బ్రహ్మదేవుండిట్లనియెను. ఓమునివరులారా! అట్టి దివ్యక్షేత్రంబును జేరి మహీపాలుం డగునింద్రద్యుమ్నుం డంబలీరమణీయప్రదేశములను, నదీసమూహంబులను సందర్శింప నారంభించెను.

అచ్చట వింధ్యపాదమునుండి వినిర్గతంబైన సర్వపాపహారం బగుమహా నది శివజటాజూటనిర్గతంబగుగంగానదింబోలి దక్షిణసాగరాభిముఖం బుగాఁ బ్రవహించుచుండెను. ఆనదీమతల్లి చిత్రోత్పలానామంబునం గూడఁ గీర్తింపఁబడుచుండును. అది దక్షిణాబ్ధిమధ్యంబునం బ్రవేశిం చి మిగుల శోభిల్లుచుండును. ఆమహానది యుభయతీరంబులయందును నెన్నియోనగరంబులును గ్రామంబులును గానవచ్చుచుండును. ఆగ్రా మము లన్నియును సస్యపరిపూర్ణములై మనోహారములై, నిత్యోత్సవ లగుజనులచే నాకర్షకములై యుండును. అందు స్వధర్మనిరతులును, శాం తులును, సుందరవేషభూషణాలంకృతులు నగుచతుర్వర్ణములప్రజలు ను వాసము చేయుచుందురు. అచ్చటివారివదనములు తాంబూలరా గరంజితములును, గ్రీవములు, సురభికుసుమమాలికాలంకృతములునై యుండును. అగ్నిహోత్రనిరతులును, వేదశాస్త్రనిపుణులును, యా గశీలురును, భూరిదాతలు నగునందలిబ్రాహ్మణులవాణి వేదమయంబై యుండును. ఆనగరంబులయందలిచత్వరంబులును, రాజమార్గములును, వనోపవనంబులును, సభామండపములును, ప్రాసాదమాలికలును, దే వాలయములును బహుజనసమాకీర్ణములై యుండును. ఎచ్చట నాల కించినను బురాణేతిహాసప్రశంసలును, వేదశాస్త్రపాఠంబులును, వినవ చ్చుచుండును. అందలిరమణీమణులు సర్వాంగసుందరులును, సర్వా లంకారభూషితలునై సకలజనహృదయనయనానందకారిణులై విలసి ల్లుచుందురు. అంతటను వేణువీణామృదంగపణవగోముఖశంఖాదిమ ధురనాదంబులు శ్రవణమనోహారంబుగ వినవచ్చుచుండును. ప్రజలం దఱును నిత్యానందులై విలాసవిహారములం గావించుచుందురు. ఆ గ్రామంబులయందనేకులు భిక్షులు, వైఖానసులు, సిద్ధులు, స్నాతకు లు, మంత్రసిద్ధులు, తపస్వులు, సోమయాజులు, మొదలగుసాధుపురు

షులు గానవచ్చుచుందురు.

ఈవిధముగాఁ బరమమంగళమయం బగునాదివ్యక్షేత్రమును సందర్శించి యింద్రద్యుమ్నభూపాలుండు తానచ్చటనేయుండి భగవానుండును, సనాతనుండును, జగద్గురుండును, పరాత్పరుండును, పరమపదుండును, సర్వేశ్వరుండును, అపరాజితుండు, అనంతుండు నగువిష్ణుదేవు నారాధింపవలయునని సుస్థిరసంకల్పుండయ్యెను. అతఁడు పరమోత్సాహముతో నూరసతీర్థం బగుపురుషోత్తమక్షేత్రమును నేను దర్శింపఁగలిగితిని. ఇదియే యాదివ్యతీర్థము. విశాలంబును, సాంద్రంబు నగునివ్వటభూజముచెంగటనే దేవదేవుని యింద్రనీలమయం బగుదివ్యప్రతిమ శ్రీమన్నారాయణునిచే నతిగోప్యముగ దాఁపఁబడినది. ఇచ్చట నిఁక నేవిధమగువైష్ణవప్రతిమయుఁ గానవచ్చుట లేదు. కావున నేనిచ్చట సత్యపరాక్రముండును, దేవదేవుండును, జగన్నాథుండు నగువిష్ణుండు నాకుఁ బ్రత్యక్షంబగునట్లు సాధ్యమైనంతవఱకుఁ బ్రయత్నించి చూచెదను. నేనిఁక నిశ్చలచిత్తుండనై యింతటినుండి యీదివ్యక్షేత్రంబున, యజ్ఞదానతపోహోమాధ్యయనార్చనోపవాసాదులను విధిపూర్వకంబుగ నాచరించుచు దేవదేవసాక్షాత్కారంబునకు వేచియుండెద నని నిశ్చయించుకొనియెను.

—♦ పురుషోత్తమప్రాసాదనిర్మాణము. ♦—

మునివరులారా! పృథ్వీపాలుం డగునింద్రద్యుమ్నుం డిట్లు దృఢసంకల్పుఁడై ముందుగఁ బురుషోత్తమమందిరమును నిర్మింపఁదలంచి బహుశాస్త్రజ్ఞులగుగణకులను, ఆచార్యులను పిలిపించి భూశోధనంబు చేయించి జ్ఞానసంపన్నులగుబ్రాహ్మణులు, అమాత్యులు, మంత్రులు, వాస్తువిద్యావిశారదులు మొదలగువారితో నాలోచించి చంద్రతారాగ్రహబలసంపన్నం బగుశుభదినంబున శుభముహూర్తం

బున జయమంగళధ్వనులతోడను, వివిధమనోజ్ఞవాద్యంబులతోడను, మధురసంగీతంబులతోడను బూర్ణకుంభదీపస్థాపనంబు సేయించి పుష్పములు, లాజలు, అక్షతలు, చందనము మొదలగువానితో శ్రద్ధాసహితుండై యర్ఘ్యం బొసంగి యుత్కళకళింగకోసలాధిపతులను బిలిపించి వారితో నిట్లనియెను.

ఓప్రభువరులారా! మీరు స్వామికార్యతత్పరులై మీయనుచరులతోఁగూడి యతిశీఘ్రముగ శిలాసంగ్రహంబు గావింపుఁడు. శిలాకర్మనిపుణులగుశిల్పిశ్రేష్ఠులను బిల్పించి బహుకందరవిలసితంబును, సువిస్తీర్ణంబును నగువింధ్యాచలమునకుం బంపి సానుదేశంబులం గల యుత్తమశిలాఫలకంబులఁ దీయించి శకటంబులం బెట్టించి, నావలమీఁదను వేయించి తీసికొని రండు! ఆలస్యము చేయవలదు. అని యాజ్ఞాపించి వారిని బంపి పిదప నమాత్యులను, బురోహితులను బిలిపించి మహాభాగులారా! ఈభూమండలంబునం గలరాజులందఱికడకును దూతలను బంపి యెల్లవారును నమితరథగజతురగపదాతిసైన్యంబులతో నిచ్చటికి వచ్చునట్లు చేయుఁడనియాదేశించెను. ఆమహారాజాజ్ఞానతిం దలఁదాల్చి దూతలందఱును రాజులకడకుం బోయి యింద్రద్యుమ్నమహీపతియాదేశము నెల్లవారికిని దెలియఁజేయుటయుఁ బూర్వపశ్చిమోత్తరదక్షిణభాగంబులం గలరాజన్యులందఱును, బర్వతద్వీపభూపాలురందఱును సపరివారంబుగ బహుధనరత్నరాసులంగొని పురుషోత్తమక్షేత్రమునకు వచ్చిచేరిరి.

వారినందఱం గాంచి యింద్రద్యుమ్నుండు సంప్రీతుండై యథాదరపూర్వకముగా నృపవరులారా! నేను భోగమోక్షప్రదంబగు నిద్దివ్యక్షేత్రంబున నశ్వమేధమహాయజ్ఞంబును, వైష్ణవప్రాసాద నిర్మాణంబును గావింపఁదలంచితిని. ఇక్కార్యం బెట్లుసంపన్నంబగునని చింతిం

చుచున్నాఁడను. మీరందఱును నాకు సాహాయ్యంబు గావించినచో నిరంతరాయంబుగ సకలకార్యంబులును సఫలంబులగునని యాశపడు చున్నాను. అని చెప్పుటయు వచ్చినరాజులెల్లరును సంతుష్టులై ధనక నకరత్నవర్షంబులు గురియింప నారంభించిరి. ఉత్తమోత్తమంబులగు కంబళాజినంబులు, రత్నరాంకవాస్తరణంబులు, వజ్రవైడూర్యాదినవర త్నములు, గజములు, అశ్వములు, ధనధాన్యాదులు, వివిధద్రవ్యము లు, నవధాన్యములు, దధిక్షీరఘృతాదులు మొదలగు సమస్తవస్తువుల తోఁడను యజ్ఞస్థలం బంతయును నిండిపోయెను.

అప్పుడు శ్రీమంతుం డగునింద్రద్యుమ్నుండు సకలసంభారంబు లను, యజ్ఞధర్మజ్ఞులును, శాస్త్రజ్ఞులును, సర్వకర్మజ్ఞులు నగుభూ సురులను, ఋషులను, మహర్షులను, తపస్వులను, బ్రహ్మచారులను, గృహస్థులను, వానప్రస్థులను, యతులను, స్నాతకులను, ద్విజులను, మఱియు నితరాగ్నిహోత్రులను, తపస్స్వాధ్యాయసంపన్నులగు నాచా ర్యులను, ఉపాధ్యాయులనుగాంచి పరమానందముతోఁ దనపురోహి తునింబిలిచి వేదపారీణులగు నీబ్రాహ్మణగణంబులతోఁగూడ నశ్వమేధ యాగక్రియానిర్వాహణంబునకై యజ్ఞస్థలంబును సంశోభితంబుగఁ జేయుమని చెప్పుటయుఁ బురోహితుండు ప్రముదితుండై మంత్రు లతోఁగూడ నాతని యాదేశములను బరిపాలించెను.

అప్పుడు ప్రాజ్ఞుం డగుపురోహితుండు యజ్ఞక్రియాదక్షులగు భూసురోత్తముల నగ్రవర్తులం జేసికొని వచ్చినమహారాజులతోఁగూడ యజ్ఞస్థానమునఁ బ్రవేశించి యచ్చట యథావిధిగ యజ్ఞవాటమును ని ర్మాణంబు సేయించెను. అచ్చట మహేంద్రప్రాసాదసన్నిభంబులగు ననేకమణియసౌధంబులును, గనకచిత్రితస్తంభంబులును, నతివిశాలో న్నతంబులగుతోరణంబులును, నిర్మితంబు లయ్యెను. ధర్మాత్ముండగుప్ర

రోహితుండు కనకమయం బగుయజ్ఞాయతనంబు నట్లు నిర్మింపఁజేసి నానాదేశాగతులగురాజన్యగణంబుల కంతఃపురంబులును, వివిధదేశ వాసులగు బ్రిహ్మక్షత్రియవైశ్యాదులకు నికేతనంబులును నందు య థోచితంబుగ నేర్పతించెను.

నరనాథుం డగునిందద్రిద్యుమ్నుని సంప్రీతుం గావించుటకై దేశదేశంబులనుండి ప్రిధానులగుమహారాజులును, రమణీగణంబులును బహురత్నంబులంగైకొని యయ్యుత్సవంబునకు విచ్చేసి యుండిరి. వా రందఱును సపరివారంబుగఁ దమతమశిబిరంబులఁ బ్రవేశము గావించు నప్పుడు సాగరఘోషముంబోలినయొకమహాగభీరారావము భూనభోం తరముల వ్యాపించిపోయెను. మహారాజగునిందద్రిద్యుమ్నుఁడు స్వయ ముగావారి కందఱకును యథోచితస్థానంబుల నేర్పఱచి యథాయో గ్యాసనశయ్యాదులనొసంగి, యుత్తమంబులగుపానభోజనాదులనందిం చునట్టియేర్పాటులను గావించెను. ఆమహాయజ్ఞంబునకు బ్రిహ్మవా దులగునసేకభూసుర శ్రేష్ఠులు తమతమశిష్యులతోఁగూడ వచ్చియుండి రి. మహామతియగునమ్మహీపతి వారికందఱకును దగినవసతుల నొసం గి సన్మానసత్కారాదులం గావించెను. ఆమహీపాలుండు గర్వంబించు కంతయును లేక వినీతభావంబున నెల్లవారిని దానెయెదుర్కొని యజ్ఞ సందర్శనాగతులగువారినందఱను సన్మానించుచుండెను.

అనంతరము శిల్పిగణంబులు తమతమకార్యములను బూర్తిచేసి యజ్ఞవిధులంగూర్చి విజ్ఞాపనంబు సేయుటయు మహారాజు మంత్రిగ ణంబులతోఁగూడఁ బ్రిహృష్టహృదయుండై యజ్ఞారంభంబు గావించె ను. నానాదేశాగతులగునరపతులందఱును మహేంద్రవిభవుండగు నిం దద్రిద్యుమ్నుసందర్శించి యజ్ఞశాలయందలికనకతోరణశయ్యాసనాదుల ను, రత్నకంబళములను, రత్నకుంభంబులను, రత్నపాత్రలను, రత్నక

ణాహంబులను, ననేకంబులగు మంగళకలశంబులను దిలకించి యాసం
తింపఁదొడంగిరి. ఆయజ్ఞపరికరంబులలో సువర్ణమయంబుగాని వస్తు
వొక్కటియును లేకుండెను. హేమమయంబులగుయజ్ఞయూపంబులన్ని
యును, మంత్రపాఠపూర్వకంబుగా స్థాపింపఁబడియెను. స్థలజంబులును,
జలజంబులునగుపశువు లన్నియును సమానీతంబు లయ్యెను. ధనధా
న్యాదులతోడను, సమస్తయజ్ఞపరికరంబులతోడను నిండియున్నయజ్ఞ
శాలం గాంచి రాజులందఱును మహాశ్చర్యభరితులైరి. బ్రాహ్మణా
దిజనంబులు బహువిధంబులగుమృష్టాన్నంబుల నారగించుచుండిరి. ల
క్షబ్రాహ్మణభోజనానంతరంబున మాటిమాటికిని మేఘగంభీరంబగు
దుందుభిధ్వానము వినవచ్చుచుండెను. అట్టిదుందుభి, దినమున కెన్ని
యోసారులు మ్రోగుచుండెను. సహస్రసహస్రంబులగునన్నపర్వతం
బులను, దధికుల్యలను, దుగ్ధకుల్యలను, ఆజ్యనదులను దిలకించినవా
రందఱును బరమాశ్చర్యభరితు లగుచుండిరి.

నానాజనపదపరివృతంబగుజంబూద్వీపమునందలిబ్రాహ్మణు లె
ల్లరు నాయజ్ఞంబునకు విచ్చేసి యుండిరి. ఎచ్చటఁజూచినను వేలకొలఁ
దిప్రజలు గానవచ్చుచుండిరి. అందఱును రాజభోగ్యంబు లగునన్న
పానాదులచేఁ బరితృప్తు లగుచుండిరి. భూపాలచంద్రుం డగుసింద్రి
ద్యుమ్నుఁడు బ్రహ్మవిదులగుబ్రాహ్మణులను భూరిదక్షిణలచేతను, నా
నాదేశాగతులగురాజన్యులను యథాయోగ్యసత్కారంబులచేతను బరి
తుష్టులం గావించుచుండెను. ఆరాజేంద్రునకు సర్వాంగసుందరులును,
సర్వాలంకారవిభూషితలునగుపదునొకండువందలమంది భార్యలు గల
రు. వారెల్లరును బ్రత్యేకమణిమందిరములయం దుచితపరివారములతో
నివసించియుండిరి. పర్వతోపమానంబులగుమదగజంబులును, బవన
జవనంబులగుసుందరాశ్వంబులును, దేవకుమారసన్నిభు లగుపదాతిసై

నికులును, నందు నివసించియుండ నాయజ్ఞశాల కన్నులపండువుగా నుండెను.

అప్పుడు మహారాజు తనకర్మచారులం బిలిచి సర్వలక్షణసంపన్నం బగుమఖాశ్వము నతిశీఘ్రముగ భూపర్యటనంబు సేయింపవలయును. ఆయశ్వరక్షణంబునకై జితేంద్రియులగురాజపుత్రులను బంపవలయును. విద్వాంసులగుధర్మజ్ఞులు హోమకార్యములందుం బ్రవృత్తులు గావలయును. ద్విజగణంబులు, కృష్ణచ్ఛాగకృష్ణసారాదియజ్ఞపశువుల నన్నింటిని సంసిద్ధములుగఁ జేయవలయును. విష్ణుప్రసాదనిర్మాణంబునకుఁ ద్వరపడవలయును. స్త్రీ. [illegible], సగర, ధనాదులను బ్రాహ్మణుల కభీష్టానుసారంబుగ [illegible] సేయింపవలయును. ఎవ్వరికి నేదియు లేదనుమాట చెప్పఁగూడదు. మహాదేవుండగు పురుషోత్తముండు సాక్షాత్కరించునంతక నేనిచ్చటనేయుండి నిరంతరయజ్ఞకార్యాచరణంబున నిమగ్నుఁడనై యుండెదను. అని యాజ్ఞాపించి యాభూపరుండప్పుడు కోటికోటిసువర్ణంబులను దానముచేయనారంభించెను. ఆతఁడు వేదవిదులగుబ్రాహ్మణులకు వేలకొలఁది యేనుంగులను, నియుతసంఖ్యాకంబులగునశ్వములను, అర్బుదంబులకొలఁదివృషభంబులను, రూపవంతములును, పయస్వినులును, స్వర్ణశృంగసమంచితంబులు నగుననేకధేనువులను దానము గావించెను. మఱియు నమూల్యవస్త్రంబులను, రత్నకంబళంబులను, నవరత్నంబులను, సర్వాలంకారశోభితలై త్రిలోకసుందరీమణులగుకన్యలనుగూడ బ్రాహ్మణులకు దానంబు గావించెను. సర్వజనులకును నిరంతరమృష్టాన్నసంతర్పణంబులఁ గావించుచుండెను. ఆమహీపాలుఁడు దానముచేసినధనమునకుఁ బరిమితిలేదు.

ఇదియంతయుం గాంచి, దేవగంధర్వాప్సరోగణంబులును, సి

ద్ధచారణదైత్యదానవాదులును, ఋషులును, ప్రజాపతులునుగూడ బ
రమాశ్చర్యనిమగ్నులై పోయిరి. ఆయజ్ఞంబిట్లు నిరంతరాయముగఁ గొ
నసాగుచుండుటంగాంచి పురోహితులును, మంత్రులును, మహారాజు
నుగూడఁ బరమానందభరితులైరి. ఆస్థలంబున మలినులును, దీనులు
ను, క్షుధార్తులు నగువారొక్కరును లేకయుండిరి. ఆధివ్యాధిభయా
దు లందుఁ జేరవచ్చుటలేదు. ఆయజ్ఞంబునకు వచ్చినమహాత్ములంద
ఱును బరమానందనిమగ్నులై యుండిరి. అంతటిమహావైభవముతో
నట్టి యజ్ఞము మఱి యేకాలమునందును జరుగలేదు. ఈవిధముగా
నమ్మహారాజు హయమేధయాగంబును, బురుషోత్తమప్రాసాదనిర్మాణం
బును నిర్విఘ్నపరిసమాప్తిం గావించెను.

ప్రతిమానిర్మాణచింతనము.

ఇట్లు మహారాజచంద్రుం డగణిందద్రవ్యమున్నందు యజ్ఞంబును,
బ్రాసాదంబును బూర్తి గావించి ప్రతిమావిషయంబున రేయింబవ
లాలోచింపనారంభించెను. సర్వదేవతాధీశ్వరుండును, సర్వలోకపాల
నుండును, సృష్టిస్థితిసంహారకారణుండును నగుపురుషోత్తము నేవిధముగా
సందర్శింపవలయు నని యారాజేంద్రుండు దివారాత్రంబులు నిద్రాహా
రంబులులేక విచారించుచుండెను. అతఁ డాహారమును బరిత్యజించెను;
ఎట్టిభోగ్యవస్తువును గైకొనుట లేదు. తుద కానృపాలుఁడు స్నానభూ
షణాదులనుగూడఁ బరిత్యజించివైచెను. వాద్యములు, గానములు,
గంధద్రవ్యములు, వర్ణకములు, మదమాతంగములు, ఉత్తమాశ్వము
లు, పద్మరాగములు, ఇంద్రనీలములు, సువర్ణములు, వజ్రములు, మౌ
క్తికములు మొదలగునేపదార్థము లైనను, అంతరిక్షచరంబులును, వన
చరంబులు నగు నెట్టివిహంగమాదు లైనను నాతనిమనంబునకు సంతు
ష్టిం గూర్పఁజాలకుండెను. శిలామయంబును, మృత్తికామయంబును

దారుమయంబు నగుప్రతిమలయం దేమూర్తి సర్వలక్షణసంపన్నుండ గు విష్ణుదేవు నారాధించుటకు యోగ్యమైనదిగా నుండునో, ఈత్రివిధ మూర్తులయందును దేనిని బ్రతిష్ఠించి యర్చించుటచే సర్వదేవార్చి తుండును, సకలలోకప్రియుండును నగువిష్ణుదేవునకుఁ బ్రీతిలాభం బగు నో యని యాలోచించుకొనుచు దివారాత్రము లాభూపాలుండు పరి తపించిపోవుచుండెను.

—♦ కారుణ్యాస్తవము. ♦—

ఇట్లుండి యొకనాఁ డమ్మహీపాలుండు పాంచరాత్రవిధానంబున విష్ణుదేవార్చనంబు గావించి యించుకసేపు ధ్యాననిమగ్నుండై యనం తర మీరీతిగా జగన్నాథు నుద్దేశించి స్తోత్రము సేయ నారంభించెను. ఓవాసుదేవా! మోక్షకారణా! నీకు నమస్కారము. సర్వలోకేశ్వరుం డవగు నీవు దయామయుండవై నన్నీభవసాగరమునుండి తరింపఁజేయు ము. పురుషోత్తమా! నిర్మలాంబరసన్నిభుండవు, సంకర్షణుండవు, ధరణీ శ్వరుండవు నగునీకు నమస్కరించెదను. నన్ను రక్షింపుము. ఓమకర ధ్వజా! హేమగర్భాభా! రతికాంతుండవు, శంబరాంతకుండవు నగు నీకు మాటిమాటికిని నమస్కరించెదను. నాకుఁ బరిత్రాణంబు గూ ర్పుము. భక్తవత్సలా! అంజనసంకాశుఁడవు, అనిరుద్ధుఁడవు నగునీకు వందనములు. నన్నుఁ గరుణించి నాకు వరప్రదానంబు సేయుము. విబు ధప్రియా! నారాయణా! నీకనేక సాష్టాంగప్రణామములు. నీకు శర ణాగతుండ నగునన్ను రక్షింపుము. బలిశ్రేష్ఠా! లాంగలాయుధుఁడవు, చతుర్ముఖుండవు, జగద్ధాముండవు, ప్రపితామహుండవు నగునీకు నమ స్కారము. నన్నుఁ గరుణింపుము. నీలమేఘశ్యామా! త్రిదశార్చితా! జగన్నాథా! విష్ణుదేవా! భవసాగరనిమగ్నుండ నగునన్నుద్ధరింపుము. ప్రళయానలసంకాశుఁడవు, దితిజాంతకుండవు, మహావీర్యుండవు, దీప్త

లోచనుండవు, నరసింహుండవు నగునీకు నమస్కారము. నాయెడలఁ బ్రసన్నుండ వగుము. పూర్వకాలంబున రసాతలమునుండి యీభూతలమును వరాహరూపధారివై నీవే యుద్ధరించితివి. అట్టినీవు నన్నీదుఃఖసాగరమునుండి దరిఁజేర్పుము. కృష్ణా! సకలాభీష్టప్రదంబగు నీదివ్యమూర్తి నిగ్రహించెదను. [illegible] నీవే. నీవే యీసకలరూపంబులతోడను వే[illegible]

అచ్యుతా! [illegible] ప్రసన్నుండవు నగు నీకు [illegible] మూర్తులఁ నన్నిటిని భావించి యర్చనాస్తవప్రణామంబులఁ గావించుచుంటిని. నీవా సకలదివ్యమూర్తులతోడను సాక్షాత్కరించి నాకు ధర్మార్థకామమోక్షంబులఁ బ్రసాదింపుము. శ్రీహరీ! నిన్నర్చించుకొఱకు భిన్నరీతులఁ గల్పింపంబడిన భవదీయంబులగు సంకర్షణాదిదివ్యమంగళమూర్తు లన్నియును నీయందే ప్రతిష్ఠితములై యున్నవి. కాని దేవేశా! పరమార్థదృష్టిచే నీకెట్టిభేదభావంబును లేదు. నీకుపచారంబులఁ గావించుటకే నీవిషయంబున వివిధమూర్తులు కల్పితంబు లయ్యెను. నీవు కేవల మద్వితీయుండవు. నిన్ను ద్వైతమూర్తిగా మానవు లెట్లు నిర్దేశింపఁగలుగుదురు? శ్రీహరీ! నీవేకమూర్తివి. అద్వయుండవు. సర్వవ్యాప్తుండవు, చిత్స్వభావుండవు, నిరంజనుండవు, పరమంబగు నీదివ్యమూర్తి భావాభావవిరహితంబును, నిర్లేపంబును, నిర్గుణంబును, శ్రేష్ఠంబును, కూటస్థంబును, అచలంబును, ధ్రువంబును సర్వోపాధివినిర్ముక్తంబును సత్తామాత్రంబునై విరాజిల్లుచుండును. అట్టి నీరూపతత్త్వమును దేవతలైనను గ్రహింపఁజాలరు.

ప్రభూ! నేను మానవుఁడను. అట్టి నీదివ్యమంగళస్వరూపము నెట్లు భాషింపఁగలుఁగుదును? మహాదేవా! పీతాంబరవిలసితంబును,

చతుర్బాహుసమన్వితంబును, శంఖచక్రగదాఖడ్గసంకలితంబును, ముకుటాంగదాద్యలంకారవిభూషితంబును, శ్రీవత్సాంకితంబును, వనమాలాలంకృతంబు నగు దివ్యమూర్తి నీసహస్రమూర్తులలో నేకతమంబైనది. విబుధగణంబులును నిన్నాశ్రయించిన మానవగణంబులునుగూడ నట్టి నీమూర్తినే యారాధించుచుందురు. దేవదేవా! సురజ్యేష్ఠా! భక్తజనాభయప్రదా! పద్మపత్రాక్షా! విషయాసక్తనిమగ్నుండ నగు నన్నుఁ గటాక్షింపుము.

లోకేశ్వరా! శరణాగతుండ నగు నేను నీకంటె నితరదైవతంబుల నెఱింగినవాఁడను గాను. కావున నోకమలాకాంతా! మధుసూదనా! కృపాళుండవై నాయెడలఁ బ్రసన్నుండవగుము. మహాత్మా! నేననేకంబులగు నాధివ్యాధిజరాజాలంబులచే జడితుండనై నానాదుఃఖంబులచే నిపీడితుండనై, హర్షవిషాదంబులచే విమూఢుండనై, అసంఖ్యంబులగు కర్మపాశంబులచే బంధితుండనై డస్సియున్నాఁడను. మఱియు నతిభీషణంబగు సంసారసాగరంబునఁ బడితుండనై కొట్టుకొనుచున్నాఁడను. ఈ సంసారపారావార మతివిషమంబులగు దుఃఖతరంగములచే నపారమైనది. రాగద్వేషాదిజలచరంబులచే నాకులమైనది. ఇంద్రియావర్తములచే గంభీరమైనది. తృష్ణాశోకవీచికలచే సంక్షుభితంబైనది. ఇందెట్టి యాశ్రయమును లేదు. ఎట్టియవలంబనమును లేదు. ఎట్టిసారమును లేదు. ఇది నిరంతరమును జంచలమైనది. ప్రభూ! నేను నీమాయచే మోహితుండనై చిరకాలమునుండి యీసంసారజలధియందుఁ బడి భ్రమించుచుంటిని. అనేకపర్యాయములు ననేకగర్భంబులయందు నవతరించుచుంటిని. ఈసంసారమునందు నే నెన్నివేల లక్షలకోట్ల జన్మముల నెత్తితినో వానికి లెక్కయే లేదు.

ఓజనార్దనా! నేను సాంగములగు సమస్తవేదములను, వివిధశాస్త్రా

స్త్రములను, అనేకేతిహాసములను, బురాణములను, బహువిధశాస్త్రము లను గూడ నధ్యయనంబు చేసితిని. జగన్నాథా! ఎన్నియోక్షయం బులును, వృద్ధులును, క్షీణులును, శీలంబులును, సంతోషములును, దుఃఖములును, సంచయంబులును, అపచయంబులును, వ్యయంబులు ను నాకుఁ బ్రాప్తించినవి. ఎందఱోభార్యలును, మిత్రులును, శత్రు లును, బుత్రులును, బంధువులు మొదలగువారితో సంయోగవియో గములు నాకనుభవంబులైనవి. ఎన్నియోపర్యాయము లెందఱో తల్లిదండ్రులు నాదృష్టిపథంబున సంచరించిరి. నేననేకదుఃఖంబులను, సు ఖములనుగూడ ననుభవించితిని. భ్రాతలు, పుత్రులు, బాంధవులు, జ్ఞాతులు మొదలగువా రనేకులు నాకు లభించిరి. నేననేకపర్యాయము లనేకయువతుల విణ్మూత్రపిచ్ఛిలంబులగు గర్భకుహరంబులయందు వాసము చేసితిని. ఆగర్భవాససమయంబులం దనేకదుఃఖంబుల ననుభ వించితిని.

ప్రభూ! నేను బాల్యయౌవనకౌమారములయం దేయేదుఃఖ ముల ననుభవించితినో యవియన్నియును వార్ధకంబునఁగూడఁ దట స్థించినవి. హృషీకేశా! మరణానంతరంబునఁగూడ యమాలయమా ర్గంబునం గలదుఃఖముల నన్నిటిననుభవించితిని. మఱియు నరకలోకం బున నెంతటిభీషణయాతనలుగలవో యవియన్నియు నే నెఱుంగనివి లేవు. క్రిమికీటాదులు, మృగములు, పక్షులు, గోమహిషాదిజంతువు లు, మొదలగువానిగర్భంబులయందును, బ్రాహ్మణులు, శూద్రులు, ధనాఢ్యులు, దరిద్రులు, క్షత్రియులు, దీనులు, గృహస్థులు, నృపాలురు, రాజసేవకులు, మొదలుగాఁగల యనేకులగృహస్థులయిండ్లయందు నేను మాటిమాటికిని జన్మించుచునే యుంటిని.

దేవా! నేననేకపర్యాయములు దాసజాతులకు దాసత్వమును

గావించితిని. ఒకప్పుడు దరిద్రపదంబునను మఱియొకప్పుడు ధనాఢ్యప దంబునను, వేఱొకప్పుడు ప్రభుపదంబునను నేను బ్రతిష్ఠితుండనై తిని. ఒక్కొకప్పుడు నేనొక్కని, బలువురనుగూడ నిహతులం గావించితిని. మఱియు ననేకులచే ననేకులను నిహతులగునట్లు సేయించితిని. అనేకు లు నాకు దానంబులం గావించి యుండిరి. నేనుగూడ ననేకులకు భూరి దానములం గావించితిని.

జనార్దనా! నేను కేవలమును సిగ్గువిడిచి పుత్రులు, తల్లులు, మిత్రులు, భ్రాతలు, భార్యలు మొదలగు వారికొఱకు కొన్నిమారులు ధని కులు మొదలుదరిద్రులవఱకునుగలయెందఱోపురుషులయొద్ద ననేకవిధంబు లగు దైన్యోక్తులను బచరించితిని. ప్రభూ! సచరాచరంబగు నీప్రపం చమునందుఁ గలతిర్యఙ్మానవ జాతులలో నేను జన్మింపనిస్థాన మేది యును లేదు. జగన్నాథా! ఈరీతిగా నేనొకప్పుడు నరకమునందును, మఱియొకప్పుడు స్వర్గమునందును నివసించుచుంటిని. ఒకప్పుడు మానవలోకమునందును, మఱియొకప్పుడు తిర్యక్సంఘమునందును సం భ్రమించుచుంటిని. జలయంత్రమునందు రజ్జునిబద్ధంబగు ఘటంబు క్రమముగా నూర్ధ్వమధ్యమనిమ్నాభిముఖంబుగాఁ బరిభ్రమించు నట్లే నేనును గర్మపాశబద్ధుండనై యూర్ధ్వాధోమధ్యభాగంబులకు యా తాయాతంబులఁ గావించుచుంటిని. ఇట్లే నేనీభయంకరసంసారచక్రం బునఁ బడి చిరకాలమునుండి సంచరించిపోవుచుంటిని. దీనికంతం బె ప్పుటను గనుఁగొనఁజాలకుంటిని.

మహాప్రభూ! నేనిప్పుడు వ్యాకులితేంద్రియుండనై పడియుం టిని. కర్తవ్యం బేమియు నాకు బోధపడుట లేదు. శోకతృష్ణాదులచే నభిభూతుండనై యున్న నాకుఁ జైతన్యము లేకుండఁబోవుచున్నది. ఇప్పుడు నేను కింకర్తవ్యతావిమూఢుండనై యున్నాఁడను. దుఃఖవిహ్వ

అనాథుండనగు నేనిప్పుడు నీశరణంబు గోరి యున్నవాఁడను. ఓశ్రీకృష్ణా! దుఃఖితుండను, సంసారసాగరనిమగ్నుండను నగునన్ను నీవు నీభక్తునిగా నంగీకరించెదవేని జగన్నాథా! అట్లయినచో నీకృపాకటాక్షములను నావంకకు మరలింపుము. దేవా! నాకు నీకంటెఁ బ్రాణబంధువు లెవ్వరును లేరు. నాకొఱకుఁ జింతించువా రెవరును లేరు.

వాసుదేవా! నీవంటిపరిత్రాణకర్తను బడయఁ గలిగిననాకు జీవితమరణములం గూర్చి గాని, యోగక్షేమములం గూర్చి గాని యెట్టిభయంబును లేదు. ప్రభూ! నిన్ను యథావిధిగ నర్చింపఁజాలనినరాధములకు సంసారబంధమునుండి విముక్తిలాభం బెట్లు సంఘటిల్లును? జగద్ధారణకర్తయగు కేశవునియందు భక్తిభావంబు గలుగనివిమూఢులకుఁ గులశీలవిద్యాధనజీవనంబులవలనఁ బ్రయోజన మేమున్నది? అసురప్రకృతులై విమూఢభావంబున జగన్నాథుండ వగునిన్ను నిందించువారు మాటిమాటికిని జననమరణంబులం గాంచుచు ఘోరనరకంబునఁ బతితు లగుచుందురు. నిర్గుణుండవగునీయందు దోషారోపణముం గావించునరాధముల కెన్నటికిని నరకార్ణవమునుండి నిష్కృతిలాభంబు చేకూరదు.

శ్రీహరీ! నేను నిన్ననేకవిధంబులఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడను. కర్మానుసారంబుగ నేనెచ్చట నేరూపంబున జన్మించినను, నాకు నిరంతరమును నీయందు సుదృఢంబగు భక్తిభావంబు గలుగునట్లనుగ్రహింపుము. దేవదానవమానవాదు లెల్లరును సంయతచిత్తంబులతో నిన్నారాధించుటవలన బరమసిద్ధిలాభముం గాంచఁ గలుగుచుందురు. కావున నోస్వామీ! అట్టిని న్నెవ్వ రారాధింపకుందురు? బ్రహ్మాదిదేవగణంబులైనను నిన్ను సంపూర్ణముగ సన్నుతింపఁజాలరు. ప్రభూ! అట్టిచో నజ్ఞానుండ నగునేను నిన్నుస్తోత్రము చేయుచున్నాను. ఈభక్తునిసంస్తు

త్రివచనంబులచేతం [illegible]

పుము.

గోవిందా! సోమసుతులనుసారముగ [illegible] మించుచునే యుందురు. [illegible] బ్రినమ్మింప వగుదు. [illegible] యానాస్తోత్రము భవత్ప్రసాదంబుచే [illegible] సుదేవా! నీకిదేనా [illegible].

అనిరుద్ధుడు మహాదారుణంబగు [illegible] చేయుటయు సర్వోత్తమంబగు [illegible] హారాజునకు సకలాభీష్టంబులను బ్రసాదించెను. [illegible] జమును శ్రీజగన్నాథస్వామి [illegible] గా మోక్షలాభంబు నందుదురు. [illegible] దును శ్రేష్ఠంబగు స్తవంబును బఠించి ధర్మార్థకామమోక్షంబుల గాంచఁగలరు. ఈస్తోత్రపాఠమువలన సర్వపాపనాశనంబు [illegible] బున స్థిరనివాసభాగ్యంబు సిద్ధించును. ధన్యంబును, [illegible], భుక్తిముక్తిప్రదంబును, మంగళమయంబును, గోపనీయంబును, [illegible] భంబునగు నీపుణ్యస్తవంబును నాస్తికులు, మూర్ఖులు, [illegible], అభిమానులు, దుష్టబుద్ధులు, భక్తిరహితులు నగువారిచేత [illegible] ధింపరాదు. భక్తియుక్తులును, సత్యశీలురును, శాంతులును, [illegible] సమంచితులును, ఆస్తికులు నగువారిచే నీస్తోత్రము [illegible] యింపవలయును. ఇది సర్వపాపహరంబగుపురుషోత్తమస్తోత్రము. [illegible] శేషాభీష్టఫలదంబును, సుఖమోక్షప్రదంబును, వరిష్ఠంబు నగునిది [illegible] రుణ్యస్తవనామంబున విఖ్యాతంబై యది.

ఈస్తోత్రరాజమును [illegible] మాన్యంబు

డును, నిత్యుండును, పురాణపురుషుండును, నగువానిని ధ్యానము చేయు మహాభాగులు ముక్తిభాగులై యజ్ఞాగ్నియందు మంత్రాహుతం బగునాజ్యమునుంబోలి విష్ణుదేవుని దివ్యమంగళతేజమునందు విలీనులగుదురు. పరాత్పరుండగు శ్రీహరియొక్కఁడే భవదుఃఖములను హరించువాఁడు. అతనికంటె సర్వకర్త యగువాఁ డెవ్వఁడును లేఁడు. అతఁడే స్రష్టయు, పాతయు, వినాశకుండును, నిఖిలసంసారమునందును సారభూతుండు నగువిష్ణుదేవుండు. మోక్షప్రదుండును జగద్గురుండు నగు శ్రీకృష్ణదేవునందు భక్తిలేనివారికి విద్యాగుణయజ్ఞదానతపంబులు నిష్ఫలంబులై పోవును. పురుషోత్తముం డగునాపరమపురుషునియందు భక్తిగలవారే ధన్యులు. వారే శుచిమంతులును, విద్వాంసులును, యజ్ఞతపోదానాదిగుణగణంబులచే నర్చితులును, జ్ఞాతలును, దాతలును, సత్యవంతులు నగుచున్నారు.

ప్రతిమోత్పత్తి.

మహీపతి యగు నింద్రద్యుమ్నుం డీవిధముగా సనాతనుండును, జగన్నాథుండును, వాసుదేవుండు నగు పురుషోత్తముని స్తుతించి ప్రణామంబు చేసి ధ్యానమగ్నుండై భూతలంబునఁ గుశాసనంబున శయనించి జనార్దనుండు తనకు సాక్షాత్కరింపవలయునను సంకల్పముతోఁ దదేకచిత్తంబున భావించుచుండెను. అనంతరంబున జగద్గురుండును, శంఖచక్రగదాధరుండును, నగు వాసుదేవుం డాతనికి స్వప్నంబున సాక్షాత్కరించెను. గరుడారూఢుండును, శ్రీవత్సకౌస్తుభాదిదివ్యభూషణుండును, అష్టభుజుండును, నీలమేఘశ్యామకాంతివిలసితుండును, ఆర్తిహర్తయు నగు దేవదేవుం డిట్లు సాక్షాత్కరించి యో మహారాజేంద్రా! నీవు ధన్యుఁడవు. నీవు గావించిన [illegible]ంబులను, నీ నిశ్చలభక్తికిని నేను సంతుష్టుండనైతిని. రాజచంద్రా! ఊరక నీవి

ట్లేల పరితపించెదవు? ఈస్థానంబున జగన్మోహనంబగు నసాతపఃసిద్ధ ప్రతిమ నీకు లభించు నుపాయంబు చెప్పెదను వినుము. మహాభాగా! నేటినిశావసానంబున వినిర్మలమార్తాండమండలం బుదయించునప్పుడు లవణజలధితీరంబున నానాద్రుమవిభూషితం బగు జలప్రాంతంబున నేకతరంగపరిప్లుతంబగు మహాజలరాశి సందృష్టంబు గాఁగలదు. ఆజల కూలసమీపంబున నించుకజలంబును స్థలంబును గలసియున్నచోట ను మహాభూరుహము నిలిచియుండును. ఆపాదపరాజంబు సాగరతరంగముల చే నాహతంబగుచుండియు నిష్కంపితంబై యుండును. నీవు కుఠారహస్తుండవై యొక్కండవు నాతరంగమధ్యంబునకుం బోయినచో నావృక్షము నీకు దృగ్గోచరంబు గాఁగలదు. తరంగములనుబట్టి నీవాభూరుహమును గనిపెట్టి నిశ్శంకచిత్తముతో దానిని ఛేదింపుము. అట్లు చేసినచోఁ బెల్లవాలునప్పటికి భిన్నంబగు నావృక్షము పరమాద్భుతంబగు నొకరూపముం దాల్పఁగలదు. దానివలన నీకుఁ బ్రతిమాలాభంబు సిద్ధింపఁగలదు. విమోహనంబగు నీహృదయవిచారము నిప్పుడే పరిత్యజింపుము.

అని యిట్లు శ్రీమన్నారాయణుం డాభూపాలుని కుపదేశించి యంతర్హితుం డగుటయు రాజేంద్రుండు మేల్కాంచి తాను గాంచిన శుభస్వప్నంబునకుఁ బరమవిస్మయాక్రాంత చిత్తుండై నిశావసానంబున కెదురుచూచుచు, విష్ణుమంత్రంబులను, విష్ణుసూక్తంబులను బఠించుచు నారాత్రిని వేగించి ప్రాతఃకాలంబున లేచి యత్యుత్సాహంబుతో సాగరజలంబున నవగాహనంబు చేసి బ్రాహ్మణులను బ్రాహ్మణుల కభీష్టదానంబు లాచరించి పూర్వాహ్ణకకృత్యంబులం దీర్చికొని యేకాకియై సాగరతీరంబునఁ బ్రవేశించి యన్వేషించుటయు దేజోమయంబగు నమ్మహావృక్షమాతనికి దృగ్గోచరం బయ్యెను. అట్టి

మహోన్నతంబును మహాకాయంబును, విశాలంబును, నానాజాతివిర హితంబును, గాఢాంజనసన్నిభంబునై జలమధ్యంబున నిదురించుచు న్నదియుంబోలె విరాజిల్లుచుండెను.

నరనాథుండును బరమానందంబున నమ్మహీరుహరాజమును సం దర్శించి సమీపించి నిశితకుఠారంబుతో దానిని ఖండించెను. అనంతర మావృక్షఖండమును రెండుభాగములుగాఁ జేయవలయు నని యాభూ పాలుం డాతరుఖండమువంకఁ జూచుచుండఁగాఁ దేజోమయమూర్తులు ను, దివ్యపుష్పమాలికాలంకృతులును, దివ్యగంధానులిప్తులు విష్ణుదేవ విశ్వకర్మలు బ్రాహ్మణరూపధారులై యాకస్మికముగా మహేంద్రనీల ఖండగు నమ్మహీపాలుని యెట్టయెదుటఁ బ్రత్యక్షంబై మహారాజా! ఏమిచేయుచున్నావు? ఈవనస్పతి నిట్లు ఛేదించుటకు నిమిత్తమేమి? ఈమహాసింధుతటంబున దుర్గమంబును, నిబిడంబును, నిర్జనంబునగు నీ కాననమునందిట్టి వనస్పతి యిది యొక్కటియే యున్నది. దీని నూరక యేలఖండించెదవు? అని ప్రశ్నించుటయు మహారాజు ప్రముదితహృద యుండై చంద్రసూర్యసదృశులై యున్న యవ్విప్రవరుల నీక్షించి నత మస్తకుండై వారికి నమస్కరించి మృదుమధురస్వరంబున నిట్లనియెను.

మహాత్ములారా! దేవదేవుండును, అనాదియు, అనంతుండును, జగన్నాథుండును నగుపురుషోత్తము నారాధించుటకై నేనీస్థానమునం దుఁ బ్రతిమానిర్మాణమును జేయవలయు నని యభిలషించుచున్నాను. మఱియు నేనివ్విషయంబున దేవదేవుండగుపరమాత్మునిచే నిట్లాజ్ఞాపిం పఁబడితిని. అని చెప్పుటయు విశ్వవిధాతయగు విష్ణుదేవుండు మందహా సవిలసితవదనుండై యారాజచక్రవర్తి నవలోకించి మహీపాలా! నీకిట్టిస త్సంకల్పంబు గలిగినందులకు నిన్ననేకవిధంబుల నభినందించుచున్నా ను. కదళీదళచంచలం బగునీసంసారసాగర మతిభయానకమైనది.

దీనియం దిట్టిసారంబును లేదు. కామక్రోధదుఃఖపరంపరలచే సమాకు
లంబై యుండును. మఱియు నిది యింద్రియంబులను నావర్తంబుల
నిండి దుస్తరమై, జలబుద్బుదంబులంబోలి యస్థిరమై, వివిధవ్యాధి
పూర్ణంబై యుండును. ఇట్టిసంసారమునందుండియు విష్ణుదేవు నారా
ధింపవలయు ననునుత్సాహము గలవాఁడవగుటచే నీవు సంస్తవనీయుఁడ
వు. సర్వగుణాలంకృతుండవగు నిన్నుఁ బ్రజాపాలకునిగాఁ బడసిన పుర
నగరప్రజాసమన్వితంబగునీభూమండలము ధన్యమైనది. మహాభాగా!
లెమ్ము! మాతోఁగలసి మధురసంభాషణంబు సేయుచు సుఖశీతలం
బగునీతరుచ్ఛాయ నుపవసింపుము. నావెంటవచ్చినయీబ్రాహ్మణుఁ
డు విశ్వకర్మంబోలి సకలకార్యకరణదక్షుండైనవాఁడు. నాయాజ్ఞచే
నీతఁడు ప్రతిమానిర్మాణంబు చేయఁగలఁడు.

అని చెప్పుటయు నింద్రద్యుమ్నుండు సాగరతీరమును వదలి
యాసమీపమునందున్న శీతలవృక్షచ్ఛాయను గూర్చుండియుండెను.
అప్పుడు బ్రాహ్మణవేషధారి యగువిశ్వాత్ముండు విశ్వకర్మం బిలిచి యి
ట్లని యాజ్ఞాపించెను. ఓవిప్రశ్రేష్ఠా! నీవీదారుఖండంబులతోఁ బ్రతి
మానిర్మాణంబు సేయవలయును. అందు ముందుగాఁ బరమశాంతుం
డును, పద్మపత్రాయతలోచనుండును, శ్రీవత్సకౌస్తుభశంఖచక్రగదాధ
రుండును నగుశ్రీకృష్ణదేవునిప్రతిమను నిర్మింపవలయును. తరువాత
గౌరాంగుండును, క్షీరవర్ణుండును, స్వస్తికాంకితుండును, లాంగలధరుం
డును దేవదానవగంధర్వాదుల కవిదితుండు నగుననంతుని ప్రతిమను
గావింపవలయును. పిమ్మట శుభలక్షణసంపన్నయు, శోభనాంగియు,
సువర్ణవర్ణయు వాసుదేవభగినియు నగుసుభద్రాదేవిప్రతిమను నిర్మిం
పవలయును. అని యాజ్ఞాపించెను.

సకలకర్మదక్షుం డగువిశ్వకర్మ దేవదేవునియాజ్ఞయైనంతనే ప్రతి

మానిర్మాణంబున కారంభించి ముందుగా శుక్లవర్ణుండును, శరచ్చంద్ర సమతేజుండును, ఆరక్తనేత్రుండును, మహాకాయుండును, ఫణిఫణాకుల మస్తకుండును, గదాముసలపాణియు నగు బలదేవమూర్తిని, పిమ్మటనీలజీమూతశ్యాముండును, పుండరీకనయనుండును, అతసీపుష్పసంకాశుండును, పీతాంబరుండును, శ్రీవత్సవక్షుండును, సౌమ్యవిగ్రహుండును, చక్రధరుండును, సర్వపాపహరుండును, నగుశ్రీహరిదివ్యమూర్తిని, తదనంతరము శుద్ధజాంబూనదవర్ణయు, పద్మపలాశనయనయు, విచిత్రవసనాలంకృతయు, హారకేయూరభూషితయు, విచిత్రాలంకారిణియు, రత్నమాలాధారిణియు, సమున్నతవక్షోభాగయు, మనోహారిణియు నగు సుభద్రామూర్తిని యథావిధిగ నిర్మాణంబు గావించెను.

అట్లు విశ్వకర్మచే నిర్మింపఁబడిన దివ్యవసనాలంకృతంబులును, నానారత్నాలంకారశోభితంబులును, సర్వలక్షణసంపన్నంబులును, మనోరమంబులు నగుమూఁడుప్రతిమలను గాంచి మహీపాలశేఖరుం డగునింద్రద్యుమ్నుండు పరమాశ్చర్యనిమగ్నుండై మహాత్ములారా! మీరు బ్రాహ్మణరూపులై వచ్చినదేవతలో, పరమాద్భుతదేవచరిత్రులగుమానవులో యెఱుంగఁజాలకున్నాఁడను. దేవమానవయక్షగంధర్వవిద్యాధరసంఘంబులలో మీరెవ్వరైననగుదురుగాక! మాయారూపులై వచ్చియున్న మీతత్త్వము నాకు సుబోధంబు గాకున్నది. పరమపురుషులారా! శరణాగతుండ నగు నాయెడలఁ బ్రసన్నులై నిజస్వరూపంబులతో సాక్షాత్కరింపుఁడు.

—◆ పురుషోత్తమవర్ణనము. ◆—

అని యమ్మహారాజశేఖరుండు ప్రార్థించుటయు దేవదేవుం డిట్లనియెను. రాజేంద్రా! దేవదానవయక్షగంధర్వాదులు, మహేంద్రుఁడు, బ్రహ్మ, రుద్రుఁడు మొదలగు వారిలో నేనెవ్వండను గాను. నన్ను

సకలార్తిహారుం డగు పురుషోత్తమునిగా నెఱుంగుము. నేను సర్వభూతంబులకు నారాధనీయుండను. అనంతుండను. సర్వశాస్త్రసంకీర్తితుండను. నిగమాంతప్రతిపాద్యుండను. యోగిగణంబులు నాకు జ్ఞానగమ్యుం డనియు, వాసుదేవుం డనియు నామనిర్దేశంబు గావించి యున్నారు. స్వయముగా బ్రహ్మయు, విష్ణుండును, శివుండును, దేవరాజగు నింద్రుండును, జగత్సంయమనుం డగు యముండును నేనే. పృథివ్యాది సకలభూతంబులును, దేవతాగ్నులును, జలపతియగు వరుణుండును, ధరిత్రియు, మహీంధరాదిసమస్తంబును నాకంటె నన్యంబులు గావు. ఈ త్రిభువనంబులయందును వాఙ్మయంబులగునవి యన్నియును, స్థావరజంగమాత్మకంబగు విశ్వంబంతయును, నేనే. నాకు భిన్నంబుగ దేనికినిగూడ నస్తిత్వంబు లేదు. ఓనృపాలా! నేను నీయెడలం బ్రసన్నుండ నైతిని. నీయభీష్టవరప్రదానంబు గావించెదను. అకృతపుణ్యులగువారికి స్వప్నంబులయందైనను నాదర్శనలాభంబు గలుగదు. నీవు దృఢభక్తిసంపన్నుండవు. కావుననే నీకు నేను సాక్షాత్కరించితిని.

అని మహాదేవుం డనుగ్రహించుటయు మహీపాలుండానందపులకాంచితసర్వావయవుండై యోశ్రీకాంతా! శ్రీపతీ! పీతాంబరధరుండవు, శ్రీదుండవు, శ్రీశుండవు, శ్రీనివాసుండవు, శ్రీనికేతనుండవు నగు నీకు నమస్కారము. ఆద్యుండును, ఈశానుండును, సర్వేశ్వరుండును, సర్వతోముఖుండును, నిష్కలుండును, సనాతనుండును, పరమేశ్వరుండు నగునీకుం బ్రణామంబులు. దేవా! నీవు శబ్దాతీతుండవు, గుణాతీతుండవు, భావాభావవిరహితుండవు, నిర్లేపుండును, నిర్గుణుండును, సూక్ష్ముండును, సర్వజ్ఞుండును, సర్వభావనుండును, నీలజలదసంకాశుండును, గోబ్రాహ్మణహితరతుండును, సర్వరక్షకుండును, సర్వవ్యాపియు, శంఖచక్రధరుండును, గదాముసలధారియు, నీలోత్పలదళసన్నిభుండును, వర

పాలకుండును, దేవదేవుండును, నగు నీకు శతసహస్రవందనములు. క్షీర సాగరమధ్యంబున భుజగపర్యంకశయనుండ వగు హృషీకేశా! నీకు నమస్కారము. సర్వపాపహరుండవగు శ్రీహరీ నీకుఁ బ్రణామము! దేవా! నీవు విభుండవును, వరదుండవును, సర్వలోకేశ్వరుండవును, మోక్షకారణుండవును, అవ్యయుండవు నగు విష్ణుదేవుఁడవు. నీకు నమస్కారము.

అని యనేకవిధంబుల వినుతించుచు సాష్టాంగప్రణామంబు గావించి యంజలిబద్ధుండై యింద్రద్యుమ్నుండు వినయమధురవచనంబులతో జగన్నాథా! నీవు నాయెడలఁ బ్రీతుండవైతివేని దేవతలు, అసురులు, గంధర్వులు, యక్షులు, రాక్షసులు, సిద్ధసాధ్యవిద్యాధరాదులు, పరివ్రాజకులు, యోగులు, తత్త్వచింతకులు, మోక్షదర్శనులు, నగు మనీషివరులు నిరంతరమునేపరమపదముంగూర్చి ధ్యానించుచుందురో యట్టి యసితదదుర్లభంబగు పరమపదంబు నీయనుగ్రహముచే నాకు లభించుఁగాక! అని మహారాజు ప్రార్థించుటయు మహాదేవుండు మహాభాగా! నీకు సర్వశుభంబులును బ్రాప్తించుఁగాక! నాప్రసాదంబుచే నీసకలాభీష్టంబులును సిద్ధించుఁగాక! నీవు పదివేలతొమ్మిదివందలవత్సరంబులవఱకును మహామహీరాజ్యభోగంబుల ననుభవించి యనంతరము దుర్లభంబగు దివ్యపదప్రాప్తుండ వయ్యెదవు. పూర్ణంబును, శాంతంబును, గుహ్యంబును, వ్యక్తావ్యక్తంబును, పరాత్పరంబును, సూక్ష్మంబును, నిర్లేపంబును, నిష్కలంబును, ధ్రువంబును, చింతాశోకవిరహితంబును, క్రియాకారణవర్జితంబును, పరమానందమయంబును, క్షేమయాఖ్యంబు నగు పరమపదంబును, నీవు సందర్శింపఁగలవు. మఱియు నాకాశంబును, మేఘంబులును, రవిచంద్రతారాగణంబులును, సప్తసముద్రంబులును, మేరుమందరాదిపర్వతంబులును, నెంతకాలంబుండు

నో, స్వర్గలోకంబున దేవత లెంతకాలంబు నివసించి యుందురో యం తకాలంబువఱకు నీమహీమండలమునందు సర్వస్థానములందును కక్ష యంబగు నీకీర్తి ఘోషితంబగుచుండుఁగాక! నీచేఁగావింపంబడినయజ్ఞ మునుండి సంభూతంబై యిందద్యుమ్నసరోవరనామంబున నొక దివ్య తీర్థము విఖ్యాతంబు గాఁగలదు. అతీర్థజలంబుల నవగాహనంబు సే యుమానవులు స్వర్గలోకంబునఁ బదునలువురిందులు పరిపాలించునం తకాలంబువఱకును సుఖోపభోగంబుల ననుభవింపఁగలరు.

ఆసరోవరంబునకు దక్షిణభాగంబున నైఋతికోణంబునం దొక వటవృక్షంబు గలదు. దాని సమీపమునందున్న మండపము కేతకీవ నాచ్ఛన్నంబై బహువిధఫలభూరుహాలతావేష్టితంబై యున్నది. ఆషా ఢంబున శుక్లపక్షంబున మఘానక్షత్రసంకలితం బగు పంచమీ తిథి యందు నామూర్తి నామండపమునందు స్థాపించి శుభాకాంక్షులగు మానవులు అమూల్యంబులును, సుందరంబులు నగు వేషభూషణాదు లచే నన్నలంకరించి మనోహరనృత్యగీతవాద్యంబులచేతను, రత్నభూ షణ స్వర్ణదండ చామరాదిప్రదానంబులచేతను సప్తదివసంబులవఱకు ను నన్నారాధించి మహోత్సవంబులు గావింపవలయును. అందుఁ జతు రాశ్రమనిరతు లగుబ్రాహ్మణులు నానావిధస్తోత్రంబులను, వేదపాఠం బులను గావింపవలయును. అనంతరము బలరామకేశవమూర్తులను సందర్శించి ప్రణామంబులు చేసి భక్తిపూర్వకంబుగ స్తోత్రంబు గా వించినచో నట్టివారు దివ్యాయుతవర్షంబులు విష్ణుమందిరనివాసులై నారాయణానుచరరూపంబులతో గంధర్వాప్సరోగణంబులచే సంకీర్తితు లగుచు శ్రీమన్నారాయణసహితులై విహరింపఁగలరు. మఱియు వా రాది త్యభువనంబున నాదిత్యసన్నిభవిమానారూఢులై సంచరించుచు సకలా భీష్టభోగంబుల ననుభవించుచుందురు.

అని చెప్పి భగవంతుండగు పురుషోత్తముం డింద్రద్యుమ్న మహీపాలునకు వరప్రదానంబు గావించి విశ్వకర్మసహితుండై యంతర్హితుం డయ్యెను. అప్పు డింద్రద్యుమ్నుండు భగవద్దర్శనంబున సంప్రీతుండై తన్నుఁ గృతార్థునిగాఁ దలంచుకొని యుప్పొంగుచు సమాత్యపురోహితసహితుండై సుభద్రాకృష్ణబలరామమూర్తులను మణికాంచనవిచిత్రవిమానప్రతిమంబులగు రథంబులపై నధిష్ఠింపఁజేసి మహాసమారోహముతో, మంగళగీతవాద్యములతోఁ దీసికొని వచ్చి వేదఘోషంబులతోఁ బవిత్రం బగు శుభస్థానమునందు నిలిపి ద్విజసహితుండై యథావిధిగ శుభతిథియందు, శుభనక్షత్రమున, శుభముహూర్తమునం దాదివ్యప్రతిమలను బ్రతిష్ఠించెను. ఈవిధముగా నమ్మహీపతి యాచార్యమతానుసారంబుగా సకలకార్యంబులను నిర్వర్తించి విధిపూర్వకంబుగా నాచార్యులకు బహుదక్షిణలనొసంగి యమ్మహోత్సవసందర్శనార్థులై వచ్చిన యతిథిసంఘంబులకందఱకును యథేష్టధనదానంబులం గావించెను. ఇట్లు విధిదృష్టవిధానంబున నుత్తమప్రాసాదమునం దాప్రతిమలను బ్రతిష్ఠించి నానాసుగంధపుష్పంబులను, స్వర్ణరత్నాదులను, శోభనవస్త్రములను సమర్పించి యథావిధిగ నర్చించుచు నమ్మహారాజు నిరంతరవివిధదానక్రియలతోడను, వివిధయజ్ఞానుష్ఠానంబులతోడను గాలక్షేపంబు సేయుచు ధర్మరాజ్యపాలనంబునఁ గృతకృత్యుండై సకలపరిగ్రహపరిహారపూర్వకంబుగఁ దుదకు విష్ణుదేవుని పరమపదలాభంబుగాంచి కృతార్థుండయ్యెను.

మునివరులారా! నృపశ్రేష్ఠుండగు నింద్రద్యుమ్నుని పుణ్యచరిత్రమును, పవిత్రపురుషోత్తమక్షేత్రమాహాత్మ్యంబును సంక్షేపముగఁ గీర్తించితిని. ఇంకను నేమి వినఁగోరెదరో చెప్పుఁడు! అని బ్రహ్మదేవుం డానతిచ్చుటయుఁ బరమాశ్చర్యనిమగ్నులగు మునులు పరమానందము

తో నిట్లనిరి. ఓసురశ్రేష్ఠా! పురుషోత్తమయాత్రనెప్పుడు చేయవలయునో, యేవిధినను సరించి పంచతీర్థకృత్యంబుల నిర్వహింపవలయునో, అందొక్కొక్క తీర్థస్నానంబువలనను, దానములవలనను, దేవతాసందర్శనంబువలనను నేయేఫలలాభంబగునో వేఱువేఱుగ వక్కాణింపవలయును. అని ప్రార్థించుటయు బ్రహ్మదేవుండు మహర్షిశేఖరులారా! ఒక్కసారి జ్యేష్ఠశుక్లద్వాదశీదినంబున నుపవాసియై భక్తిపూర్వకంబుగఁ బురుషోత్తముని దర్శించువానికిఁ గురుక్షేత్రంబున సప్తాయుతవత్సరంబులు జితేంద్రియుండై జితక్రోధుండై తపంబు గావించినఫలము సిద్ధించును.

కావున స్వర్గాపవర్గకాంక్షితులగుమానవులు ప్రయత్నపూర్వకంబుగా జ్యేష్ఠశుక్లద్వాదశీదినంబునఁ బురుషోత్తమసందర్శనంబు గావింపవలయును. తీర్థసేవనులగుపుణ్యాత్ములు పంచతీర్థంబులను సేవించి పురుషోత్తము నర్చించినచో శాశ్వతవిష్ణులోకనివాసంబు లభించును. మహాజ్యేష్ఠసమయంబునఁ బురుషోత్తమంబునకుం బోయి పంచతీర్థకృత్యంబులనిర్వహించి పురుషోత్తమదర్శనంబు గావించుట శుభాకాంక్షులగువారి కవశ్యకర్తవ్యము. దూరమునందుండియైనను, నిర్మలచిత్తముతో భక్తిభావంబునఁ బురుషోత్తమనామసంకీర్తనంబు సేయువానికి యాత్రాఫలంబును, విష్ణులోకనివాసంబును లభించును. పురుషోత్తమప్రాసాదముపైనున్నచక్రమును దూరమునుండియైనను భక్తియుక్తులై సందర్శించి ప్రణామంబు గావించుమానవులు సర్వపాపవిముక్తు లగుదురు.

మార్కండేయవటదర్శనము.

మునులారా! పూర్వకాలంబున మహాప్రళయము తటస్థించినప్పుడు కాల మతిభయంకరమయ్యెను. చంద్రసూర్యాదిగ్రహంబులును, స్థావరజంగమాదివస్తువులు నేవియు లేకయుండెను. ప్రాణ్యాది

త్యుంజు వెలుంగుచుండెను. ప్రచండఘనగర్జనంబులు వినవచ్చుచుండె ను. ఉల్కాపాతంబులచేఁ దరుపర్వతాదులన్నియును జూర్ణీభూతము లై పోయెను. సకలజీవగణంబులును, వినష్టంబులై పోయెను. మహాత్తరం బులగుసుల్కాపాతము లగుచుండెను. సమస్తజలాశయములును శుష్కీ భూతము లయ్యెను. అట్టిసమయంబునఁ బవనప్రభాకరసాహాయ్యము చే నతిభీషణంబగుసంవర్తకానలం బుద్భూతంబై పృథ్వీతలంబును భే దించుకొని రసాతలంబునఁ బ్రవేశించి దేవదానవయక్షగంధర్వాదుల కు మహాభయోత్పాదనంబు గావించుచుండెను. ఆయగ్నిజ్వాలాపరం పరలచే నాగలోకమంతయును దగ్ధమైపోయెను. క్షితిమండలంబునం గలసమస్తపదార్థములును భస్మీభూతము లయ్యెను. ఊర్ధ్వాధోభాగం బులంగలయెల్లవస్తువులును నిమిషమాత్రమున వహ్నిజ్వాలలకాహుతి యైపోయెను.

అప్పుడు ప్రబలవేగవంతం బగుప్రభంజనంబును, సంవర్తకాన లంబును శతసహస్రసహస్రయోజనంబులప్రదేశమంతయు నల్పకాల ములోనే దగ్ధీభూతంబుగాఁ జేసివై చెను. దేవాసురగంధర్వాదులును, సకలజీవులును నమ్మహానలంబున దగ్ధులైపోయిరి. ఆకల్పానలజ్వాలలు ప్రదీప్తములై, ఘోరారావంబు సేయుచుఁ గోటిసూర్యసంకాశములై సురాసురనరగంధర్వాదిపరివృతంబులగుత్రిలోకములను నిమిషములో దహించివై చెను. అంతటిమహాఘోరంబును, భీభత్సంబునగుప్రళయ కాలమునందుఁ బరమధార్మికుం డగుమార్కండేయమునివరుం డొ క్కఁడుమాత్రమే ధ్యాననిష్ఠుండై యుండెను. కాని మోహపాశనిబ ద్ధుండగునాతఁడు క్షుత్తృష్ణాకులితేంద్రియుండై పరితపించిపోవుచుండె ను. దారుణవహ్నిజ్వాలాదర్శనంబున నాతని కంఠోష్ఠతాలువులు శుష్కీ భూతము లైపోయెను. భయవిహ్వలుం డగునాతఁ డప్పుడు తృష్ణా

ర్తుండై తపంబు సాలించి యచేతనప్రాయుండై యేమియుం దోఁచక సమస్తభూమండలమును బరిభ్రమింపనారంభించెను. కాని యాతని కెందును రక్షకుండు కానఁబడకుండుటచే నిటునటుఁ బరుగులెత్తుచుండెను.

ఆతని కెందును విశ్రామస్థానము కానంబడదయ్యెను. అప్పుడాతఁడు విభ్రాంతుండై యేమిచేయుదును? ఎక్కడకుఁ బోవుదును? ఎవ్వరి నాశ్రయింతును? నాకేమియుం దోఁచుటలేదు. సనాతనుండును బురుషోత్తముండును నగు దేవదేవునిదివ్యదర్శనంబు నాకెట్లు సిద్ధించును? అని యనేకవిధంబులఁ దలపోయుచు మార్కండేయుం డేకాగ్రచిత్తంబున మహాప్రళయకారణుండును, సనాతనుండును, బరమపదస్వరూపుండు నగు జగన్నాథునింగూర్చి చింతించుచు ననతిదూరంబునఁ బురుషేశనామంబుచే విఖ్యాతం బగు వటవృక్షమును దర్శించి యతిత్వరితంబుగ దానిసమీపమునకుం బోయి యాచెట్టుమొదటఁ గూర్చుండెను. ఆస్థానంబునఁ గాలానలజ్వాలాభయంబుగాని, యంగారవర్షణంబుగాని, ఉల్కాశనిపాతంబుగాని యేమియు లేకయుండెను.

—♦ ప్రళయసందర్శనము. ♦—

అనంతరము తటిన్మాలాభీలంబులును, అద్భుతాకారంబులు నగు మేఘంబు లన్నియు నాకాశమునం దలముకొనియెను. నీలోత్పలశ్యామలంబులును, కుముదప్రతిమంబులును, కింజల్కవర్ణంబులును, పీతహారిద్వర్ణంబులును, పద్మపలాశసంకాశంబులును, కాకాండసన్నిభంబులు నగు జలదబృందంబులు పురపర్వతాకారంబులతో నలముకొని గభీరగర్జనంబులు గావించుచుఁ గుంభవృష్టితో సకలదిశలను ముంచివైచుచుండెను. బ్రహ్మాండమంతయు గ్రమముగా జలప్లావితమై పో

మెను. ఈవిధముగా బ్రళయానలంబును జల్లార్చి యేకధారగా ద్వా దశవర్షంబులు మహావర్షపాతం బగుచుండెను. అప్పుడు సముద్రంబు లన్నియు వేలాతిక్రమణంబు గావించి భూమండలమునంతను ముంచి వైచెను. తుదకాసాగరంబులన్నియును, బ్రబలఝంఝామారుతాహ తులచే సంక్షుభితంబులై చెదరిపోవుచుండ నాదిపద్మాలయుండగువిష్ణు దేవుండు భయంకరప్రభంజనమునంతను బానము చేసి యేకార్ణవమ ధ్యంబున శయనించియుండెను. దేవాసురయక్షరాక్షసాదులన్వైన లే కుండఁ బోయెను. స్థావరజంగమంబులగుసకలవస్తువులును వినష్టంబు లయ్యెను.

అప్పుడు మార్కండేయుండు తానాశ్రయించియున్నవటవృక్ష మును, భూమిని, దిక్కులను, జంద్రసూర్యులను, వాయువును, మహా నలమును, మఱియేవస్తువునుగూడఁ జూడఁజాలకపోయెను. ఘోరంబ గునయ్యేకార్ణవంబున నేయాశ్రయంబును లేకుండెను. అంతటను ద మోరాశి యాక్రమించుకొని యుండెను. ఆసమయంబున జలార్ణవ మగ్నుం డగునాతఁ డెట్లో యుత్తీర్ణుం డగుటకుఁ బ్రయత్నించెను. కా ని లాభము లేకపోయెను. ఆర్తుం డగునాతఁడు జలంబులం దేలి యిందందుఁ గొట్టుకొనుచుఁ బరిభ్రమించుచుండెను. ఆతని దరిఁజేర్చు టకు దిక్కెవ్వరును గానవచ్చుట లేదు. అట్లు శరణ్యంబులేక యతివి హ్వలుండై యున్నమార్కండేయుం గాంచి దయాళుం డగుపురుషోత్త ముండు మధురగంభీరస్వరంబున వత్సా! సువ్రతా! బాలుండవగు నీవు చాలడస్సితివి. నీవు నాభక్తుఁడవు. మార్కండేయా! లెమ్మ! నీకేమియును భయము లేదు. నాసమీపమునకు రమ్మ! అని యాన తిచ్చెను.

ఆవాక్యంబుల నాలించి మార్కండేయుండు కుపితుండై యతి

విస్మయంబుతో దెసల నవలోకించి యిట్లుగా నాతపోబలంబున కీవిధ ధముగా నవజ్ఞతం జూర్చి నాపేరుపెట్టి నన్నుఁ బిలుచుచున్నవారెవ్వరు? నన్ను బాలుండని నిర్దేశించి బహుసహస్రవర్షంబులు గడపిననా జీవకాలమును గూడఁ దృణీకరించుచున్నవా రెవ్వరు? దేవతలయందిట్టివ్యవహారమొక్కఁడును గానంబడుట లేదు. దేవదేవుండగు బ్రహ్మదేవుండు నన్ను దీర్ఘాయుష్మంతునిగా సృజించియున్నాఁడు. నన్నిట్లు పిలిచి స్వయముగా మృత్యువును గోరి తెచ్చుకొనుచున్న విగతజీవుం డెవ్వఁడు? అని యిట్లు మార్కండేయుండు, చింతావిష్టుండై యిది యేమిస్వప్నమా? కాక నాకజ్ఞానము గలిగినదా? అని యనేకవిధంబుల వితర్కించుకొని నిశ్చలచిత్తంబున ధ్యానించుటయు నాతనికి సకల దుఃఖవిధ్వంసిని యగుమహాశక్తి యావిర్భావం బయ్యెను.

అప్పు డాతఁడు భక్తిపూర్వకంబుగఁ బురుషోత్తమదేవునిశరణంబు నాశ్రయింపవలయు నని నిశ్చయించుకొని యమ్మహాదేవునిధ్యానంబునఁ దన్మయుండగుటయు నవ్వటభూరుహంబు మరలఁ జలిలోపరిభాగంబున నిప్పటియట్లు తేలుచున్నట్లాతనికి గోచరించెను. ఆభూరుహావిశాలశాఖోపరిభాగంబున విశ్వకర్మనిర్మితంబును, నవరత్నఖచితంబును, నానారత్నాలంకారభూషితంబును నానాస్తరణాచ్ఛన్నంబును, ఆలోకరమణీయంబును, ప్రభామయంబు నగుసౌవర్ణపర్యంకము పరమాద్భుతంబుగ సమున్మీలించినట్లుఁ గానవచ్చెను. ఆపర్యంకోపరిభాగంబునఁ గోటిసూర్యప్రభాభాసమానుండును, చతుర్భుజుండును, సుందరాంగుండును, పద్మపత్త్రాయతలోచనుండును, శంఖచక్రగదాధరుండును, శ్రీవత్సవనమాలాలంకృతుండును, దివ్యకుండలధరుండును నగు శ్రీకృష్ణుండు బాలకాకారంబునఁ బవళించి యుండెను.

మునివరుం డగుమార్కండేయుండు, " దేవదేవుండగు శ్రీకృష్ణుం

గాంచి విస్మయోత్ఫుల్లనయనుండును, ఆనందపులకితసర్వాంగుండును నై, సాష్టాంగప్రణామంబు గావించి ఆహా! ఘోరంబగునీయేకార్ణవం బున సర్వంబును నిమగ్నంబై పోయిన యీసమయమునం దీబాలుం డొంటిగా నిర్భయంబుగ నిందెట్లున్నాఁడు? అని భావించుకొనుచు భూతభవిష్యద్వర్తమానవిదుండయ్యును మార్కండేయుండు మాయామోహం బుచే నేమియు నెఱుంగనివాఁడయ్యెను. అతఁ డట్లజ్ఞానుండై తనతపోబలంబును, జ్ఞానంబును, గర్మంబులును, దీర్ఘజీవనంబును, మానవత్వం బునుగూడ నిరర్థకంబు లయ్యె ననియు, నీమణిపర్యంకశాయియగుబా లకుం డెవ్వఁడో తెలిసికొనఁజాలకుంటి ననియు నచేతప్రాయుండై చింతించుచు నేకార్ణవంబునఁ దేలిపోవుచుండెను. ఎందును శరణ్యంబు లేకుండుటచే నాతనికి నిర్వేదంబు గలిగెను. స్వమహిమాధిష్ఠితుండును, బాలార్కసదృశుండును, దివ్యతేజోమయుండు నగునామాయాబాలకుని మార్కండేయుండు దర్శింపఁజాలకపోయెను.

జలంబుల నట్లీదుకొనివచ్చుచున్నమార్కండేయునిం గాంచి యాబాలకుండు మందహాసవదనుండై మేఘగంభీరస్వరంబున వత్సా! నీవు చాలఁ బరిశ్రాంతుండవైన ట్లగపడుచున్నావు. శరణంబుకొఱకు నన్నాశ్రయింపఁజూచుచుంటివి. రమ్ము! శీఘ్రముగ వచ్చి నాశరీరంబునఁ బ్రవేశింపుము. అందువలన నీకు విశ్రాంతి గలుగును. అని ప్రబోధించుటయు మార్కండేయుండు మాఱుమాట చెప్పక మోహావేశవివశుండై వివృతంబగునాబాలకునివదనంబునఁ బ్రవేశించెను.

—♦ భగవద్గర్భపరివర్తనము ♦—

అట్లు మార్కండేయుం డాబాలకునియుదరంబునఁ బ్రవేశించి యందు నానాజనపదపరివృతంబగు సమస్తభూమండలమును, సప్తసము

ద్రింబులను, సప్తద్వీపంబులను, భారతాదివర్షంబులను దర్శించెను. మఱియు సర్వరత్నమయంబును, బహుకందరయుతంబును, నానాముని జనాకీర్ణంబును, నానాతరులతాశోభితంబును, నానాసత్త్వసంపన్నంబును, నానాశ్చర్యమయంబును, వ్యాఘ్రసింహాదినానాజంతుపరివృతంబును, శక్రాదిబృందారకసేవితంబును, సిద్ధచారణయక్షాప్సరోగణాధిష్ఠితంబును, బహువిధదేవతాయతనసమలంకృతంబును, మనోహరంబునగు మేరుపర్వతమును దర్శించెను. ఈవిధముగా మార్కండేయుం డాబాలునియుదరంబున సంచరించుచు మేరుశీతశైలహేమకూటాది సకలపర్వతంబులును, కురుక్షేత్రంబును, పాంచాలమద్రకేకయాదిసకలదేశంబులను, భూమండలమునందలి సకలతీర్థములను, గ్రామనగరకృషిగోరక్షావాణిజ్యక్రయవిక్రయాదిస్థానంబులను, ఇంద్రాదిదేవతలను, మహర్షులను, రాక్షసులను సకలజీవులనుగూడ సత్యాశ్చర్యముతోఁ గనుంగొనుచుండెను. బ్రహ్మాదితృణపర్యంతముంగల చరాచరప్రపంచమంతయు నయ్యుదరంబునం దమ్మునీంద్రునకు దృగ్గోచరం బయ్యెను.

అప్పు డాతని కవ్యాహతంబగుమనశ్శక్తియు, నద్భుతంబగుస్మృతిశక్తియుఁ బరమేశ్వరానుగ్రహంబున లభించుటయు నమ్మునివరుం డు భగవద్గర్భస్థంబగుబ్రహ్మాండమునం దంతటను బరిభ్రమింపఁ దొడంగెను. కాని యావిష్ణుదేవునిదివ్యోదరంబున కంతం బెచ్చటను నాతఁడు గనుంగొనఁ జాలఁడయ్యెను. అతఁ డెంతతిరిగినను నంతంబు గానలేక వరదుండగు నాదేవదేవునకు శరణాగతుం డయ్యెను. ఇట్లు పరమేశ్వరు శరణంబు గోరినంతనే యావిష్ణుదేవుని వివృతవదనగహ్వరమునుండి యమ్మునీంద్రుండు బహిర్గతుం డయ్యెను.

—♦ పరమేశ్వరస్తవము ♦—

మార్కండేయమునీంద్రుం డాబాలకునిగర్భంబునుండి బహిర్గతుండై మరల నేకార్ణవీకృతం బై యున్న భూమండలమును, మఱియు నచ్చుటశాఖాంతరంబునఁ బర్యంకముపై మునుపటివలెనే శిశురూపియై శయనించియున్న దేవదేవుని గనుంగొనియెను. ఆపుండరీకాక్షుండును, శ్రీవత్సవక్షుండును, పీతాంబరధరుండును, చతుర్భుజుండు నగుదేవుఁడే సకలజగత్కబళనంబు గావించియుండెను. అప్పు డాబాలకాకారుండగు దేవదేవుండు జలార్ణవంబునం దేలియాడుచున్న మార్కండేయునిం గాంచి మందహాసము చేయుచు వత్సా! నాయుదరంబున నివసించుటవలన నీకించుక యాయాసము తీఱినదా? అందు సంచరించుచు నీ వెట్టివింతలను గనుంగొంటివి? మునిశ్రేష్ఠా! నీవు నాభక్తుఁడవు. ఆయాసపడి నీవు నన్నాశ్రయించితివి. కావున నొకసారి నన్నవలోకింపుము! అని ప్రబోధించుటయు మార్కండేయుండు హర్షపులకితాంగుండై రత్నాలంకారభూషితుండును, దుర్నిరీక్ష్యుండు నగునాపురుషోత్తమునివంక దృష్టిపాతంబు గావించెను.

అంతలోనే యమ్మునిశ్రేష్ఠునిదృష్టి విమలంబును బ్రసన్నంబు నయ్యెను. దేవదేవానుగ్రహముచే నాతనికభినవచక్షుశ్శక్తి లభించినట్లయ్యెను. అప్పుడు మార్కండేయుండు సురసేవితంబులగునామహాదేవునిపాదపంకజంబులకుఁ బ్రణమిల్లి యంజలిబద్ధుండై పరమాశ్చర్యనిమగ్నచిత్తంబుతో, హర్షగద్గదస్వరంబుతో నిట్లుస్తుతింప నారంభించెను. ఓజగన్నాథా! మాయాబాలకరూపా! పద్మాక్షా! దేవదేవా! దుఃఖితుండనై శరణాగతుండ నగునన్ను రక్షింపుము. స్వామీ! నేను సంవర్తానలజ్వాలలో సంతప్తుండనై, యంగారవర్షణంబునకు భీతుండనై తిని. మఱియు నతిప్రచండవాయువేగముచే శోషితుండను, విహ్వ

లుండను, శ్రాంతుండను నై తిని. ప్రళయాదిత్యప్రతాపంబునకును, పుష్కలావర్తమేఘవర్షంబునకును గనుసుడివడిపోయితిని. పురుషోత్తమా! నాకుఁ బరిత్రాణంబు గావింపుము. జగత్ప్రభూ ! తృషితుండను, క్షుధితుండను, దుఃఖితుండనునై యనన్యశరణ్యుండనై పరితపించుచున్నాను. దేవా ! నీయుదరంబున సమస్తప్రపంచమును గాంచి విస్మితుండనై విషణ్ణుండ నై తిని. పురుషోత్తమా ! నన్ను రక్షింపుము. ఆశ్రయరహితంబగునీసంసారమునందు నాకుఁ బ్రసన్నుండవగుము.

విబుధశ్రేష్ఠుండవు, విబుధప్రియుండవు, విబుధనాథుండవు, విబుధాలయుండవు, సర్వలోకేశ్వరుండవు, జగ[illegible]ండవు నగునీవు నాకుఁ బ్రసన్నుండవగుము. సర్వజగత్కర్తవు, భూధరుండవు, సలిలావాసుండవు, మధుసూదనుండవు, కమలాకాంతుండవు, త్రిదశేశ్వరుండవు, కంసకేశిఘ్నుండవు, అరిష్టనాశకుండవు, దైత్యహంతవు, దనుజాంతకుండవు, కృష్ణుండవు నగునీవు ప్రసన్నుండవగుము. మధురావాసా ! యదునందనా !ఇంద్రావరజా ! వరదా ! అవ్యయా ! ప్రసన్నుండవగుము. దేవా ! పంచభూతంబులును, మనంబును, అహంకారంబును, బుద్ధియు, ప్రకృతియు, సత్త్వాదిగుణంబులును, జగద్వ్యాప్తి యగుపురుషుండును, పురుషోత్తముండును, సకలేంద్రియంబులును, శబ్దాదివిషయంబులును, దిక్కులును, కాలంబును, ధర్మంబును, వేదంబులును, సదక్షిణంబు లగుయజ్ఞంబులును, ఇంద్రుండును, శివుండును, హరియు, హుతాశనుండును, యముండును, రాక్షసేశ్వరుండును, జలపతి యగు వరుణుండును, వాయువును, ధనేశ్వరుండును, ఈశానుండును, అనంతుండును, గణేశ్వరషణ్ముఖవసురుద్రాదిత్యులును, ఖేచరులగు యక్షగంధర్వాదులును, మరుద్గణంబులును, ఋషిగణంబులును, వాలఖిల్యగణంబులును, అశ్వినీకుమారులును మఱియు జీవసంజ్ఞకంబులగుసకలం

బును నీస్వరూపంబులు. బ్రహ్మాదితృణపర్యంతంబునుగలసమస్తమునం దును నీకంటె భిన్నంబగువస్తు వేదియును లేదు. భూతభవిష్యద్వర్తమానాదిసకలకాలంబులును, కాలికవ్యవహారంబులును నీకంటె నన్యంబులు గావు. కూటస్థుఁడవు, అచలుఁడవు, ధ్రువుండవు నగు నీపరమవ తస్స్వరూపమును బ్రహ్మాదిదేవతలుగూడ నెఱుంగఁజాలరు. అల్పబుద్ధి నగునాకెట్లు విదితం బగును? దేవా! నీవు శుద్ధస్వభావుఁడవు. నిత్యుండవు. ప్రకృతికతీతుండవు. అవ్యక్తుండవు, శాశ్వతుండవు, అనంతుఁడవు, సర్వవ్యాపివి, ఆకాశమూర్తివి, అజుండవు, అవ్యయుండవు, విభుండవు, నిర్గుణుండవు, నిరంజనుండవు నిన్ను స్తవంబు సేయుటకు సమర్థుం డగువాఁ డెవ్వఁడు? అల్పచేతస్కుండ నగునేను గావించినయీస్తవంబునందుగలలోపంబుల నన్నిటిని క్షమింపుము.

భగవద్దర్శనము.

మార్కండేయమునీంద్రునిచే నిట్లు సంస్తుతుండై పరమేశ్వరుండగువిష్ణుదేవుండు మేఘగంభీరస్వరంబుతో వత్సా! నీయభీష్టంబు దెలుపుము. నీసకలమనోవాంఛితంబులను సఫలంబు గావించెదను. అని బాలకుండగునా దేవదేవునిమందహాసవదనమునుండి యనుగ్రహపూర్వకముగా వెలువడినయమ్మధురవచనంబుల నాకర్ణించి మార్కండేయమునీంద్రుండు, పరమప్రీతుండై తన్మయచిత్తంబున నిట్లనియెను. దేవా! సర్వోత్తమంబగు నీమాయాశక్తి నెఱుంగఁగోరుచున్నాను. నీప్రసాదంబుచే నాస్మృతిశక్తికి లోపంబు లేకుండునట్లనుగ్రహింపుము. నేను నీశరీరోదరంబున నతివేగపరిభ్రమణంబు గావించితిని. పుండరీకాక్షా! నీవెవ్వండవో యెఱింగింపుము. సకలజగంబును గబళితంబు గావించి యిచ్చట నిట్లుబాలకరూపంబున శయనించియుండుటకుఁ గారణమేమో తెల్పుము.

అనియిట్లు మునిముఖ్యుం డగుమార్కండేయుండు ప్రార్థించుట యు మహాయశస్వియు, మహాద్యుతిమంతుండును నగు దేవదేవుం డాతని నాదరించి వత్సా! దేవతలుగూడ నాతత్త్వమును సంపూర్ణముగా నెఱుంగఁజాలరు. నేను నీయెడలఁ బ్రీతుండ నైతినిగావున సకలజగత్క ర్త నగునాతత్త్వమును బోధించెదను వినుము. విప్రర్షీ! పితృభక్తుండ వును, శరణాగతుండవు నగు నీయెడలఁ బరితుష్టుండ నైతిని. నీయసా ధారణబ్రహ్మచర్యంబు నేనెఱుంగుదును. పూర్వకాలంబున నేను జ లంబునకు నారసంజ్ఞను నిర్దేశించితిని. అందుచేతనే నాకు నారాయణ నామంబు గలిగెను. నేనవ్యయుండను, శాశ్వతుండను, సర్వభూతవి ధాతను, సృష్టికర్తను. విష్ణుదేవుండను, బ్రహ్మేంద్రయమవైశ్రవణులు ను, శివసోమప్రజాపతులును, కశ్యపుండును, ధాతయు, విధాతయు నేనే. నాకగ్నిదేవుండు ముఖంబును, భూమి పాదంబులును, చంద్రార్కు లు లోచనంబులును, గగనంబు మస్తకంబును, దిక్కులు శ్రోత్రంబు లును, సముద్రంబులు స్వేదసంచయంబును, దిఙ్నభంబులు కాయం బును, వాయువు చిత్తంబును నై యుండును. అనేకదక్షిణాన్వితంబు లగుక్రతుసమూహంబులచే నేనర్చింపఁబడుచుందును. వేదవిదులగువా రు నన్నే యారాధించుచుందురు. స్వర్గాపవర్గకాంక్షితు లగుక్షత్రియు లును, వైశ్యులు నన్నుఁ బూజించుచుందురు. చతురుదధివలయితం బగునీధరామండలమును శేషమూర్తినై నేనే ధరించియుందును. పూ ర్వకాలంబున నేనే వరాహరూపముతో వసుంధర నుద్ధరించితిని. బా డబస్వరూపంబున నేనే జలరాశియందలిజలంబులను పానము చేయు చుందును. మరల జలంబులను గల్పించుచుందును. బ్రాహ్మణులు నాముఖంబును, క్షత్రియులు భుజంబులును, వైశ్యులూరువులును, శూద్రులు పాదంబులు నై యున్నారు. ఋగ్యజుస్సామాథర్వవేదంబు

లునాయందే ప్రాదుర్భూతంబులై నాయందే ప్రవేశించుచున్నవి. సమగుణావలంబనులును, నియతాత్ములును, తత్త్వచింతకులును, కామక్రోధద్వేషవిరహితులును, సంగహీనులును, పాపరహితులును, సాత్వికులును, నిరహంకారులును, నియతాధ్యాత్మకోవిదులు నగు బ్రాహ్మణులు సర్వదా తన్మయచిత్తంబులతో నన్నుపాసించుచుందురు. సంవర్తకజ్యోతిని, సంవర్తకానలంబును నేనే.

నభోమండలంబున జ్యోతిర్మయంబు లగునక్షత్రంబులన్నియు నారోమకూపంబు లని యెఱుంగుము. రత్నాకరంబు లగుసముద్రంబులును, దిక్చతుష్టయంబును, వసనశయననిలయాదులును, కామక్రోధహర్షమోహాదులును నాస్వరూపంబులు. మానవులచేఁ గావింపఁబడుసత్యదానతపంబులకును,అహింస మొదలగుసత్కర్మంబులకును నేనే మూలకారణుండను. దేహధారులగు వారందఱును నావిధానంబుననే విహితు లగుచుందురు. నామాయచే వారితత్త్వజ్ఞానము తిరోహితం బగుచుండును. నాయిచ్ఛానుసారంబుగనే వారు మెలంగుచుందురు. వేదజ్ఞానసంపన్నులై వివిధయజ్ఞానుష్ఠానంబులఁ గావించుచుజితేంద్రియులును, శాంతచిత్తులునగుబ్రహ్మవిదులు నన్నే యనుగమించుచుందురు. లోభాభిభూతులును, కృపణులును, అనార్యులును, అకృతాత్ములును, నగువారు నన్నుఁ జేరఁజాలరు. ధర్మగ్లానియు, అధర్మాభ్యుత్థానంబు నగుకాలములయందు లోకహితంబునకై నేనవతరించుచుందును. దైత్యులు హింసాపరాయణులై, దేవతలకవధ్యులై దారుణప్రకృతులై విజృంభించుచున్నకాలములందు నేను పుణ్యాత్ములగృహంబున మానవమూర్తినై యవతరించి సర్వబాధానివారణంబు గావించుచుందును. నేను దేవమానవగంధర్వాదులను, చరాచరవస్తుప్రపంచమును సృజించి మరలమాయచే సంహారంబు చేయుచుందును. కర్మకాలంబున మరల

సృష్టి చేయుచుందును. ధర్మసంస్థాపనంబునకై నేను మానవావతారంబు నెత్తుచుందును.

మునికులతిలకా! మదీయం బగుధర్మమూర్తి సత్యయుగంబున శ్వేతవర్ణంబును, త్రేతాయుగంబున శ్యామవర్ణంబును, ద్వాపరంబున రక్తవర్ణంబును, కలియుగంబునఁ గృష్ణవర్ణంబునై యుండును. కలియుగంబున సధర్మము మూఁడుభాగము లుండును. ప్రళయకాలంబున నేనతిదారుణకాలరూపుండనై యొక్కండనే త్రిభువనంబులను సంహరించుచుందును. త్రిధర్ముండను, విశ్వాత్ముండను, సర్వలోకసుఖావహుండను, అభిన్నుండను, సర్వగుండను, అనంతుండను, హృషీకేశుండను, ఉరుక్రముండను నగునేను కాలచక్రంబును నడపించుచుందును. సర్వభూతహితుండనగు బ్రహ్మస్వరూపుండను నేనే—నన్నెవ్వరు నెఱుంగఁజాలరు. భక్తులు నిరంతరమును నన్నుఁ బూజించుచుందురు. ఓమునిచంద్రా! నీవు నాయుదరమునఁ బ్రవేశించి యనుభవించినక్లేశం బంతయును నీకుభోదయంబుకొఱకే యైనది. స్థావరజంగమాత్మకంబగు ప్రపంచమునందు నీవుగాంచినయెల్లవస్తువులందును భూతభావనుండ నగునాతేజము విరాజిల్లుచునే యున్నది.

ఓవిప్రర్షీ! శంఖచక్రగదాధరుండనగు నారాయణుండను నేనే. యుగసహస్రపరివర్తనం బగునంతవఱకును విశ్వాత్ముండ నగునేను విశ్వంబును మోహితంబుగాఁ జేసి శయనించి యుందును. మునిసత్తమా! బ్రహ్మదేవుండు బోధితుం డగునంతవఱకును శిశుత్వము నెఱుంగని నేను బాలకరూపంబున నిరంతరమును విరాజిల్లుచుందును. అట్టిబ్రహ్మస్వరూపుండ నగునేను నీయెడలఁ బరితుష్టుండనై నీకు వరప్రదానంబు గావించుచుంటిని. ఈయేకార్ణవజలంబున సముద్రంబున నివిష్టుండ వైనను నాయనుగ్రహంబుచే నీవు నిర్గతుండవై యఖిలంబును గాం

చఁగలిగితివి. నీవు నాయుదరంబునఁ బ్రవేశించి యెంచును స్థావరజంగ మాత్మకంబగు సమస్తప్రపంచమును దర్శించితివి. కాని యందువలనఁ గూడ నీకు నాతత్త్వము సువిదితంబు గాలేదు. కావుననే నిన్నతిశీఘ్రముగ నాముఖవివరమునుండి బహిర్గతునిం గావించితిని. మదీయం బగునాత్మతత్త్వము సురాసురాదులకుఁగూడ నజ్ఞేయం బైనను బ్రసన్నుండనై సర్వంబును నీకెఱింగించితిని. బ్రహ్మదేవుండు ప్రబోధితుం డగునంతవఱకును నీవిచ్చటనే సుఖవిహారంబు గావించుచుండుము. బ్రహ్మదేవుండు ప్రబుద్ధుం డైనంతనే యేకాత్ముండనగునేను సమస్తప్రపంచమును యథారూపమున మరల సృష్టింపఁజేయుదును.

అని భగవానుండగు మాధవుండు మార్కండేయు ననుగ్రహించి వత్సా! నీవెందుకొఱకు నన్ను స్తుతించితివో నీయభీష్టంబు దెల్పుము. నీకు వరప్రదానంబు గావించెదను. ఆయుష్మంతుండ వగునీవు నాభక్తుఁడవు. ఇంకను దీర్ఘాయుష్మంతుఁడ వయ్యెదవుగాక! అని శుభవచనంబులచే నాశ్వాసించుటయు మార్కండేయుం డద్దేవునకు సాష్టాంగప్రణామంబు గావించి మహాత్మా! నేను నీదివ్యమంగళస్వరూపంబును దర్శింపఁగలిగితిని. నీదివ్యదర్శనంబుచే నామాయామోహంబు విగతమైపోయినది. లోకహితార్థమై నీయనుగ్రహంబుచేఁ బుణ్యంబును, నిర్మలంబు నగునీపురుషోత్తమక్షేత్రమునందు శైవభాగవతాదులకు వివాదప్రతిషేధకంబునకై యొకశివాయతనంబును గల్పింపఁదలంచితిని. భవదీయం బగునీయుత్తమక్షేత్రమునందు శంకరమూర్తి కూడఁ బ్రతిష్ఠితుండైనచో హరిహరులకభేదంబనియు, నిరువురు నేకమూర్తులే యనియు లోకులకందఱకును సంపూర్ణవిశ్వాసము గలుగఁగలదు.

అనివిన్నవించుటయు జగన్నాథుండు ప్రీతుండై మునినాథుం గాంచి వత్సా! నాయాజ్ఞానుసారంబుగా భిన్నభావప్రశమనంబుకొఱ

కును, సకలలోకాధారభూతంబు కొఱకును బరమపావనంబగు భువనేశ్వర దేవునిదివ్యలింగమును బ్రతిష్ఠించి సత్వరంబుగ నొకశివాలయంబును నిర్మాణంబు గావింపుము. అందు శివలింగంబును, మదీయంబగు మూర్తినిగూడఁ బ్రతిష్ఠింపుము. హరిహరుల కెట్టి భేదంబును లేదు. నా యేకమూర్తియే ద్విరూపంబైనది. రుద్రుఁడే విష్ణుఁడు; విష్ణుఁడే మహేశ్వరుఁడు. పవనాకాశంబులకుంబోలె వీరికెట్టి భేదంబును లేదు. గరుడధ్వజుఁడే వృషభధ్వజుఁడనియుఁ, ద్రిపురాంతకుఁడే మురాంతకుఁడనియు మూఢమానవు లెఱుంగరు. నీవు నీనామంబుతో నొకశివాలయంబు నిర్మించి యాదేవదేవుని యుత్తరదిగ్భాగంబున మార్కండేయహ్రదంబును గల్పింపుము. ఆదివ్యతీర్థము మానవలోకంబున సుప్రసిద్ధము గాఁగలదు. అది సర్వపాపనివారకం బగును. అని ప్రబోధించి భగవానుండును, సర్వవ్యాపియు నగుజనార్దనుండంతర్హితుం డయ్యెను.

—• శ్రీకృష్ణదర్శనమాహాత్మ్యము. •—

అని చెప్పి బ్రహ్మదేవుండు వెండియు నిట్లనియెను. మునివరులారా! తీర్థసేవాతత్పరుండగువాఁడు ముందుగ మార్కండేయహ్రదంబునకుఁ బోయి యందుఁ బ్రవేశించి యుదఙ్ముఖుండై —

"సంసారసాగరే మగ్నం, పాపగ్రస్త మచేతనం
త్రాహి మాం భగనేత్రఘ్న, త్రిపురారే నమోఽస్తు తే.
నమః శివాయ శాంతాయ, సర్వపాపహరాయ చ
స్నానం కరోమి దేవేశ, మమ నశ్యతు పాతకమ్."

అనుమంత్రమును బఠించుచు స్నానము చేసి విధిపూర్వకంబుగా దేవర్షిపితృతర్పణంబులు గావించి మరల స్నానము చేసి యాచమనపూర్వకంబుగ నటనుండి శివాలయంబునఁ బ్రవేశించి ముమ్మారు

ప్రదక్షిణం బాచరించి మూలమంత్రముతో మార్కండేయేశ్వరునకుఁ బూజాప్రణామంబులు గావించి—

" త్రిలోచన నమస్తేస్తు, నమస్తే శశిభూషణ
త్రాహి మాం త్వం విరూపాక్ష, మహాదేవ నమోస్తుతే. "

అను మంత్రమును బఠించుచు నమ్మహాదేవుని బ్రసన్నుం గా వించుకొనవలయును. ఇట్లు స్నానసందర్శనార్చనంబులఁ గావించువాఁ డు దశాశ్వమేధఫలలాభంబు గాంచి సర్వపాపవిముక్తుండై శివలోకం బునఁ బ్రవేశించి యందు దివ్యంబులగుసకలోపభోగంబుల ననుభవిం చుచుఁ బ్రళయకాలంబువఱకును సుస్థిరుండై యుండఁగలఁడు.

అనంతరము కల్పతరుసన్నిధికిం బోయి ముమ్మాఱు ప్రదక్షి ణం బాచరించి—

" ఓంనమోవ్యక్తరూపాయ, మహాప్రళయకారిణే
అమరత్వం సదాకల్పే హారేశ్చాయతనం వట. "

అనుమంత్రముతోఁ బూజింపవలయును. అట్లు యథావిధిగ నవ్వటంబునకుఁ బూజాప్రణామప్రదక్షిణంబులఁ గావించువాఁడు జీర్ణ నిర్మోకం బగునజగరంబునుం బోలి సర్వపాపవిముక్తుండై విరాజిల్లును. ఆవృక్షచ్ఛాయ నాశ్రయించినవానికి బ్రహ్మహత్యాపాతకమునుండి నిష్కృతిలాభంబు గలుగును. కృష్ణాంగప్రభూతంబును, బ్రహ్మతేజో మయంబును, న్యగ్రోధరూపంబు నగువిష్ణుమూర్తి నారాధించుమాన వులు రాజసూయాశ్వమేధంబులకంటె నుత్తమఫలలాభంబు నందు దురు. అట్టివారు స్వకులోద్ధారకులై విష్ణులోకప్రాప్తు లగుదురు. మ ఱియు శ్రీకృష్ణసమీపవర్తి యగువైనతేయునకు భక్తిపూర్వకంబుగఁ బ్రణమిల్లువారు సర్వపాపవిముక్తు లగుదురు. వటవృక్షంబును, వైనతే

యుని దర్శించిన వెనుకఁ బురుషోత్తముని, బలరాముని, సుభద్రను దర్శించువారికిఁ బరమగతిలాభంబు గలుగును.

విష్ణుమందిరంబునఁ బ్రవేశించి మువ్మాఱు ప్రదక్షిణంబు చేసి భక్తిపూర్వకంబుగా——

“ నమస్తే హలధృగ్రామ నమస్తే ముసలాయుధ
నమస్తే రేవతీకాంత, నమస్తే భక్తవత్సల.
నమస్తే బలినాం శ్రేష్ఠ, నమస్తే ధరణీధర
ప్రలంబారే నమస్తేస్తు, త్రాహి మాం కృష్ణపూర్వజ.”

అనుమంత్రపాఠముతో నద్దేవునిఁ బ్రసన్నుం గావించుకొని, యనంతుండును, అజేయుండును, సురార్చితుండును, కైలాసశిఖరాకారుండును, చంద్రాధికమనోజ్ఞవదనుండును, నీలవసనధరుండును, ఫణాచ్ఛన్నమస్తకుండును, కుండలాలంకృతుండు నగుహలధరుని భక్తిపూర్వకంబుగ ధ్యానించువాఁ డభిమతఫలలాభంబు నందఁగలఁడు. అట్టివాఁడు సర్వపాపవిముక్తుండై ప్రళయకాలపర్యంతమును విష్ణులోకంబున సకలోపభోగంబుల ననుభవించుచుండును.

ఈవిధముగా హలధరుం డగుబలరాము నర్చించినపిమ్మట విచక్షణుండును, సమాహితచిత్తుండు నై ద్వాదశాక్షరమంత్రంబుతోఁ బురుషోత్తము నర్చించువాఁడు మోక్షప్రాప్తుం డగును. దేవతలకును, యోగులకును, సోమయాజులకునుగూడ లభింపని యుత్తమగతి యాతనికి లభించును. కావున ద్వాదశాక్షరమంత్రముతో భక్తిపూర్వకంబుగా శ్రీకృష్ణదేవునకుఁ బూజాప్రణామంబు లాచరించి——

“ జయ కృష్ణ జగన్నాథ, జయ సర్వాఘనాశన,
జయ చాణూరకేశిఘ్న, జయ కంసనిషూదన.

జయ పద్మపలాశాక్ష, జయ చక్రగదాధర,
జయ నీలాంబుదశ్యామ, జయ సర్వసుఖప్రద.
జయ దేవ జగత్పూజ్య, జయ సంసారనాశన,
జయ లోకపతే నాథ, జయ వాంఛాఫలప్రద."

అని సంస్తుతించుచు, దేవేశుండును, వరదుండును, భక్తవత్సలుండును, సర్వపాపహరుండును, సర్వకామప్రదుండును, శ్రీవత్సుండును, ద్విభుజుండును, పద్మాక్షుండును, మహాబాహుండును, పీతాంబరుండును, శుభాననుండును, శంఖచక్రగదాధరుండును, ముకుటాంగదభూషితుండును, సర్వలక్షణసంపన్నుండును, వనమాలియు నగు శ్రీకృష్ణదేవునిఁ బ్రసన్నుం జేసికొని ప్రణామంబు చేసి యంజలిబద్ధుండై దర్శించువాఁడు సహస్రాశ్వమేధ ఫలలాభంబు నందును. సర్వతీర్థస్నానంబును, సర్వద్రవ్యదానంబును గావించినమహాఫల మొక్కసారి శ్రీకృష్ణసందర్శనంబువలన లభింపఁగలదు. బహుసువర్ణదక్షిణలతో సకలయజ్ఞంబుల ననుష్ఠించువారును, సర్వవేదాధ్యయనంబు సేయువారును, సకలదానంబుల నాచరించువారును, సకలవ్రతంబుల నిర్వర్తించువారును, నియమాచరణంబున వివిధకఠోరతపంబులఁ గావించువారును, బ్రహ్మచర్యవ్రతనిష్ఠులగువారును, శాస్త్రనిర్దిష్టాచారు లగుగృహస్థులును, వానప్రస్థధర్మప్రతిపాలకులును, సన్న్యాసులును బొందఁగలుగుసమస్తఫలంబులును శ్రీకృష్ణసందర్శనప్రణామంబులవలన లభింపఁగలవు. భక్తిభావంబున నద్దేవుని దర్శించుమానవులు మోక్షప్రాప్తులగుదురు. శ్రీకృష్ణదర్శనమాత్రంబునఁ గల్పకోటిసంభూతంబులగుసమస్తపాపంబులును నశించును.

అనంతరము విధివిహితంబుగా సుభద్రాదేవిని బూజించి ప్రణిపాతపురస్సరంబుగాఁ గృతాంజలియై,

అజితుండును, అప్రమేయుండును, భుక్తిముక్తిప్రదుండును, న గునాదేవదేవుని సర్వగుణంబులను వర్ణించి చెప్పుట కెవ్వరును సమర్థులు గారు. అయినను నరసింహదేవుని మాహాత్మ్యమును సంక్షేపముగ నెఱింగించెదను. దివ్యంబులును, మానుషంబులు నగుసిద్ధులన్నియు నాదేవుని ప్రసాదమునలననే సంఘటిల్లుచుండును. స్వర్గమర్త్యపాతాళంబులందును, దిక్కులను, జలంబునను, ఖురపర్వతంబులయందును నవ్యాహతగతి యాదేవుని యనుగ్రహంబుచేతనే సిద్ధించును. ఈచరాచరప్రపంచమున భక్తవత్సలుండగు నరసింహదేవుని కెట్టి యసాధ్యంబును లేదు. ఆదేవదేవుండు మానవులకుఁ బ్రసన్నుండగు విధానము నెఱింగించెదను. ఈవిషయంబు దేవతలకుఁగూడ నవ్యక్తంబైనది.

మునివరులారా! సాధకుం డగువాఁడు కౌపీనధారియై ధ్యాననిష్ఠుండును, జితేంద్రియుండును, నై యరణ్యంబునఁగాని, విజనస్థలంబునఁగాని, పర్వతప్రదేశంబునఁగాని, సింధుసంగమస్థానంబునఁగాని, నదీతీరంబునఁగాని శాకయావకమూలఫలపిణ్యాకాదు లాహారంబుగా నివసించి పవిత్రస్థానంబున నరసింహమూర్తిని బ్రతిష్ఠించి యథావిధిగఁ బూజించి శుక్లపక్షంబున ద్వాదశీతిథియం దుపవాసంబు చేయుచు నియతచిత్తంబుతో నృసింహమంత్రంబును లక్షజపంబు గావించినచో భగవదనుగ్రహంబుచే నట్టివానియుపపాతకంబులును, మహాపాపంబులునుగూడ నిశ్చయముగా నశింపఁగలవు.

అమ్మహాదేవునకుఁ బ్రదక్షిణంబు చేసి సుగంధదీపధూపాదులచేఁ బూజించి ప్రణామంబు చేసి యాదేవునిశిరోభాగంబునఁ గర్పూరంబును, జందనకలితంబగు జాతీపుష్పంబును సమర్పించి సాధకుండు సిద్ధుండు గాఁగలఁడు. నరసింహదేవుండు సర్వక్రియాసాధనదక్షుఁడును,

యుము సేవింపఁజేయుటచే సాధకుఁడు దివ్యశరీరధారియు, మహా బలసంపన్నుండునై ప్రళయకాలపర్యంతమును రమణీమణులతోఁగలసి విహరించుచు నంతంబున వాసుదేవునియందు విలీనుండగును.

సాధకుఁ డందు నివసించుట కిష్టము లేకున్నచో నాతఁ డట నుండి బహిర్గతుండై ఖట్వా, శూల, ఖడ్గ, రోచనా, మణి, రస, రసాయన, పాదుకాంజన, కృష్ణాజిన, కమండలధారియై సంజీవనీయష్టిందాల్చి యథేచ్ఛావిహారియై యుండవచ్చును. ఆతనికి సర్వసిద్ధులును గతంబు లగును. సకలశాస్త్రంబులును వచోవిధేయంబు లగును. అగ్నిస్ఫులింగవేష్టితం బగుత్రిశూలముం బోలినన్నృసింహమంత్రము నొక్కసారి హృదయంబున న్యస్తంబు గావించినచో శతకోటిజన్మార్జితంబు లగుసకలపాపంబులును నశించును. ఆమంత్రంబును విషంబునఁ బ్రయోగించినవిషంబును, దేహంబున న్యస్తంబు చేసినచోఁ గుష్ఠరోగంబును నివృత్తం బగును. స్వశరీరంబున నమ్మంత్రమును న్యస్తంబు గావించినచో భ్రూణహత్యాదిమహాపాతకంబు లాచరించినవాఁడైనను విశుద్ధుం డగును. అమ్మంత్రంబును హృదయాంతరంబున నుజ్జ్వలాకారంబుగఁ జింతించినచో మహాగ్రహబాధలు వదలిపోవును.

ఈమంత్రంబుచే బాలకులకంఠములందు రక్ష గట్టినచో గండపిండకాదిసకలశిశురోగంబులును శమించును. త్రిసంధ్యలయందును ఘృతక్షీరంబుల నిమ్మంత్రరాజంబుచే హోమంబు గావించినచో సర్వరోగంబులును నశించును. ఈమంత్రంబున కసాధ్యం బగునది యీ త్రిభువనంబులయం దేదియును లేదు. ఇది సర్వాభీష్టదాయకంబైనది. ఎవ్వరేదికోరి జపించిన వారికాకోరికలు సిద్ధించును. సాధకుం డగువాఁడు, వల్మీకమునందుఁగాని, శ్మశానమునందుఁగాని, చతుష్పథమునందుఁగాని సప్తముష్టిపరిమితం బగుమృత్తికను దీసి దానిని జంద

మిశ్రితంబు చేసి నానావిధములతో నలంకరించి షడంగుళప్రమాణం బగున రసింహప్రతిమను నిర్మింపవలయును. మఱియు భూర్జపత్రంబున గోరోచనముచే నరసింహమంత్రమును లిఖించి సువర్ణాధారంబుగఁ గంఠమున ధరించి మాంత్రికుండగువాఁడు బ్రాహ్మణయుగ్మంబున నృసింహపూజనంబు గావించి సప్తసహస్రమంత్రజపంబు యుక్త సంఖ్యాపరిగణనంబు చేయుచుండ మంత్రమును జపింపవలయును. ఇట్లు చేసినచో ముసలధారావర్షంబున భూమండలమునం బండుటను వర్షోదయంబు కాఁ గలదు. మఱియు శుక్లవస్త్రాగ్రంబునఁ గూర్చుండి నృసింహదేవు సమ్యక్ పూజించి యష్టోత్తరశతపర్యాయములు మంత్రజపంబును గావించినచో సాధకుండు వారివర్షణమును నివారింపఁగలుగును. మఱియు సాధకుం డీదివ్యమంత్రప్రభావముచే వాయుస్తంభనంబు సేయుటకును, వశీ పరిస్థితిచేయుటకును, శత్రుస్తంభనంబుగావించుటకును సమర్థుండగును.

కావున ఓ మునిసత్తములారా! మహాప్రభావసంపన్నుండును, మహావీర్యవంతుండును, సర్వమంగళప్రదుండు నగు నృసింహదేవుని భక్తిభావముతో సర్వదా పూజించుట యవశ్యకర్తవ్యము. నృసింహపూజనము సర్వపాపహరంబును, ముక్తిదాయకంబు నై నది. బ్రాహ్మణక్షత్రియ వైశ్యులైనను, స్త్రీలైనను, పురుషులైనను, శూద్రులైనను, అంత్యజులైనను భక్తిపూర్వకంబుగా నృసింహదేవుని బూజించినచో, కోటిజన్మార్జితంబులగు మహాపాపములనుండి విముక్తులగుదురు. సర్వాభీష్టఫలప్రదుండగు నృసింహదేవు నర్చించువారికి ఇంద్రత్వమును, దేవత్వమును, గంధర్వత్వమునుగూడ సులభంబులు గాను. నృసింహదేవుని సంకీర్తన, సంపూజన, సంస్మరణంబులవలన మానవులు సకలాభీష్టంబులను సిద్ధింపఁగలరు. అట్టివాఁడు రాజ్యంబును, స్వర్గంబును, వైకుంఠంబునుగూడ సిద్ధించును.

శ్వేతగంగయందు స్నానముచేసి, శ్వేత, మత్స్యమాధవులను దర్శించువారు శ్వేతద్వీపగతు లగుదురు. శ్వేతమాధవవృత్తాంతమును సంక్షేపముగఁ దెలిపెద నాకర్ణింపుఁడు.

పూర్వము కృతయుగంబున మహాబలసంపన్నుం డగు శ్వేతుం డనురాజేంద్రుండు భూమండలమును బరిపాలించుచుండెను. అతఁడు బుద్ధిమంతుండును, ధర్మజ్ఞుండును, శూరుండును, సత్యప్రతిజ్ఞుండును, దృఢవ్రతుండు నై యుండెను. అతనిపరిపాలనకాలంబున మానవులకు దశసహస్రవర్షంబులు పరమాయు వై యుండెను. బాల్యకాలంబున మృత్యుముఖపతితు లగువా రెవ్వరును లేకుండిరి. ఇట్లాతనిపరిపాలనము సకలజీవానందదాయకమై విలసిల్లుచుండెను. ఈవిధముగాఁ గొంతకాలంబు గడచుటయు నొకప్పుడు పరమధార్మికుండును, బ్రహ్మర్షియు నగుకపాలగౌతముని కుమారుండు దంతోద్గమంబైనను గానివయసునందే మృత్యుముఖపతితుం డయ్యెను.

అప్పుడమ్మునివరుండు తనపుత్రుని నరపాలునిచెంతకుం గొనిపోయి చూపించెను. మహీపాలుం డగు శ్వేతుండును దైన్యవిహీనుండై సుప్తునింబోలి పడియున్నఋషినందనుం గాంచి "యీయమసదనగతుం డగు బాలకుని సప్తరాత్రమధ్యంబున మరలఁ జీవితునిగాఁ గొని రాఁజాలనైతినేని నేనప్పుడే నిశ్చయముగాఁ బ్రజ్వలితచితారోహణంబు సేయంగలవాఁడ" నని ప్రతిజ్ఞపట్టి పదునొకండువందలనీలపద్మములతో మంత్రపాఠపూర్వకంబుగ మహాదేవు నర్చింప నారంభించెను. జగదీశ్వరుం డగుమహేశ్వరుం డప్పుడమ్మహారాజునిశ్చలభక్తిభావంబునకుఁ బ్రహృష్టహృదయుండై యుమాసహితంబుగ నాతనిచెంతకేతెంచి "వత్సా! నీయారాధనంబునకు సంతుష్టుండ నైతిని" అని వచించెను.

ఆశ్వాసపూర్వకంబు లగునమ్మధురవచనంబుల నాకర్ణించి యంత

నే మహీపాలుం డాకస్మికముగఁ గన్నులఁ దెఱచి యెట్టయెదుట విభూతిరుద్రాక్షమాలికాలంకృతుండును, విరూపాక్షుండును, శారదాభ్రసంకాశదేహుండును, శార్దూలచర్మాంబరుండును, బాలశశాంకభూషణుండును, భగవానుండునగు మహేశ్వరుండు సాక్షాత్కరించి యుండుటం గాంచి భయభక్తివినయసంభ్రమంబులతో నద్దేవదేవునకుఁ బ్రణామం బాచరించి ప్రభూ! నీవు నాయెడల ననుగ్రహించి ప్రసన్నుండవైతివేని, నీకు నాయందుఁ బరిపూర్ణంబగుకరుణ గలదేని నాప్రార్థనము నంగీకరించి కాలగ్రస్తుండగు నీవిప్రకుమారుని బునరుజ్జీవితునిగాఁ జేసి యనుగ్రహింపుము. మహాత్మా! ఆకస్మికముగా మరణించిన యీబాలకుని బ్రదికించి మహాకారుణ్యంబుగా నాయామ్నంతునిం జేయుము.

అని యనేకవిధంబుల ప్రార్థించుటయు మహేశ్వరుండు హర్షావిష్టుండై యంతనే సర్వభూతభయంకరులగుయమకింకరులు మృత్యుముఖపతితుం డగు నవ్విప్రబాలకుని బునర్జీవితుం గావించి యమ్మహారాజున కర్పించి చనిరి. ఆసమయంబున మహేశ్వరానుగ్రహమునుచే నకలజగంబును మంగళమయం బయ్యెను. బ్రాహ్మణకుమారుండు సంజీవితుం డయ్యెను. అనంతర మాదేవదేవుం డుమాదేవీసహితుండై యంతర్హితుం డయ్యెను. శ్వేతుండను భూపాలచంద్రుం డీరీతిగా మునికుమారుని సంజీవితునిం గావించెను.

మహారాజగు శ్వేతుం డిట్లు సమస్తవైదిక లౌకికధర్మంబులను గ్రమంబుగఁ బరిపాలించుచు సహస్రవర్షంబులు రాజ్యంబు గావించి కేశవారాధనతత్పరుండై పురుషోత్తమక్షేత్రంబున కేతెంచి యందు సుఖంబును, రమణీయంబు నగుప్రదేశంబున శ్రీకృష్ణదేవునిసమీపంబున శ్వేతగిరియందు, శతధనుర్విస్తృతం బగుప్రాసాదమును నిర్మింపఁజేసి

తీసమధ్యంబునఁ జంద్రప్రతిమము బగు నూతనమూర్తి యథావిధిగఁ బ్ర
తిష్ఠించెను. ఆసమయంబున వేదపారగులగు భూసురులకును, దీనులకు
ను, దపస్విలకును బహుధనదానంబులం గావించెను. అనంతర మ
మ్మహీనాథుండు శ్వేతమాధవసన్నిధానంబునఁ బ్రణిపాతపూర్వకంబు
గ ద్వాదశాక్షరమంత్రమును జపించుచు, సమాధియోగంబున మౌని
యై, మాసపర్యంతము నిరాహారియై విష్ణుపదధ్యాన నిమగ్నుండై
యుండెను.

ఇవ్విధమున నాతఁడు నిర్మలభక్తిభావవిలసితుండై దేవదేవుండగు
మాధవునుద్దేశించి యిట్లు స్తుతింప నారంభించెను. వాసుదేవా! సంకర్ష
ణా! ప్రద్యుమ్నా! అనిరుద్ధా! నారాయణా! నీకు నమస్కారము.
బహురూపుండును, విశ్వరూపుండును, వేధయు, నిర్గుణుండును, అప్ర
తర్క్యుండును, శుచియు, శుక్లకర్ముండును నగుదేవునకు వందనము
లు. పద్మనాభుండును, పద్మగర్భోద్భవుండును, పద్మవర్ణుండును, పద్మ
హస్తుండును, పుష్కరాక్షుండును, సహస్రాక్షుండును, సహస్రపాదుం
డును, సహస్రభుజుండును, వరాహుండును, వరదుండును, సుమేధయు,
వరిష్ఠుండును, వరేణ్యుండును, శరణ్యుండును, అచ్యుతుండును, బాల
రూపుండును, బాలపద్మప్రభుండును, బాలార్కసోమనేత్రుండును, ధీ
మంతుండును, కేశవుండును, నారాయణుండును, మాధవుండును, గో
విందుండు నగునీకుఁ బ్రణామసహస్రంబులు. ఓదేవా! నీవు విష్ణుం
డవు. వసురేతుండవు. మధుసూదనుండవు, శుద్ధతేజుండవు. అంశుమూ
ర్తివి. అనంతుఁడవు. సూక్ష్మస్వరూపుఁడవు. శ్రీవత్సధారివి. త్రివిక్ర
ముండవు. దివ్యపీతాంబరధరుండవు. సృష్టికర్తవు. గోప్తవు. ఘాతవు.
గుణభృతుండవు. నిర్గుణుండవు. ప్రభూ! నాయెడలఁ బ్రసన్నుండవగు
ము. వామనరూపుఁడవు, వామనకర్ముఁడవు, వామననేత్రుఁడవు, వా

మనవాహిని, రమణీయుండవు, పూజ్యుండవు, అవ్యక్తరూపుఁడవు, భీ
యహరుండవు నగునీవు నన్నుఁ బరిత్రాణంబు సేయుము. సంసారసాగ
రపోతంబవు, ప్రశాంతస్వరూపుఁడవు, శివుఁడవు, సౌమ్యుఁడవు, రుద్రుం
డవు, ఉత్తారకుండవు, భవభంగకర్తవు, భవభోగప్రదుండవు, భవసం
ఘాతస్వరూపుఁడవు, భవసృష్టికర్తవు, దివ్యరూపుఁడవు, సోమాగ్నిశ్వ
సితుండవు, సోమసూర్యాంశుకేశుండవు, గోబ్రాహ్మణహితుండవు,
ఋక్స్వరూపుండవు, పదక్రమమూర్తివి, ఋక్ప్రణేతుండవు, ఋక్సాధనుం
డవు, యజుర్ధారణకర్తవు, యజుర్మూర్తివి, యజుర్యాజ్యుండవు, జుష్టుం
డవు, యజుశ్శాఖుండవు, శ్రీపతివి, శ్రీధరుండవు, శ్రీకాంతుండవు,
దాంతుండవు, యోగిజనచింత్యుండవు, యోగివి, సామస్వరూపుఁడవు,
సామధ్వనివరుండవు, సామసౌమ్యుండవు, సామయోగవిదుండవు, సామ
గానవిలసితుండవు, సామధారివి, సామయజ్ఞవిదుండవు, సామకరుండ
వు, అథర్వశిరుండవు, అథర్వపాదుండవు, అథర్వాక్షరుండవు, వజ్రశీర్షుం
డవు, మధుకైటభనిషూదనుండవు, మహోదధిజలశయనుండవు, వేదా
హరణకారివి, హృషీకేశుండవు నగునీకు మాటిమాటికిని నమస్కరిం
చుచున్నాను. ఓనారాయణా! నీవువాసుదేవుఁడవు. లోకహితుండ
వు. మోహహరుండవు, భవభంగకరుఁడవు, గతిప్రదుఁడవు. త్రైలో
క్యతేజఃకర్త వగునీవు నన్ను రక్షింపుము. ఓయోగీశ్వరా! శుద్ధుండు
ను, కాముండును, తారకుండును, సుఖరూపుండును, సుఖనేత్రుండును,
సుకృతధరుండును, వంద్యుండును, వామదేవుండును, దేహకర్తయు, భే
దరహితుండును నగునీకు నమస్కారము. నిన్ను దేవతలు సన్నుతించు
చుందురు. నీవు దేవపాలివి. వాసనివాసుండును, వాసవ్యవహారుం
డవు, వసుకర్తయు, వసువాసప్రదుండును, యజ్ఞస్వరూపుఁడును, యజ్ఞే
శ్వరుండును, యతియు, యోగేశ్వరుండును, యజ్ఞధారియు, సంకర్ష

ఖుండమను, ప్రళంబభయంకరుండును, మేఘగంభీరస్వరుండును, లాంగలధరుండును, బ్రహ్మమూర్తియు నగునీకు వందనములు. స్వామీ! నాకు నీకంటె సాత్వికుండగు [illegible] అన్యగతియు లేదు కావున నో భక్తవత్సలా! నీపాదపద్మంబులను [illegible] నామంబులచేతను ధ్యానించుచుండెదను. కేశవా! అచ్యుతా! గోవిందా! మనోవాక్కాయకర్మంబులగు [illegible] సకల[illegible]ప్రదుండవు నీకంటె నెవ్వరును లేరు జనార్దనా! అపారంబగునీసంసారము దుఃఖబహుళంబగుటయు, విపత్సంకలితంబగుటయు, భాసించుచుండెను. నేనీసంసారమునం బడి తాపత్రయంబుచే నిరంతరమును బరితప్యమానుండ నగుచున్నాఁడను. అవశ్యకరణీయుండనై నీయాశ్రయమును నపేక్షించి యున్నాను. ఈవిశ్వంబంతయును భవన్మాయామోహితంబై యున్నది. ఈప్రపంచమునందు నేను సర్వదా లోభాదులచే నాక్రాంతుండనై నగుచు నీపదయుగళంబు నభిలషించుచుంటిని. విశ్వపతీ! సంసారము [illegible] లేదు. భవదీయ [illegible] బగు [illegible], ఫలవిహీనం బగు [illegible] నభిలషించుచున్నాఁడను. గోవిందా! నావివేకంబంతయును వినష్టంబై పోయినది. ఆర్తుండ నగునాకీజగం బంతయు [illegible] బగుచున్నట్లు గోచరించుచున్నది. మహాదేవా! మాధవా! నన్నీసంసారసాగరమునుండి సముద్ధరింపుము. నేనీయపారంబగుభవార్ణవంబున మోహజలనిమగ్నుండనై యున్నాఁడను. పుండరీకాక్షా! నన్నుద్ధరించుకర్తలు నీకంటె నితరు లెవ్వరును లేరు. ప్రభూ! నన్ను రక్షింపుము.

అని యివ్విధంబుగా శ్వేతమహీనాథుండు సంస్తవంబు గావించుటయు జగ[illegible] భక్తిభావంబునకు సంప్రీతు[illegible]

వి...ంబున నీలజీమూతసంకాశుండును, పద్మపత్రాయతాక్షుండును, సువర్ణవర్ణధరుండును, క్షీరసాగరసన్నిభుండును, పాంచజన్యధరుండును, మహాద్యుతిమంతుండును, గరుడధ్వజుండును, శ్రీమంతుండును, శార్ఙ్గగదాసిధరుండును, నై సాక్షాత్కరించి మహారాజా! నీయుత్తమభక్తిభావంబునకు మెచ్చి నీయెడలఁ బ్రసన్నుండ నైతిని. నీయభీష్టవరప్రార్థనంబు గావింపుము. అని యనుగ్రహించుటయు శ్వేతభూనాథుండు దేవదేవుని యమృతోపమానంబులగు నాదరవచనంబుల నాకర్ణించి యానందపులకితసర్వాంగుండై సాష్టాంగప్రణామంబు గావించి తద్గతంబగు నిశ్చలహృదయంబుతో స్వామీ! నన్ను నీభక్తగణంబులలో నొక్కనిగాఁ బరిగణించియనుగ్రహించితివేని, మదభీష్టప్రదానంబు గావింప నిచ్ఛగించితివేని, బ్రహ్మభవనంబున కూర్ధ్వంబును, అవ్యయంబును, విరజంబును, విశుద్ధంబును, సంసారసంగవివర్జితంబును, ఉత్తమంబు నగు వైష్ణవపదంబును నాకుఁ బ్రసాదింపుమని ప్రార్థించెను.

అప్పుడు భక్తవత్సలుం డగు జగన్నాథుండు సంప్రీతుండై మహీపాలశేఖరా! విబుధమునిగణంబులకును, సిద్ధయోగిజనంబులకునుగూడ నగమ్యంబును, అనామయంబును, పరమంబును, మనోరమంబును న గుమత్పదంబు నీకనాయాసంబుగ లభింపఁగలదు. నీవింకను గొంతకాలము రాజ్యసుఖోపభోగంబుల ననుభవించి యనంతరము సర్వలోకంబుల నతిక్రమించి మదీయంబగుదివ్యలోకమును జేరఁగలవు. త్రిలోకంబులయందును నీకీర్తి విస్తృతంబు గాఁగలదు. నీయెడల నాదరంబునం జేసి నేనీప్రదేశంబున నిత్యసన్నిహితుండనై యుందును. దేవదానవగణంబు లందఱును నిరంతరమును శ్వేతగంగానామమును గీర్తించుచుండఁగలరు. రాజేంద్రా! ఈ శ్వేతగంగయందలి కుశాగ్రమాత్రం బగుజలకణంబునైనను స్పృశించుమానవులు నాభక్తశ్రేష్ఠులై స్వర్గలో

యహ్రదంబునందు భక్తిభావముతోఁ నవగాహనంబు సేయుట యవ
శ్యకర్తవ్యము. విశేషించి చతుర్దశీతిథియం దీహ్రదంబున స్నానము
సేయువారి సమస్తపాపంబులును నశింపఁగలవు. విశేషించి చతుర్దశీతిథి
యం దీహ్రదంబున నవగాహనంబు సేయుట సర్వశ్రేష్ఠంబు. సముద్ర
స్నానము సర్వకాలములయందును, బ్రశస్తమునదియే కాని పూర్ణిమాతిథి
యందు సముద్రస్నానంబు చేసినచో నశ్వమేధఫలలాభం బగును.
మార్కండేయహ్రదంబును, అక్షయవటంబును, కృష్ణబలరాములును,
మహోదధియు, ఇంద్రద్యుమ్నంబును బంచతీర్థములుగాఁ బ్రకీర్తితము
లైనవి. జ్యేష్ఠమాసంబున, జ్యేష్ఠానక్షత్రయుక్తం బగుపూర్ణిమకుఁ బు
రుషోత్తమక్షేత్రయాత్ర గావింపవలయును. అప్పుడు మనోవాక్కాయ
శుద్ధుండును, ఏకాగ్రచిత్తుండును, సర్వద్వంద్వవిముక్తుండును, విమత్స
రుండును, వీతరాగుండు నై కల్పవృక్షసమీపమునకుం బోయి స్నా
నంబు చేసి, వటరూపి యగుజనార్దనునకు ముమ్మాఱు ప్రదక్షిణము
గావించినచో సప్తజన్మార్జితమహాపాపంబులు నశించుటయే కాక మ
హాపుణ్యగతిలాభంబు కరతలామలకం బగును.

అమ్మహీరుహంబు చతుర్యుగంబులందును గ్రమముగా వటం
బును, వటేశ్వరంబును, కృష్ణంబును, పురాణపురుషంబు ననునామం
బులచే విరాజిల్లుచుండును. మఱియు దానిప్రమాణము యుగంబుల
నుబట్టి క్రమముగా నేకయోజనంబును, బాదోనయోజనంబును, అర్ధ
యోజనంబును, బాదయోజనంబు నై యుండును. యథావిధిగ మం
త్రపాఠంబు సేయుచు నాకల్పవటంబునకుఁ బ్రణామంబు చేసి దక్షిణా
భిముఖంబుగాఁ ద్రిశతధనుష్పరిమితదూరంబు పోయినచో నటనున్న భ
గవానుం డగువిష్ణుదేవుని స్వర్గద్వారమును, సాగరజలసమాకృష్టంబగు
కాష్ఠంబును దృగ్గోచరం బగును. అచ్చట విష్ణుపూజాప్రదక్షిణంబు

లు గావించినచో సర్వపాపగ్రహవ్యాప్తినుండి విముక్తుం డగును.

అనంతర ముగ్రసేనుని సందర్శించి యాస్వర్గద్వారపథంబున సముద్రమునకుం బోయి యాచమనపూర్వకంబుగా శుచియై, పరమపురుషుం డగు శ్రీమన్నారాయణుని ధ్యానించి తదీయంబగు అష్టాక్షరమంత్రముచే నంగన్యాసకరన్యాసంబులు గావింపవలయును. మునిప్రవరులు "ఓం నమో నారాయణాయ" అనునీయష్టాక్షర మంత్రమే మంత్రరాజం బనియు, నితరమంత్రంబు లన్నియు దాని ప్రకారంబు లనియుఁ జెప్పెదరు. ఈదివ్యమంత్రమే సర్వార్థ సాధకమైనది. ఉదకంబు నరునిసంతతి యగుటచే దానికి నారంబను నాఖ్య గలిగెను. ఆయుదకమే యయనముగా గలవాఁడగుటచే నరునకు నారాయణనామంబు గలిగెను. వేదంబులును, ద్విజులును, యజ్ఞంబులును, క్రియాసమూహంబులును, పంచభూతంబులును, మఱియుం గూడ నారాయణపరాయణంబు లైనవి. అహంకారమును, బుద్ధియు, నారాయణాత్మకము లైనవి. భూతభవిష్యద్వర్తమానంబులును, జీవసంజ్ఞకంబు లగుస్థావరజంగమాత్మకసకలపదార్థంబులునుగూడ నారాయణాత్మకములే. జలస్థలపాతాళంబులయందును, స్వర్గమునందును, గగనమునందును, బర్వతములయందును ఎల్లయెడలను వ్యాపించి నారాయణుండు విరాజిల్లుచున్నాఁడు. వేయుమాట లేల? బ్రహ్మాదితృణపర్యంతమును గలయీసమస్తప్రపంచము నారాయణాత్మకమైనది. ఈజగంబున నారాయణునికంటె శ్రేష్ఠమైన దేదియును లేదు. దృశ్యాదృశ్యంబును, జరాచరంబు నగుప్రపంచమునందు నాతఁడే వ్యాపించి యున్నాఁడు. జలంబును, జలపతియుఁ [illegible] నారాయణాయతనంబులు. కావునఁ బాపహరుం డగునారాయణుని జలమధ్యంబున నియతుండై స్మరింపవలయును.

విశేషించి విశుద్ధుం డగుమానవుండు స్నానకాలంబున నారాయణునిఁ బూజించి ధ్యానపూర్వకంబుగ నంగన్యాసకరన్యాసంబులఁ గావింపవలయును. అంగుష్ఠహస్తద్వయంబుల నోంకారమును, దక్షిణతర్జన్యాద్యంగుళిదళంబులయం దితరవర్ణంబులను విన్యసింపవలయును. వామపాదంబున “ఓం” కారమును, దక్షిణపాదమున “న” కారమును, వామకటియందు “మో” కారంబును, దక్షిణకటియందు “నా” కారంబును, నాభిదేశంబున “రా” కారమును, వామబాహువున “య” కారమును, దక్షిణబాహువున “ణా” కారమును మస్తకంబున “య” కారమును విన్యాసంబు చేసి, యూర్ధ్వాధోభాగంబులను, హృదయంబునను, పార్శ్వంబులను, పృష్ఠంబునను, అగ్రభాగమునను నారాయణుని ధ్యానించుచు నభిజ్ఞుం డగువాఁడు “గోవిందుండు నాపూర్వదిక్కునను, మధుసూదనుండు దక్షిణంబునను, శ్రీధరుండు పశ్చిమంబునను, కేశవుం డుత్తరంబునను, విష్ణుదేవుం డగ్నికోణంబునను, మాధవుండు నైఋతకోణంబునను, హృషీకేశుండు వాయవ్యకోణమునను, వామనుం డీశానకోణమునను, వరాహుండు భూతలంబునను, త్రివిక్రముం డూర్ధ్వంబునను నిల్చి నన్ను రక్షించుఁ గాక” అను కవచమును బఠించుచు నేనే శంఖచక్రగదాధరుం డగు నారాయణదేవుండ నని భావించుకొని ధ్యానించుచు:—

“త్వమగ్ని ద్విపదాం నాథ, రేతోధాః కామదీపనః,
ప్రధానః సర్వభూతానాం జీవానాం ప్రభు రవ్యయః.
అమృతస్యారణి త్వం హి, దేవయోని రపాంపతే,
వృజినం హర మే సర్వం, తీర్థరాజ నమోస్తు తే.”

అనుమంత్రము నుచ్చరించుచు విధ్యుక్తముగ స్నాన మాచరింపవలయును. అన్యప్రకారంబున సాగరస్నానంబు సేయుట ప్రశస్తంబుగాదు.

నైదికమంత్రంబులచే నభిషేకంబును, మార్జనంబును గావించి యఘమర్షణమంత్రమును జపింపవలయును. అఘమర్షణసూక్త మశ్వమేధయాగమువలెనే యఖిలపాపహారకమైనది. అనంతరము తీరమునకేగి విశుద్ధవసనధారియై ప్రాణాయామాచమనసంధ్యోపాసనంబునం దీర్చి భాస్కరారాధనంబు గావించి భాస్కరునుద్దేశించియూర్ధ్వంబుగాం బుష్పాంజలి నిక్షేపించి యూర్ధ్వబాహుండై యాదిత్యప్రీతికొఱకు కష్టోత్తరగాయత్రీమంత్రజపంబును, సౌరమంత్రజపంబును, సమాహితచిత్తంబుతో గావించి ప్రదక్షిణనమస్కారంబు లాచరించి ప్రాఙ్ముఖుండై యుపవసించి స్వాధ్యాయపఠనంబును, దేవమానవపితృతర్పణంబులను, నామగోత్రోచ్చారపూర్వకంబుగాఁ దిలమిశ్రితంబులగునుదకములచే యథావిధిగఁ బితృతర్పణంబులను గావింపవలయును. దేవతర్పణానంతరముననే పితృతర్పణంబున కధికారి యగును.

శ్రాద్ధహోమాదికంబులకుక్రియ లన్నియు నేకహస్తంబుచేతనే నిర్వహింపవచ్చును గాని సర్వకాలంబులయందును దర్పణముమాత్ర ముభయహస్తములతోడను గావింపవలయును. నామగోత్రోచ్చారణంబు చేసి వామదక్షిణకరంబులతో "తృప్యతాం" అను మంత్రమున జలసేచనంబు గావింపవలయును. అజ్ఞానియై తనశరీరమునం దెచ్చటనైన నంటియున్నతిలలచేఁ దర్పణంబు చేయువానికిపితృదేవతలు త్వఙ్మాంసరుధిరాస్థిమూలంబున తర్పితులైనట్లుగా సనంతుష్టు లగుదురు. కావున స్వీయాంగస్థితంబు లగుతిలలతో నెన్నండును దర్పణంబు గావింపంజనదు. అందువలనఁ గర్తకుఁగూడ మహాపాపంబు సంభవించును. భూతలంబుననుండి జలంబులయందుగాని, జలంబులయందుండి భూతలంబునఁ గాని పితృతర్పణంబు గావించుట నిషిద్ధము. అందువలనఁ బితృదేవతలకుఁ దృప్తి గలుగఁజాలదు. జలంబులయందు గాని,

పాత్రింబులయందు గాని తర్పణంబు సేయంజనదు. క్రుద్ధుండై కాని, యేకహస్తంబుతోఁ గాని చేయఁగూడదు. శ్రద్ధాయుక్తుం డగువాఁడు తీరంబున నుపవసించి భూతలంబుననే తర్పణంబు విడువవలయును.

ద్విజవరులారా! నేను పితృగణంబుల కీభూమండలము నక్షయ స్థానముగా దానము చేసి యున్నాను. కావునఁ బితృప్రీతికొఱకు భూతలంబుననే తర్పణంబు సేయవలయును. భూతలమందే జనించి యందే నివసించి, యందే లయంబు గాంచుచుందురు గావున భూమియందే జలదానంబు చేయవలయును. తర్పణకాలంబున సాగ్రంబు లగు కుశలను బఱచి మంత్రంబులతో నావాహనపూర్వకంబుగా దేవపితృతర్పణంబుల గావింపవలయును. ప్రాచీనాగ్రంబులగుకుశలయందు దేవతలకును, దక్షిణాగ్రంబులగుకుశలయందుఁ బితృదేవతలకును దర్పణంబులు విడువవలయును.

— పూజావిధి. —

అని చెప్పి బ్రహ్మదేవుండు వెండియు నిట్లనియెను. ఓవిప్రవరులారా! ఇట్లు దేవర్షి పితృతర్పణాదుల నిర్వర్తించి యాచమనంబుచేసి వాఙ్నియతుండై మహోదధితీరంబున హస్తమాత్రంబును, జతుష్కోణంబును, జతుర్ద్వారమయంబును సుశోభనంబు నగునొకమండలమును జిత్రించి యందుఁ గర్ణికాయుతంబుగ సష్టదళపద్మంబును లిఖించి యష్టాక్షరమంత్రంబుచే విభుండగునారాయణు నందుఁ బూజింపవలయును. ఇంకఁ గాయశుద్ధివిధానంబు దెలిపెదను. ఉపాసకుండగువాఁడు హృదయంబునఁ జక్రరేఖాన్వితంబగునోంకారమును ధ్యానించుచు, ఉజ్జ్వలంబును, త్రిశిఖాన్వితంబును, పాపహరంబును, చంద్రమండలమధ్యస్థితంబును నగురాకారమును మస్తకంబున, శుక్లవర్ణంబును, సు

గా నర్చింపవలయును. మఱియుఁ బూర్వదళంబున వాసుదేవుని, దక్షిణదళంబున సంకర్షణుని, పశ్చిమదళంబునఁ బ్రద్యుమ్నుని, ఉత్తరదళంబున ననిరుద్ధుని, అగ్నికోణంబున వరాహుని, నైఋతికోణంబున నరసింహుని, వాయవ్యకోణంబున మాధవుని, ఈశానకోణంబునఁ ద్రివిక్రముని విన్యాసంబుచేసి వాసుదేవసమ్ముఖంబున గరుడుని, వామపార్శ్వంబునఁ జక్రమును, దక్షిణభాగమునఁ జక్రమును, గదను అట్లే వామభాగంబునశార్ఙ్గధనువును, దక్షిణభాగంబునఁ దూణీరద్వయమును, వామంబున ఖడ్గమును, దక్షిణమున శ్రీదేవిని, ఉత్తరభాగంబునఁ బుష్టిని విన్యసింపవలయును. మఱియు సమ్ముఖంబున వనమాలికను, శ్రీవత్సమును, కౌస్తుభమును, చతుర్దిశలను, చతుష్కోణంబులను దేవదేవునిదివ్యాస్త్రంబులను విన్యాసంబు చేయవలయును. అనంతర మూర్ధ్వాధోదిశలయం దష్టదిక్పాలకులను, అనంతుని విన్యాసంబు చేసి పూజింపవలయును.

ఈరీతిగా మండలంబునందు దేవదేవుం డగుజనార్దనుని బూజించువాఁడు నిశ్చయముగా నభిమతార్థసిద్ధుం డగును. ఇట్లు విధివిధానంబునఁ బూజింపఁబడుచున్నజనార్దనదేవుని దర్శించువాఁడు గూడ నవ్యయుం డగువిష్ణుదేవుని యందు విలీనుఁడు గాఁగలఁడు. ఇట్లొక్క సారి కేశవు నర్చించువాఁడు జన్మజరామృత్యువివర్జితుండై విష్ణుపదోపగతుం డగును. అశ్రద్ధ సేయక నిరంతరమును నారాయణస్మరణంబు గావించువాఁడు శ్వేతద్వీపనివాసుం డగును. ప్రణవాదిసమాంతంబును, సర్వతత్త్వమయంబు నగువాసుదేవనామమే యూతనిదివ్యమంత్రంబుగా నిర్దిష్టం బయ్యెను. ఆమంత్రముచేతనే యథాక్రమంబుగ గంధపుష్పాదుల నర్పింపవలయును. అనంతరము యథావిహితక్రమంబున ముద్రాప్రదర్శనంబు గావించి మంత్రజ్ఞుం డగువాఁ దస్తనంబుగా

సౌభాగ్యశాలియు, సత్యవాదియు, జితేంద్రియుండును, వేదశాస్త్రవి దుండును, యోగశీలుండు నగువైష్ణవబ్రాహ్మణుండై జనించి యంతంబున వైష్ణవయోగంబుచే మోక్షప్రాప్తుం డగును.

గ్రహణములు, సంక్రాంతులు, అయనపుణ్యకాలములు, వత్సరాదులు మొదలగు పర్వదినంబులయందును, ఆషాఢకార్తికమాఘమాసంబులయందలిశుభదినంబులను బురుషోత్తమక్షేత్రంబునందు దానంబులు గావించినచో సమస్తతీర్థంబులం గావించినవానికంటె సహస్రగుణఫలప్రాప్తియగును. అచ్చటఁ బితృదేవతలకుఁ బిండప్రదానంబు చేసినచోఁ బితృదేవత లక్షయతృప్తిం గాంతురు. ఈమాహాత్మ్యప్రస్తావము పురుషార్థప్రదంబును, ఆయుష్కీర్తికరంబును, భుక్తిముక్తిప్రదంబును, ధన్యంబును, బుణ్యంబును, సర్వకామప్రదంబును, సర్వపాపహరంబును, దుస్స్వప్ననాశకంబు నైనది. ఈపుణ్యవృత్తాంతమును నాస్తికుల కెన్నఁడు నెఱింగింపఁదగదు. ఈపవిత్రక్షేత్రమాహాత్మ్యము లోకంబునఁ బ్రచారితంబు గాసంతతనుకే సకలతీర్థంబులును సన్మానితంబు లగుచుండును. పుష్కరాదిసర్వతీర్థంబులును దమసేవకనుసారంబు లగుఫలంబులఁ బ్రసాదించుచుండును గాని యీపురుషోత్తమక్షేత్రము సకలతీర్థఫలంబులను బ్రసాదింపఁగలదు.

భూతలమునందలి సకలనదీజలంబులును సాగరంబునఁ బ్రవేశించుటచే సరిత్పతి యగుసముద్రుఁడు సర్వతీర్థశ్రేష్ఠుం డగుచున్నాఁడు. కావున సర్వకామప్రదంబగుసాగరమే తీర్థరాజము. భాస్కరాభ్యుదయంబునఁ దమఃపటలముం బోలె సముద్రస్నానంబునఁ బాపసమూహంబంతయు వినష్టం బగును. ఈతీర్థరాజంబుతో సమంబగుతీర్థం బెందును లేదు. ప్రభుం డగునారాయణుండు సర్వదా సంస్థితుండై యుండు నీతీర్థరాజమునందలి గుణగణంబులను వర్ణించుటకు సమర్థు లె

వ్వారున్నారు ? ఈతీర్థరాజంబునందుఁ దొంబదితొమ్మిదికోట్ల తీర్థంబులు విరాజిల్లుచుండును. ఇందుఁ గావించు స్నాన, దాన, జప, హోమ, దేవార్చనాదు లక్షయఫలదాయకంబు లైనవి.

—♦ పంచతీర్థమాహాత్మ్యము. ♦—

మునివరులారా ! సముద్రస్నానానంతరంబున యజ్ఞాంగసంభవంబగుతీర్థంబును సేవింపవలయును. అందుఁ బరమపావనం బగునింద్రద్యుమ్నసరోవరము గలదు. ధీమంతుం డగువాఁడు శుచియై, యాచమనంబుచేసి మనంబున హరిధ్యానంబును, జలస్పర్శంబును గావించుచు —

" అశ్వమేధాంగసంభూత, తీర్థ సర్వాఘనాశన,
స్నానం త్వయి కరో మ్యద్య, పాపం హర నమోస్తు తే. "

అను మంత్రము నుచ్చరించుచు విధిపూర్వకముగ స్నానంబును, దేవర్షి పితృగణంబులకుఁ దిలతర్పణంబును, పితృదేవతలకుఁ బిండప్రదానంబును, బురుషోత్తమునకుఁ బూజనంబును గావించినచో శతాశ్వమేధఫలలాభంబు నందుటయే కాక, లెనకుల ముసందు సప్తపురుషాంతరములపూర్వులను, సప్తపురుషాంతరములవఱకును దనతరువాతివారిని విష్ణులోకప్రాప్తులం గావించును.

ఈవిధముగా నేకాదశీదినంబున నుపవసించి పంచతీర్థకృత్యంబులను నిర్వర్తించి జ్యేష్ఠపూర్ణిమయందు పురుషోత్తమసందర్శనంబు గావించుటవలనఁగూడఁ బూర్వోక్తఫలలాభం బగును. మాఘాదిపుణ్యమాసంబులకంటె నిందు జ్యేష్ఠమాసమును విశేషించి చెప్పుటకుఁ గారణమేమనిన — ఈభూతలమునందలి సరిత్తులు, సరోవరములు, పుష్కరిణులు, తటాకములు, వాపీకూపహ్రదులు, నదులు, సముద్రములు మొ

దలగు సకలతీర్థంబులును జ్యేష్ఠశుక్లదశమి దినంబుగ నొకసన్నిధానం బువలకును, బురుషోత్తమక్షేత్రంబున సన్నిధాన మొనర్చుచుండును. కావున స్నాన, దాన, దేవతాదర్శనాదుల వ్రతములు లన్నియు నాకా లమునందే యాచరింపవలయునని యాదేశము గలదు. జ్యేష్ఠ శుక్లదశమి దశవిధపాపములను హరించునది గావున దశహర యనునామ ముచే విఖ్యాతమై యున్నది.

సర్వోత్తమంబగు జ్యేష్ఠశుక్లదశమియందు నియమితచిత్తంబు తో బలరామకృష్ణులను, సుభద్రాదేవిని, సేవించువాఁడు సర్వపాపవి ముక్తుండును, విష్ణులోకప్రాప్తుండును నగును. ఉత్తరాయణంబునను, ద క్షిణాయనంబునను నారాయణ దర్శనము మహాపుణ్యఫలదాయకమై యున్నది. ఫా ల్గునమాసంబునఁ బురుషోత్తముఁ డగు గోవిందుని డోలారోహణోత్సవ మును దర్శించువాఁడు గోవిందలోకగతుం డగును. విషువంబుల యందు యథావిధిగ నిర్మలభక్తియుక్తుండై బలరామకృష్ణులను, సుభ ద్రాదేవిని సందర్శించువానికి సముద్రయాత్రాఫలంబులకును సహస్రగుణంబగు ను త్తమఫలలాభంబు గలుగును. అక్షయతృతీయయందుఁ జం దనచర్చితుండగు శ్రీకృష్ణుని సందర్శించువాఁడు వైకుంఠలోకప్రాప్తుం డగును. జ్యేష్ఠమాసంబున, జ్యేష్ఠానక్షత్రయుక్తంబగు దినంబునఁ బురు షోత్తముని సేవించువాఁడు తనకులంబున నేకవింశతిపురుషాంతరముల వారి కూర్ధ్వగతిని గల్పించి తాను విష్ణులోకప్రాప్తుఁడగును.

మహాజ్యేష్ఠాప్రశంస.

మునివరులారా! రాశినక్షత్రాదియోగానుసారంబుగా మహా జ్యేష్ఠాపుణ్యకాలము లటస్థించినప్పుడు ప్రయత్నపూర్వకముగాఁ బురు షోత్తమక్షేత్రయాత్ర నిర్వర్తించుట మానవుల కందఱకు నవశ్యకర్త

వ్వము. ఆదిసంబునకుం బురుషోత్తమయాత్ర చేసి రామకృష్ణులను సుభద్రాదేవిని దర్శించువాఁడు ద్వాదశ యాత్రా ఫలము కంటె నధికఫలలాభంబు నందఁగలఁడు. ప్రయాగయు, కురుక్షేత్రము, నైమిశారణ్యము, పుష్కరము, గయ, గంగాద్వారము, కుశావర్తము, గంగాసాగరసంగమము, కోకాముఖము, సూకరము, మథుర, మరుస్థానము, సాలగ్రామము, వాయుతీర్థము, మందరము, సింధుసాగరము, పిండారకము, చిత్రకూటము, ప్రభాసము, కనఖలము, శంఖోద్ధారము, ద్వారక, బదరికాశ్రమము, లోహకుండము, అశ్వతీర్థము, సర్వపాపప్రమోచనము, కమలాలయము, కోటితీర్థము, అమరకంటకము, లోహార్గళము, జంబుమార్గము, సోమతీర్థము, పృథూదకము, ఉత్పలావర్తకము, పృథుతుంగము, కుంజకము, ఏకామ్రకము, కేదారము, కాశి, విరజ, కాలంజరము, గోకర్ణము, శ్రీశైలము, గంధమాదనము, మహేంద్రము, మలయము, వింధ్యము, పారియాత్రము, హిమాలయము, సహ్యము, శుక్తిమంతము, గోమంతము, అర్బుదము, గంగ, యమున, సరస్వతి, గోమతి, బ్రహ్మపుత్ర, గోదావరి, భీమరథి, తుంగభద్ర, నర్మద, తాపి, పయోష్ణి, కావేరి, శిప్ర, చర్మణ్వతి, వితస్త, చంద్రభాగ, శతద్రు, బాహుద, ఋషికుల్య, కుమారి, విపాశ, దృషద్వతి, సరయు, నాకగంగ, గండకి, మహానది, కౌశిక, కరతోయ, త్రిస్రోత, మధువాహిని, వైతరణి మొదలగుగా గల భూతలమునందలి యెల్లతీర్థంబులును, సర్వక్షేత్రములును, సర్వసాగరంబులును, సర్వశైలంబులును, సర్వనదీనదంబులును సందర్శించి సేవించినఫలంబును, సూర్యగ్రహణాదులయందుఁగావించిన మహాదానాదులవలనఁ గలుగుపుణ్యఫలంబునుగూడ నొక్కసారి మహాజ్యేష్ఠపున్యకాలంబున శ్రీకృష్ణసందర్శనము గావించినంతనే సిద్ధింపఁగలదు.

కావున నే యఖిలస్త్రీ పురుష బాలకులు [illegible] సమానవు ల్లెల్లరును బురుషోత్తమము నందు [illegible]. అదియం బున శ్రీసుభద్రారామకృష్ణులను సేవించిన వారికి విష్ణుసాయుజ్యంబు గలుగును. అట్టిపుణ్యాత్ములు ప్రళయకాలంబునందును విష్ణులోకంబున సకలభోగంబుల ననుభవించుచునుండి యనంతరము మర్త్యలోకంబు న జతుర్వేదపారగుండును, స్వధర్మనిరతుండు నగు బ్రాహ్మణుండై పుట్టి శాంతుండును, శ్రీకృష్ణభక్తుండునై యంతంబున వైష్ణవయోగా వలంబనంబుచే ముక్తుం డగును.

—◆ కృష్ణస్నానమాహాత్మ్యము. ◆—

అని చెప్పి బ్రహ్మదేవుండు మఱియు నిట్లనియెను. మునిశ్రేష్ఠులారా! సర్వపాపహరంబును, బుణ్యప్రదంబు నగు శ్రీకృష్ణబలరాముల యు,సుభద్రయొక్కయుస్నానవృత్తాంతమునుజెప్పెదనాకర్ణింపుఁడు. జ్యేష్ఠమాసంబునఁ బూర్ణిమాతిథియందుఁ జంద్రుఁడై వతం బగునక్షత్రమున హరిస్నానము ప్రశస్తమైనది. తత్కాలంబున నందున్నకూపము సర్వ తీర్థమయంబును, నిర్మలంబు నై యుండును. అప్పు డచ్చట భోగవతి సాక్షాత్కరించి యుండును. కావున శ్రీరామకృష్ణులను సుభద్రాదేవిని నభిషేకించుటకై యాకూపమునుండి హేమకలశంబులచే జలంబులను గొని తెచ్చి పిమ్మట దేవతామూర్తులకు స్నానార్థమై పతాకాభిశోభి తంబును, సుదృఢంబును, సుఖసంచారంబును, వస్త్రపుష్పాలంకృతం బును, విస్తీర్ణంబును, ధూపధూపితంబును, శ్వేతవస్త్రావృతంబును, మౌక్తికహారాలంకృతంబు నగు మంచెమై, శ్రీరామకృష్ణులను, వారి నడుమ సుభద్రాదేవిని సంస్థాపించి వివిధజయమంగళధ్వనులతోడను, బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రాది శతసహస్రసహస్ర స్త్రీపురుషజనంబులు

అప్పుడు దేవగంధర్వులు గానము చేయుచుండిరి. అప్సరోగణంబులు నృత్యము చేయుచుండిరి. దేవదుందుభులు శబ్దాయమానము లగుచుండెను. సురభిశీతలానిలంబులు వీచుచుండెను. మేఘములు గగనమునుండి పుష్పంబుల వర్షించుచుండెను. మునులును సిద్ధచారణాదులును, జయధ్వనులు గావించుచుండిరి. ఇంద్రాది దేవతలును, సకలర్షులును, పితృగణంబులును, ప్రజాపతులును, మఱియు స్వర్గవాసులగు సకలదేవతలును మంగళమయంబు లగు నభిషేకద్రవ్యములతోఁ గూడ నచ్చటికి వచ్చి యుండిరి.

ఇంద్రుఁడు, విష్ణుదేవుఁడు, సూర్యచంద్రులు, ధాతయు, విధాతయు, అనలుఁడు, అనిలుఁడు, పూషుండును, భగుండును, అర్యముండును, త్వష్టయు, అంశుండును, వివస్వంతుండును, పత్నీసహితులగు మిత్రావరుణులును, రుద్రులును, వసువులును, ఆదిత్యులును, అశ్వినీకుమారులును, విశ్వేదేవతలును, మరుత్తులును, సాధ్యులును, పితృగణంబులును, గంధర్వులును, యక్షరాక్షసపన్నగులును, అప్సరోగణంబులును, దేవర్షులును, బ్రహ్మర్షులును, రాజర్షులును, వాలఖిల్యులును, భృగ్వంగిరాది సర్వసమ్యాసిమునులగు మహర్షులును, విద్యాధరులును, యోగసిద్ధులును, కామరూపులగువారితోఁ గలసి బ్రహ్మదేవుండును, సప్తర్షులును, నక్షత్రంబులును, గ్రహగణంబులును, ఋతువులును, మూర్తిమంతంబు లగు సంవత్సరంబులును, సర్వతీర్థంబులును, సముద్రంబులును, హ్రదంబులును, పృథివియు, దిక్కులును, వనస్పతులును దేవమాతయగు నదితియు, హ్రీ శ్రీ స్వాహా సరస్వతీ దేవులును, ఉమా శచీ దేవులును, సినీవాలి, అనుమతి, కుహూ, రాక, ధిషణ మొదలగు దేవపత్నీగణంబులును, హిమవంతంబును, వింధ్యంబును, మేరువును, సానుచరం బగు నైరావతంబును, కళాకాష్ఠామాసపక్షంబులును, ఋతు

వులును, దివారాత్రింబులును, సంవత్సరంబులును, ఉచ్చైశ్శ్రవంబును, నాగేంద్రుండును, వామనుండును, అరుణుండును, గరుడుండును, సకలంబులగు నోషధులును, భగవానుం డగు ధర్మదేవుండును, కాలుండును, యముండును, మృత్యువును, యమానుచరులును దత్కాలంబునం బురుషోత్తమదేవుని యభిషేకదర్శనార్థము విచ్చేసి యుందురు.

వారందఱును మంగళకరంబులగు నభిషేచనద్రవ్యములం గైకొని భూతలగతులై వచ్చి సపుష్పంబులగు కాంచనకలశంబులతోఁ బవిత్రసరస్వతీజలంబులచేతను, దివ్యంబులగునాకాశగంగాజలంబులచేతను, రామకృష్ణుల కభిషేకంబు గావింతురు. అప్పుడు వివిధంబులగు ననేకదివ్యవిమానములు వరుసలుతీరి యంబరభాగంబున సంచారము సేయుచుండును. అవియన్నియును దివ్యపతాకాభిశోభితంబులును, నృత్యగీతవాద్యాదులచే విలసితంబులునై శోభిల్లుచుండును. ఈవిధముగా నప్పుడు శ్రీరామకృష్ణులకును, సుభద్రాదేవికిని గూడ నభిషేకంబు గావించి హర్షోత్ఫుల్లహృదయములతో నింద్రాదిదేవతలందఱును పురుషోత్తమదేవునిం గూర్చి

"జయ జయ లోకపాల భక్తరక్షక, జయజయ ప్రణతవత్సల,
జయజయ భూతచరణ జయజయాదిదేవ బహుకారణ,
జయజయ వాసుదేవ, జయజయాసురసంహారణ,
జయజయ దివ్యమీన, జయజయత్రిదశవర,
జయజయ జలధిశయన, జయజయ యోగివర,
జయజయ సూర్యనేత్ర, జయజయ దేవరాజ,
జయజయ కైటభారే, జయజయ వేదవర,
జయజయ కర్మరూప, జయజయ యజ్ఞవర,
జయజయ కమలనాభ, జయజయ శైలచర,

జయజయ యోగశాయిన్, జయజయ యోగధర,
జయజయ విశ్వమూర్తే, జయజయ చక్రధర,
జయజయ భూతనాథ, జయజయ ధరణీధర.
జయజయ శేషశాయిన్, జయజయ పీతవాసో,
జయజయ సోమకాంత, జయజయ యోగవాస,
జయజయ దహనవక్త్రి, జయజయ ధర్మవాస,
జయజయ గుణనిధాన, జయజయ శ్రీనివాస,
జయజయ గరుడగమన, జయజయ సుఖనివాస,
జయజయ ధర్మకేతో, జయజయ మహీనివాస,
జయజయ గహనచరిత, జయజయ యోగిగమ్య,
జయజయ మఖనివాస, జయజయ వేదవేద్య,
జయజయ శాంతికర, జయజయ యోగిచింత్య,
జయజయ పుష్టికర, జయజయ జ్ఞానమూర్తే,
జయజయ కమలాకర, జయజయ భవవైద్య,
జయజయ ముక్తికర, జయజయ విమలదేహ,
జయజయ సత్త్వనిలయ, జయజయ గుణసమృద్ధ,
జయజయ యజ్ఞకర, జయజయ గుణవిహీన,
జయజయ మోక్షకర, జయజయ భూశరణ్య,
జయజయ కాంతియుత, జయజయ లోకశరణ,
జయజయ లక్ష్మీయుత, జయజయ పంకజాక్ష,
జయజయ సృష్టికర, జయజయ యోగయుత,
జయజయ యూతసీకుసుమశ్యామదేహ,
జయజయ సముద్రవిష్టదేహ,
జయజయ లక్ష్మీపంకజ షట్పదరణ,

జయజయ భక్తవశ, జయజయ శ్రీకాంత,
జయజయ పరమశాంత, జయజయ పరమసార,
జయజయ చక్రధర, జయజయ భోగియుత,
జయజయ నీలాంబర, జయజయ శాంతికర,
జయజయ మోక్షకర, జయజయ కలుషహర.
జయ కృష్ణ జగన్నాథ, జయసంకర్షణానుజ
జయ పద్మపలాశాక్ష, జయ వాంఛాఫలప్రద.
జయ మాలావృతోరస్క, జయ చక్రగదాధర,
జయ పద్మాలయాకాంత, జయ విష్ణో నమోస్తుతే. ”

అని యనేకవిధంబుల స్తోత్రపాఠంబు గావించుచు సంబరతలంబునందుండి శ్రీకృష్ణబలరాములకును, సుభద్రాదేవికిని బ్రణామంబులం గావించి తమతమనివాసములకుం బోవుదురు. అప్పుడు గగనభాగంబంతయుఁదివ్యపతాకాభిశోభితంబులును, రత్నకాంతులుజ్జ్వలంబులు నగు సువర్ణవిమానములచే నిండి యుండును. ఆసమయంబున భూలోకవాసులందఱును, బురుషోత్తమబలరామసుభద్రలను దర్శించి యవ్యయపదప్రాప్తు లగుదురు. మంచముపై బలరామసుభద్రాసహితుండై యున్నపురుషోత్తముని దర్శించువారికి నిరామయపదంబు లభించు ననుట కెట్టిసంశయమును లేదు.

మునివరులారా! సుభద్రాబలరామసహితుండగుశ్రీకృష్ణుని దర్శించినచోఁ బుష్కరక్షేత్రంబున శతసహస్రగోదానములు గావించినఫలంబు సిద్ధించును. మంచస్థుండగుశ్రీకృష్ణదేవుని దర్శించువారికి శతకన్యాదానఫలంబు లభించును. శతనిష్కపరిమితంబగుసువర్ణదానంబును, సహస్రగోదానంబును, విధివిహితం బగుభూదానమును, అతిథుల కన్నదానంబును, వృషోత్సర్జనంబును, గ్రీష్మకాలంబున జలదా

నంబును, తిలాధేనుదానంబును, గజాశ్వరథదానంబులును, చాంద్రాయణవ్రతానుష్ఠానంబును, జలధేనుదానంబును, ఏకమాసోపవాసంబును గూడ శ్రీకృష్ణసందర్శనంబుతో సమానములు గాఁజాలవు.

వేయిమాట లేల ? సమస్తతీర్థంబులును, సమస్తవ్రతంబులును, సమస్తదానంబులును గావించుటకంటె నొక్కసారి మంచస్థులగు శ్రీకృష్ణబలరాములను సుభద్రాదేవిని దర్శించుటయే యధికఫలప్రదం బగుచున్నది. స్త్రీపురుషు లెల్లరును బురుషోత్తమసందర్శనంబు సేయవలయును. అట్టివారికి సర్వతీర్థసంసేవనఫలంబు సిద్ధించును. కృష్ణాభిషేకానంతరమున నాజలంబును శిరములం దాల్చినచో, వంధ్యలును, మృతాపత్యలును, దుర్భగలును, గ్రహపీడితలును, భూతావిష్టలును, రోగాక్రాంతలును సగుణయుక్తమును లభీష్టఫలలాభంబు నొందుదురు. ఆజలంబుల నభిషిక్తులగువారి కోరినకోరిక లన్నియును సిద్ధించును. భూతలమునం గలయెల్లతీర్థజలంబులును గలసి యాస్నానశేషజలంబున షోడశాంశఫలంబునైనను గల్పింపఁజాలవు. కావున శ్రీకృష్ణస్నానావశిష్టజలంబులచే నెల్లప్పుడు నభిషేచనంబు చేసికొనుట శ్రేయోదాయకము.

స్నానాంతరంబున దక్షిణాభిముఖుండై వేంచేయుచున్న శ్రీకృష్ణదేవుని దర్శించువారు బ్రహ్మహత్యాదిసర్వపాపంబులనుండియు ముక్తులగుదురు. అట్టివారికి ముమ్మారు భూప్రదక్షిణంబు గావించినఫలంబు లభించును. భూతలమునందలి సకలతీర్థములను సేవించుట, బదరికాశ్రమంబు పోయి నారాయణుని దర్శించుట, కురుక్షేత్రంబునను, గంగాద్వారమునందును, స్నానదానాదులంగావించుట, మాసమాసంబునఁ బ్రయాగయాత్ర గావించుట, మహాభిధానం బగుకార్తికంబునఁ బుష్కరగమనంబు సేయుట, గంగాసాగరసంగమంబున స్నానదానం

బులాచరించుట, గంగాయమునాసరస్వత్యాది పుణ్యనదులయందు ను, బుణ్యసరోవరంబులయందు నవగాహనం బొనరించుట సూర్యచంద్రాదిగ్రహణంబులయందు విధిదానంబులు సేయుట మొదలగువాని వలన లభించుపుణ్యఫలంబంతయును, శ్రీకృష్ణదేవునిదక్షిణాభిముఖయాత్రాదర్శనమువలన లభింపఁగలదు. వేయేల? వేదశాస్త్రపురాణాదులయందు మహాత్ములచేఁ బ్రశంసితంబులగు సకలపుణ్యకర్మంబులకును లభించుఫలంబంతయును బలరామసుభద్రాసహితంబుగా దక్షిణాభిముఖయాత్రం గావించు శ్రీకృష్ణుని దర్శించినంతమాత్రమునఁ గరతలామలకంబు గాఁగలదు.

గుండిచాయాత్రామాహాత్మ్యము.

శ్రీకృష్ణబలరాములును, సుభద్రాదేవియు రథారోహణంబు గావించి గుండిచాయాత్ర చేయుచుండఁగా దర్శించువారు విష్ణులోకప్రాప్తు లగుదురు. ఆగుండిచామండపంబున సప్తాహపర్యంతమును వేంచేసియున్న యాదివ్యమూర్తులను సేవించువారికి సర్వాభీష్టసిద్ధి యగును.

మునివరులారా! పూర్వకాలంబున నింద్రద్యుమ్నమహీపాలుండు తనకు సాక్షాత్కరించియున్న పురుషోత్తమదేవుం గాంచి దేవదేవా! మదీయంబగుసరోవరతీరంబునఁ బ్రతివత్సరంబును సప్తాహపర్యంతమును భవదీయం బగుయాత్రోత్సవంబు గుండిచాయాత్రాభిధానంబున సువిఖ్యాతం బగుంగాక! అని ప్రార్థించుటయుఁ బ్రసన్నుం డగుపురుషోత్తమదేవుండు మహారాజా! నీసరోవరతీరంబున సప్తాహంబువఱకును మదీయంబగుగుండిచాయాత్రోత్సవంబు గాఁగలదు. అప్పుడు మండపస్థితుండ నగునన్నును, బలరామదేవుని, సుభద్రాదేవిని సమాహితచిత్తులై గంధపుష్పధూపదీపనైవేద్యాదులతోడను బ్రణామప్రదక్షిణజయ

శ్రద్ధాసంబులతోడను, గీతవాద్యములతోడను యథావిధిగఁ బూజిం చువారు బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రాదులం దెవ్వరైనను, స్త్రీలైనను, పురుషులైనను సర్వాభీష్టసిద్ధు లగుదురు. అట్టివారికి దుర్లభంబగువాంఛిత మేదియును నుండదు.

అని దేవదేవుండగు పురుషోత్తముం డనుగ్రహించుటయు, రాజశేఖరుండును, శ్రీమంతుండు నగునింద్రద్యుమ్నుండు కృతార్థుండయ్యెను. కావున సర్వవిధంబులను బ్రయత్నించి శ్రేయస్కాముం డగువాఁడు గుండిచామండపంబున సర్వకామప్రదాత యగుపురుషోత్తమదేవుని సేవింపవలయును. ఆసమయంబున పురుషోత్తమసందర్శనంబువలన నపుత్రునకు సంతానంబును, నిర్ధనునకు ధనంబును, రోగి కారోగ్యంబును, కన్యకు ననుకూలపతిప్రాప్తియు నగుటయే కాక, ఆయువును, కీర్తియు, యశంబును, మేధయు, బలంబును, విద్యయు, ధృతియు, రూపయౌవనసంపత్తులును సర్వోత్తమాభీష్టభోగంబులునుగూడ లభించును. ఆషాఢంబున, శుక్లపక్షంబున గుండిచాయాత్రోత్సవసమయంబునఁ బురుషోత్తముని సేవించువారికి సర్వతీర్థస్నానఫలలాభంబు సిద్ధించును. అట్టివారు తమకులంబునఁ దమకుఁబూర్వుల నేడుతరంబులవారిని, వెనుకటి నేడుతరంబులవారిని తరింపఁజేయుటయే కాక దివ్యవిమానారూఢులై దివ్యాప్సరస్తూయమానులై విష్ణులోకంబునఁ బ్రవేశించి యచ్చట నానాభోగంబుల ననుభవించుచుఁ బ్రళయకాలంబువఱకు నుండి యనంతరము మర్త్యలోకంబునఁ జతుర్వేదులగుబ్రాహ్మణులై సుకుల జనించి వైష్ణవయోగంబుచే మోక్షముం గాంచఁగలరు.

ద్వాదశయాత్రామాహాత్మ్యము.

మునిశేఖరులారా! ఉత్థానంబునందును, శయనంబునందును, విషువంబునందును, గుండిచాయాత్రాసమయమునందును పురుషోత్తముం

ని సేవించువారు సర్వాభీష్టసిద్ధులై పదునల్వురింద్రులు పరిపాలించునం తకాలమువఱకును విష్ణులోకంబున సమస్తభోగంబుల ననుభవింపఁగల రు. జ్యేష్ఠమాసంబునఁ బురుషోత్తమయాత్రగావించువారు కల్పాంతకా లంబువఱకును విష్ణులోకంబున సుఖనివాసులై యుందురు.

మానవులు విధ్యుక్తముగా ద్వాదశయాత్రలను గావించి య నంతరము యథావిధిగఁ బాపనాశినీప్రతిష్ఠం గావింపవలయును. జ్యే ష్ఠమాసంబున, శుక్లపక్షంబున నేకాదశియందు నిర్మలచిత్తంబుతో శు చియై పవిత్రంబగుజలాశయంబునకుం బోయి శుద్ధుండై యాచమనం బు చేసి సర్వతీర్థావాహనం బాచరించి నారాయణుని ధ్యానించుచు విధివిహితముగా స్నానము చేసి [illegible] ధౌతవసనధారియై సూర్యాభిముఖుండుగ [illegible] నిఖిలపాపహారిణియు, పావనియు, [illegible] గూర్చి యష్టోత్తరశతపర్యాయములు మం[illegible] శ్రద్ధా హితుండై పుణ్యమయంబు లగుసౌరమంత్రములను [illegible] నాది త్యునకు ముమ్మాఱు ప్రదక్షిణంబును, ప్రణామంబును గావింపవల యును.

బ్రాహ్మణాదివర్ణత్రియంబునకును స్నానజపవిధానంబులు వేద మునందు నిర్దేశింపఁబడి యుండెను. కాని స్త్రీశూద్రాదులకుమాత్ర మట్టివేదోక్తవిధులు లేవు. ఏమైననేమి. మౌనభావముతోఁ బురుషో త్తమస్థానమునఁ బ్రవేశించి కరపాదప్రక్షాళనంబును, ఆచమనంబును ఘృతక్షీరమధుగంధోదకంబులచేతను, జందనజలంబులచేతను భక్తిపూ ర్వకంబుగాఁ బురుషోత్తమదేవు నభిషేకించి, వస్త్రసమర్పణంబు చేసి చందనాగురుకర్పూరకుంకుమాదులచే విలేపనంబును, కమలమల్లికాది కుసుమంబులచేఁ బూజనంబును, ధూపసేవనంబును, ఘృతదీపాదులచే

ద్వాదశదీపదానంబును, పాయసాపూపమోదకాది శ్రేష్ఠపదార్థంబుల చే నైవేద్యంబును, ఫలదానంబును గావింపవలయును. ఈవిధముగాఁ బంచోపచారంబులచేతను దేవదేవు నర్చించి "నమః పురుషోత్తమాయ" అనుమంత్రమును, అష్టోత్తరశతపర్యాయములు జపంబు చేయవలయును.

అనంతరము భక్తిపూర్వకంబుగా

"నమస్తే సర్వలోకేశ, భక్తానామభయప్రద
సంసారసాగరే మగ్నం, త్రాహి మాం పురుషోత్తమ.
యాస్తే మయా కృతా యాత్రా, ద్వాదశ్యైవ జగత్పతే,
ప్రసాదాత్తవ గోవింద, సంపూర్ణాస్తు భవంతు మే."

అని ప్రార్థించుచుఁ బురుషోత్తముదేవుని బ్రసన్నుంగావించుకొని దండప్రణామంబు గావించి దేవగురుదేవుల శ్రేష్ఠభేదంబును లేదు గావున గురుదేవునిగూడఁ బుష్పవస్త్రానులేపనాదులచే భక్తిభావంబున నర్చింపవలయును.

పిమ్మట శ్రీజగన్నాథస్వామి దేవదేవసన్నిధిభాగంబున వివిధపుష్పంబులచే నొకవిచిత్రమండపమును గల్పించి నానాదేవసంకీర్తనంబులచేతను, ధ్యానస్తోత్రపాఠంబులచేతను రాత్రియంతయును జాగరణంబుచేసిను, నిర్మలచిత్తంబున ద్వాదశియందు వేదపారగులును, వ్రతస్నాతులును, ఇతిహాస[illegible]లును, [illegible]త్రియులును, శ్రోత్రియులు నగు [illegible] పురాణశ్రవణంబువలనే పురుషోత్త[illegible] [illegible] నిర్వర్తించి యనంతరము బ్రాహ్మణు [illegible] వారికి గోసువర్ణచ్ఛత్రోపానహాదివస్త్రధనాదులను దానము చేయవలయును. బ్రాహ్మణులు సంతుష్టులైన చో గోవిందుండును సంతుష్టుండగును. పిమ్మట నాచార్యునిగూడ

నిట్లే యర్పించి కాంస్యపాత్రంబున సంతర్పితునిం గావింపవలయును. అనంతరము నిమంత్రితు లగుబ్రాహ్మణులకు పాయసములు, పక్వాన్నములు, గుడఘృతమిశ్రితంబు లగువివిధభక్ష్యభోజ్యపదార్థంబులను సమర్పించి వారిని సంతర్పితులం గావించి యథాశక్తిదక్షిణలతో వారికి జలపూర్ణకుంభదానంబులు చేయవలయును. ఇట్లు విప్రవర్గంబును బూజించినపిమ్మట విష్ణుతుల్యుండును, జ్ఞానప్రదుండును నగుగురుని గూడ నట్లే పూజించి—

"సర్వవ్యాపీ జగన్నాథః. శంఖచక్రగదాధరః
అనాదినిధనో దేవః, ప్రీయతాం పురుషోత్తమః."

అను మంత్రమును బఠించుచు గురుబ్రాహ్మణులకు ముమ్మాఱు ప్రదక్షిణంబును, ప్రణామంబులను గావించి భక్తిభావంబుతో వారిని వీడుకొలుపుచు సీమాంతంబువఱకును వారి ననుగమించి మరల నమస్కారంబు చేసి సెలవుగైకొని వచ్చి దీనులును, భిక్షుకులు, ననాథులు నగువారిం దనిపి, బంధువులు, స్వజనులు, సహోపాసకులు నగువారితోఁ గలసి తానును భుజింపవలయును.

ఇట్లు నిశ్చలభక్తిభావముతోఁ బురుషోత్తము నారాధించు స్త్రీలైనను, బురుషులైనను సహస్రాశ్వమేధఫలంబును, శతరాజసూయఫలంబును గాంచుటయేకాక తమవంశమునం దతీతానాగతశతపురుషాంతరంబుల నుద్ధరించి స్వర్గప్రాప్తులై సర్వలక్షణసంపన్నులును, సర్వకామసంసిద్ధులును, దివ్యమూర్తులును, నిత్యయౌవనసమంచితులును, సద్గుణాలంకృతులును, గంధర్వాప్సరోగణస్తూయమానులునై యాదిత్యసన్నిభంబగు దివ్యవిమానము నధిరోహించి యనాయాసంబుగ నఖిలలోకసంచారంబు గావించుచు శతకల్పంబులవఱకును, విష్ణులోకంబున సకలోపభోగంబుల ననుభవించుచుందురు. అట్టివారు విష్ణుచే

పూనింపఁబోలి శంఖచక్రగదాధరులును, చతుర్భుజులునై పరమానందం బున దేవతాసహితంబుగ [illegible] గావించుచుఁ జిరకా లంబుండి యనంతరము సిద్ధవిద్యాధరగంధర్వ[illegible] జను బ్రహ్మ పదంబుఁ జేరి యచ్చట నవకల్పంబులు [illegible] వివిధభోగంబుల నను భవించుచు ననంతరము [illegible] కామఫలంబులను, [illegible] ను, బహువిధ[illegible]ంబులను, సిద్ధవిద్యాధర[illegible]దేవతా స వ్యంబును [illegible]లోకంబునఁ బ్రవేశించి యచ్చట కల్పంబుల[illegible] నందనేకభోగంబుల ననుభవించి [illegible] లోకంబున [illegible] పర్యంతమును, [illegible] పర్యంతమును, ఇంద్ర లోకంబునఁ బం[illegible] కాలపర్యంతమును, సురలోకంబునఁ [illegible] రింశత్కాలపర్యంతమును, [illegible]లోకంబునఁ [illegible]కాలంబు ను, జంద్రలోకంబున [illegible]కల్పంబులును, [illegible]లోకంబునఁ బది కల్పంబులును, [illegible]లోకంబున [illegible]కల్పంబును నుండి త్రిలోకసం ర్లభంబులగు ననేకభోగంబుల ననుభవించి [illegible] భూతలంబు న ధార్మికుండును, [illegible], [illegible], [illegible] డు నగుచు [illegible], [illegible]ంబు లగుబహు[illegible] [illegible]లోకంబుఁ జేరి యష్టోపభోగంబుల ననుభవించి [illegible]లోకంబున [illegible] గు ణసంపన్నుండగు [illegible] నాశ్రయిం చి ముక్తుండగును. [illegible] ! [illegible] బగుయా త్రాఫలప్ర[illegible].

—— [illegible] ——

[illegible] ! [illegible], [illegible] స్థంబును, [illegible]

ముంగూర్చి చెప్పెదను. సర్వైశ్వర్యమయంబును, త్రైలోక్యపూజితంబును, బుణ్యస్థానంబు నగువిష్ణులోకము సర్వలోకంబులయందును శ్రేష్ఠమైనది. అందుఁ బారిజాతాశోకపనసనారికేళపున్నాగచందనవకుళసహకారచందనాదివృక్షంబులును, మాలతీమల్లికాద్రాక్షాదిలతలును సర్వర్తుఫలపుష్పసమంచితంబులై శోభిల్లుచుండును. మఱియు ననేకవిధంబులగుపుష్పపరిమళంబులచేతను, కలవిహంగకలాలాపంబులచేతను మందమలయానిలంబులచేతను సందలియుపవనంబులు విలసిల్లుచుండును. కమలేందీవరమండితంబులగుజలాశయములయందు హంసకారండవచక్రవాకాదిజలవిహంగములు మధురాలాపంబులు సేయుచు విహరించుచుండును. అందలి కాంచనమయంబు లగుదివ్యవిమానశ్రేణులకు లెక్కయే లేదు. అవియన్నియు నానారత్నభూషితంబులును, అప్సరోగణాలంకృతంబులును, గంధర్వగీతవిలసితంబులునై, హేమమయశయ్యాసనంబులతోడను, నానాభోగ్యపరికరంబులతోడను దరుణాదిత్యప్రభల దెసల వెల్లివిరియఁజేయుచు శోభిల్లుచుండును. అవి సమస్తచిత్రపతాకాలంకృతంబులును, ముక్తాహారభూషితంబులును, వివిధకుసుమగంధామోదితంబులును, చందనాగురుధూపితంబులును, మంగళవాద్యముఖరితంబులును, కింకిణీజాలశోభితంబులును, మనోజవంబులు నాలోకరమణీయములు నై యుండును.

అట్టివిమానములనధిరోహించి లోకపూజ్యంబగునవ్విష్ణులోకంబున సుందరీసహితు లగుసురగణంబులు సర్వదా సుఖవిహారంబులు గావించుచుందురు. పీనోన్నతవక్షోభాగలును, సూక్ష్మావలగ్నలును, చంద్రవదనలును, మదమాతంగగమనలు నగుగంధర్వకామినులును, అప్సరోయువతులును బురుషోత్తముని బరివేష్టించి రత్నఖచితంబు లగుస్వర్ణదండములు గలచామరంబులచే వీచుచుందురు. యక్షవిద్యాధరసి

ద్ధగంధర్వాప్సరసలమనోజ్ఞగీతములచే నానావిధవాద్యములచే సర్వదా ప్రతి ధ్వనితం బగుచుండును. పుణ్యాత్ములగు [illegible] నది నిత్యనివాసంబై నది.

దక్షిణోదధితీరంబునం గలవటమూలంబునందు బ్రహ్మ భగవానుం డును, బుండరీకాక్షుండును, విశ్వేశ్వరుండును నగు త్రిమూర్తులం బూజిం చి సేవించువారు సూర్యసంకాశవిమానారూఢులై [illegible] తులై యావిష్ణులోకంబున సుఖవిహారంబు గావించుచుందురు. [illegible] కాంచనసన్నిభదివ్యమూర్తులగు వారు [illegible] సకలదుఃఖదూరులై, చతుర్భుజులును, మహాకిరీటధారులును, వన మాలికాధారులును, శ్రీవత్సాంకితులును, శంఖచక్రగదాధారులును నై సాక్షాద్విష్ణుస్వరూపంబున విరాజిల్లుచుందురు. [illegible] మహావిష్ణ్వా యం బగువిష్ణులోకంబులో [illegible] లేదు.

అందుఁ జేరఁగలిగినమహాత్ములు మరల జన్మ [illegible] రమపదంబును జేరినవారు దేవదేవునిదర్శనంబున [illegible] ర్వృతులై యందు సుఖవిహారంబు సేయుచుందురు. ఆభవనమధ్యంబు న దప్తకాంచనమయంబును, వజ్రవైడూర్య [illegible] బును, రత్నమం డితంబును, శతసహస్ర [illegible] విస్తీర్ణం బును, హైమప్రాకార [illegible] విరాజిల్లుచుండు ను. అది వివిధవర్ణంబులగు పతాకలచే [illegible] కాగణపరివృతంబగు [illegible] ప్రకాశించుచుం డును.

అందలి చతుర్ద్వారములును [illegible] క్షితంబులును, సప్తప్రాకారసమన్వితంబులును, మహాగోపురంబులును, మ నోహరంబులు నై యుండును. [illegible] కాంచనమయం

బును, రెండవది మరకతమయంబును, మూఁడవది యింద్రనీలమయం బును, నాల్గవది మహానీలమయంబును, ఐదవది ప్రదీప్తపద్మరాగమయం బును, ఆఱవది హిరణ్మయంబును, ఏడవది వైదూర్యమయంబు నై యుండును. ఆమహాభవనము రత్నమయంబులును, హేమప్రవాళాం కురభూషితంబులును, అద్భుతంబులును నగు సమున్నతస్తంభంబులచే శోభిల్లు చుండును. ఆమందిరమునం బెల్లెడల సిద్ధగణంబులు విహరించుచుం డఁ దారకాగణపరివృతుం డగుపూర్ణమాసచంద్రాకారునింబోలి పీతాంబరుం డును, శ్యామసుందరుండును, శ్రీవత్సలాంఛితుండును, సుదర్శనచక్రధ రుండు నగువిష్ణుదేవుండు విభాసిల్లుచుండును.

ఆతఁడు కుందేందుపుంజసంకాశంబును, హారగోక్షీరసదృశంబును సముజ్జ్వలంబు నగుసహస్రారము దక్షిణకరంబునం దాల్చి యుండును. ఆతనిసవ్యహస్తంబున మహాశబ్దసమన్వితంబును, సహస్రావర్తమయం బును, విఖ్యాతంబు నగుపాంచజన్యము శోభిల్లుచుండును. దుష్కృత వినాశకంబును, దైత్యదానవనిర్దళనామోఘప్రభావసంపన్నంబును, జ్వ లదగ్నిశిఖాసంకాశంబు నగుకౌమోదకియు, సూర్యసన్నిభంబగు శార్ఙ్గం బును నాతనిదక్షిణవామకరంబుల విరాజిల్లుచుండును.

సూర్యసదృశంబులును, జ్వాలామాలాకులంబులు నగుశరనికరం బులచేఁ ద్రిభువనసంహారంబు గావింపఁగలవాఁడును, సర్వానందకరుం డును, శ్రీమంతుండును, సర్వశాస్త్రజ్ఞుండును, సర్వజగద్గురుండును, సర్వదేవతావంద్యుండును, సహస్రశీర్షుండును, సహస్రాక్షుండును, సహ స్రచరణుండును, సహస్రాభిధానుండును, సహస్రాంగుండును, సహస్ర బాహుండును, సింహాసనగతుండును, పద్మపత్రాయతనయనుండును, విద్యుత్కాంతిమంతుండును, సురసిద్ధసేవితచరణారవిందుండును, చరా చరగురుండును, జగన్నాథుండు నగునాతఁడు యక్షవిద్యాధరగంధర్వాది

సకలదేవతాసంస్తూయమానసంస్థ [illegible].

ఆదివ్యమందిరంబునఁ గీర్తి, శ్రద్ధ, మేధ, [illegible], [illegible], [illegible], సిద్ధి, క్షాంతి, మూర్తి, ధృతి, గాయత్రి, సావిత్రి, [illegible], సర్వమంగళ, ప్రభ, కాంతి, నారాయణి, [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]మని, నిద్ర, రాత్రి, మాయ, [illegible] చ్ఛావిహారంబులఁ గావించుచుందురు. మఱియు [illegible], మేనక, రంభ, సహజన్య, తిలోత్తమ, [illegible], [illegible], [illegible], సుభగ, విశ్వాచి, విద్యుల్లాసన, భద్రాంగి, చిత్రసేన, [illegible], మనోహార, మునిమనోమోహిని, [illegible], చిత్రమధ్య, [illegible], [illegible]కేశి, [illegible], మన్మథోద్దీపిని, అలంబుస, మిశ్రకేశి, ముంజికస్థల, క్రతుస్థల, [illegible]ంగి, పూర్వచిత్తి, [illegible], [illegible], [illegible] మొదలగు [illegible] గమనలును, సంగీత[illegible] [illegible] సర్వాలంకారవిభూషితలై నృత్యగీతవినోదంబులచే నిత్యానంద[illegible] గావించుచుందురు.

ఆపురుషోత్తమమందిరంబున [illegible]ంబులును, హిమాసనంబులును, [illegible], [illegible], అత్యం[illegible]త్యపదార్థంబులును గానఁబడు. దివ్యగానం [illegible] సంతోషజనకంబును, సర్వకామప్రదంబును [illegible]. [illegible] శ్రేష్ఠంబగులోకం బేదియును [illegible] స్వర్గాదిలోకంబులన్నియును, [illegible] లఁబడు. సర్వగుణాస్పదంబును, [illegible], [illegible]ను, సర్వైశ్వర్యమయంబు [illegible] లంపటులును, [illegible] సక్తులు నగువారు [illegible]లఁబడు. [illegible]

రుం డగువాసుదేవు నారాధించుచుండు వైష్ణవశిఖామణులకు మాత్రమే విష్ణులోకము సుగమంబై యుండును.

మునివరులారా! దక్షిణసముద్రతీరంబునఁ బరమదుర్లభంబగు పురుషోత్తమక్షేత్రంబున శ్రీకృష్ణబలరాములను, సుభద్రాదేవిని, సందర్శించి సేవించుచుఁ గల్పవృక్షనికటంబునఁ గళేబరమును ద్యజించువారు విష్ణులోకగతు లగుదురు. వటవృక్షాంతరాళంబునను, సముద్రమధ్యంబునను నిలిచి పురుషోత్తముని స్మరించుచుఁ బురుషోత్తమక్షేత్రంబున మరణించువారును విష్ణులోకంబుఁ జేరఁగలుగుదురు.

పురుషోత్తమమాహాత్మ్యము.

మునివరులారా! ఈభూమండలంబునం గలపుణ్యాయతనంబు లన్నియును, బురుషోత్తమక్షేత్రమున షోడశాంశమునైనను బోలఁజాలవు. సర్వలోకంబులయందును, సర్వేశ్వరుం డగువిష్ణుదేవునివలెనే సమస్తతీర్థములయందును బురుషోత్తమక్షేత్రము శ్రేష్ఠంబైనది. ఆదిత్యగణంబులలో విష్ణుండును, నక్షత్రంబులలోఁ జంద్రుండును, జలాశయంబులలో సాగరంబును, వసువులలోఁ బావకుండును, రుద్రులలో శంకరుండును, వర్ణంబులలో బ్రాహ్మణుండును, విహంగంబులలో వైనతేయుండును, శిఖరంబులలో సుమేరువును, పర్వతంబులలో హిమవంతంబును, రమణీమణులలో లక్ష్మియు, సరిత్సమూహంబులలో జాహ్నవియు, గజేంద్రంబులలో నైరావతంబును, మహర్షులలో భృగుండును, సేనానులలోఁ గుమారుండును, సిద్ధులలోఁ గపిలుండును, అశ్వంబులలో నుచ్చైశ్శ్రవంబును, కవులలో నుశనుండును, మునులలో వ్యాసుండును, యక్షరాక్షసాదులలోఁ గుబేరుండును, ఇంద్రియంబులలో మనంబును, భూతంబులలో భూమియు, వృక్షంబులలో నశ్వత్థంబును,

స్థవమానంబులగువానిలోఁ బవనంబును, సర్వాలంకారములలోఁ జూడామణియు, గంధర్వులలోఁ జిత్రరథుండును, శస్త్రములలో వజ్రాయుధంబును, సర్వవర్ణంబులలో " అ " కారంబును, ఛందంబులలో గాయత్రియు, అంగంబులలో నుత్తమాంగంబును, స్త్రీగణంబులలో సతీశిరోమణియగు నరుంధతియు, సమస్తవిద్యలలో నాత్మవిద్యయు, మానవులలో మహీపాలుండును, ధేనువులలోఁ గామధేనువును, లోహంబులలో సువర్ణంబును, సర్పంబులలో వాసుకియు, దైత్యగణంబులలోఁ బ్రహ్లాదుండును, ధనుష్మంతులలో శ్రీరామచంద్రుండును, వివాదులలో మకరంబును, మృగంబులలో సింహంబును, సముద్రంబులలో క్షీరాంబుధియు, యాదోగణంబులలో వరుణుండును, సంయములలో యముండును, దేవర్షులలో నారదుండును, ధాతునిచయంబులలోఁ గాంచనంబును, పవిత్రసమూహంబులలో దక్షిణయు, ప్రజాపతులలో దక్షుండును, ఋషిగణంబులలోఁ గశ్యపుండును, గ్రహంబులలో భాస్కరుండును, మంత్రంబులలోఁ బ్రణవంబును, యాగంబులలో నశ్వమేధంబును, ఓషధులలో ధాన్యంబును, తృణంబులలోఁ దృణరాజంబును శ్రేష్ఠంబు లైనట్లు తీర్థంబు లన్నిటియందును, సంసారతారకంబగుపురుషోత్తమక్షేత్రము సర్వశ్రేష్ఠమైనది.

—♦ తీర్థోపన్యాసము. ♦—

విప్రవరులారా! పుణ్యప్రదంబును సర్వకామదంబు నగు పురుషోత్తమక్షేత్రముతోఁ దుల్యంబగు క్షేత్రము సప్తలోకములయందును నెచ్చటను గానంబడి యుండలేదు. అనిమయుండు ననాదినిధనుండు నగు సర్వేశ్వరుండగు పురుషోత్తమస్వామి విహరించుచుండుటచేత ప్రసిద్ధం బగుపురుషోత్తమక్షేత్రము సర్వలోకప్రశస్తంబై విలసిల్లుచుండె,

బ్రహ్మజ్ఞాన మొక్క సారి లభించినట్లే మానవులకుఁ బునర్జన్మంబు లేకుం డఁబోవును. శ్రీహరిసన్నిధానం బగుపురుషోత్తమస్థానంబునం దొక్క వత్సరంబుగాని, యొక్కమాసంబు గాని నివసించి యద్దేవు నుపాసించు వానికి క్షేత్రమాహాత్మ్యంబునవలన జపహోమతపోదానాదులవలనం గ లుగు సంపూర్ణఫలంబు సంప్రాప్తంబు గాఁగలదు. అట్టివానికి సర్వ యోగేశ్వరుం డగుశ్రీహరిపరమపదంబు లభించును.

కల్పవృక్షంబును, బలరాముని, శ్రీకృష్ణుని, సుభద్రాదేవిని, మార్కండేయుని, ఇంద్రద్యుమ్నుని, మాధవుని, స్వర్గద్వారంబును గూ ర్చి సవిస్తరంబుగఁ బ్రశంసించి తన్మాహాత్మ్యంబును, సాగరస్నానమా ర్జనాదివిధులను, యథాకాలంబున భాగీరథీసమాగమసంకీర్తనంబును మీహృదయంబులకు సువిదితం బగునట్లుగావించితిని. సుప్రసిద్ధం బగు పురుషోత్తమక్షేత్రమునందలి సరహస్యంబులగువిషయంబుల నన్నిటిని మీకెఱింగించితిని.

మునివరులారా! పూర్వకాలంబునం దొక్కప్పుడు నారదుండు నన్ను సందర్శించి ఓలోకపితామహా! జగత్పతీ! తపోయజ్ఞదానతీర్థన మూహంబులలోఁ బవిత్రంబగు నుత్తమతీర్థముంగూర్చి నాకెఱిగింపవ లయునని ప్రార్థించుటయు నేనిట్లు వర్ణించి చెప్పితిని. వత్సా! నారదా! స్వర్గమర్త్యరసాతలంబులయందు దైవంబును, ఆసురంబును, ఆర్షంబును, మానుషంబు నని చతుర్విధంబులగుతీర్థంబులు విరాజిల్లుచుండును. అం దు మానుషతీర్థంబులకంటె నార్షంబులును, వానికంటె నాసురంబులు ను, వానికంటె దైవతీర్థంబులును శ్రేష్ఠఫలదాయకము లైనవి. బ్ర హ్మవిష్ణుమహేశ్వరులచే దైవతీర్థములు సర్మితంబులయ్యెను. ఇతరదై వతంబులచేఁ బ్రకల్పితంబులగు నన్యతీర్థంబులు వానికంటెఁ బ్రధానం బులు గావు. దేవత్రయనిర్మితంబులగు నాతీర్థంబులే త్రిభువనపావనం

బుద్ధె యుండును. అత్తీర్థంబు లన్నిటియందును సహస్రగుణితంబగు జంబూద్వీపము శ్రేష్ఠంబైనది. అందును గర్మభూమియగు భారతవర్షము సర్వతీర్థప్రధానం బైనది.

అట్టిభారతవర్షంబునందలి సకలతీర్థంబులంగూర్చి యుఁ బ్రశంసించియుంటిని. అందు హిమవంతంబునకును, వింధ్యాచలంబునకును నడుమఁ బ్రవహించుచున్న దేవనదులును, మహీధ్రానుబింధ్యాద్రి మధ్యస్థంబులును, దేవసంభవంబు లగునాలయములును, మహాపాపవిధ్వానంబులుగాఁ బ్రశంసింపఁబడుచున్నవి. దేవతలచేతనే గర్మభూమిగాఁ బరిగణింపఁబడుచున్న భారతవర్షమునందుఁ బ్రవహించుచుండుటచే నీపంచదశనదులును దేవతీర్థములుగాఁ బ్రఖ్యాతంబు లయ్యెను. మఱియు నందందుగల యాశ్రమనదీర్థంబు లాసురతీర్థంబులచే నావృతంబు లగుటంజేసి యన్నియు నాసురతీర్థంబు లై పోయెను.

మహాత్ములగువారనేకదివ్యాయతనంబులయందు మహాతపంబు గావించి దైవబలంబునను, దపస్సాహాయ్యంబునలనను ననేకంబులగు నార్షతీర్థములను గల్పించి యుండిరి. ఆత్మమార్గరంబును, మోక్షంబును, ఐశ్వర్యమును, దేవతార్చనమును, ఫలమును, మహాయశంబును గాంక్షించి మానవులుగూడ నందందుఁ దీర్థప్రతిష్ఠలం గావించి యున్నారు. అవి యన్నియు మానుషతీర్థంబులు. ఇది చతుర్విధతీర్థప్రశంసనంబు. ఈభేదంబు నితరు లెవ్వరు నెఱుంగఁజాలరు. దీనిని గ్రహించుటకు నీవర్హుండవు. అనాయాసంబుగా నభీష్టఫలసిద్ధింగాంచఁగోరు మానవులకు తీర్థసేవనంబుకంటె నన్యోపాయంబు లేదు.

గోదావరి, భీమరథి, తుంగభద్ర, వేణిక, తాపి, పయోష్ణి యను నదులు వింధ్యాచలదక్షిణభాగమునుండియు, భాగీరథి, నర్మద, యమున, సరస్వతి, విశోక, వితస్త, యను నదులు హిమాలయమునుండి

యు వినిర్గతంబు లగుచుండును. పుణ్యాత్మములగు సింధువులు దేవతీర్థంబులుగాఁ బ్రఖ్యాతము లగుచున్నవి. గయుఁడు, కొల్లాసురుఁడు, వృత్రుఁడు, త్రిపురాసురుఁడు, అంధకుఁడు, హయగ్రీవుఁడు, లవణుఁడు, నముచి, శృంగకుఁడు, యముఁడు, పాతాళకేతుఁడు, మయుఁడు, పుష్కరుఁడు మొదలుగాఁ గల యసురగణంబులచేఁ గల్పింపఁబడిన శుభకరంబులగు తీర్థంబు లాసురతీర్థంబులు. ప్రభాస, భార్గవ, అగస్త్య, నర, నారాయణ, వసిష్ఠ, భరద్వాజ, గౌతమ, కశ్యప, మను ప్రభృతిమునిగణంబులచే సేవితంబులగు స్థానంబు లార్షతీర్థములు. అంబరీషుఁడు, హరిశ్చంద్రుఁడు, మాంధాత, మనువు, పురువు, కనఖలుఁడు, భద్రాశ్వుఁడు, సగరుఁడు, అశ్వయూపుఁడు, నాచికేతుఁడు, వృషాకపి మొదలగుమహారాజులచే నిర్మితంబు లగునవి మానుషతీర్థంబులు. మానవులు యశోలాభంబుకొఱకుఁ దీర్థనిర్మాణంబు గావించిరి. కాని, త్రిజగంబులయందును దైవతీర్థంబులు తమంతటనే సముద్భూతంబు లయ్యెను. ఈసకలతీర్థంబులును పుణ్యజనకంబులుగ నిర్దిష్టంబు లయ్యెను. ఇది తీర్థభేదపరిజ్ఞానంబు.

—♦ శంభువివాహసంభవము. ♦—

అని బ్రహ్మదేవుండు సెప్పుటయు, నారదుం డిట్లనియె. లోకపితామహా! దేవత్రయనిర్మితంబు లగుతీర్థంబులు సర్వతీర్థశ్రేష్ఠంబులని వచించితివి. వానిస్వరూపభేదంబు సవిస్తరంబుగా నెఱింగింపుమని వేఁడుటయు సురజ్యేష్ఠుం డిట్లనియె. దేవత్రయనిర్మితంబు లగుతీర్థంబులు దృష్టిగోచరంబులు గానంతవఱకును అన్యతీర్థంబులును, అన్యక్షేత్రంబులును, అన్యంబు లగు యజ్ఞాదులును ప్రశస్తంబులై యుండును. నిఖిలాభీష్టప్రదాయినియు, సరిద్వరయు నగు గంగాదేవి త్రిదైవత్యనామంబున విఖ్యాత యైనది. ఇప్పుడు తదుత్పత్తిచారిత్రంబు వ

ర్జించెన పాకశ్శాసనుఁడు. అయుత [illegible] బూర్వము దేవతాకా ర్యంబుల కంతరాయకరుండు [illegible] సురనాయకుండు మదీ యపరిభావంబుచే [illegible] దేవగణంబుల [illegible] ంబుల నపహరించుచుండ [illegible] జగత్ప్రితాను [illegible] లు యనన్య [illegible].

దేవదేవా! [illegible]! [illegible]! [illegible]! దేవా! జగంబులకు [illegible]! [illegible] ష్టవు, అనురూపుండవు, [illegible] నీకంటె [illegible] రు. పుండరీకాక్షా! [illegible] బుకంటె [illegible]! [illegible] జగంబుల దండింతువి; [illegible] చును. [illegible]! [illegible] రింపుము. [illegible] నీ వాదికర్త[illegible] తారంబుల [illegible] భూతమ్మునకు [illegible] లగు దేవత [illegible]. శ్రీహరీ! అనన్యశరణుల్ [illegible]

[illegible] జగ త్పతియు నగు భగవా[illegible]! [illegible] మా కెవ్వరివలన [illegible] దేవ తాగణంబుల [illegible]! [illegible] వలన మా

కంటె నతిభీషణంబును లోకమహాభీషణంబును నగు భయోత్పాదనం బైనది. యుద్ధంబునఁ గాని తపోబలమ్మునఁగాని శాపమ్మునఁ గాని యాతనికి వినాశంబును గూర్చుట మాకు నెట్టిసామర్థ్యంబును లేదు. పదిదినంబులకంటెఁ దక్కువవయస్సు గలబాలునివలననే యాతండు మృతుం డగును. ఇంక నెట్టియుపాయంబుచేతనుగూడ నాతనికి మరణంబు గలుగనేరదు. ఎట్టినీతి నుపయోగించుట కర్తవ్యమో యట్లు గావింపుము. అని దేవతలు ప్రార్థించుటయు నారాయణదేవుండు విబుధవరులారా! నేను బలోత్కటుండను గాను. నావలనఁగాని నాసంతానమువలనఁగాని మఱియేదేవతలవలనఁగాని యయ్యసురవధంబు గానేరదు. ఈశ్వరుండు ప్రసన్నుండై శక్తియుక్తుం బగు సపత్యంబు నుద్భవింపఁజేసినచో నయ్యపత్యంబువలన లోకభయంకరుఁ డగు తారకుండు నిధనప్రాప్తుండు గాఁగలండు. కావున నోసురవరులారా! రండు. మనము ఋషిగణసమేతులమై పోయి యీశ్వరుండు దారపరిగ్రహణంబు గావించునట్లొనరింతము. అని విష్ణుదేవుం డాశ్వాసించుటయు సురగణంబులు వెళ్లి యని రత్నమయం బగుహిమాలయంబునకుం జని హిమాలయప్రియ యగు మేనను, హిమవంతుని సందర్శించి యేకవాక్యంబుగా దక్షనందినియు జగజ్జననియు శంభుప్రణయినియు బుద్ధి, ప్రజ్ఞ, ధృతి, మేధ, లజ్జ, పుష్టి, సరస్వతి మొదలుగాఁ గల బహురూపంబులచే జగంబులఁ బవిత్రంబుసేయుచు జగద్ధాత్రియై విరాజిల్లు నమ్మహాదేవి దేవకార్యార్థంబుగా మీయపత్యంబై యవతరించి జగన్మాత యగునామె మరల నీశ్వరుని వరించి మీకును మాకును రక్షకురాలు గాఁగలదు. అని బోధించుటయు హిమవంతుండును, మేనయుఁ బరమానందంబున మహాప్రసాదం బని వక్కాణించిరి.

పిమ్మట జగజ్జనని యగు గౌరీదేవి హిమాలయుగృహంబున

శంభుం డవేధ్యుం డైనను నేనాతని నిశ్చయముగా వేధింపవలయును. త్రిలోకవిజయంబు లగునాబాణము లాతనిమేనం బరపరిభావమును జూపంజాలకుండునా యని దృఢముగ భావించుకొనియెను. ఈవిచిత్ర సంఘటనమును దిలకించుటకై దేవతలందఱును గుమిగూడి వచ్చి యుండిరి. కాని త్రిలోచనుని యేకమాత్రదృష్టిపాతంబు చేతనే రతికాంతుండు నిలువునభస్మీభూతుం డయ్యెను. ఆదుస్సహదుర్ఘటనముం గాంచి యచ్చటిదేవతలును భయాతురులై చేతులు జోడించుకొని యమ్మహాదేవునింగూర్చి దేవా! తారకాసురపీడనంబున మేమందఱము నిరంతరము తల్లడిల్లుచున్నారము. భక్తవత్సలుండ వగునీవు లోకానుగ్రహంబునకుం బార్వతీపాణిగ్రహణంబు గావింపుమని ప్రార్థించిరి.

మదనశరవినిర్భిన్నహృదయుం డగుహరుండును సురగణంబుల ప్రార్థనంబునకుం దక్షిణామూర్తియై తనయంగీకారమును సూచించెను. అప్పుడు దేవతాగణంబులును, అరుంధతీవసిష్ఠులును, చక్రపాణియగువిష్ణుదేవుండును, నేనును శివునిచే నాజ్ఞాపింపఁబడి హిమవంతునికడకుం బోయి ప్రబోధించి పర్వతేశ్వరునకును బరమేశ్వరునకును వియ్యమును గల్పించితిమి.

—◆ గంగోత్పత్తి. ◆—

మునివరులారా! నానారత్నచిత్రితంబును, నానాతరులతాకీర్ణంబును, నానాద్విజగణనిషేవితంబును, నదీనదసరోవరకూపతటాకాది నానాజలాశయపరివృతంబును, దేవగంధర్వసిద్ధచారణాది సకలసుమనోవిహారస్థానంబు నగుహిమాలయము పరమానందనిమగ్నంబై యుండెను. హర్షోత్కర్షంబునకుం బ్రధానకారణంబులగు సుఖసమీరణంబులు వీచుచుండెను. మేరుమందరకైలాసమైనాకాదినగనిచయంబు లాహిమ

వంతుని బరివేష్టించి యుండెను. నక్షత్రాగస్త్యపౌలస్త్యలోమశాదిమహ
ర్షులందఱును నచ్చట నేంచేసి యుండిరి. పార్వతీపరమేశ్వరులకల్యాణ
మహోత్సవంబు లారంభములయ్యెను. వజ్రస్తంభసమంచితంబును,
ముక్తాహారాలంకృతంబును, నానారత్నఖచితంబు నగువివాహవేదిక ని
ర్మింపఁబడియెను. జయ, లక్ష్మి, శుభ, క్షాంతి, కీర్తి, తుష్టి మొదలు
గాఁగలశోభనదేవతలు వివాహమండపము నలంకరించి యుండిరి. మే
రుమందరకైలాసాదిశైలంబులచేతను, స్వయముగ విష్ణుదేవునిచేతను
సన్మానింపఁబడి హేమవయుం డగుమైనాకభూధరేశ్వరుండు శోభిల్లు
చుండెను.

మహర్షులును, లోకపాలకులును, ఆదిత్యులును, మరుద్గణంబులు
ను శూలపాణి యగుమహాదేవుని వివాహమండపమును నిర్మించిరి. విశ్వ
కర్మ స్వయముగాఁ గనకమణిశోభితంబగు కల్యాణవేదికను ని
ర్మాణంబు గావించెను. అయ్యాశ్వరేశ్వరుని కల్యాణమహోత్సవసం
దర్శనార్థమై సురభి, నందిని, నంద, సునంద, కామదోహిని, సముద్ర
ములు, నదులు, నగరాజములు, ఓషధులు, లోకమాతృగణంబు
లును, వనస్పతులును సకలదేవతలునుగూడ వచ్చియుండిరి. భూదేవి
భూసంబంధక్రియలను, ఓషధు లన్నక్రియలను, వరుణుండు పానక్రి
యలను, ధనదుండు దానక్రియలను నిర్వహించుభారమును వహించి
యుండిరి. అగ్నిదేవుండు స్వయముగా నభీష్టాన్నంబులఁ బచనము సే
యుచుండెను. విష్ణుదేవుండు పూజాకార్యంబుల నిర్వర్తించుచుండెను.
సరహస్యంబులగువేదంబులు గానముచేయ నారంభించెను. గంధర్వా
ప్సరోగణంబులును, కిన్నరగణంబులును నృత్యగీతహాస్యాలాపంబులఁ
గావించుచుండిరి. మైనాకుండు లాజహోమంబునకుని యుక్తుండయ్యెను.

కల్యాణమండపంబునఁ బుణ్యాహవాచనము లారంభ మయ్యె

ను. మునిసంఘములు వివాహవేదిక నలంకరించి యుండిరి. అప్పుడు యథావిధిగ నగ్నిపరిస్తరణంబును, లాజహోమంబును, నగ్నిప్రదక్షిణంబును సంపన్నంబు లయ్యెను. అనంతరము విష్ణుదేవుని ప్రేరణంబున శంభుండు ప్రస్తరస్పర్శనంబు సేయుచు దేవిపాదాంగుష్ఠమును స్పృశించెను.

మునివరులారా! అప్పుడు హోమకార్యంబుల నిర్వర్తించుచున్న నేను దేవదేవుని సమీపంబున నున్న జగన్మాతయగు పార్వతిం గాంచినంతనే దుష్టబుద్ధివశంబున మదీయం బగువీర్యంబు నిపతితం బయ్యెను. ఆ కారణంబుచే లజ్జాకలుషితుండ నగునేనప్పుడు మద్వీర్యంబు నొక్కచో నిక్షేపించితిని. అమోఘంబగునా తేజమునుండి వాలఖిల్యమునిగణంబు లుద్భూతు లగుటయు దేవతాసంఘంబున హాహాకారంబు పుట్టెను. నేనును లజ్జాక్రాంతహృదయుండనై చటాలునఁ బీఠమునుండి లేచిపోవుటయు దేవతలు మహాశ్చర్యనిమగ్నులై నావంకనే చూడఁదొడంగిరి.

అప్పుడు భగవానుం డగుమహాదేవుం డట్లు పోవుచున్న నన్నుం గాంచి నందీశ్వరునిం బిలిచి నీవుపోయి యవ్విరించి నిటకుఁ దీసికొని రమ్ము! నేనాతని బాపవిముక్తునిం గావించెద నని యాజ్ఞాపించెను. సాధుసత్తము లపరాధులయెడలఁ గృపార్ద్రహృదయు లయ్యెదరు. విషయంబులు విద్వాంసులకైనను మోహోత్పాదనంబు గావించును— పరమేశ్వరుం డగునుమాపతి నాయెడల నిట్లు ప్రసన్నుండై భూమియును జలంబును బాపమోచనంబునకుఁ బ్రధానోపాయములు. నేనిప్పుడు వానియందలిసారంబును సంగ్రహించెద నని చెప్పి మహాదేవుండు లోకమంగళంబుకొఱకు భూజలంబులయందలిసారమును దీసి భూసారంబునఁ గమండలునిర్మాణంబు చేసి యందు జలసారమును నిక్షేపించి

పావమాన్యాదిసూక్తంబులచే నభిమంత్రించి యందుఁ ద్రిలోకపావని యగుశక్తిని ధ్యానంబు చేసి నన్నుంగాంచి యోవిరించీ ! నీవీకమండలువును బరిగ్రహింపుము. భూజలదేవతలు జగన్మాతలు. ఉత్పత్తిస్థితినాశహేతువులు వారియందేప్రతిష్ఠితములై యున్నవి. జలభూసారమయంబగునీకమండలుమధ్యంబున సనాతనధర్మంబులును, యజ్ఞంబులును, భుక్తిముక్తులును, స్థావరజంగమంబులును నిలిచి యున్నవి.

ఈజలస్మరణంబున మానసికపాపంబులును, వర్ణనంబున వాచికపాతకంబులును, స్నానపానాభిషేచనంబులవలనఁ గాయికకలుషంబులును వినష్టంబు లగును. ఈజగంబునందు జలమే పరమపావనం బగు నమృతస్వరూపము. ఓవిధాతా ! నేను దీని నభిమంత్రింబు గావించితిని. నీవీకమండలువును బరిగ్రహింపుము. ఈకమండలుజలంబుల స్మరించుటవలనను, గీర్తించుటవలనను మానవులు సర్వాభీష్టసిద్ధు లగుదురు. కావున నీవు దీనిం గైకొనుము. పంచభూతంబులలో జలమే శ్రేష్ఠం బైనది. అట్టిజలరాశిమధ్యంబున నీకమండలుజలము సర్వోత్కృష్టం బైనది. కావున నీవీకమండలువును గ్రహింపుము. శుభకరంబును, బుణ్యదంబు నగునిందలిజలమును స్పృశించుటయు, స్మరించుటయు, సందర్శించుటయుఁ బాపమోక్షణంబునకుఁ బ్రధానసాధనములు. అని బోధించి మహాదేవుండు పరమానుగ్రహంబున నాకాకమండలుప్రదానంబు గావించెను. అప్పుడు సకలదేవతలును బరమాహ్లాదంబున జయజయశబ్దంబుల నుచ్చరించుచు దేవదేవేశ్వరుండగు నమ్మహాదేవునుద్దేశించి ‟ సర్వలోకనాథా ! మీవివాహోత్సవసమయంబున నీపంకజాసనుండు జగన్మాత యగు దేవిపాదాంగుష్ఠముం గాంచి పాపభావనంబుచేసి పతితుండైనను జగజ్జనకుండ వగునీవాతనియెడలఁగరుణించి యాతనిఁ బవిత్రుంజేయుటకై స్మరణమాత్రంబున సకలపుణ్యప్రదాయిని

యుఁ బుణ్యమయకమండలునివాసినియు నగుగంగాదేవిని బ్రసాదించి యనుగ్రహించితి వని యనేకవిధంబుల వినుతింప నారంభించిరి.

—♦ వామనావతారము. ♦—

అని యిట్లు బ్రహ్మదేవుండు చెప్పుటయు నారదుండు దేవా! గంగాదేవి నీకమండలుమధ్యంబున నిల్చి నీపుణ్యవర్ధనంబునకుఁ గారణమైనది. ఆదేవి మర్త్యభూమంబున కెట్లు లభించినదో యానతీయవలయు నని ప్రార్థించెను. అప్పుడు బ్రహ్మదేవుం డిట్లు చెప్పందొడంగెను. వత్సా! పూర్వకాలంబున దేవతలకుఁ బరమశత్రుండై బలినామంబుచే నొకమహాదైత్యుండు చక్రవర్తియై యుండెను. అతని కెందును బరాజయంబు లేదు. ఆతనిమహోన్నతిం గాంచి దేవతలు చింతితులై యందఱు నేకీభవించి యాతని నెట్లయిన జయింపవలయు నని మంత్రాలోచనంబులు సేయ నారంభించిరి.

ఆబలిదైత్యుని రాజ్యశాసనసమయంబునఁ ద్రైలోక్యంబును నిష్కంటకమై యుండెను. ఆతనిపరిపాలనంబునం దాధివ్యాధులు గాని, శత్రుభయంబులుగాని, ఈతిబాధలుగాని, అధర్మముగాని, అభావములుగాని, ఆర్తనాదములుగాని, దుర్జనోపద్రవములుగాని యెవ్వరికిని స్వప్నంబులందైనను ననుభూతంబులు గాక యుండెను. అప్పుడు దేవత లాతనిమహోన్నతి యనుశరంబుచే భగ్నచిత్తులును, కీర్తి యనుఖడ్గంబుచే ద్విధాకృతులును, శాసనశక్తిచే భిన్నాంగులునై యెందును శాంతి యనుమాటలేక పరితపించుచు నాతని యశఃపావకజ్వాలలచేఁ బ్రతప్తగాత్రులును, భయవిహ్వలులునై మాత్సర్యవశంబున విష్ణుదేవుని శరణంబు గోరి వచ్చి ప్రార్థనాపూర్వకంబులగుదీనస్వరములతో దేవదేవా! శంఖచక్రగదాధరా! ఆర్తులమును, గతసత్త్వులము నగుమమ్ముఁ

గటాక్షింపుము. జనార్దనా ! నీవు మారక్షణంబుకొఱకే యాయుధధారివై తివి. జగన్నాథా ! నీవంటిరక్షకుని ప్రాపు గాంచియుండియు మేమిట్టికష్టముల ననుభవింపవలసివచ్చెఁ గదా. దేవా ! నీపవిత్రనామస్మరణంబులకు వినియోగింపఁదగినమావాక్కుల నిప్పు డాదైత్యుని నమస్కారస్తవంబులకై యెట్లుపయోగింపఁగలుగుదుము ? మేము మనోవాక్కర్మంబుల చే భవదేకశరణ్యులమై యున్నాము. మీచరణకమలంబులనాశ్రయించియున్నమే మాదనుజున కెట్లు నమస్కరింపఁగలము ? అచ్యుతా ! మేమనేకయజ్ఞంబులయందు నిన్నే యర్చించుచు నుదారవచనంబులతో నిన్నే కీర్తించుచుందుము. నీవంటి దేవదేవుని యాశ్రితుల మగు మేమాతని నెట్లాశ్రయింతుము. ఇంద్రప్రముఖులగు దేవతలందఱును నీబలమే రక్షణంబుగా నీచే నున్నతపదాభిషిక్తులై యున్నారు. అట్టివారొక్క దైత్యునకుఁ లోఁబడియుండుట యవమానకరము గాదా ? నీవుబ్రహ్మరూపివై సృష్టియు, విష్ణురూపివై పాలనంబును, రుద్రరూపివై లయంబును గావించుచుందువు. మేము నీకుభిన్నుండగుదైత్యునకు నమస్కరించుట యెట్లు ? దేవా ! ఈజగంబునం దైశ్వర్యమే ప్రధానమైనది. అది లేకున్నచో లాభ మేమున్నది ? హృతైశ్వర్యులమగు మేమిప్పుడాతని కెట్లు నమస్కరింపఁగలము ? ఆదిమధ్యాంతరహితుండవును, జరాచరగురుండవు నగు నీవుండఁగా వినశ్వరుండును, శత్రుండు నగుదైత్యునకు మేము నమస్కరించుట తగునా ? దేవా ! మేమందఱమును నీమైశ్వర్యబలంబుచేఁ బరిపుష్టులమై యెప్పటికైనఁ ద్రిభువనవిజయంబు గావించి స్వాస్థ్యలాభంబు నందుదుముగాని యాదైత్యునకు వినతులమై యుండఁగలమా ?

అని యిట్లనేకవిధంబుల దేవతలు ప్రార్థించుటయు గదాధరుండు కరుణాఘనుండై సురవరులారా ! దైత్యేశ్వరుండగుబలి మద్భక్తుండు.

ఆతఁడు సురాసురగణంబులకవధ్యుఁడు. ఆబలీందుఁ్రడు నాచే నెట్లు పా
లింపఁదగినవాఁడో యట్లే మీరును బరిపోషింపఁదగినవారై యున్నా
రు. నేనెట్టియుద్ధమును గావింపకుండఁగనే యుక్తమోపాయంబున నాత
నిరాజ్యంబును గైకొని బంధించి యారాజ్యమును మీకొసంగెదను.
అని యనుగ్రహించుటయు దేవతలు పరమానందహృదయములతో
నమ్మహాదేవునికడ సెలవుగైకొని నిజనివాసంబులకుం బోయిరి.

అనంతరము భగవానుం డగుదేవేశ్వరుం డదితిగర్భంబునఁ బ్ర
వేశించి యజ్ఞేశ్వరుండును, యజ్ఞపురుషుండు నగునాతఁడు వామనుండై
యవతరించెను. దేవతలందఱును మహోత్సవములఁ గావించుచు ను
త్సాహముతో భావిఫలోదయంబున కెదురు సూచుచుండిరి. అంతఁ
గొంతకాలమునకు బలిశ్రేష్ఠుం డగుబలి యశ్వమేధదీక్షితుం డయ్యె
ను. అనేకులగుమహర్షులు యజ్ఞార్థమై వచ్చియుండిరి. వేదవేదాంగవేది
యగుశుక్రాచార్యుండు పురోహితుం డయ్యెను. ఆతఁడు ఋత్విక్క
ర్మనిరతుం డైనంతనే హవిర్భాగహారణార్థమై దేవగంధర్వాదు లేతెం
చిరి. "దీయతామ్, భుజ్యతామ్" అనుధ్వనులు చెలరేఁగెను. ఈవిధ
ముగా సకలయజ్ఞక్రియలును సంపూర్ణప్రాయము లగుచున్నసమయం
బునఁ జిత్రకుండలమండితుం డగువామనమూర్తి సామగానంబు సేయు
చు యజ్ఞశాలం బ్రవేశించి యయ్యజ్ఞంబునుగూర్చి యనేకవిధములఁ
బ్రశంసించెను.

అప్పుడు భృగునందనుం డగుశుక్రాచార్యుండు దైత్యాధిపూడ
నుండును, బ్రహ్మరూపధరుండు నగువామనమూర్తిం గాంచి యా
తఁడే సకలయజ్ఞంబులకును, దపంబులకును ఫలదాత యనియు, రాక్ష
సకులంబునకు నిహంత యనియు స్పష్టముగా గ్రహించెను. తోడనే
యాతఁడు సంభ్రమముతో విజయుండును, బలిశ్రేష్ఠుండును, దానశీ

లుండువును, సస్త్రీకుండును, యజ్ఞదీక్షితుండు నగుబలిచక్రవర్తిం గాంచి యోరాజా! వామనాకృతి యగునివిప్రపుత్రుండు నీయజ్ఞశాలం బ్రవేశిం చియున్నాఁడు. ఇతఁడు నిజముగా బ్రాహ్మణుండు గాఁడు. యజ్ఞవా హనుండును, యజ్ఞేశ్వరుండు నగువాసుదేవుఁడే దేవహితార్థమై యదితిగర్భంబున శిశురూపంబున నుదయించి యీవిధముగా నిప్పుడు నిన్ను యాచించుటకై వచ్చియున్నాఁడు. కావున నోప్రభూ! నాతో నాలోచింపకుండ నీవితని కేట్టిదానంబును గావింపవలదని బోధించెను.

అరిందముం డగుబలిచక్రవర్తి యాచార్యునివచనంబులాకర్ణిం చి గురువరా! యజ్ఞేశ్వరుఁడే యీరీతిగా నవతరించి మద్గృహంబునఁ బ్రవేశించుటచే నేను ధన్యుండనైతిని. అతఁ డేమివాంఛించునో దాని నొసంగుట కింకను నాలోచన లేల? అని చెప్పి సతీపురోహితసహి తుండై వామనమూర్తి కూర్చుండియున్నతావునకుం బోయి ప్రణా మంబు చేసి చేతులు జోడించుకొని నిలిచి మహాత్మా! నీకేమికావల యునో యర్థింపుమని కోరుటయు వామనుండు పదత్రయపరిమితం బగుభూదానముకంటె నాకన్యవాంఛితం బేదియును లేదని చెప్పెను. బలిచక్రవర్తియుఁ దక్షణమే మణికలశంబునందలిజలంబులచే ధారా పూర్వకంబుగ నవ్వామదేవునకు మూఁడడుగులభూమిని దానము చే సెను.

సమస్తమహర్షిగణంబులును, స్వయముగఁ బురోహితుండగు శుక్రాచార్యుండును, ప్రధానులగుదైత్యగణంబులును జూచుచుండఁ గనే వామనమూర్తి కావిధముగా భూదానము గావింపఁబడియెను. అ ప్పుడు వామనమూర్తి మృదుమధురస్వరంబుతో స్వస్తివచనంబుల ను చ్చరించుచు రాజా! నీవు సుఖవర్ధ్యోదవుగాక! నాభూమిని నాకు సం ప్రదానంబు సేయుము. నేను పోవలయుననుటయు బలిచక్రి దక్షి

యని చెప్పి యాతనినంకఁ దిలకించుచు నిలువఁబడియెను. అట్లు చూచుచుండఁగనే వామనుండు విరాణ్మూర్తిధారణముం గావించి చంద్రసూర్యులు స్తనాంతరాళంబునను, గగనంబు మస్తకంబునను నిలుచునంతటిదూరంబుగాఁ బెరిఁగి నిలిచెను. యజ్ఞపురుషుండును, అచ్యుతుండు నగునాతనివిక్రమాకృతి కంతంబు లేకుండెను.

అప్పుడు దైత్యేంద్రుండగు బలి పత్నీసహితుండై యమ్మహాదేవునకుఁ బ్రణామంబు చేసి వినయమధురభాషణంబులతో శ్రీహరీ! జగన్నాథా! విష్ణుదేవా! నీవు నీశక్త్యనుసారంబుగా నీయిచ్ఛవచ్చినంతదూరమువఱకును నీపదంబులచే నాక్రమింపుము. దేవా! ఆకారణంబుచే నేనుగూడ నెల్లవిధంబుల మహోన్నతపదలాభంబు నందఁగలుగుదును. అని విజ్ఞాపనంబు చేయుటయు మహాక్రతుమూర్తియగు విష్ణుమూర్తి యట్లే యని చెప్పి కూర్మపృష్ఠంబువఱకును గలయధోలోకంబు లన్నియు నేకపాదంబుచేతను, బ్రహ్మలోకపర్యంతముం గల యూర్ధ్వలోకములన్నియు నేకపాదంబుచేతను నాక్రమించి యసురేశ్వరా! నాతృతీయపాదంబు నుంచుటకు స్థానం బెచ్చట నున్నది? ఈసమస్తప్రపంచమును నారెండడుగులకొలతకు సరిపోయినది. నీవన్నయట్లుగా మూఁడవయడుగునకుఁ దగినతావు నొసంగుమని యడిగెను.

అంత బలిదానవేంద్రుండు మందహాసంబు సేయుచు దేవాదిదేవా! నేను సృష్టికర్తను గానుగదా! ఈవిశ్వంబంతయును నీచేతనే కల్పింపంబడినది. జగన్మయా! నీదోషంబుచేతనే యిది యంతయు నల్పంబై పోయినది. ఇట్టిచో నేనేమి చేయుదును? కేశవా! అయినను నేనెన్నటికి నసత్యమాడువాఁడను గాను. కావున నీమూఁడవపదంబును నాపృష్ఠమ్మునం దుంచి నన్ను సత్యప్రతిజ్ఞునిగా ననుగ్రహింపుమని ప్రార్థించుటయు వేదమూర్తి యగుభగవానుండు ప్రసన్నుండై దై

త్యరాజా! నీనిర్మలభక్తిభావంబునను నేను ప్రీతుండ నైతిని. నీయభీష్టవరప్రదానంబు గావించెద నర్థింపు మని గ్రహించెను.

కాని బలిచక్రవర్తి యెట్టివరంబును గోరుకొనఁడయ్యెను. అప్పుడు జగన్నాథుండును, త్రివిక్రముండు నగువిష్ణుదేవుండు సంతోషించి యమ్మహాదానశీలుండగు నసురేశ్వరునకు రసాతలాధిపత్యంబును, అత్మాధిపత్యంబును భావికాలంబున నిందప్రదంబును, అవినశ్వరం బగు మహాయశంబును బ్రసాదించి సత్కీర్తి యగుబలిదానవేంద్రుని రసాతలరాజ్యసింహాసనంబునఁ బ్రతిష్ఠించి యథాపూర్వంబుగా స్వర్గరాజ్యమును దేవేంద్రునకుఁ గరగతంబు గావించెను.

గంగాదేవికి హరజటాజూటప్రాప్తి.

అని చెప్పి జలజసంభవుండు మరల నిట్లు చెప్పం దొడంగెను. నారదా! ఆసమయంబున మజ్జనంబునకుఁ గారణుం డగువిష్ణుదేవుని సకలదేవతార్చితం బగుద్వితీయపాదము మదీయంబగు మందిరంబు నలంకరించుటయుఁ ద్రిభువనప్రశస్తం బగు నవ్విష్ణుపాదము నేవిధముగా నర్చింపవలయునని భావించుచు నేనీవిశ్వంబంతయును బరికించితిని. ఆ ప్పుడునాకు సకలవస్తునిచయంబులకంటెను నాకమండలువే పవిత్రంబై నదనియుఁ, ద్రిపురాసురారి యగుదేవదేవునిచే నిక్షేపింపఁబడినయందలి జలమే పవిత్రతమంబనియు నిశ్చయంబుగాఁ దోఁచుటయు వరంబును, వరణీయంబును, వరదంబును, శాంతికరంబును, పరమంబును, శుభంబును, శుభదంబును, నిత్యంబును, భుక్తిముక్తిప్రదంబును, మాతృస్వరూపంబును, భవరోగామృతౌషధంబును, పవిత్రంబును, పావనంబును, పూజ్యంబును, జ్యేష్ఠంబును, శ్రేష్ఠంబును, గుణాన్వితంబును నగు మదీయకమండలుజ్జలంబుచే ముందుగనేనుపవిత్రుండనై మజ్జనకుండగు

విష్ణుదేవున కర్ఘ్యకల్పనంబు గావించితిని.

నేనట్లు కమండలుజలంబు నతిపవిత్రంబుగా భావించి యర్ఘ్య సంకల్పంబు గావించినంతనే కమండలుగర్భమునుండి సుమంత్రింబగు నర్ఘ్యజలంబు వెలువడి యావిశ్వమూర్తిచరణకమలంబు నభిషేకించుటయు నవ్వారిధార క్రమముగా మేరుశైలశిఖరంబునఁ బతితంబై నాల్గుభాగములుగా విభక్తంబై భూతలంబునఁ బూర్వదక్షిణపశ్చిమోత్తరదిశల ననుసరించి ప్రవహింపఁదొడంగెను. అప్పుడు దక్షిణముగాఁ బ్రవహించుచున్నజలధారను మహేశ్వరుండు తనజటాజూటంబున ధరియించెను. పశ్చిమవాహిని మరల మత్కమండలుమధ్యంబుననే ప్రవేశించెను. ఉత్తరవాహినిని విష్ణుదేవుండు పరిగ్రహించెను. సుఖప్రదంబగు పూర్వవాహినిని మహర్షులును, పితృగణంబులును, లోకపాలకులును బరమాదరంబున స్వీకరించిరి. అందుచేతనే యాజలంబునకు శ్రేష్ఠత్వంబు గలిగెను.

విష్ణుపాదంబునుండి విగళితంబై దక్షిణాభిముఖంబుగఁ బ్రవహించి మహాప్రభావసంపన్నుం డగుమహేశ్వరునిజటాజూటంబు నలంకరించియున్న జగత్పవిత్రంబగువారిధారయే సకలలోకంబులకును మాతృస్వరూపంబైనది. ఆదివ్యగంగాప్రభావమును స్మరించినంతమాత్రముననే సర్వాభీష్టంబులును సిద్ధింపఁగలవు.

—♦ గౌతమచరిత్రము. ♦—

వత్సా! నారదా! మహేశ్వరజటాజూటంబు నలంకరించి విరాజిల్లుచున్న త్రిలోకపావనియగు గంగాదేవి యిరువురు మహాపురుషుల వలన రెండుభాగములుగా భూతలంబునకుఁ దీసికొనిరాఁబడియెను. అందొకభాగమును గౌతముఁ డనునొకబ్రాహ్మణుఁడు వ్రతదానజపతపం

బులచే మహేశ్వరు నారాధించి తత్ప్రసాదంబుచే భూమండలమునకుఁ గొనితెచ్చెను. రెండవభాగంబును మహాబలవంతుండగు భగీరథుం డను రాజేంద్రుండు తపోనియమంబులచే శంకరునిమెప్పించి తదనుగ్రహం బున నవనీతలంబునకుఁ గొనితెచ్చెను. ఈరీతిగా గంగాదేవికి ద్వైరూ ప్యంబు సంకల్పితం బయ్యెను. ఆచరిత్రంబు సవిస్తరంబుగాఁ జెప్పెద నాకర్ణింపుము.

ఉమాదేవి మహేశ్వరున కర్ధాంగియై యాతని కనంతప్రియుఁబు నియై యున్నసమయంబునందే గంగాదేవికూడ నాదేవదేవుని యమూ ల్యప్రేమలాభముం గాంచెను. పూర్వము గౌరీకల్యాణసమయంబున నామెడలం గలిగినమనఃకాలుష్యంబు కారణంబుగా సంభవించిన నా మహాదోషమును నివారణంబు గావించుటకై దీనదయాపరుండును, శ్రీ మంతుండు నగుశివుండు చింతాన్వితుండై పార్వతీదేవివంక దృష్టిప్రస రణంబు గావించుచు విశేషరూపంబున రసవృత్తి నవలంబించుటయు నమ్మహాదేవునియం దత్యుత్తమంబగురసోదయం బయ్యెను. అట్టిరస స్వరూపిణి యగుగంగాదేవియందు రసికత్వమును, ప్రియత్వమును, స్త్రీత్వమును, పావనత్వమును విశేషించి యుండుటంజేసి యాపరమేశ్వ రున కన్నిటికంటెను గంగాదేవియే యధికప్రియపాత్రురాలై యుండె ను. కావుననే యద్దేవదేవుం డాదేవిని నిరంతరమును బ్రేమతో భావిం చుచుండును. మఱియుఁ గొండొకకారణంబున గంగాదేవి యాశంక రుని జటాజూటంబునఁగూడ నుత్పన్నం బయ్యెను. ఈశ్వరేశ్వరుం డగుశివుం డాగంగాదేవి నతిగోపనంబుగా జటాజూటమధ్యంబున ధరిం చి యుండెను.

అట్లు శివజటాజూటంబున నిత్యానపాయినియై విరాజిల్లుచున్న గంగాభవానిం గాంచి భవానీదేవి యెంతమాత్రమును సహింపఁజాల

క నిరంతరమును జింతించుచుండెను. మఱియు నయ్యుమాదేవి యీమ హేశ్వరుండెవ్విధముగా గంగను బరిత్యజింపవలయు నని గంగాధరు నిం దాల్చి యనేకవిధముల బలవింతపడుచుచుండెను. కాని రసికశేఖ రుండగు శంభుండుమాత్ర మేవిధముచేతనైనను రసపరిత్యాగంబు సేయఁ జాలక గంగాదేవి నట్లే జటాజూటమధ్యమునందు రహస్యముగాఁ దా ల్చి యుండెను.

భవానీదేవి యిదియంతయుం గాంచి విచారించి యొకప్పు డే కాంతముగా నుండి గజాననస్కందులను, జయను బిలిపించి వారితో నిట్లనెను. చూచితిరా! కాముకుండగు కైలాసనాథుం డెంత చెప్పినను గంగను విడువఁజాలకున్నాఁడు. ఆగంగ చంద్రశేఖరున కేకాంతప్రి యురాలై యుండుట నామనశ్శల్యంబుగా నున్నది. ఇఁక నయ్యిరువు రి సంబంధముఖకును శాశ్వతవిభేదముం గల్పించుట కుపాయ మేమి యుం దోఁచకున్నది. అనియనేకవిధంబుల వారితో మంత్రాలోచనం బు సేయుచు వినాయకు నుద్దేశించి వత్సా! నాప్రాణేశ్వరుం డగుశం కరుండు గంగను నెత్తిపైఁబెట్టుకొని నిరంతరము నాదరించుచుండుట నాకు విచారకరముగా నున్నది. దేవాసురయక్షగంధర్వాదులును, మ ఱియే యితరరాజన్యులును, మీరును, నేనునుగూడ నెంతప్రయత్నిం చినను మహేశ్వరుం డాగంగను బరిత్యజించునని తోఁచుట లేదు. కా వున నేను మరల హిమాలయంబునకుం బోయి నాయుద్దేశముసిద్ధించుట కై ఘోరతపంబు గావింపవలసియున్నది. అట్లు గాదేని మహాపుణ్యా వతార్తి యగుబ్రాహ్మణుం డెవ్వఁడైన దారుణతపంబు చేసి శంకరజ టాజూటంబు నలంకరించి యున్న యాగంగనర్థించి భూతలంబున కవ తరింపఁజేయుటకైనఁ బ్రయత్నింపవలయును.

అని చెప్పుటయు విఘ్ననాయకుండు తల్లివచనంబుల నాలకించి

అమ్మ! ఈవిషయంబున నన్నయు, నేనును, జయయును బాగుగ నాలోచించి కర్తవ్యంబు నిశ్చయించి యజ్ఞనసంతు గంగాదేవిని బరిత్యజించునట్టివిధానంబు గావించెదము. నీవీవిషయంబు నిక విచారింపవలదని నివేదించుటయుఁ బార్వతీదేవి యూరకుండెను. యక్కార్యభారమును వినాయకునియందుంచి నిశ్చింతురాలై యుండెను.

ఇట్లుండ మర్త్యలోకంబునఁ బన్నెండు సంవత్సరంబులపర్యంతము నతిఘోరం బగునానావృష్టిసంభవించుటయు, స్థావరజంగమాత్మకంబగుజగంబంతయును దల్లడిల్లిపోవుచుండెను. అట్టివిపత్సమయంబునందుఁగూడ ధర్మనిష్ఠుం డగుగౌతమమునీంద్రుని సర్వకామప్రదంబగు పుణ్యాశ్రమంబున నెట్టికష్టంబును గానరాకుండెను. పూర్వకాలంబున నేను సమస్తప్రపంచమును మరలసృష్టింప సంకల్పించి దేవగిరియందొక మహాయజ్ఞమును గావించితిని. అందుచే నాక్షేత్రమునకు బ్రహ్మగిరి యనునామంబు విఖ్యాతం బయ్యెను. గౌతమమునీంద్రుం డాపర్వతరాజము నాశ్రయించి సర్వదా నివసించుచుండెను.

ఆబ్రహ్మగిరియందలి మంగళమయంబును, బుణ్యమయంబు నగునమ్మునీంద్రుని పావనాశ్రమంబున నాదివ్యాధులును, దుర్భిక్షంబును, అనావృష్టియు, శోకభయంబులును, దారిద్ర్యదుఃఖంబులును నా నరాకుండెను. అయ్యనావృష్టిసమయంబున నాతనిపుణ్యాశ్రమమునందు దక్క మఱియెందును హవ్యకవ్యాదులు లేకుండెను. ఆగౌతమమునీంద్రునివంటిదాతలును, హోతలును, యజ్వలును, మఱియెందును లేరు. ఆకాలంబున గౌతముని సత్కార్యంబులచే స్వర్గస్థు లగుసకలదేవతలును సంప్రీతు లగుచుండిరి. అందుచే దేవమానవలోకంబులయందంతటను గౌతమునిపవిత్రనామము సంకీర్తితం బగుచుండెను. అప్పటిమానవసంఘమునం దాతఁడొక్కఁడే నిరంతరాయముగ స్వధర

రతుండై విరాజిల్లుచుండెను.

క్రమముగా సకలాశ్రమవాసులగు మునీంద్రులకందఱకును గౌతమునిమహాప్రభావముం గూర్చి తెలియవచ్చుటయు వారందఱును గలసి వెదకికొనుచు నయ్యాశ్రమంబునకు వచ్చి యమ్మునీంద్రునియాశ్రమముం గాంచి సుఖోపవిష్టులై యుండిరి. గౌతముండును వారినందఱ నాదరించి కొందఱిని శిష్యులవలెను, గొందఱిని పుత్త్రులవలెను, గొందఱిని దంపుత్రులవలెను భావించి యుచితరీతిని బరిపోషించుచుండెను. ఎవ్వరు దేనిని వాంఛింతురో, దేనిని గైకొందురో, దేనిననురూపముగ భావింతురో యట్టిభోజ్యపదార్థములన్నియు వారికి సమర్పించుచు గౌతముండు తనయాశ్రమసమాగతులగు మునీంద్రులందఱకు ననేకవిధంబులఁ బరిచర్యలం గావించుచు సర్వదా సంతృప్తులఁ గావించుచుండెను. ఆగౌతమునీంద్రునియాదేశముచే నోషధులన్నియును దల్లులం బోలి యాశ్రమవాసులనందఱను నిత్యమును దనియించుచుండెను.

ఆసంయమీంద్రుండు త్రిమూర్తులను నిరంతరము నారాధించుచుండెను. ఆతనితపఃప్రభావముచే నోషధులన్నియు నేకకాలమునందే మొలకలెత్తి ఫలించి భావిఫలంబులకై మరల సంకురితంబులగుచుండెను. అందుచే నాతనికి సకలాభీష్టపదార్థములును సర్వదా సంసిద్ధము లగుచుండెను. గౌతముండును బ్రతిదినంబును దనయాశ్రమవాసులక్షేమమును బరిశీలించుచుఁ బ్రియపూర్వకంబుగ వారి నాదరించుచుఁ జాలకాలమువఱకు నందఱను స్వకుటుంబములోనివారిగా భావించి పోషించెను. సకలమునిజనంబులు నీవిధముగా నాతనియాశ్రమంబున సంతర్పితులగుటం జేసి మునిసార్వభౌముం డగుగౌతమునికీర్తి క్రమముగాఁ ద్రిభువనవిఖ్యాతం బయ్యెను.

అప్పుడు వినాయకుండు తల్లిని గుమారుని జయను నొక్కచో

జేర్చి యాలోచించి తల్లీ! దేవభవనంబున నిరంతరమును గౌతమము నీంద్రునిదివ్యప్రభావము సంకీర్తింపఁబడుచున్నది. దేవతల కసాధ్యంబు లగుకార్యములనుగూడ సాధించుట కాతపోధనుండు సమర్థుం డని నేను విని యుంటిని. మహాతపోబలసంపన్నుం డగునాగౌతముం డెట్లయినను బరమేశ్వరు నారాధించి సంప్రీతుం గావించి యద్దేవదేవుని జటాజూటవిహారిణి యగుగంగాదేవిని భూతలంబున కవతరింపఁజేయుఁ గలఁడని నాకు సంపూర్ణమగు విశ్వాసమున్నది. కావున నాతం డెట్లున గంగకొఱకు గంగాధరుని బ్రార్థించునట్టియుపాయము నాలోచించి యట్టిప్రయత్నముం గావించుట మనకిప్పు డవశ్యకర్తవ్యము. ఆతని మూలముననే గంగాదేవి భూతలంబున కవతరింపఁగలదు.

అని విన్నవించి వినాయకుండు జననియనుగ్రహంబు వడసి యాప్పుడే బ్రహ్మసూత్రధరుండును, కృశశరీరుండు నగు గౌతమమునీంద్రుని యాశ్రమంబునుగూర్చి ప్రయాణంబు సాగించి యథాకాలంబున నయ్యాశ్రమంబును జేరి యచ్చటిమునిగణంబులతోఁ గలసి తానును గొంతకాలం బందుండి యొకనాఁ డమ్మునివరుల నందఱం బిలిచి విప్రశేఖరులారా! చిరకాలమునుండి మనమీయాశ్రమంబున గౌతమమునియనుగ్రహంబుచే నెట్టికొఱంతయును లేకుండఁ గాలక్షేపము గావించి యున్నాము. ఇఁక మనము స్వస్థానంబులకుం బోవుట యుచితవిధానంబై యున్నది. కావున మనల నింతకాలంబువఱకు నాదరించి పోషించిన గౌతమమునీంద్రునకు మనయుద్దేశముల నెఱింగించి యాతనికడ సెలవు గైకొని పోవుదము. అని ప్రబోధించెను.

ప్రజ్ఞానిధియును, సకలసమ్మతుండు నగునవ్వినాయకునివచనంబుల కమ్మునివరులందఱు నంగీకరించి తమప్రయాణముంగూర్చి గౌతమున కెఱింగించుటయుఁ బ్రేమమయుం డగునమ్మునీంద్రుండు వారి

పోకకు సమ్మతింపక మునిశ్రేష్ఠులారా! నేను కృతాంజలినై వినయ భావంబున మీయందఱకును జరణశుశ్రూషలం గావించెదను. పుత్త్రతుల్యుం డగునావంటిపరిచారకుం డింతుండఁగా మీవంటిభూసురాగ్రేసరు లన్యాశ్రమంబునకుం బోవుట యుచితంబు గాదు. మీనివాసంబుచేతనే పుణ్యమయంబై యున్నయీయాశ్రమము మీదేయని భావింపుఁడు. ఎల్లవిధంబుల స్వకీయంబై యెందును గొఱంతలేకయున్నయీయాశ్రమంబును విడిచి మీరన్యస్థలమునకుం బోవలసినయావశ్యకత యేమున్నది? కావున నాయెడల ననుగ్రహించి మీరందఱు నిందే సుఖంబుగ నివసించి యుండుఁడని ప్రార్థించెను.

ఇట్లు చెప్పుచున్నగౌతముని ప్రశాంతవినయమధురవచనంబుల నాలకించి గణేశ్వరుండు తనప్రధానకార్యంబున కంతరాయంబు తటస్థింపనున్నదని విచారించి మరల నాబ్రాహ్మణులసందఱ నొక్కచోఁ జేర్చి మునివరులారా! మనమందఱమునుగూడ నీగౌతమున కన్నదాసుల మైపోయితిమి. ఇట్టిమనలను స్వార్థపరుం డగుగౌతముం డూరక విడిచిపుచ్చునా? మన మెట్లు సామవచనంబులచే నాతనియనుమతిం బడసి స్వస్థానంబులకుఁ బోవఁజాలము. ఇంతకాలంబువఱకును మనల నెల్లవిధంబులఁ బోషించిన ద్విజశ్రేష్ఠుండగు గౌతముండు దండార్హుఁడు గాఁడుగదా! అందుచేతనే యీతని నెట్లయినఁ దప్పించుకొనిపోవుటకు నాకొకయుపాయంబు దోఁచుచున్నది. మీరందఱు నంగీకరించినచో నేనట్టికార్యంబు నిర్వహించుటకుఁ బ్రయత్నించెద నని చెప్పెను.

అప్పుడమ్మునివరులందఱును వినాయకుని యాలోచనంబున కంగీకరించి మహాత్మా! సాధుసత్తముండగు నీగౌతమునకును, మునీంద్రులకును, సకలలోకంబులకును, సమస్తబ్రాహ్మణసంఘంబులకును శ్రేయోలాభం

బు సిద్ధించునట్టి పరమోపాయంబును గావింపుము. అని ప్రార్థించుట యు గణేశ్వరుండు భూసురేంద్రులారా! పుణ్యచరిత్రుండగు నీగౌతమ మునీంద్రునకు మహోపకారంబగు నట్టిమార్గమునే యనుసరించెద నని చెప్పి వారినందఱను ముసహ్మాటకొని సమ్మతింపఁజేసి యీబ్రాహ్మణప్ర వరులకందఱకును బ్రణామంబు చేసి జగజ్జననియగు నిజజననికార్యం బును నిర్విఘ్నంబుగా నిర్వహింప నిశ్చయించి జయం బిలిచి యోశు భానసా! నీవితరు లెవ్వరికి నెఱుంగరానివిధంబున నొక్కఁడు స్వామికార్యం బును దీర్పవలయును. నీవు గోరూపధారిణివై గౌతమాశ్రమంబునఁ బ్రవేశించి విశ్రృతరూపంబున సందలిసస్యక్షేత్రమును విధ్వస్తంబు గావిం చుచుండుము. ఆసమయంబున నవ్వఁడువచ్చి నిన్నొకచిన్నదెబ్బకొట్టిన ను దోడనే యంబా యని యఱచుచు జీవితావస్థయును, మృతావస్థ యును గాని భావముతో నీవు నిలిచినచోటనే కూలఁబడిపోవలయును.

అని బోధించుటయుఁ బార్వతీప్రియపరిచారిక యగుజయాదేవి వినాయకునిమతంబు ననుసరించి గోరూపముం దాల్చి గౌతమమునీంద్రు నిశాలిక్షేత్రంబునఁ బ్రవేశించి యందలిసకలసస్యంబులను భక్షించుచు యథేచ్ఛావిహారంబు సేయుచుండెను. విప్రవరుండగుగౌతముండు విశృ తాకారంబుననున్న యాధేనువుం గాంచి యదలించి యొకజీర్ణతృణం బుతోఁ బ్రహరించుటయుఁ దత్క్షణమందే చీత్కారంబు సేయుచు నా యావుభూపతితంబై పోయెను. ఇట్లాగోవు కూలఁబడిపోయినంతనే బ్రా హ్మణసంఘంబునం దొక్కపెట్టున హాహాకారంబుపుట్టెను. అప్పుడు బ్రాహ్మణులందఱును వినాయకపురస్సరంబుగా గౌతమునిచెంత కరుదెం చి ఓమునిపుంగవా! మేమిఁక నీయాశ్రమంబున నిలువఁజాలము. మే మన్యస్థానంబులకుం బోయి నివసించి యుండెదము. ఇంతకాలంబువఱ కును నీవు మమ్మందఱను బుత్త్రులంబోలి పరమాదరంబునఁ బరిపాలిం

చితివి. కావున మేమిప్పు డేకగ్రీవముగా నీయనుమతికొఱకుఁ బ్రార్థించుచున్నాము.

అని మునివరులందఱు నేకవాక్యంబుగాఁ బలుకుటయు గౌతమ మునీంద్రుండు వజ్రాహతంబగుభూరుహరాజనుంబోలి నిశ్చేష్టుండై గమనోన్ముఖులై యున్నయాబ్రాహ్మణులయెదుట నిలువునఁ గూలఁబడిపోయెను. అప్పుడు బ్రాహ్మణులందఱును సాంత్వనవచనంబులతో మునీంద్రా! చూచితివా! రుద్రజననియు, జగత్పావనియు నగుగోదేవి నీపవిత్రాశ్రమంబునఁ బడిపోయినది. తీర్థదేవతాస్వరూపిణి యగు గోమాత యిందుఁ బతితయైపోవుట కారణంబుగా మేమిటనుండి వెడలిపోవుటయే యావశ్యకర్తవ్యం బైనది. ఇంకను మేమియాశ్రమము నందే నివసించి యుంటిమేని మాయొనరించుసత్కర్మానుష్ఠానంబు లన్నియును నిష్ఫలంబులై పోవును. కేవలతపోధనంబుకంటె మాకిక నన్యంబగుధనం బేమున్నది? అదియే మాకుఁ బ్రధానంబైనది.

అని మునివరులందఱు నేకవాక్యంబుగాఁ బలుకుటయు మునివరుండగుగౌతముండు వారియెదుట వినయవినమితుండై నిలిచి మహాత్ములారా! మీరందఱు నిప్పుడు నాకు సహాయులై నిలిచియుండి నన్నెట్లో పవిత్రునిం గావింపుఁడు. అని ప్రార్థించుటయు బ్రాహ్మణపరివృతుండును, భగవానుండు నగువిఘ్నేశ్వరుం డప్పుడు గౌతముం గాంచి సంయమీంద్రా! ఈధేనువిప్పుడు మరణించునో, జీవించునో యెట్లు నిశ్చయించుటకు నవకాశము గానవచ్చుట లేదు. ఇట్టిస్థితిలో నీపాపకార్యంబునకు నిష్కృతినిగాని, గతిని గాని నిర్ణయించి చెప్పుట కుపాయ మేమున్నది? అని ప్రశ్నించుటయు గౌతముండు మహాత్మా! నే నేమిచేసినచో నీధేనువు జీవించి మరల లేచునో, ఎట్టిప్రాయశ్చిత్తంబువలన నాపాపంబునకు నిష్కృతిలాభం బగునో దయయుంచి నిర్ణయిం

చుటకు మీకంటెను సమర్థులెవరున్నారు? నాయెడల నను గ్రహించి యిట్టిమహాసనాసనంబున మీరువిధించినకార్యమును మనఃపూర్వకంబుగా నిర్వహించుటకు నేను సంసిద్ధుఁడనై యున్నాఁడను.

అని యీవిధముగాఁ వినయప్రభావసంపన్నుండును, శాంతమూర్తియు, సచ్చరిత్రుండు నగుగౌతముండు ప్రార్థించుటయు బ్రాహ్మణరూపధరుండగువినాయకుం డాతనిం గాంచి గౌతమమునీంద్రా! నేనిమ్మునివరులమతంబుల ననుసరించి యొకయుపాయమును జెప్పుచున్నాను. దీనిని నీవును వీరునుగూడ సంగీకరించి తీర్పవలయును. అవ్యక్తుండగు బ్రహ్మదేవునికమండలుమధ్యగతంబగుజలంబు మహేశ్వరజటాజూటము నలంకరించియున్నవిషయము మనమందఱము నెఱింగియే యున్నాము. మునివరుండ వగునీవు మహాతపంబు గావించి నియమపూర్వకంబుగ నాజలము నిచ్చటికిం దెచ్చి భూపతితమైయున్న యీగోమాత నభిషేకింపఁగలిగినచో నెల్లవిధంబులఁ బరిశుద్ధుండవు గాఁగలవు. అప్పు డెట్టిసంకోచంబును లేక మేమందఱమును నీయాశ్రమంబున నివసించి యుందుము. అని వినాయకుండు చెప్పినంతనే స్వర్గమునుండి విజయధ్వనులు చెలరేఁగెను. పుష్పవర్షంబు గురిసెను.

అంత గౌతముండు కృతాంజలియై భూసురవరులారా! మదీయం బగుతపోబలంబుచేతను వైశ్వానరుని యనుగ్రహంబుచేతను, బ్రాహ్మణ్యులకృపారసంబుచేతను, మీయందఱుప్రసాదంబుచేతను నా యుత్తమసంకల్పం బవశ్యంబుగ సంసిద్ధం బగుఁగాక! యనుటయు బ్రాహ్మణులందఱు నట్లే యగుఁగాక యని యేకవాక్యంబుగాఁ బలికి గౌతముని యనుమతివడసి యన్నజలసమృద్ధంబు లగుతమతమయాశ్రమంబులకుం బోయిరి. గణనాథుండును కృతకృత్యుండై జయాసహితంబుగ వెడలిపోయెను. మునిప్రవరుం డగుగౌతముండు నిజతపోబలంబుచే

నిష్పాపుండై యావిచిత్రసంఘటనముం గూర్చి యనేకవిధంబుల భావించి ముహూర్తమాత్రంబున జ్ఞానదృష్టిచే సర్వంబును గ్రహించి యాత్మపాపనోదనమిషంబున దేవకార్యసాధనంబును, గౌరీదేవి కభీష్టసంపాదనంబును, సకలలోకోపకారకంబు నగునని నిశ్చయించి గంగానయనం బెల్లవిధంబుల శ్రేయస్కరంబని భావించి తన కెట్టిపాపంబును నిజంబుగ సంభవింపలేదని యెఱింగి ప్రీతుండై త్రిలోచనుండగు వృషభవాహనుండును, జగత్పతియు నగు దేవదేవు నారాధించుటకై యాబ్రహ్మగిరి నుండి సకలసురాసురసంపూజితంబును, ఉమామహేశ్వరసంశోభితంబు నగు కైలాసశైలంబునకుఁ బ్రయాణ మయ్యెను.

—— గౌతమ్యాసయనము ——

వత్సా! నారదా! ప్రకృష్టజ్ఞానసంపన్నుం డగు గౌతమమునిచంద్రుం డట్లు కైలాసంబుఁ జేరి మౌనియై కుశాస్తరణంబున శుచియై యుపవసించి యీవిధంబున స్తోత్రము సేయ నారంభించెను. ఈశ్వరా! నీవు భోగార్థులగుజీవుల కభీష్టభోగప్రదానంబు సేయుటకై గుణవంతంబులును, మహత్తమంబులు నగు అష్టమూర్తులను ధరించి యుంటివి. సోమమూర్తివగు నిన్నెల్లరును సర్వదా మహాదేవనామంబున సంకీర్తనంబు సేయుచుందురు. సకలలోకసుఖసంపాదనంబుకొఱకును, సమస్తచరాచరభరణంబుకొఱకును, సంపదభివృద్ధిసంపాదనంబుకొఱకును మహేశ్వరుండ వగునీవు మహీమయరూపంబుల విరాజిల్లుచుందువు. దేవా! నీవు జలస్వరూపుండవై సృష్టిస్థితిలయంబులను గల్పించుచు భూమండలంబున కాధారుండవై యుందువు. శివుండవు, శాంతస్వరూపుండవును నగునీవు లోకంబులకు శర్మధర్మంబులను బ్రసాదించుచుందువు. దేవా! ఈజగంబంతయును నీచేతనే ప్రతిష్ఠితం బైనది. చంద్రార్క

మయం బగుసిరూపము కాలవిభాగంబును, అమృతవర్షణంబును, సృష్టిస్థితివినాశంబులను, గావించుచు జీవులకు హర్షసౌఖ్యసన్నతులను గల్పించుచుందువు. త్రిలోచనా! నీవు వ్యక్తి, గతి, శక్తి, జీవవ్యవస్థాప్రమోదంబులను, బ్రసాదించుచున్నట్టి సామర్థ్యమూర్తివై యుందువు. కాని వస్తుతః నీ వాస్తవ్యక్తి యేమియు లేదు. నీదివ్యతత్త్వము నెఱింగినవా రెవ్వరును లేరు. దేవా! నీవు సర్వమహనీయమూర్తివై విరాజిల్లుచుందువు. కార్యంబులను, ధర్మంబులను, ఋతువులను, సంసారయోగంబును, ద్యావాభూములను, భుక్తిముక్తులను సమకూర్చునది నీశక్తి సత్యంబులు గావు. ధర్మవ్యవస్థకొఱకై బుగ్యజుస్సామాథర్వంబులను వేదాంగంబు లగు వివిధవేదశాఖలను, వివిధతత్త్వగాథలను, స్మృతిశ్రుతిపురాణాదులను, వివిధశాస్త్రములను విభాగించి, వాటికి నీవు వేదవ్యాసరూపధారివై యుందువు. శంభూ! యష్టయు, యజ్ఞంబులును, వివిధసాధనంబులును, ఋత్విక్కులును, యజ్ఞస్థానంబులను, యజ్ఞపాత్రంబులను, యజ్ఞాంగంబులగు దేశకాలపాత్రాదులను నీస్వరూపములే. నీయజ్ఞస్వరూపము పరమార్థతత్త్వంబుగా నిర్దేశింపబడియున్నది. నీవు జగత్కర్తవు, ప్రతిభుండవు, ప్రదాతవు, ప్రదానంబవు, సర్వజ్ఞుండవు, సర్వసాక్షివి, పరమపురుషుండవు, ప్రత్యగాత్మవు, పరమాత్మస్వరూపుండవై యుందువు. వేయేల? సమస్తంబును నీవే. పరమేశ్వరా! వేదశాస్త్రంబులకును, గురూపదేశంబులకును మఱియు బుద్ధిప్రముఖంబులగు సంస్కారంబులకును నగోచరుండవు. అజుండవు, అప్రమేయుండవు, నిత్యుండవు, సర్వస్వరూపుండవు, భగవానుండవు నగునీకు నమస్కారము.

దేవా! ప్రకృతి యంతయు ప్రకటీభూతంబై యున్నసమయంబున విశ్వాత్మరూపుడవగు నీవు ప్రకృతినంతను స్వకీయంబగు సంపత్తిగా భావించి యనన్యసాంగభావంబుచే భిన్నరూపంబుల బ్రతిభాసి

ల్లుచుండువు. బహువిశ్వమూర్తి యగు నీ ప్రభావం బచింత్యంబై యది. ప్రభవంబున కాదికారణంబును, నిత్యంబును, సర్వలక్షణసంపన్నంబును, విలక్షణంబును, శివంబును నగు నీ దివ్యశక్తి వలన ననాదినుండియు ననవరతంబును సృష్టిస్థితి వృద్ధిలయంబులు సంభవించుచున్నవి. ఆదివ్యశక్తి నీ కభిన్నంబై యది. దాని కసాధ్యం బగునది యేదియును లేదు. హారుండ వగు నీ కాశక్తియే ప్రియురాలు. నిఖిలజగజ్జనయిత్రియు, మహాయశస్వినియు, సోమప్రియయు నగు నయ్యంబాదేవి ప్రీతికొఱకు జీవులు నిరంతరమును పరమాన్నఘనాదిదానంబులును, ధర్మాచరణంబులును తపోనుష్ఠానంబులును గావించుచుందురు. ఏదేవికృపాపాంగమును దేవేంద్రుఁడుకూడ నపేక్షించుచుండునో, ఏతల్లినామోచ్చారణంబుచే సకలమంగళంబులును సంప్రాప్తంబు లగునో, ఏజనని సమస్తజగంబులయందును వ్యాపించి విరాజిల్లుచుండునో అట్టిచంద్రికావిమలకాంతిస్వరూపిణి యగు నమ్మహాదేవి నిరంతరమును విశ్వమండలమును విమలీకృతమును జేయుచున్నది. బ్రహ్మాదిస్తంబపర్యంతమునుగల చరాచరప్రపంచమునందలి జీవుల బుద్ధినయనచైతన్యంబులును, మనఃప్రముఖాంతఃకరణంబులును స్వప్రసాదంబున సఫలంబులుగాఁ జేయు జగద్గురుస్వరూపిణి యగు నాసుందరీమూర్తియే నిశ్చయముగా నావాగీశ్వరి. ఇతరులమాటయేల? చతుర్ముఖునకుఁగూడ మనోమాలిన్యమును గల్పింపంజాలిన జగన్మాత యగు నవ్విశ్వేశ్వరియే అనేకవిధంబుల నాలోచించి పరమోపాయంబు నిశ్చయించి సమస్తప్రపంచంబును బవిత్రంబుగాఁ జేయుటకై గంగావతారంబు నంగీకరించియున్నది.

దేవా! విశ్వావాసు లగు సకలజీవులును శ్రుతివాక్యంబులచేఁ బరమేశ్వరుని ప్రభుత్వముంగూర్చి యాలోచించి వివిధప్రమాణపూర్వకంబుగా సకలధర్మంబుల ననుష్ఠించి నానాభోగంబుల ననుభవింపఁగ

లగుచున్నారు. పరమేశ్వరా! అవి యన్నియును నీవిభూతికళలకు నన్యంబులు గావు. సమస్తాదికలౌకికకార్యంబులును క్రియలును కారణంబులును గూడ ననాదికర్తవగు నీనిష్ఠ లనియే నిర్దిష్టంబు లైనవి. సారభూతంబును, ఏకమాత్రోపాసనీయంబును, పరమంబును బ్రహ్మపదంబు నగునిన్ను భావించి నిన్ననుగమించి యోగిగణంబులు ముక్తులగుచుందురు. అట్టివారి కింకఁ బునరావృత్తి లేదు. సాక్షాన్మూర్తి యనిన నుమాపతి వగు నీవే. భగవానుండ వగు నీవు మాయావశంబున నేయేరూపంబుల ధరించుచుందువో జగన్మాతయగు నీశ్వరిగూడఁ దదనురూపంబు లగునవతారంబుల నెత్తుచుండును. తల్లి యగునామె యందే పతివ్రతాధర్మము ప్రతిష్ఠితం బై యున్నది. జగత్పితరులగు నో పార్వతీపరమేశ్వరులారా! మీకు నమస్కారము.

అని యిట్లు గౌతముండు ప్రార్థించుటయు, వృషభధ్వజుం డగు మహేశ్వరుండు భవానీ సహితుండుగఁ బ్రమథగణపరివృతుండై యాతని యెదుట సాక్షాత్కరించి ప్రసన్నచిత్తంబున వత్సా! గౌతమా! నీ యుత్తమభక్తికిని స్తోత్రంబునకును వ్రతాచరణంబునకును నేను బరితుష్టుండ నైతిని. దేవగణంబులకు దుర్లభం బైన నైనను నీయభీష్టంబును దీర్చుటకు సంసిద్ధుండ నైతిని. వరప్రార్థనంబు గావింపు మనుటయు వాక్యవిశారదుం డగు గౌతముండు విశ్వవిధాత యగునీశ్వరుని వాక్యశ్రవణంబునఁ బ్రహర్షితపులకాంకితవిగ్రహుండై యానందబాష్పంబుల విడుచుచు ఆహా! ఏమి! నాభాగ్యంబు! నాధర్మము సార్థకం బైనది. నావిప్రపూజనము ఫలించినది. లోకగతి యెంతవిచిత్ర మైనది! అని భావించి మహాదేవా! నీవు నాయెడలఁ బరితుష్టుండ వైతివేని భవదీయం బగు జటాజూటంబున నివసించి యున్న సుఖసంపాదని యగు గంగాదేవిని నాకుఁ బ్రసాదింపుము. సర్వదేవేశా! త్రిభువననాయకా! నీకు నమస్కారము.

అని గౌతముండు ప్రార్థింపఁగాఁ ద్రిలోచనుఁడు ప్రీతుండై మునికులతిలకా! నీయుపకారంబుకొఱకును త్రిలోకప్రియంబుకొఱకును నిస్సంశయముగా నీవు గంగాదేవి సాధింపఁగలిగితివి. ఇంకను నీ కేమి గావలయును? అని యనుగ్రహించినంతనే గౌతముండు మదీయంబగు నీస్తోత్రరాజముచే నేభక్తుండైనను నిన్ను సంకీర్తనంబు గావించినంతనే వానికి సకలాభీష్టంబులును సంపన్నంబులగునట్లు చేయుము. జగన్నాథా! నీజటాజూటనివాసినియు, లోకపావనియు, ప్రేయసియు నగుగంగాదేవిని బ్రహ్మగిరినుండి యనుగ్రహింపఁజేయుము. ఆదేవి సమస్తనదులయందు నుత్తమతీర్థంబై సాగరాభిముఖంబుగఁ బ్రవహించుఁగాక! అందలిజలంబులయందు స్నానమాత్రంబుననే మనోవాక్కాయికంబులగు బ్రహ్మహత్యాదిమహాపాతకంబు లన్నియును నశించుగాక!

శంకరా! చంద్రసూర్యగ్రహణములు, అయనములు, విషువద్వైధృతిప్రముఖంబులగుపుణ్యసమయములును పట్టినప్పుడు సర్వతీర్థస్నానంబు గావించినఫల మీతీర్థంబును స్మరించినంతనే లభింపవలయును. సత్యయుగంబునఁ దపంబును, త్రేతాయుగంబున యజ్ఞానుష్ఠానంబును, ద్వాపరంబున యజ్ఞదానవిర్వహణంబును, కలియుగంబునఁ గేవలదానంబును శ్లాఘ్యంబు లని నిర్దేశింపఁ బడినవి. ఇట్టి సమస్తదేశధర్మంబులును, దేశకాలయోగంబుచేఁ బ్రసిద్ధంబులగు నఖిలోత్తమధర్మంబులును, సకలతీర్థస్నానంబులును, దానంబులును, వ్రతంబులును సంపూర్ణముగా నిర్వహించినచో నెట్టిపుణ్యంబు లభించునో యట్టిపుణ్యం బంతయు నీగంగాదేవిని స్మరించు[illegible] లభింపవలయును. సాగరగామిని యగునీసురతరంగిణి ప్రవహించుచు [illegible] దన్నిటియందును మీరధిష్ఠించి యుండవలయును. మఱియు సనటితర

మునుండి దశయోజనపరిమితం బగుభూభాగమధ్యమున నివసించువా రెల్లరును ముక్తులు గావలయును. తత్తీర్థస్నానంబు గావింపకున్నను వారిపితృగణంబులకు మోక్షలాభం బగుంగాక! స్వర్గమర్త్యపాతాళంబులంగలసకలతీర్థంబులకంటెను, ఈదివ్యతీర్థంబొక్క టియె శ్రేష్ఠతమంబగుంగాక! దేవా! ఇదియే నాయభీష్టము. దీనికి సర్థింపదగిన దేదియును లేదు.

అని గౌతమమునీంద్రుం డర్థించుటయు దేవదేవుండు సకలతీర్థంబులకంటె నీతీర్థమే ప్రధానంబగు ననియును. దీనినిమించిన తీర్థములెందు నెన్నటికిని లేకుండుంగాక! సకలపాపనాశనంబులకంటె నీగౌతమీతీర్థమే యుత్తమంబై సజ్జనిపనుమన్నించి పరమపదముప్పుమినాను. అని యనుగ్రహించి యంతర్హితుం డగుటయు బ్రహ్మాదిదేవతలుం గౌతమునకు సకలసురగణపరివృతుండై నమస్కారములొనర్చిరి. యుగాంగాదేవిని వెంటబెట్టుకొని యప్పటికి బ్రహ్మగిరికేతెంచుచుండ సకలజీవకోటి నమ్మహామునీంద్రు సుస్తుతించిరి. దేవగణంబులును, మహాభాగులగు బ్రహ్మర్షిగణంబులును, మునిగణంబులును జయజయారావముల దిక్కులు ప్రతిధ్వనింపంజేయు చు విప్రవరుండగు గౌతముని సన్నిధికరుదెంచిరి.

—♦ గౌతమీమాహాత్మ్యము. ♦—

వత్సా! నారదా! గౌతముండు జటాజూటమునం దిరికింపంబడిన గంగను గొనితెచ్చి దేవగంధర్వాదులతోను బ్రహ్మగిరివాసులతోను బూజితుం డయ్యెను. తదనంతరం బాగంగను బ్రహ్మగిరిశిఖరంబున స్థాపించి త్రిలోచనుం డగు దేవదేవుని స్మరించుచుం గృతాంజలియై గంగాదేవి నుద్దేశించి, మహాభాగా! సర్వకామప్రదా

యినీ! జననీ! నీవు నన్ను క్షమింపుము. శాంతురాలవు గమ్ము. సకలహితసాధనంబునకై సుఖగమనంబు సేయుము. అని ప్రార్థించు టయు, గంగాదేవి దివ్యమాలికాలంకృతయు, దివ్యసుగంధానులేపిత యు, దివ్యాలంకారవిభూషితయు నగు దివ్యాకృతిం దాల్చి, వత్సా! గౌతమా! నీవు సత్యవచనుండవైతివి. నేనిప్పుడు దేవభవనంబునకైన ను, బ్రహ్మకమండలుమధ్యంబునకైనను, రసాతలంబునకైనను బ్రయాణంబు గావించెద ననుటయు, గౌతముండు 'ఓతల్లీ! త్రిలో కోపకారార్థమై నేను నీకొఱకుఁ దిరిలోచను నర్చించితిని. దేవీ! దయా మయుండగు శంకరుండు నాకు నిన్ననుగ్రహించెను. ఇవ్విషయం బున నీవు నాప్రార్థనంబు నన్యథా గావింపకుము' అని వేడుకొనుచు న్న గౌతమునివచనంబు లాలకించి గంగాదేవి యించుక యాలోచించి తన్ను మూఁడుభాగంబులుగా విభజించుకొని స్వర్గమర్త్యపాతాళంబు లకుఁ బ్రచారంబు గావించెను. త్రిలోకగామిని యగు నాగంగాధార స్వర్గంబునఁ జతుర్భాగంబులుగను మర్త్యలోకంబున సప్తభాగంబులు గను, రసాతలంబునఁ జతుర్భాగంబులుగ విభక్తయయ్యెను. ఈవిధ ముగాఁ బంచదశభాగములై గంగాదేవి త్రిభువనంబులయందును బ్ర వహించుచుండెను.

సర్వభూతస్వరూపిణియు, సర్వపాపవినాశినియు, సర్వాభీష్టప్ర దాయినియు నగుగంగాదేవి నిత్యపావని యని వేదంబులును గీర్తించు చున్నవి. మర్త్యులు భూమండలంబునఁ బ్రవహించుచున్న యాదేవీ మూర్తినేకాని స్వర్గరసాతలంబుననున్న యామెదివ్యమూర్తుల సందర్శిం పఁజాలరు. గౌతమునిచే నిట్లువతారితంబైన గంగాదేవి సర్వదేవతాస్వ రూపిణియై పూర్వార్ణవాభిముఖంబుగఁ బ్రవహించుచుండెను.

అనంతరము మునిశార్దూలుండగు గౌతముండు సకలదేవర్షిగణ

సేవితయుఁ, త్రిలోకపావనియు, జగన్మాతయు నగు గంగాదేవికిఁ బ్రదక్షిణంబు సేసి నూఱేశ్వరుం డగు త్రిలోచను నర్చించి తదుభయతీరంబులను స్నానము సేయవలయు నని భావించినంతనే కరుణాసాగరుం డగు శివుం డచ్చట సాక్షాత్కరించుటయు, గౌతముండును కృతాంజలియై భక్తిపూర ప్రభావంబున నాదేవదేవుని నుతించి, మహేశ్వరా ! జగద్ధితంబు నకై యీతీర్థస్నానవిధానంబును సవిస్తరంబుగా నుపదేశింపవలయు నని ప్రార్థించెను.

అంతట సదాశివుండు సుప్రీతుండై మహాత్మా ! గౌతమా [illegible] పరిస్నానవిషయంబున సమస్తవిధానంబు నీకుఁ దెలిపెద నాకర్ణింపుము. తీర్థసేవాతత్పరుం డగువాఁడు పవిత్రుండై నాందీముఖంబు నిర్వర్తించి దేహశుద్ధిఁ గావించుకొని యథావిధిగా బ్రాహ్మణసంతర్పణంబు చేసి వారియాశీర్వాదంబును బ్రాహ్మణసత్కారంబును సంపాదించి పుణ్యస్త్రీలతోడి వాద్యాలాపంబులతో నిర్గమించి తీర్థస్నానంబునకుఁ జనంగవలయును. [illegible] బులు గావించువారలగువారును, [illegible], గీర్తిసంపన్నులు నగువారు [illegible] గాంచఁగలరు. [illegible] స్థులును [illegible], [illegible] లగుసాధువులకు [illegible] లగు దివ్యచరిత్రంబులు [illegible]. [illegible] తీర్థసేవనంబు గావించువారికి [illegible].

గౌతమమునీంద్రా ! [illegible] బగు స్థానంబున సమస్త[illegible] [illegible]. [illegible] డనగు నేనును [illegible] ను. గంగాద్వారంబున, [illegible], [illegible]

నీస్థానత్రియమునందు భాగీరథీదేవి మానవులకు భుక్తిముక్తిప్రదాయిని యై యుండును. అమరకంటకశైలంబున నిర్గతంబగు నర్మదానది ప్రవహించుచున్నది. ఈమహానది దానితో సమ్మిళితం బగుచున్నది. ప్రభాసతీర్థంబున సరస్వతీనది ప్రవహించుచున్నది. కృష్ణా, భీమరథీ, తుంగభద్రల సంగమస్థానములు, పయోష్ణీసంగమస్థానంబును ముక్తిప్రదంబులు. వత్సా! నానాదేశంబుచే నీగోదావరీనది ప్రవహించుచున్నస్థానంబులయం దంతటను మానవులకు స్నానమాత్రంబున సకలాభీష్టంబులును సిద్ధించును. కొన్నితీర్థంబులు కాలవిశేషవశంబునను, మఱికొన్ని దేవసమాగమవశంబునను బుణ్యమయంబులై యుండును గాని యీగౌతమినదిమాత్రము సర్వకాలంబులయందును సర్వస్థానంబులయందును బుణ్యతమంబై యుండుననుటకు సందియంబులేదు. మునిశ్రేష్ఠా! ఈదివ్యవాహిని ప్రవహించుచున్న ద్వాదశయోజనమధ్యంబునను సార్ధత్రికోటితీర్థంబులు విరాజిల్లుచుండును.

ఈనదీమతల్లి గంగా, మాహేశ్వరి, వైష్ణవి, బ్రాహ్మి, గోదావరి, నంద, సునంద అను నామంబులచేఁ గీర్తింపఁబడుచుండును. బ్రహ్మతేజంబుచేసమానీతయైన యీగోదానదీనది కామదాయినియు, పాపనాశినియు నైనది. నాకు నిరంతరము నతిప్రియం బగు నీగోదావరి స్మరణమాత్రంబుననే సకలపాపంబులను నశింపఁజేయును. పంచభూతంబులయందును జలమే శ్రేష్ఠమైనది. దానితరువాతనే తక్కినభూతము లన్నియుఁ దీర్థభూతము లగుచున్నవి. ఈజలంబులలో భాగీరథి శ్రేష్ఠమైనది. దానికంటెను గోదావరీనది శ్రేష్ఠమైనది. మాహేశజటాసహితం బుగ నానీతంబయిన దీనికంటె శుభావహంబు లగుతీర్థంబు లెవ్వియును లేవు. స్వర్గమర్త్యాదిలోకంబులయం దంతటను గౌతమీతీర్థమే సర్వార్థసాధక మైనది. అని గౌతమునకుఁ జెప్పి దేవదేవుం డగుమహేశ్వరుం డంతర్హితుం డయ్యెను.

—♦ భాగీరథ్యవతరణము ♦—

వత్సా ! నారదా ! పూర్వకాలంబున వైవస్వత మనువంశంబున నిక్ష్వాకుకులంబున [illegible], సత్యసంధుండును, దానశీలుండును సగరనామధేయుండగు [illegible] భూమండలమును బరిపాలించుచుండెను. అతనికి [illegible] యను నిద్దరు భార్యలు, గలరు. అయినను సగరమహారాజు సంతానహీనుండై చింతించుచు నొకనాడు నిజపురోహితుండగు వసిష్ఠుని [illegible] పించి విధివిధానంబున బూజించి [illegible] ర్దేశింపవలయు నని ప్రార్థించెను. [illegible] రాజా ! నీవు [illegible] సత్పుత్రులను [illegible] డు మని నిజజ్ఞానంబునందు బ్రహ్మర్షి [illegible] గాంచి చెను. సగరుండును వసిష్ఠానుమతంబున [illegible] నొక [illegible] నిధి యగు నౌర్వమహాముని [illegible] సగరునిచే యథావిధిగ [illegible] లయునో [illegible] సగరుండును సంతానము ను వాంఛించెను. ఔర్వ మహాముని [illegible] రాజా ! నీ భార్యలలో వంశధరుం డగు నొక పుత్త్రుండును మరియొకతె యరువదివేల మంది తనయులను గలుగుదురు అని వరంబిచ్చి పంపెను. కొంత కాలంబునకు సగరమహారాజు [illegible] సంతానం బుద్భవించెను.

రాజ్యమునందు సగరుండను [illegible] అశ్వమేధంబులను గావించెను. అతని [illegible] అశ్వమేధయాగాశ్వము [illegible] పుత్త్రుల సర్వసైన్యంబునకు నిర్దేశించియుండ, [illegible], ఇంద్రుడు

కేఁబుంగ రాక్షసుండ నమ్మహాశ్వము నపహరించి కొని యొకచో నుంచెను. ఆ యాశ్వికు లగు సగరసుతు లయ్యశ్వంబునకై భూమండల మంతయు నన్వేషించుచుండఁ గొందఱు రాక్షసు లాయశ్వమును రసాతలంబునకుఁ గొనిపోయిరి. మాయావు లగు రాక్షసాధములను సగరసుతులు గనుంగొనఁజాలకపోయిరి. వారు క్రమంబునఁ బర్వతములు సరోవరములు వనములు మొదలగుప్రదేశములయం దెల్ల వెదకి యయ్యశ్వంబు నెందును గానక దేవలోకంబునకుఁ గూడఁ బోయి యందెల్లయెడల నన్వేషించిరి గాని ఆయాగహయం బెందును గోచరింపకుండెను.

ఇట మహారాజగు సగరుండు పుత్త్రులంబులచేఁ గృతస్వస్త్యయనుండును, గృతసంకల్పుండును నై యయ్యశ్వంబు గానంబడకుండుటకై చింతించుచుండెను. సర్వస్మృతిపరాయణు లగు సగరసుతులు ల్లు యజ్ఞహయాన్వేషణంబు గావించుచు నెందును గానక పరితపించుచున్న సమయంబున నీయజ్ఞాశ్వంబు రసాతలంబున బంధింపఁబడిన దని యాకాశవాణి పలికెను. సగరసుతులు నామాట నాలకించి తత్క్షణమందే రసాతలగమనంబున కుద్యమించి భూతలంబును త్రవ్వ నారంభించిరి. ఆసమయంబున వారు క్షుత్పిపాసార్తులై మృత్తికాభక్షణంబుననే శాంతులగుచు రాత్రిందివంబులు భూఖననంబు గావించి రసాతలంబునఁ బ్రవేశించిరి. బలవంతులును గృతకృత్యులును నగు సగరనందను లీరీతిగా రసాతలంబునకు వచ్చి రను వార్త నాలకించి రాక్షసు లందఱును భయభ్రాంతులై మహానిద్రాముద్రితుండై యున్న కపిలమహాముని సమీపంబున నమ్మహాశ్వమును గొనిపోయి యాతనిశిరోదేశంబున దానిని బంధించిరి.

పూర్వకాలంబునఁ గపిలమునీంద్రుండు నిద్రయనుమాట నెఱుంగకుండ, బహుకాలంబు శ్రమపడి ప్రధానం బగు నొకదేవకార్యంబు

సాధించి శాంతుఁడై, యాతండు సురగణంబుల నవలోకించి నాకు ను ఖనిద్రాస్థానంబును బ్రసాదింపుఁ డని కోరుటయు, దేవత లాతనికి రసాతలంబును బ్రసాదించిరి. అప్పుడు కపిలుండు దేవతలం గాంచి నానిద్రాభంగంబు గావించువాఁ డెవ్వండైనను తత్క్షణంబు భస్మీభూతుండు గావలయును. అట్లగుటకంగీకరించినచో నేను నిరంతరాయముగ సుఖనిద్రం గాంచెదను. కానిచో నాకీనిద్రవలనఁ బ్రయోజనంబు లేదు. అని యర్థించి దేవతలసమ్మతిం బడసి కొని గూఢుఁడై రసాతలంబునఁ బరిశయనించి యుండెను. మూఢాత్ములగు రాజసుతులు కపిలమునీంద్రుని మహాప్రభావం బెఱుంగనివారగుటను గుప్తంబు సేయుచుండెఁగనే సగరనందను లందఱును నొక్కసారిగ నవమానించుట కదియే యుపాయ మని నిశ్చయించి యయ్యశ్వమును గపిలునిసమీపంబునఁ గట్టిపెట్టి యేమి జరుగునో చూత మని యందఱును సావధానములై దూరంబున నిల్చి యుండిరి.

సగరసుతులు రసాతలంబునఁ బ్రవేశించినంతనే తమయశ్వమును, దానిసమీపమున శయనించియున్నపురుషునిఁ గాంచి యీతఁడే యజ్ఞహారియై మయశ్వము నపహరించె ననియు, నీతని వధించి తమ యశ్వమును గొనిపోవలయు ననియు నిశ్చయించిరి. అందు గొందఱు మనము యజ్ఞాశ్వమునే కొనిపోవలయునుగాని యీతనితోఁ బనిలేదు యనిరి. మఱికొందఱు, ఇదేమి మాట? మనము శూరులమును, శాసనకర్తలమును, రాజులము నై యుంటిమి. నేరములను దుష్టాత్ములను విడిచిపెట్టుట క్షత్రియోచితస్వభావము గాదు. మనబలప్రభావంబుచే నీతనివినాశవిధానంబు గావించితీరవలెను. అని యుపదేశించి యందఱు నేకమతంబుగ నంగీకరించి పరుషవాక్యంబులచే ననఘునిఁ గ్రోధిం దిట్టుచుఁ బదతాడనంబులఁ గావింప నారంభించిరి. అప్పుడు కపిలము

నీంద్రుండును కోపభరంబున మేల్కాంచి యాసగరనందనులవంక దృష్టి ప్రసారణంబు గావించినంతనే వారందఱును భస్మీభూతులై పోయిరి.

యజ్ఞదీక్షితుం డగుసగరుఁ డీవృత్తాంతం బేమియును దెలియనే లేదు. అప్పుడు మహాత్ముం డగునారదుండు సగరునిచెంతకుం బోయి కపిలసంస్థానంబును, యజ్ఞాశ్వస్థితియు, రాజసక్ర్పవర్తనంబును, సగరనందనులవినాశంబును స్పష్టంబుగా నెఱింగించెను. అప్పుడు సగరుండు చింతాక్రాంతచిత్తుండై కర్తవ్యంబు నిశ్చయింపఁజాలక విచారించుచుండెను. అతని కసమంజసుం డనునింకొకపుత్రుండుం డెడివాఁడు. మూర్ఖుం డగునాతఁడు పురజనులబిడ్డల నెత్తికొనిపోయి జలంబులం దకారణముగఁ బాఱవైచుచుండెను. నగరజనులందఱు నీయత్యాచారమును సగరునకు విన్నవించుటయు నాతఁడు క్రుద్ధుండై యమాత్యులం బిలిచి దురాత్ముం డగు నీయసమంజసుని రాజ్యమునుండి వెడలనడపవలయునని యాజ్ఞాపించెను. రాజశాసనంబున నమాత్యు లారాజకుమారుని బలవంతముగఁ ద్రోసివైచుటయు నాతఁడు వనవాసి యైపోయెను. ఇఁక మిగిలిన యఱువదివేలపుత్రులు నీవిధముగాఁ గపిలకోపానలంబున దగ్ధీభూతులై పోయిరి. ఇట్టిస్థితిలో ససహాయుం డగుసగరుం డేమిచేయఁగలఁడు ?

ఆతఁ డనేకవిధముల విచారించి యయ్యసమంజసునితనయుం డగునంశుమంతునిం దెచ్చి సకలరాజకార్యభారంబు నాతనిపై నుంచెను. అంశుమంతుం డప్పటికి బాలుండయ్యును పాతాళమునకుఁ బోయి కపిలమునీంద్రు నారాధించి మరల నయ్యశ్వంబును గొనితెచ్చి పితామహునికర్పించి యాతనిచే నశ్వమేధయాగమును బూర్తి సేయించెను. ఆయంశుమంతునకుఁ దేజస్వియు, బలవంతుండు నగుదిలీపుం డనుతనయుఁ డుదయించెను. ఆతనికి మతిమంతుం డగు భగీరథుం డుపుట్టెను.

ఆభగీరథుండు నమస్కరించి తనపితామహగణంబులకు స్వ
ర్గంబుఁగూర్చి యారాధించి చిరకాలతపస్సాధనముం జేసి వినయభావంబున
వృద్ధమహారాజనగరుఁడనఁదగు నాతనికిం బోయి తనపితామహులకు సద్గతిగలు
గునుపాయముం దెలుపవలయునని ప్రార్థించుటయు నగరుం డాతని
గాంచి వత్సా! ఈవిషయంబున నేనుచేయవలయునది యాపాతాళగృహమందే
గు నాకపిలమునీంద్రునకే తెలియఁగలదు. నీవాతనిసన్నిధికిఁ బోయి
మ్మతుఁడవయి నాపౌత్రుండనని చెప్పి పాతాళంబునకుం బోయి కపిలుని
దర్శించి ప్రణామపూర్వకంబుగఁ గృతాంజలియై వినయసుముఖుఁడవై భాషణం
బులతోఁ దనయుద్దేశము నాతనికి నివేదించెను. అంతఁ గపిలుండు కొం
చెకయాలోచించి యోరాజకుమారా! నీవు మహాతపంబు నాచరించి శం
కరు నారాధించి యాతనిజటాజూటనివాసిని యగుగంగ నీభూమికిఁ దెచ్చి మీపితామ
హులభస్మంబులపైఁ బ్రవహింపఁజేసిన వారంబు సద్గతింబొందుదురు. అట్లగున
చో నీవు నీపితృదేవతల నుద్ధరించినవాఁడ వగుదువు.

అని యుపదేశంబు చెప్పినంతనే భగీరథుం డమ్మునీంద్రునకు
నమస్కరించి నేనిప్పటికిఁ బోయి యేమి చేయవలయునో యుపదేశింప
వలయునని ప్రార్థించుటయుఁ గపిలుండు ప్రీతుండై వత్సా! నీవు కై
లాసంబునకుం బోయి యచ్చటఁ బరమేశ్వరనామకీర్తనంబు సేయుచు
యథాశక్తిని తపంబు గావించితివేని నీయభీష్టసిద్ధి కాఁగలదని చెప్పె
ను. భగీరథుం డయ్యుపదేశంబును దలఁదాల్చి నమస్కారపూర్వకం
బుగా నమ్మునిచంద్రునిచెంత సెలవు గైకొని కైలాసంబునకుఁ బ్రయా
ణంబై పోయి యచ్చట బాల్యమునందే మహాతపంబు గావించుటకు
సంకల్పించి యీబాలవయస్కుండనైన ! ప్రభూ! నేను బాలకుండ
ను. నాబుద్ధికూడ నల్పము. నేను నీదివ్యతత్త్వంబు నిందుకొంతయు
నెఱింగినవాఁడను గాను. నానావాక్యంబులచే నన్నుగా నా కుప

కారంబు గావించినవా డున్నచో నాహితంబును గోరుచుండువా రెవ్వ రైన నున్నచో నేను వారిహితంబునుగోరి యమరేశ్వరుండవు, సురాసురపూజ్యుండవు, సోమశేఖరుండవు నగునీకు నమస్కరించుచున్నాను.

మఱియును భగవంతుండ వైనయో శంకరా! నాయుత్పత్తికిని నాయభివృద్ధికిని హేతుభూతు లైనవారును సమానగోత్రులును, సమానధర్ములును నైన నావారింగూర్చిన యభీష్టవరప్రదానంబును గావింపుము. బాలేందుశేఖరుండ వైన నీచరణకమలములకు హృదయపూర్వకముగా నమస్కరించుచున్నాను.

భగీరథుం డీరీతిని స్తోత్రము చేయుటయుఁ గరుణాసముద్రుండగు శివుం డాతనియెట్టయెదుట సాక్షాత్కరించి, అతిశయప్రేమముతో మహాతుష్టి నైన యోభగీరథా! సురగణంబుల కసాధ్యమైనవరము నైనను నీకిప్పుడు ప్రసాదించుటకు సంసిద్ధుండ నై యున్నాఁడను. శంకారహితచిత్తుండ వై నీయభీష్టమును తెలుపుకొనుము. అని వక్కాణించినం తట భగీరథుండు సంతుష్టమానసుండై దేవా! శంకరా! అధోలోకంబునం బడి గతులు గానక యున్న నాపితృదేవతలనెల్ల నుద్ధరించి పరిత్రాణంబు గావించుటకై నీజటాజూటంబున నధివసించి యున్న గంగాదేవిని నాకుఁ బ్రసాదింపుము. ఈవరమును నాకుఁ బ్రసాదించెదవేని నాకు సమస్తవరంబుల ననుగ్రహించినట్లు భావించెదను.

ఇట్లు ప్రార్థించుచున్న భగీరథుం గాంచి శంకరుండు సహాస్యవదనుండై వత్సా! నీకోరికననుసరించి సురతరంగిణి యగు గంగాదేవిని నీకు దానముచేసెదను. ఆమె నొక్కసారి ప్రార్థించెదవేని యామె నీకు లభించును. అనిపలుకుటయు భగీరథుం డాదేవదేవునివచనంబుల నాలకించి సంప్రీతచిత్తుండై భక్తిభావంబుతో గంగాదేవిప్రీతికొఱకుఁ గఠోరతపంబును సంస్తవంబును గావించెను. అతఁడు బాలకుండయ్యును

అబోలకోచితం బగువ్యవసాయంబున గంగామహాదేవి ప్రసన్నతను గాంచినవాఁ డయ్యెను.

ఇవ్విధంబున మహేశ్వరునిచేఁ బ్రసాదింపఁబడిన నిర్జరతరంగిణి ని దీసికొని మహాత్ముం డగుభగీరథుండు రసాతలంబునకుం జని కపిల మునీంద్రుని సందర్శించి యాతనికి సకలవృత్తాంతమును నివేదించి య థావిధిగ గంగను సంస్థాపించి ప్రదక్షిణనమస్కారంబులు గావించి కృ తాంజలియై దేవీ! కపిలశాపంబుచే మత్పితృగణంబులు దుర్గతులై యున్నారు. తల్లీ! నీవు వారినందఱ నుద్ధరింపవలయు నని ప్రార్థించు టయు సకలలోకహితైషిణి యగుసురనదీమతల్లి సుప్రసన్నయై యనుగ్ర హించి సగరనందనుల నుద్ధరించుటకును, అగస్త్యునిచేఁ బానముచేయఁ బడిన సాగరమును మరలఁ బూరించుటకును, సకలజీవపాపాపనోదనం బుకొఱకును స్వర్గమునుండి భూలోకమున కవతరించి భగీరథప్రార్థనా నుసారంబుగా సగరసుతులను బవిత్రులుగాఁ జేసి సాగరఖాతమును నిం డించి యనంతరము సుమేరుశైలమును బ్లావితంబుఁజేసి హిమాలయం బును జేరి యటనుండి భారతవర్షంబున కవతరించి తన్మధ్యభాగమునుం డి మరలఁ బూర్వసాగరాభిముఖంబుగాఁ బ్రవహించెను. ఇది గంగా వతరణవృత్తాంతము.

ఈగంగాదేవి మాహేశ్వరి, వైష్ణవి, బ్రాహ్మి, పావని, హి మాలయశిఖరాశ్రిత, భాగీరథి యను నామంబులచేఁ గీర్తింపఁబడుచుం డును. ఈవిధముగా మహేశ్వరజటాజూటమునందలి దివ్యజలము ద్వి భాగములుగాఁ జేయఁబడి వింధ్యశైలంబునకు దక్షిణముగాఁ బ్రవహిం చున్నభాగము గౌతమీగంగానామముచేతను, ఉత్తరదిశనుండి ప్రవ హించుచున్నభాగము భాగీరథీగంగానామముచేతను వ్యవహరింపఁబడు చుండెను.

—♦ వరాహతీర్థవృత్తాంతము ♦—

అని యిట్లు బ్రహ్మదేవుండు చెప్పుటయు నారదుండు దేవా! నీవదనకమలంబులనుండి వెలువడుచున్న పుణ్యకథల నాకర్ణించుచున్న కొలఁదియుఁ దనివితీరుట లేదు. ఇంకను విభిన్నంబులగు తీర్థమాహాత్మ్యములంగూర్చి నీవలన వినవలయు నని నేనెంతయుఁ గుతూహలపడుచున్నాను. లోకవిధాతా! నీవు ముందుగా బ్రాహ్మణాసితం బగు గోదావరీగంగయందలి విభిన్నతీర్థంబులంగూర్చిన యితిహాసంబులను సవిస్తరంబుగఁ దెలుపవలయు నని ప్రార్థించెను.

బ్రహ్మదేవుం డిట్లనియెను. కుమారా! సకలతీర్థభేదంబులును, వానిమాహాత్మ్యంబులును సవిస్తరముగా వర్ణించుటకు నాకుఁ గాని, యాకర్ణించుటకు నీకుఁగాని సామర్థ్యము లేదు. అయినను నేనిప్పుడు వానింగూర్చి సంక్షేపముగాఁ జెప్పెద నాలకింపుము. నేను త్రిలోచనుండగు దేవదేవునకు నమస్కారంబు గావించి శ్రుతికీర్తితంబులగు తీర్థమాహాత్మ్యంబులఁ బ్రశంసించెదను. [illegible] భగవానుండగు శంకరుండు సాక్షాత్కరించి యుండునో యవి యన్నియును భుక్తిముక్తిప్రదాయకంబు లగు త్ర్యంబకతీర్థములు. విష్ణునామంబుచే విఖ్యాతంబై త్రిలోకపూజ్యంబై యున్నవరాహతీర్థంబునుంగూర్చి మున్ముందు ప్రశంసించుచున్నాను వినుము.

పూర్వకాలంబున సింధుసేనుం డనునొకరాక్షసుండు సకలదేవతలను బరాజితులం గావించి యజ్ఞమూర్తి నపహరించి రసాతలంబునకుం గొనిపోయెను. అందుచే మహీమండలమంతయును నిర్యజ్ఞంబై పోయెను. యజ్ఞం బిట్లు వినష్టం బగుటచేఁ బరలోకగతి వినాశంబు గాఁగల దని భావించి దేవతలందఱును గలసి శత్రువిజయంబునకై రసాతలంబునఁ బ్రవేశించి యారక్కసునితో నతిభీకరంబగు మహారణంబు గావిం

చిరి గాని తమ కాంతిని జయింపఁజాలకపోయిరి. అప్పుడు నిరుపాయులగునింద్రాదిదేవతలందఱును బురాణపురుషుండగు విష్ణుదేవునిసన్నిధికిం బోయి రాక్షసకృతంబగుయజ్ఞధ్వంసవృత్తాంతమును సవిస్తరంబుగా నెఱింగించుటయును శంఖచక్రగదాధరుం డగునారాయణుం డు ప్రసన్నుండై నేను వరాహావతారధరుండనై రసాతలంబునఁ బ్రవేశించి యాదుష్టరాక్షసుని సంహరించి పూర్వమయం బగుయజ్ఞంబును మరలఁ గొనితెచ్చెదను. మీరలు విచారంబు విడిచి స్వర్గంబునకుం బోయి సుఖంబుగా నుండుఁ డని యాశ్వాసించి వారిని బంపివైచెను.

అనంతరము చక్రధరుండగు విష్ణుదేవుండు గంగాదేవి రసాతలంబునఁ బ్రవేశించియున్నమార్గమును భేదించుకొని వరాహరూపముతోఁ బాతాళంబునకుం బోయి మహారణంబు చేసి యటనున్న దుష్టరాక్షసుల నందఱను సంహరించి యజ్ఞమూర్తినుద్ధరించి తనముఖంబునందు నిలిపికొని [illegible] బహిర్గతుం డయ్యెను. దేవతలందఱు నాదేవదేవునిరాకకై బ్రహ్మగిరియందు నిలిచి ప్రతీక్షించుచుండిరి. వరాహమూర్తియును గదాధరుం డీవిధముగా మరలివచ్చి గోదావరీతీరంబున రుధిరమయంబులగు సర్వాంగములను బ్రక్షాళితంబులుగాఁ జేసికొనియెను. అప్పటినుండియు నచ్చటితీర్థమునకు వరాహకుండం బనునామము విఖ్యాతం బయ్యెను.

శ్రీహరి యీవిధంబుగా నాగంగాజలంబులయందుఁ గృతావగాహుండై వచ్చి యాత్మముఖస్థం బగుయమ్మహాయజ్ఞంబును సురల దేవగణంబుల కర్పించెను. ఆవరాహమూర్తిముఖంబునుండి యజ్ఞం బప్పు డుత్పన్నం బయ్యెనుగావున నప్పటినుండియు యజ్ఞాంగంబులలోఁ బ్రధానం బగుస్రువంబునకు వరాహరూపంబు ప్రకల్పితం బయ్యెను. ఆవరాహతీర్థం బతిపవిత్రంబును, పుణ్యమయంబును, సర్వకామప్రదం

బు న్నైనది. అందవగాహనంబు సేయువారికి సకలయజ్ఞఫలంబులును సమకూడంగలవు. ఆతీర్థంబునకుం బోయి యేపుణ్యాత్ముండు పితృదేవతలను స్మరించునో యాతని పితృగణంబులు సకలపాపవిముక్తులై శాశ్వతస్వర్గావాసు లగుదురు.

—♦ కపోతతీర్థమాహాత్మ్యము. ♦—

నారదా! కుశావర్తతీర్థంబును గూర్చి సంపూర్ణముగఁ గీర్తించుట కెవ్వరికిని సాధ్యంబుగాదు. ఆతీర్థస్మరణమాత్రంబుననే మానవులు కృతకృత్యు లగుదురు. అది సకలాభీష్టప్రదాయకం బగుపుణ్యతీర్థము. మహాత్ముం డగుగౌతముండు గంగాదేవిని కుశలచే నావర్తితంబు గావించి యచ్చటికిఁ గొనితెచ్చుటచేతనే యాతీర్థమునకుఁ గుశావర్తంబను నామము గలిగెను. అందు స్నానదానంబులవలనఁ బితృదేవతలు తరింపఁగలరు. సర్వలాభ మగునీలగంగ నీలాచలమునుండి ప్రవహించుచున్నస్థానమునందు నియమితచిత్తంబుతో స్నానము చేసి యేకొలఁదిసత్కర్మంబు నిర్వర్తించినను మహాఫలంబు లభించుటయే కాక యట్టివానిపితృదేవతలందఱు నుద్ధరింపఁబడుదురు.

ఉత్తమంబగుకపోతతీర్థము త్రిలోకవిఖ్యాతంబైనది. మహాఫలదాయకం బగునాతీర్థముంగూర్చినయితిహాసమును వర్ణించెద నాకర్ణింపుము. పూర్వకాలంబున బ్రహ్మగిరితటంబున దారుణప్రకృతియగు నొకవ్యాధుండు నివసించియుండి నిరంతరమును విప్రులను, సాధువులను, పక్షులను, మృగంబులను సకలజీవులనుగూడ ననేకవిధంబుల హింసించుచుండెను. పాపాత్ముండగునవ్వ్యాధుడు మిగులఁ గోపశీలుండును; అసత్యవాదియు, భీషణాకారుండును, అత్యుగ్రుండును, వికృతదేహుండును, హ్రస్వభావుండును, నీలనేత్రుండును, ఉన్నతదంతుండును,

హ్రస్వచరణుండును, హ్రస్వోదరుండును, గార్దభస్వరుండును, పాశహస్తుండును, క్రూరచిత్తుండును, దారుణచరిత్రుండునై యెల్లప్పుడును ధనుర్బాణములను ధరించి జీవహింసాపరతంత్రుఁడై సంచరించుచుండును. ఆతనిభార్యయుఁ బుత్రులునుగూడ నాతనికనురూపచరిత్రులే నై యుండిరి.

ఒకనాఁ డక్కిరాతుండు భార్యచేఁ బ్రేరేపింపఁబడి వేఁటకై సాంద్రారణ్యమధ్యంబునఁ బ్రవేశించి వెదకి వెదకి యనేకమృగంబులను, పక్షులను సంహరించి మఱికొన్నిటిని బ్రాణములతోనే పట్టుకొని జాలమధ్యంబున బంధించి మహానందముతో నమ్మహారణ్యంబునఁ బరిభ్రమించుచుండెను. ఇట్లుండ వేళయతిక్రమించుటయు క్షుత్పిపాసలవలన నాతనికి దేహవైకల్యంబు తటస్థించెను.

అది వైశాఖము. అపరాహ్ణము తిరిగిపోవుచుండెను. వ్యాధుండు మహారణ్యంబునఁ జాలదూరమువఱకును దిరిగితిరిగి పరిశ్రాంతుండై యిఁక వేఁటయందలియుత్సాహంబు విడిచి గృహాభిముఖుండై బయలుదేఱెను. చనుచుండఁగనే యంతలో నీలమేఘములు బయలుదేఱి యాకాశమంతయు నావరించుకొనియెను. తోడనే విద్యుల్లతలును, భీకరగర్జారావంబులును వెలువడియెను. ఝంఝామారుతములు చెలరేఁగి దిసలఁ బ్రకంపితములుగాఁ జేయఁదొడంగెను. ఆవెంటనే భీకరకరకాపాతంబులతో వర్షధారాపాతం బారంభమయ్యెను. అతిదుస్సహం బగువానమయంబునఁగూడ నాలుబ్ధకుండు జలధారలందోఁగుచు నింటిమొగంబై పోవుచునే యుండెను. కాని కొంతసేపటి కాతఁడు త్రోవతప్పిపోయెను. మేఘములు కుంభవృష్టిగా వర్షించుచుండెను. వనప్రదేశం బంతయు జలమయమ్మై యుండెను. అందుచే నాతనికి మిట్టపల్లములును, గోతులును, ముండ్లపొదలునుగూడ గోచరింపకుండె

ను. ఆపాపాత్మున కచ్చటం దలదాంచుకొనుట కెట్టియాశ్రయము నగ పడదయ్యెను.

ఇట్టిస్థితిలో నాతండు తనలోం దానే "నేనేమిచేయుదును? ఎచ్చటికిం బోవుదును? అంతకునిం బోలిన సకలజీవహంతకుండనగు నాకుం గూడ నీశిలావర్షము భయంకరముగా నున్నది! ఇచ్చట నాకాశ్రయం బిచ్చువా రెవ్వరు నగపడుటలేదు. ఒక్కచెట్టయినను, పొట్టయినను గూడం గానరాకున్నది. ఏమిచేయుదును? అతివేగమున నేచెట్టుక్రిందికైన ను బోయి యీవర్షావేగము శాంతించువఱకును దలదాంచుకొనియెదం గాక!" అని భావించుకొనుచు ద్రుతగమనంబుతో ముందటికిం బోయి కొలందిదూరంబునం దొకమహావృక్షముం గాంచి పన్నిధింగన్న పేదవలె దానిక్రిందికిం బోయి నిలువంబడియెను. విశాలశాఖావిలసితంబును, పల్లవకుసుమఫలభరితంబు నగు నమ్మహాభూరుహము నక్షత్రములలోం జంద్రునివలె, మృగంబులలో సింహమువలె, నాశ్రమంబులలో గృహస్థాశ్రమమువలె, ఇంద్రియంబులలో మనంబువలె శ్రేష్ఠంబై సకలభూతంబులకాశ్రయస్థానం బగు పర్వతరాజముంబోలి విరాజిల్లుచుండెను.

ఆతరువరము నాశ్రయించి యున్నయక్కిరాతునివసనంబులన్నియును వర్షధారలచేం దడిసి ముద్దలై యుండెను. ఆయాసముచే దేహమంతయు నవసన్నంబై యుండెను. ఆయవస్థలో నాతండు తనదార పుత్రులక్షేమముం గూర్చి భావించుకొనుచు వికలహృదయుండై యెప్పుడు వర్షము శాంతించునా, యెప్పుడింటికిం బోవుదునా యని యూనే గపడుచుండెను. క్రమముగా నాదిత్యుం డస్తంగతుండయ్యెను.

ఆవృక్షరాజమునం దొకకపోతము భార్యతోడను, పుత్రపౌత్రులతోడను గలసి మహానందంబున సకలభోగంబుల ననుభవించుచు ని

శ్శంకచిత్తముతోఁ జాలకాలమునుండి యెంతోసుఖముగాఁ గాపురము సేయుచుండెను. పతివ్రతయైన యాతనియిల్లాలు జలానిలవహ్నిభయ వివర్జితం బగు నాతరుకోటరమునందు పతిసహితయై యతిప్రియంబు గఁ గాలక్షేపమొనర్చుచుండెను. కపోతము సర్వదా బిడ్డలతోఁ గూడి యచ్చటనే ప్రొద్దుపుచ్చుచుండెను. దైవవశంబున నీనాఁడు కపోతీక పోతంబులు రెండునుగూడ నాహారసంగ్రహంబునకై యావాసంబు విడిచిపోయెను. అందు కపోతముమాత్రము యథాసమయంబున గూఁటికి వచ్చి చేరెను గాని దౌర్భాగ్యముచేఁ గపోతి యక్కిరాతునిజాలంబునఁ దగిలికొనియెను. దాని నాలుబ్ధకుండు ప్రాణములతోనే పట్టుకొని వలలో బంధించి తెచ్చియుండెను.

అప్పు డక్కపోతము గృహిణీశూన్యం బగు గృహంబును మాతృహీనం బగు సంతానమును భయంకర మగు వర్షాపాతమును, నాక్రాంతంబగు నంధకారంబును దిలకించి యట్టిదుస్సహసమయంబున భార్యావియోగంబును భావించుకొనుచు ననేకవిధంబులఁ బలవింపఁ దొడంగెను. పాపము తనప్రేయసి యగుకపోతి యాచెట్టుక్రింద నున్న కిరాతునివలలోఁ దగులుకొనియున్న దన్నసంగతి యెఱుంగఁజాలక, ముక్తకంఠముతోఁ బ్రియురాలిగుణముల నీగీతిగాఁదలపోయుచు విలపింపం గడంగెను.

నాహర్మ్యవర్తినియు, కల్యాణియు నగునిల్లా లింకను నింటికి రాలేదు. ఆదేవి నాధర్మంబునకు జనని. నాప్రాణంబుల కధీశ్వరి. ధర్మార్థకామమోక్షంబులను పురుషార్థంబులకు నిత్యసహచరి. ప్రియురాలగు నామె నేను సంతోషముతో నున్నపుడు నగుమొగముతో నలరారుచుండును. కష్టముతో నున్నపుడు నాదుఃఖమును దూరముసేయుచుండును. నాయిల్లాలగు నామె నాయాలోచనములయందు సఖియై సర్వదా

నా వచనానుసారంబుగఁ బ్రవర్తించుచుండును. అయ్యో! ఆదిత్యుండస్తం గతుండై చాలసేపయినది. కల్యాణి యగునామె యింకను రాలేదు. నాప్రేయసి, నాకంటె నతిరిక్తంబు లగు వ్రతంబులనుగాని మంత్రంబులనుగాని దైవక్రియలనుగాని ధర్మములనుగాని యజ్ఞములనుగాని యెఱింగినది గాదు. ఆమె నిరంతరమును పతిప్రాణయు, పతివ్రతయు, పతిమంత్రయు పతిప్రియయు నై యుండును. ఏకారణముననో శుభానన యగునామె యింకను నిల్లు చేరలేదు. నే నేమి సేయుదును? ఎచ్చటికిఁ బోవుదును? గృహిణీవిహీనంబగు నీగృహము భయంకరారణ్యము వలెఁ గానంబడుచున్నది. లక్ష్మీస్వరూపిణి యగు నామె యున్నప్పుడు భయంకరసమయములయందుగూడ నీగృహము శోభాయుక్తమై విరాజిల్లుచుండెడిది. గృహిణియే గృహ మని చెప్పఁబడుచున్నది. ఆమె యింకను నిలు సేరకుండుటకు హేతు వేమై యుండునో! భార్యావియుక్తుండనై నేనొకనిముసమైనను ప్రాణములను భరింపఁజాలకున్నాను. ప్రియకరంబు లగు నీప్రాణములను బరిత్యజించెదనుగాక! అయ్యో! నోరెఱుంగని యీపసిబిడ్డల కేగతి గల్పించి ప్రాణములను విడునగలను? అని యనేకవిధంబుల వాపోవుచుఁ గపోతము దుఃఖింపందొడంగెను.

అప్పు డక్కిరాతునివలలోఁ దగులుకొని నిరుపాయయై పడియున్న కపోతి భర్తృవిలాపంబుల నాలకించి శోకగద్గదస్వరముతోఁ దనభర్తంగూర్చి ఖగరాజా! నే నీవ్యాధునిజాలమధ్యంబునఁ జిక్కుకొని వివశనై పడియున్నదానను. మహామతీ! హింసాపరుం డగు నీలుబ్ధకుండు నన్నుఁ బాశములచే బంధించి తెచ్చియున్నాఁడు. ఏమైన నేమి? నేను ధన్యురాలను. నీచే ననుగ్రహింపఁబడి నాజీవితము సఫలమైనది. ఏమనిన, నాపరోక్షమునందు మద్గుణకీర్తనంబు గావించుచున్న ప్రాణేశ్వరుని ప్రణయమధురవచనంబులను వినఁగలిగితిని. నాయందు దత్తిగు

ణంబు లున్నను లేకున్నను నేను గృతార్థురాల నైతి ననుట కెట్టిసంశ యంబును లేదు. ప్రాణనాథుండు పరితుష్టుం డగుటకంటెం బతివ్రతల కు భాగ్య మేమున్నది? పతి సంతుష్టుం డగునేని సతులయెడ సకలదే వతలును సంతుష్టు లగుదురు. స్వామి యసంతుష్టియే సతులకు నిశ్చ యముగా సర్వనాశనకారణ మైనది. నీవే నాస్వామివి. నీవే నాదేవత వు. నాప్రభుండవును మిత్రుండవును పరమాశ్రయస్థానంబును నీవే. వ్రతంబును, పరబ్రహ్మంబును, స్వర్గంబును, మోక్షంబును నాకు నీ కంటె నన్యంబులు గావు. కల్యాణమూర్తీ ! నీవు నాకొఱ కెంతమా త్రంబును దుఃఖింపవలదు. నీమనంబును, నీధర్మమునందే సుస్థిరంబు గాం జేసికొనుము. నేను నీయనుగ్రహంబుచే నఖిలసుఖభోగంబులును ననుభవించితిని. ఇంక నాకొఱకు విచారించుటవలనం బ్రయోజనం బే మియును లేదు. స్వధర్మనిర్వహణంబునకై సర్వేశ్వరుని ధ్యానించుచుం గా పాడుకొనుచుండుము.

అని యివ్విధంబున నాశ్వాసించుచున్నప్రియురాలి యుపదేశ వాక్యంబులు నాలించి చట్టాలునం గొమ్మపై నుండి యక్కపోతము క్రిం దికి వ్రాలి సంఋద్ధసంధ్యవర్ణుని యగు తనహృదయేశ్వరిచెంత కరుదెంచి మృతప్రాయురాలై పడియున్న యమ్మెఱకు టెఱుకును, బంధింపంబడియు న్నభార్యను వీక్షించి ప్రేయసీ ! ఇప్పు డిక్కిరాతుం డచేతనప్రాయుం డై యున్నవాండు. కావున నిదియే మంచిసమయము. నీకు బంధ మోక్షణంబు గావించెదను. అని వక్కాణించుటయుం గపోతి తనప్రా ణనాథునిం గాంచి మహాభాగా ! నీవు నాబంధమోచనంబునకై ప్ర యాసపడవలదు. ప్రాణిగణంబుల యన్యోన్యసంబంధము చిరస్థాయి గాదుగదా ! ఖేచరంబు లగు విహంగగణంబులు వ్యాధులకు నాహార స్వరూపంబులుగా నిర్దేశింపంబడినవి. జీవులకు జీవులే యాహారంబులు.

వచ్చి యాజ్వాలతాక్కాష్ఠంబును గిరాతునిసన్నిధినుంచి శుష్కతృణపర్ణంబుల దానిపై నైచి పక్షంబులచే విసరుచు నగ్నిని బ్రజ్వలింపఁజేసెను. అప్పు డయ్యనలజ్వాలలవలన శీతపీడితంబులై యవశంబులై యున్న యాలుబ్ధకుని యంగకంబు లన్నియును దేలుకొనియెను.

అట్లు సచేతనుం డయ్యును నాఁకలిబాధచేఁ దూలిపోవుచున్న యావ్యాధుం గాంచి కృపారసతరంగితాంతరంగ యగుకపోతి జాలిపడి పావనచరిత్రుం డగుతనప్రాణేశ్వరుం గాంచి మహాభాగా! కర్తవ్యకుశలుండ వగునీవిప్పుడు నేర్పుతో నాబంధవిమోచనంబు గావింపుము. నేను నాదేహముచే క్షుధార్తుం డగునీయభ్యాగతునకుఁ దృప్తివిధానంబు నాచరించెదను. ఓసువ్రతా! ఇట్లు చేసితివేని లోకంబునం దతిథిపూజనంబు గావించుపుణ్యాత్ములకుఁ గరతలామలకంబు లగుపుణ్యఫలంబు లన్నియు నీవు లభింపఁగలవు.

అని కపోతి విన్నవించుటయుఁ గపోతంబు, శుభాననా! మదీయసహధర్మిణి వగునీవు, నేను జీవించియుండఁగనే స్వతంత్రముగ ధర్మాచరణంబు సేయుట యుచితము గాదు. ఇయ్యతిథికిఁ బ్రియానుష్ఠానంబు గావించుటకు నేనే యర్హుండను. సకలధర్మవేదిని వగునీవిందులకు నను మతింపవలయును. అని చెప్పి ప్రత్యుత్తరంబు నపేక్షింపకుండఁగనే కపోతం బయ్యనలంబునకు మువ్మాఱు ప్రదక్షిణంబు సేసి చతుర్భుజుండును, విశ్వాత్మకుండును, శరణ్యుండును, భక్తవత్సలుండు నగుమహావిష్ణువును సంస్మరించుచు, సాక్షాద్విష్ణుస్వరూపుండవగు నోయభ్యాగతా! నన్నాహారంబుగాఁ బరిగ్రహింపు మని ప్రార్థించి యగ్నిప్రవేశం బొనర్చెను. అగ్నిజ్వాలామధ్యంబున నాక్షణంబునందే నిర్జీవమై పడియున్న యక్కపోతముం గాంచి నిరంతరహింసాపరాయణుండును, వజ్రకఠోరహృదయుండును నగునక్కిరాతుండు, ఛీ! ఛీ! మానవదేహధారణము

గాంచియున్న నాజీవితము నిరర్థకమైనది. కలుషదూషితం బగు నాకా
యపోషణంబుకొఱకు నీపక్షిరాజము తనపవిత్రజీవితము నిష్కామ త్యాగ
ప్రియముగా విసర్జించివైచినది. అహా! మానవుండ నయ్యును నేనం
తటిక్రూరకర్ముండ నైపోయితిని! అని యనేకవిధంబులఁ బశ్చాత్తాప
దుఃఖితుండై లుబ్ధకుండు పరితపించుచున్నసమయంబునఁ గపోతి యా
తనిం గాంచి ఓమహాభాగా! సత్వరముగ నాబంధవిమోచనంబుఁ గా
వింపుము. అదిగో! స్వర్గాభిముఖంబుగఁ జనుచున్న నాస్వామి య
ప్పుడే చాల దూరగమైపోవుచున్నాఁడు. అని హృదయావేగముతో నెలుం
గెత్తి ప్రార్థించుటయుఁ, గిరాతుండు భీతుండునుంబోలెఁ దత్క్షణంబ
పక్షిరమణిబంధవిమోచనంబుం గావించెను.

తోడనె యక్కపోతి విదగ్ధంబైన విభునిదేహమునకుఁ బ్రదక్షి
ణంబుసేసి యగ్నిసన్నిధానంబు గావించుకొని పతితోడియనుగమనమే
పతివ్రతలకుఁ బరమధర్మము. సతుల కిదియే ప్రశస్తమార్గం బని వే
దంబులు కీర్తించుచున్నవి. ఈసద్ధర్మము జగమంతటను సమాదృతం
బై యున్నది. పాములవాఁడు పుట్టలోనుండి పామును బలముగొలఁది
బైకిఁ దీయునట్లు భర్త తనతేజముచే సహధర్మిణిని స్వర్గమున కాకర్షించు
కొనును. పతి ననుగమించిన సతివ్రత సార్ధకోటివత్సరంబులపర్యంత
ము స్వామితోఁ గలసి స్వర్గంబున సకలోపభోగంబుల ననుభవించు
చుండును. అని ప్రశంసించుచుఁ గపోతి భూదేవికిని గంగాదేవికిని తన
నివాసం బగు వనస్పతిరాజంబునకును బ్రణామంబుల నాచరించి, తన
సంతానంబునకు సమాశ్వాసపూర్వకంబుగా మహాభాగా! నీప్రసాదం
బుచే నాకిప్పుడు సతీధర్మనిర్వహణసౌభాగ్యము లభించినది. నీవిఁక నా
సంతానమును క్షమింపుము. నేను నాభర్తతోఁ గలిసి స్వర్గధామంబు
నకుఁ బోవుచున్నాను. అని పతివ్రత యగు నాశకుంతసతీమణి పలుకు

చు పావకజ్వాలాపరివేశంబుం గావించెను.

ఆసమయంబున వ్యోమమండలమునుండి జయజయధ్వానంబులు దశదిశలం బ్రతిధ్వనితంబు లయ్యెను. తత్క్షణమే యావిహంగదంపతులు విబుధదంపతులం బోలి సూర్యసన్నిభం బగు సుందరవిమానారూఢులై యాకాశంబున వెలుంగుచు హర్షావిష్టుంఁడును, విస్మయవిహ్వలుండును నగు నావ్యాధు నవలోకించి మహామతీ! మే మిప్పుడు దివ్యధామంబునకుఁ బోవుచున్నారము. సెలవొసంగుము. నీవు మాకతిథివి. మాస్వర్గగమనంబునకు సోపానస్వరూపుఁడవు. నీకు నమస్కారము. అని పలుకుచున్న విమానారూఢు లగునవ్విహంగదివ్యదంపతుల నవలోకించి ప్రాణిహింసాపరాయణుం డగు నావ్యాధుండు తత్క్షణంబ ధనుశ్శరాదిమృగయాపరికరంబుల నన్నిటిని దూరంబుగ విసరి పాఱనైచి కృతాంజలియై ఓదివ్యదంపతులారా! మీరు నన్నిచ్చటఁ బరిత్యజించి పోవలదు. అజ్ఞానుండగు నిస్సారవాధమునియెడల నించుక సత్కృపాప్రదానంబు గావించుట సాధువు లగు మీకవశ్యకర్తవ్యము. నేనిప్పుడు మీకు మాననీయుండ నగునతిథిని. నాపాపనిష్కృతి కుపాయం బుపదేశించి మఱిపోవలయును.

అని పశ్చాత్తప్తహృదయుండగు లుబ్ధకుండు ప్రార్థించుటయుఁ బక్షిదంపతులు పరమాదరంబున నీవుగౌతమీతీరంబునకుం బొమ్ము. నీ కచ్చట శుభం బగుఁగాక. నీచేసినపాపంబు లన్నియును పరమపావనియగు గోదావరినదిసన్నిధిని నివేదింపుము. అచ్చట నీవొకపక్షంబు వఱకు నిలిచి ప్రతిదినంబు నందలి పవిత్రజలంబులలో నవగాహనంబు సేయంజాలితివేని నీసర్వపాపంబులును భస్మీభూతంబు లగును. అనంతరము మరల నొకసారి యాగంగావగాహనముం గావించితివేని ముక్తపాపుండవై పవిత్రుండవగు నీ కశ్వమేధఫలంబు లభించుటయేకాక

నీవు పుణ్యాత్ముండవ వయ్యెదవు. సరిద్వరయగు గౌతమీదేవి బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులనుండి సముత్పన్న మైనది. కావున నందు మఱియు నొకసారి స్నానము చేసితివేని కలుషితంబగు నీదేహమును బరిత్యజించి శ్రేష్ఠంబగు విమానంబు నధిరోహించి నిశ్చయముగా స్వర్గధామమును జేరఁగలవు.

అని యానతిచ్చుటయు లుబ్ధకుండు సంప్రీతుండై పక్షిదంపతులవచనానుసారంబుగ సకలకర్మంబులను నిర్వర్తించి దివ్యవిమానారూఢుండును దివ్యరూపధరుండును దివ్యమాల్యాంబరభూషితుండును దివ్యాప్సరోగణసేవితుండును నై పూర్వగతులగుకపోతదంపతులంబోలి యాతండును గౌతమీప్రభావంబున స్వర్గగతుం డయ్యెను. అప్పటినుండియు నచ్చోటి పావనతీర్థము కపోతనామంబునఁ బ్రసిద్ధంబయ్యెను. ఆ తీర్థరాజమునందు, స్నానదానపితృపూజనజపయజ్ఞాదిసకలకర్మంబులును గూడ నక్షయఫలదాయకంబులు కాఁగలవు.

కుమారతీర్థప్రశంస

కుమారా! కార్తికేయంబు, కౌమారంబు నను నామంబులచేఁ బ్రసిద్ధం బగు నొకతీర్థము విరాజిల్లుచుండును. ఆతీర్థనామశ్రవణమాత్రంబుననే మానవులు కులవంతులు, పుత్త్రవంతులు నగుదురు. పూర్వకాలంబున తారకాసురుండు నిహతుండై దేవతలు స్వస్థచిత్తులై యున్నసమయంబునఁ బార్వతీదేవి సంప్రీతచిత్తముతో జ్యేష్ఠపుత్త్రుం డగు కార్తికేయుం గాంచి కుమారా! ఈత్రిభువనమధ్యంబున నీకు మనఃప్రియంబు లగుభోగ్యపదార్థంబుల నన్నిటిని నాయాజ్ఞచేతను నీజనకుం డగుమహాదేవుని యనుగ్రహంబుచలనను యథాసుఖంబుగ ననుభవింపు మని యానతిచ్చుటయు మాతృవచనానుసారంబుగఁ గార్తికే

యుండు, మహోత్సాహంబుతో బలవంతముగా మనస్సుఖంబుకొఱకు దేవపత్నీగణంబుల ననుభవింపఁదొడంగెను. అమరరమణీమణులుగూడఁ దల్లే యక్కుమారునియెడల సమాసక్తహృదయులై సంచరింపందొడం గిరి.

ఓనారదా ! అప్పుడు సమస్తదేవతాపత్నులును కార్తికేయునిచే ననుభుక్తలగుటం గాంచి సురగణంబు లాతనియకార్యంబును సహింపఁజాలక త్రిలోకమాత యగు పార్వతీదేవిచెంతకుం బోయి కుమారుని దుండగంబులను సవిస్తరంబుగా నివేదించుటయు, నద్దేవి మిగుల విచారించి కుమారునిం బిలిపించి యెన్నియో విధంబుల మందలించెనుగాని మదాసనుండుమాత్ర మెంతకును సన్మార్గంబునకు రాఁడయ్యెను. అప్పుడు కుమారవత్సల యగు భవానీదేవి సాధుశాపవశంబున నాత్మనందనున కెట్టి యనర్థంబు వాటిల్లునో యని పుత్త్రస్నేహంబునఁ జింతాకులితహృదయయై దేవకార్యంబు నిర్వర్తించుటకును దేవపత్నీగణంబుల రక్షించుటకును బహుప్రకారంబుల నాలోచించి యొక్కయుపాయంబు నిశ్చయించి జగన్మయి యగు నాదేవి మదాసనుండు కామించు నమరకాంతలయం దావహించియుండెను. అంతఁ గుమారుండు తాను కామించియున్న యేదేవతరుణీమణిచెంతకుం బోయి తిలకించినను ఆదివ్యకాంతయందు మాతృదేవత యగు నంబికామూర్తియే దృగ్గోచరం బగుచుండుటయు నాతఁడు లజ్జితుండై యామెకు నమస్కారంబు సేయుచు వెడలిపోవలసినవాఁ డగుచువచ్చెను. ఇట్లాతనికి సకలదేవాంగనామూర్తులయందును నిజమాతృమూర్తియే కానవచ్చుచుండుటం జేసి జగం బంతయు మాతృదేవతామయం బయియున్నట్టు లాతనికిఁ దోఁచినంతనే వైరాగ్యోదయం బయ్యెను. అప్పు డాతనికి భోగప్రవృత్తినుండి నివృత్తి గలిగించుటయే తల్లియుద్దేశ మని యాతనికిఁ దోఁచెను.

తల్లి నుద్దేశ మదియే దైనయున్నయెడలఁ దొలుదొల్తఁ దనకు భోగప్రవృత్తి గలిగించుటకుఁ గారణ మేమైయుండు నను సంశయముకూడ నాతనికిఁ గలిగెను. తల్లి తనయెడలఁ గావించిన యీసమస్తవిషయంబులును హాస్యాస్పదంబుగా నుండె నని యాతఁడు భావించుకొనెను.

కుమారుం డివ్విధంబుగ ననేకాలోచనంబులు గావించుకొని లజ్జితుండై గౌతమీతీరంబునకుం బోయి నదీగర్భంబునఁ బ్రవేశించి, తల్లీ! నాప్రార్థనము నాకర్ణింపుము. ఈక్షణమునుండి స్త్రీరూపధారిణు లగు సకలజీవులును నాకు మాతృసమాన లగుదురుగాక! అని వచించునంతలో సర్వజ్ఞుం డగు శంకరుండు పార్వతీసహితుండై సాక్షాత్కరించి, ఆఁగు మాఁగు మని నివారించుచుఁ బుత్త్రుని కేట్టివరప్రదానంబు గావింపవలయు నని యాలోచించుచుండఁ గృతాంజలిపుటుం డగు స్కందుండు తండ్రిం జూచి యిట్లనియెను. దేవదేవా! నేను దేవసేనానాయకుండనై దేవేంద్రునివలె విరాజిల్లుచున్నాను. నీతనయుండగు సట్టిభాగ్యమే నాకుఁ జాలును. అన్యవరంబులతో నా కిఁకఁ బ్రయోజనం బేమి యున్నది? కాని, నీవు నా కొకవరంబును బ్రసాదింపవలయు నని భావించుచున్నాను. కావున నో దేవా! నే నిప్పుడు నాకొఱకుఁ గాదు—జగద్ధితంబును గోరి ప్రార్థించుచున్నాను. ప్రసన్నుండవై నీ వామోదింపవలయును. గురుపత్నీగమనంబు గావించిన మహాపాతకు లీగౌతమీజలంబుల నవగాహనంబు గావించినంతనే ధౌతపాతకు లయ్యెదరుగాక! ఈనదియం దోలలాడిన తిర్యగ్జాతులు గూడ నుత్తమజన్మంబులం గాంచి రూపగుణసంపన్నంబు లగుంగాక! ఇదియే నాప్రార్థనము.

అని కుమారస్వామి గోరుటయు నంబికానాథుం డట్లే యగుంగాక యని యనుగ్రహించెను. అప్పటినుండియు నాపుణ్యతీర్థము కా

ర్తికేయతీర్థంబు నాఁ బ్రఖ్యాతం బయ్యెను. అందు గావించిన స్నానదానాదులు సకలయజ్ఞఫలదాయకంబులు.

కృత్తికాతీర్థవృత్తాంతము.

కార్తికేయతీర్థంబునకుఁ దరువాత కృత్తికాతీర్థము ప్రసిద్ధమైనది. అందు మజ్జనం బాచరించినంతమాత్రమున సోమపానఫలంబు లభించును. పూర్వకాలంబునఁ దారకాసురసంహారణార్థమై హుతాశనుండు భగవానుం డగుమహేశ్వరుని యమోఘవీర్యమును పానము గావించెను. అమ్మహాతేజము నాస్వాదించుటవలన దివ్యతేజుం డగువైశ్వానరు నవలోకించి యరుంధతి తక్కఁ దక్కినఋషిపత్నులందఱును గామసంచలితహృదయ లైరి. అప్పు డయ్యగ్నిదేవునివలన నయ్యార్వురును గర్భవతులై తపోనిష్ఠలును, వరిష్ఠలు నగుటంజేసి తమ కావించిన యసత్కార్యంబునకుఁ బశ్చాత్తాపహృదయలై యేమియు నుపాయంబు గానక విచారించుచుఁ బోయి గంగాజలంబులఁ బ్రవేశించిరి. తోడనే వారిగర్భంబులు విస్సృతంబులై గంగాజలోపరిభాగంబున విలక్షణాకృతితోఁ దేలియాడుచు వాయువశంబున ఫేనాకృతితో నున్న యవి యన్నియుఁ గలిసికొనుటంజేసి వానినుండి యేకమూర్తియు, షడాననుం డగుకుమారుం డుదయించెను.

ఋషిభార్య లీవిధంబుగా గర్భపాతంబులు గావించుకొని తమ తమమందిరంబులఁ బ్రవేశించినంతనే వికృతరూపములతోఁ గానంబడుచున్నవారిం గాంచి ఋషులు సంశయించి ‹‹ ఓచంచలహృదయలారా! సతీజనంబున కెన్నటికిని స్వేచ్ఛాచరణంబు సమంజసంబు గా నేరదు. కలుషమతులగు మీకీయాశ్రమంబుల నిలుచుట కొంతమాత్రము నర్హత లేదు. శీఘ్రముగ మీయిచ్చవచ్చినచోటికిఁ బొండు ››

అని గర్హించి పరిత్యజించుటయు ఋషిపత్నులు చేయునది లేక తమ యకృత్యంబును నిందించుకొనుచు నతికరుణంబుగా దుఃఖించుచుండ నారదుండు వారిచెంత కరుదెంచి రమణీమణులారా! మీరూరక యేల దుఃఖించెదరు ? మహేశ్వరాత్మజుండును, దారకాంతకుండు నగుతావ కాత్మజుండు గాంగేయుండును, ఆగ్నేయుండును నై విరాజిల్లుచున్న వాఁడు. మీరందఱు నేకమై పోయి యాతని నాశ్రయించినచో మహాత్ముండగు నాతఁడు మీయభీష్టఫలదానంబు గావింపఁగలఁ డని యుపదేశించెను.

దేవర్షియగు నారదుం డిట్లు నిష్కృతిమార్గంబు నిరూపించుటయు నారమణీమణు లించుక యూఱడిల్లి తత్క్షణమే యందఱుం గలసి బయలుదేఱి యక్కుమారుని చెంతకుంబోయి తమవృత్తాంతం బంతయు సవిస్తరంబుగా నాతనికి నివేదించిరి. అప్పుడు కుమారుండు వారియెడలఁ గరుణించి యోతల్లులారా! మీరందఱును గలసి గౌతమీతీరంబునకుం బోయి యందలి పవిత్రజలంబులలో స్నానంబు సేయుచు మహేశ్వరుని నిరంతరము నారాధించుచుండుఁడు. నేనచ్చటికి వచ్చి మిమ్మందఱును స్వర్గంబునకుఁ బంపించెదను.

అని చెప్పుటయుఁ గృత్తికాగణంబులు కార్తికేయుని వచనానుసారంబుగా గౌతమీగంగం జేరి యందు మజ్జనంబులు గావించుచు మహేశ్వరు నర్చించి పరమేశ్వరప్రసాదంబునఁ బవిత్రలై సురమందిరగమనంబు గావించిరి. అప్పటినుండియు నాతీర్థమునకు కృత్తికాతీర్థంబను నామంబు గలిగెను. కార్తికమాసంబునఁ గృత్తికానక్షత్రసంకలితంబగు శుభదినంబున నందవగాహనంబు సేయువారికి సకలయజ్ఞఫలంబులును సిద్ధింపఁగలవు. ఆతీర్థమును స్మరించుచుండువారును, దన్మాహాత్మ్యంబు

నాకర్ణించుచుండువారును సర్వపాపవిముక్తులై దీర్ఘాయుష్మంతు లగుదురు.

—♦ దశాశ్వమేధతీర్థసంకీర్తనము. ♦—

బ్రహ్మదేవుం డిట్లు చెప్పందొడంగెను. మునివరులారా! దశాశ్వమేధతీర్థస్మరణంబున నశ్వమేధఫలలాభం బగును. విశ్వకర్మకు శ్రీమంతుం డగు విశ్వరూపుం డనుతనయుండు గలండు. అతనికిం బ్రథముం డనుపుత్రుండు గలిగెను. అపుత్రునకు భౌవనుం డనునందను డుదయించి సర్వశాస్త్రజ్ఞుండును సార్వభౌముండు నయ్యెను. ఆమహాత్ముం డొకప్పుడు తనపురోహితుం డగుకశ్యపు నవలోకించి యోమునిచంద్రా! ఒక్కసారిగానె దశాశ్వమేధంబులు నిర్వర్తింపవలయు నని నాకు మిగులం గుతూహలముగానున్నది. కాని యీయజ్ఞంబులనన్నిటిని గావించుటకుం దగినపుణ్యస్థలం బేదియో యాలోచించి నిశ్చయింపవలయు నని వేడుకొనియెను.

అప్పుడు కశ్యపుండు బాగుగ నాలోచించి మహీపాలశేఖరా! పూర్వకాలమునుండియు నేస్థలంబున మహాక్రతువులన్నియును నిర్వర్తింపంబడుచుండెనో యాపవిత్రస్థానమే మనయజ్ఞానుష్ఠానంబునకును గూడ ననుకూలంబైనది. అని బోధించుటయు భౌవనుండు సమ్మతించి కశ్యపుండు నిర్దేశించినపావనస్థలమునందే యజ్ఞారంభంబు గావించెను. అనేకులగుమహర్షులు ఋత్విక్కర్మంబులయందు నియుక్తులై పని చేయుచుండిరి. పురోహితోపదేశానుసారంబుగా దశాశ్వమేధంబులు ను బ్రవృత్తంబు లయ్యెను కాని యెంతప్రయత్నించినను నయ్యజ్ఞంబులు సంపూర్ణంబులు గాక యుండెను.

అందుచే భౌవనుండు చింతాక్రాంతుండై సుక్ష్మంగాను బది

త్యజించి మఱియొకప్రదేశమున మఖారంభంబు గావించెను గాని యచ్చటంగూడ ననేకము లగునంతరాయంబులు తటస్థించెను. ఎంతయుత్సాహముతోఁ గార్యనిర్వహణంబు సేయుచున్నను యజ్ఞంబు లపరిపూర్ణంబులగుటంజేసి భౌవనుండు మిగులవిచారించి పురోహితుం డగు కశ్యపుంగాంచి మహాత్మా! మదీయంబులగునీయజ్ఞంబులు దేశకాలదోషంబుననో, నీదోషంబుననో, నాదోషంబుననో గాని సంపన్నంబులు గాక యున్నవి. ఇంక నుపాయాంతర మేమున్నది! అని విచారముతోఁ బలుకుటయుఁ గశ్యపుండును జాలచింతించి భౌవనసహితుండై బృహస్పతికి జ్యేష్ఠభ్రాత యగుసంవర్తకునిపాలికింబోయి మహాత్మా! మేమొక్కసారిగా దశాశ్వమేధంబులు గావింప సంకల్పించి యుంటిమి. అట్టి సత్కార్యనిర్వహణంబున కనురూపం బగునుత్తమప్రదేశం బెయ్యదియో, యట్టిసత్కర్మంబును సామర్థ్యముతోఁ దీర్పంగలగురుం డెవ్వరో యానతీయవలయు నని ప్రార్థించెను.

ఋషిశ్రేష్ఠుం డగుసంవర్తకుం డప్పుడించుకసేపు ధ్యాననిష్ఠుండై యాలోచించి పూజ్యులారా! మీరు త్రిలోకగురుం డగుబ్రహ్మదేవుని చెంతకుం బోయి యీవిషయంబును నివేదింపుఁడు. అద్దేవుండు మీ యుత్తమ కర్మానుష్ఠానంబునకుఁ దగిన పుణ్యస్థలంబును నిర్దేశించి మీ కెఱింగింపఁగలఁడు. అని యుపాయంబు నిరూపించుటయు నప్డు డారాజపురోహితులిరువురును నాచెంతకు వచ్చి ప్రణామప్రార్థనంబులు గావించి సమస్తవృత్తాంతంబును సవిస్తరంబుగా నివేదించుటయు నేను బాగుగ నాలోచించి భౌవను నుద్దేశించి, రాజేంద్రా! మీ రిప్పుడు గౌతమీతీరంబునకుం బొండు. పుణ్యంబు లగు యజ్ఞకర్మంబు లాపవిత్రదేశంబునఁ బరిపూర్ణంబులు గాఁగలవు. మీ కింక వేఱొకగురునితో నావశ్యకంబు లేదు. వేదపారగుం డగునీకశ్యపుఁడే గురుశ్రేష్ఠుండై మీ

యజ్ఞకర్మంబుల సంపన్నంబులుగాఁ జేయఁగలఁడు. ఈగురుని యను గ్రహంబునను, గౌతమీప్రసాదంబునను నీ వచ్చటఁ గావించు నేకా శ్వమేధంబువలననే దశాశ్వమేధఫలంబు లభింపఁగలదు.

అని యుపదేశించుటయు, భౌవనుండు సంప్రీతుండై ప్రణామ పూర్వకంబుగా నాకడ సెలవు గైకొని కశ్యపసహితుండై గౌతమీతీ రంబునకుం బోయి యచ్చట నశ్వమేధయాగదీక్షితుం డయ్యెను. అ వ్వి డయ్యజ్ఞరాజం బగు హయమేధము సముచితారబ్ధంబై యథాకా లంబునఁ బరిపూర్ణం బయ్యెను. అప్పుడు రాజగు భౌవనుండు భూదా నంబు గావించుట కుద్యుక్తుండు కాఁగా, ఋత్విగ్గణంబులును, బ్రాహ్మ ణులును, సభాసదులును గూడ నత్యాశ్చర్యముతో నాకర్ణించుచుండ నాకాశవాణి, ' ఓరాజా ! నీవు మీపురోహితుఁ డగుకశ్యపునకు సమ స్తభూమండలంబును సంప్రదానంబు గావించుటకై సంకల్పించితివి. నీసత్సంకల్పమాత్రంబుననే సమస్తంబును సంపన్నంబైనది. కావున నీ వికఁ భూదానసంకల్పమును బరిత్యజించి మహాఫలజనకం బగు నన్న దానంబును గావింపుము. ఈగంగాపులినతలంబునఁ గావించిన యన్న దానఫలము త్రిలోకమధ్యంబున మఱియెందును లభింపఁబోదు. శ్ర ద్ధాసహితంబుగ నన్నప్రదానమును గావించినచో నెట్టిపుణ్యంబు లభిం చునో ప్రశంసించు సామర్థ్య మెవ్వరికున్నది ? బహుదక్షిణాన్వితం బగునీయశ్వమేధముం గావించి నీవు కృతకృత్యుండ వైతివి. నీకు భద్రం బగుఁగాక.

అని యాకాశవాణి బోధించినను, మహారాజగు భౌవనుండు మహీదానసంకల్పంబును విడువకుండుటచే భూదేవి స్వయముగా నాతని నుద్దేశించి సార్వభౌమా ! మాటిమాటికి నన్ను దానముసేయవలదు. నేను జలమధ్యంబున నిమగ్నయై యుందును. కావున నీవు నన్నెట్లును

దానముచేయఁజాలవు. నీసంకల్పమును విడువు మని పల్కుటయు, భావనుండు భీతుండై, దేవీ! నే నెట్టిదానమును గావింపవలయు నని యడుగుటయు, భూదేవి మరల సకలబ్రాహ్మణసమక్షంబున నోరాజా! ఈగౌతమీతటంబునఁ దిలలు, గోవులు, ధనము, ధాన్యములు మొదలగు మఱియే యితరవస్తువులు దానముచేసినను అక్షయఫలప్రాప్తిగాఁగలదు. ఇట్టిచో నీవు న న్నేల దానముచేయవలయును? ఈగౌతమీతీరంబునకు వచ్చి యేకగ్రాసమాత్రంబైన నన్నదానంబును గావించిన వాఁడు సమస్తదానంబులును గావించినవాఁ డగును. ఇఁక భూదానముతోఁ బ్రయోజన మేమున్నది? అని చెప్పుటయు సార్వభౌముండగు భావనుండు, పృథ్వీదేవివచనంబులు పుణ్యసంగతంబు లని భావించి బ్రాహ్మణులకుఁ బ్రచురాన్నదానంబులను గావించెను. అప్పటినుండియు నాతీర్థము దశాశ్వమేధిక మని ప్రసిద్ధం బయ్యెను. అం దవగాహనంబు గావించువారికి దశాశ్వమేధఫలంబు లభియించును.

—♦ పైశాచికతీర్థప్రస్తావనము. ♦—

బ్రహ్మదేవుండు మరల నిట్లనియెను. పైశాచికతీర్థము బ్రహ్మవాదులగు మునిగణంబులచే నిత్యపూజితం బైనది. గౌతమీదక్షిణతటంబునం గల యీతీర్థస్వరూపమును వర్ణించెదను. బ్రహ్మగిరిపార్శ్వంబున నంజననామకం బగు నొకశైలంబు గలదు. ఆపర్వతంబున నంజన యనునొక యప్సరస శాపభ్రష్టయై నివసించుచుండెను. ఉత్తమాంగముంబట్టి యామె వానరిపలెఁ గానవచ్చుచుండెను. ఆమెభర్త కేసరి. ఆతని కద్రిక యను నింకొకభార్య గలదు. ఆమెయును శాపభ్రష్టయగునచ్చరయే. ఆమె యుత్తమాంగము మార్జాలముం బోలియుండును. అయ్యద్రికకూడ నంజనశైలమందే నివసించుచుండెను. ఒక

ప్పుడు ప్రస్థానాగ్రనామునంతగు కేసరి దక్షిణసముద్రస్నానమునకుం బోయి యుండెను.

ఆసమయంబున నగస్త్యమునీంద్రుం డయ్యంజనశైలంబున క్షేత్రంచుటయుఁ బ్రణామపూర్వకంబుగ నయ్యంజనయు, నద్రికయు సమ్మునిసత్తముని యథావిధిగఁ బూజించిరి. అప్పు డగస్త్యమునీంద్రుం డు వారియెడలఁ బ్రసన్నుండై వరప్రార్థనంబు గావింపుఁ డని వక్కాణించుటయు, నారమణీమణులలో నొక్కతె సర్వోత్కృష్టబలుం డగునొకకుమారుని, రెండవయామె సర్వలోకహితుం డగునొక్కపుత్త్రునిఁ గోరుకొనిరి. అగస్త్యుండును నట్లే యగు నని యనుగ్రహించి దక్షిణాభిముఖుండై వెడలిపోయెను.

అనంతరము గొంతకాలమున కొకనాఁడు, పర్వతోపరిభాగంబున నంజనయు, నద్రికయు సవిలాసంబుగ నృత్యగీతవినోదంబులును, హాస్యాలాపంబులును గావించుచు సంచరించుచుండ వాయుదేవుండును, నిర్ఋతియు వారిం గాంచి కామావిష్టహృదయులై మందహాసవదనంబులతో సత్వరంబుగ వారిచెంత కరుదెంచి, ఓకాంతామణులారా! మేము వరప్రదుల మగుదేవతలము. మీ యిరువురును మాయిద్దఱకును భార్యలు గావలయును. అని కోరుటయు, నక్కాంతామణు లిరువురును సమ్మతించిరి. అనంతర మంజనాదేవిగర్భంబున వాయుదేవుని వలన హనుమంతుండును, అద్రికాగర్భంబున నిర్ఋతివలన నద్రినామకుం డగు నొకపిశాచప్రవరుండును జనియించిరి. అప్పుడా యిద్దఱు రమణులు వారిం గాంచి దేవతాప్రియులారా! యుష్మత్ప్రభావంబున మాయనుగ్రహంబుచే మా కియిరువురుతనయులును లభియించినారు. కాని, దేవేంద్రునిశాపంబుచే మాయుత్తమాంగంబులు వికృతంబులును దూషితంబులు నైయున్నవి. కావున మీరిప్పుడు మాదోషక్షాళనంబున

క్షుపాయంబు నిర్దేశించి యుద్ధరింపవలయును.

అని ప్రార్థించుటయు వాయుదేవుండును, నిఋతియు సతీమణు లారా! మీరు గౌతమీతీరంబునకుం బోయి యందు స్నానదానంబు లం గావించినచో శాపవిముక్త లయ్యెదరు. అని యుపదేశించి వారిని సంప్రీతచిత్తలం గావించి యంతర్హితు లైరి.

అప్పుడు పైశాచమూర్తియు, అద్రికకుమారుండును నగుఅద్రి, భ్రాతయగు హనుమంతునిప్రీతికొఱకు విమాతయగు నంజనాదేవిని దీసికొనిపోయి పావనగౌతమీజలంబులయం దవగాహనము చేయించె ను. ఇట్లే హనుమంతుండును, మార్జాలరూపిణియు, సవతితల్లియు నగు నద్రికను గోదావరిజలంబులలో స్నానముసేయించెను. అప్పటినుండి యు నాతీర్థము పైశాచం బనియు, ఆంజనం బనియు నుభయనా మంబులచేఁ బ్రఖ్యాతం బయ్యెను. సర్వకామప్రదం బగుబ్రహ్మగిరి నుండి తూర్పుగాఁ ద్రిపంచాశత్ యోజనపర్యంతముం గల ప్రదేశము మార్జాలం బనియు, తత్పరస్థానంబు హనూమంతం బనియుఁ బ్రథితం బు లయ్యెను. గౌతమీనదియందలి యీఫేనాసంగమస్థానము సర్వకా మప్రదంబును శుభకరంబు నై యుండును. అప్రదేశంబున కప్పటి నుండియు శుభనామము గలిగెను.

—♦ క్షుధాతీర్థోత్పత్తికథనము. ♦—

ఓనారదా! భూలోకవిఖ్యాతం బగుక్షుధాతీర్థము మహాపుణ్య ఫలదాయకంబును మనోభీష్టదాయకంబు నైనది. పూర్వకాలంబున వేదవిద్వరుండును, తపోధనుండును, మహర్షియు నగుకణ్వుండు క్షుధా తురుండై యనేకాశ్రమంబులఁ దిరిగి తిరిగి క్రమంబుగా నన్నపానసమృ ద్ధంబును నతిపవిత్రంబును నగుగౌతమాశ్రమంబుం జేరికొనియెను. అ

గంగాదేవీ! నీకు మరల మరల నమస్కరించుచున్నాను.

అని యిట్లు కణ్వమునీంద్రుండు స్తోత్రంబుచేయుచుండ మనో హారిణి యగుగంగాదేవియు, భీషణాకారిణి యగుక్షుధాదేవియు నాతని యెదుట సాక్షాత్కరించుటయు ద్విజశ్రేష్ఠుం డగుమునివరుండు కృతాం జలియై నమస్కరించి ఓసర్వమంగళమాంగళ్యా! బ్రాహ్మీ! మాహే శ్వరీ! వైష్ణవీ! త్రిలోచనీ! దేవీ! గోదావరీ! నీకు నమస్కారము. నీవుశివునిజటాజూటమునుండి బయలువెడలి గౌతమపాపహరణంబు గా వించి సప్తవాహినులుగా విభక్తవై సాగరాభిముఖంబుగఁ బ్రవహిం చుచున్నావు. తల్లీ! గౌతమీ! నీకు నమస్కారము. సమస్తపాపా త్ములకును బాపస్వరూపిణీ! ధర్మకామార్థవిధ్వంసినీ! దుఃఖలోభమ యీ! క్షుధాదేవీ! నీకును నమస్కరించుచున్నాను. అని ప్రార్థించె ను. అవ్విద్దాదేవు లిరువురుఁ బ్రసన్నులై యేకవాక్యంబుగా నోసువ్ర తా! కల్యాణమూర్తి! నీయభీష్టంబు దెలుపు మని యనుగ్రహించినం తనే కణ్వుండు ప్రణతుండై వారిం గాంచి యథాక్రమంబుగా, ఓదేవీ గంగా! నీవు నాకు మనోజ్ఞంబు లగు కామ్యపదార్థంబులను, అపార వైభవంబును, ఆయుర్వస్త్రంబులను, భుక్తిముక్తులను బ్రసాదింపుము. పాపతరమూర్తీ! రాక్షసస్వరూపిణీ! దారిద్ర్యదాయినీ! తృష్ణాజననీ! క్షుధా! నీవు నాయందుగాని, నావంశములో నెవ్వరియందుగాని యె న్నండు నావేశింపవలదు. క్షుధాతురులైనవా రెవ్వరైన మత్కృతం బగు నీస్తవంబుచే నిన్నుఁ గీర్తించినంతనే వారిదారిద్ర్యదుఃఖంబులు వదలిపోవుఁగాక! మఱియు, మహాపుణ్యమయం బగునీతీర్థరాజమునం దు భక్తిభావముతో స్నానదానజపాదులం గావించువారు లక్ష్మీసంప న్నులగుదురుగాక! ఈతీర్థంబునం దైనను స్వగృహంబునం దైనను

ఈస్తోత్రమును బఠించువారు దారిద్ర్యదుఃఖదూరులై భయవిముక్తు లయ్యెదరుగాక !

అని వేడుకొన్నంతనే గంగాక్షుధాదేవు లిద్దఱును గర్వునికి నట్లే వరప్రదానంబు గావించి నిజస్థానంబులకుఁ బ్రస్థానంబుసేసిరి. అ ప్పటినుండియుఁ గర్వగంగ యనియు, క్షుధాతీర్థం బనియు నీతీర్థము పేరందెను. సర్వపాపహరం బగునీతీర్థము పితృగణంబుల కతిప్రియ మైనది.

—◆ చక్రతీర్థచరిత్రము. ◆—

చక్రతీర్థనామంబున నింకొకమహాతీర్థము విఖ్యాతంబై యున్న ది. అందు భక్తిపూర్వకంబుగ మజ్జనంబు సేయువారు విష్ణులోకప్రాప్తు లగుదురు. శుక్లైకాదశీదినంబున నుపవసించి యోగనికాసంగమతీర్థంబు న స్నానంబు చేసినచో నక్షయపదలాభం బగును. పూర్వకాలంబున బహుధనసంపన్నుండగు విశ్వధరుండను నొక వైశ్యుం డుండెడివాఁడు. ఆతనికి ముసలితనమునందుఁ బుత్రసంతానము కలిగెను. అక్కుమారుఁ డు రూపవంతుఁడును గుణవంతుఁడును విలాసవంతుఁడును బ్రియదర్శ నుఁడునై యుండెను. విశ్వధరుం డాతనిఁ బ్రాణములకంటె నధికునిగ భా వించి పెంచుకొనుచుండఁ గొంతకాలంబున కక్కుమారుండు మృత్యు ముఖపతితుం డయ్యెను. ఆకారణముచే దుఃఖపీడితులై యున్న వైశ్య దంపతులు జీవములను భరింపఁజాలక పుత్త్రునితోఁగూడ మరణించు టకుఁ గృతనిశ్చయులై యార్తనాదంబు సేయుచుఁ గుమారా ! గుణ సాగరా ! నీవు మాప్రాణములకంటెను దుర్లభుండవై యుంటివి. దు రాత్ముండును, పాపచిత్తుండునగు కాలుఁడు యౌవనమునందే నిన్నప హరించియున్నాఁడు. దయావిహీనుం డగునాతని నేమనినిందింపఁగల

ము. అని యనేకవిధంబులఁగరుణరసంబు దొలుకాడఁ బలవించుచున్న యాదంపతులశోకంబు నాకర్ణించి యమధర్మరాజు కృపాకలితహృద యుండై యామృతపుత్రు నచ్చటనే పరిత్యజించి రమణీయంబగు గోదావరీతీరంబునకుం బోయి యందొకపులినతలంబున నుపవసించి జనార్దనధ్యానంబుఁ గావించుచుఁ గాలక్షేపంబు సేయుచుండెను.

అత్యల్పకాలంబుననే భూమండల మంతయును బ్రజాసంఘముచేఁ బ్రవృద్ధం బైపోయెను. అప్పుడు భూదేవి ఏమిది? ఇంతమందిప్రజలను నాయందు నింపించినవా రెవరు? ఇప్పు డొక్కజీవియైనను మృత్యుగ్రస్తం బగుటలేదు. ఈభార మెంతకాలము నేను మోయఁగలను? అనివిచారించుచు సురగణసహితుండై యున్న దేవేంద్రునొద్దకుం బోవుటయు భారాక్రాంతయగుభూదేవింగాంచి దేవేంద్రుండు ప్రణిపాతపూర్వకంబుగ, తల్లీ! నీయాగమనంబునకుం గారణంబేమనిప్రశ్నించెను. అప్పుడు వసుభాదేవి విబుధేశ్వరా! ప్రజ లెవ్వరును మరణించుటలేదు. నేనతిభారముచే నిరంతరము పీడిత నగుచున్నాను. దీనికిఁ గారణం బేమో తెలుపవలయునని నీచెంత కరుదెంచితిని. అని చెప్పుటయు నింద్రుండు, దేవి! దీనికిఁ గారణం బొందుగలదు. దానిని నేనిదివఱకే గ్రహించియుంటిని. సురేంద్రుండ నగునే తెలుపనివిషయంబు లెవ్వియునులేవు. అని చెప్పినంతనే భూదేవి యింద్రుంగాంచి అట్లయినచో నీవిప్పుడే యముని నాహ్వానించి ప్రజాసంహారమునకై యాతని నియోగింపుము. అని ప్రార్థించుటయు నమరనాథుండు సత్వరంబుగ శమనుం దోడ్కొనిరావలయు నని సిద్ధకిన్నరాదుల కాజ్ఞాపించెను.

దేవేంద్రునానతిని దలందాల్చి వా రతిత్వరితంబుగ యమపురంబునకుంబోయి యన్వేషించిరిగాని యముం డచ్చటఁ గానరాఁడయ్యె

ను. తోడనే వారు మరలి వచ్చి దేవేంద్రునకు సమస్తవృత్తాంతమును నివేదించిరి. అప్పుడుశతమఖుండు శమనజనకుం డగుసవిత్రునింగాంచి కాలుం డెచ్చటనున్నాఁడనిప్రశ్నించెను. అప్పుడు సూర్యభగవానుండు సురేంద్రా ! కృతాంతుం డిప్పుడు గోదావరీతీరంబునందీవ్రతపంబుఁ గావించుచున్నాఁడు. దానికిఁ గారణం బేమియో నేనెఱుంగను. అని చెప్పినంతనే నిర్జరేశ్వరుండు శంకితుండై, ఎంతకష్టమెంతకష్టము. ఇంక నాయమరాధిపత్య మంతరించు నని తోఁచుచున్నది. అక్కాలుండు నిశ్చయంబుగా మత్పదంబును గాంక్షించియే గౌతమీతీరంబున మహాతపంబు సేయుచున్నాఁడు. దేవతలారా ! ఈవిషయంబున నాకిట్లే తోఁచుచున్నది. అనివచించి యింద్రుండు తక్షణమే అప్సరోగణంబుల నాహ్వానించి ఓసురసుందరీమణులారా ! నాశత్రుండగు కృతాంతుం డిప్పుడు తపోనిరతుండై యున్నాఁడు. అతనితపోభంగంబుఁ గావించుటయందు సామర్థ్యముకలవా రెవ్వరైన మీలో నున్నయెడల నాకుఁ బ్రత్యుత్తరంబిండు. అని సురేంద్రుండు వక్కాణించుటయు అప్సరస్సుందరులలో నొక్కతెయును మాఱుమాటఁ జెప్పఁజాలకపోయెను. అందుచే శక్రుండు క్రుద్ధుండై మీలో నెవ్వరును నామాటకు బదులు చెప్పరా ? మంచిది. మీరు మీయిండ్లకుం బొండు. దేవతలారా! మీరందఱును ససైన్యముగ నిప్పుడే సన్నద్ధులు కండు. మనమే స్వయముగా నచ్చటికిఁ బోయి తపోబలంబుచే స్వర్గపదంబును బడయఁగోరుచున్న యాశత్రువును వినాశంబు సేయుదము.

అని యింద్రుం డాజ్ఞాపించినంతనే దేవసేన లన్నియును సజ్జితంబులయ్యెను. లోకరక్షకుండగు శ్రీహరి యాదేవేంద్రుని యభిప్రాయంబు నెఱింగి శమనరక్షణంబుకొఱకై స్వకీయంబగుచక్రమును బ్రేరణం

బుఁ గావించెను. ఆచక్రంబుపోయి నివసించినస్థానమే చక్రతీర్థనామం బున విఖ్యాతం బయ్యెను.

అనంతరము మేనక శంకితయై శతముఖుంగాంచి సురేశ్వరా! కాలునివంకఁ గటాక్షపాతంబుఁ గావించుట కేకామిని సాహసింపఁగల దు? దేవా! నీచేతులలోనైన మరణింపఁగలము గాని, కాలయముని కన్నులఁబడి నిలువఁజాలము. ప్రభూ! రూపయౌవనగర్వితయగు నీగణి కయొక్కతె యున్నది. ఈమెకూడ నీయధికారమునకు లోఁబడినది యే. ఈమె యమసమీపమునకుఁ బోవుటకై నిన్నుఁ బ్రార్థించుచు న్నది. కావున నీ వంగీకరింపవలయును. అనుటయు సర్వదేవతా ప్ర భుండగు శక్రుండు మేనకావాక్యంబుల నంగీకరించి లతాంగియు నబ లయు నగు గణికను సత్కరించి ఓసుందరీ! గణికా! నీవు శీఘ్రముగఁ బోయి మత్కార్యసాధనంబుఁ గావింపుము. కృతకృత్యవై మరలి వచ్చినంతనే నీవు శచీదేవివలె మదేకప్రియని వయ్యెదవు.

అని యుత్సాహపఱచి సెలవిచ్చినంతనే ఆగణిక యాకాశగమ నంబున నచిరకాలంబుననే యమసన్నిధానంబునకుం బోయెను. అ చ్చట నామె మెల్లమెల్లఁగఁ దనదేహకాంతులచే దశదిశలును వెలుం గుచుండ విలాసవిహారంబులు సేయుచుఁ దపంబు సల్పుచున్న కాలుని చెంత సంచరింపఁదొడంగెను. అప్పు డామెహావభావ విలాసచేష్టితము లం గాంచినంతనే కాలుని మనంబును గలఁగిపోయెను. కాలుం డప్పు డు కామాగ్నిపూరిత నేత్రద్వయంబు నున్మీలితంబుగఁజేసి గణికాభిము ఖంబుగఁ గటాక్షపాతంబుఁ గావించెను. తోడనే యాగణికారత్నము నిలువున నీరై సరిదాకారంబున గౌతమీజలంబుల సంగమించి యాతీ ర్థమాహాత్మ్యంబున మరల గణికారూపముం దాల్చి యత్తరగణికాకిన్న

నిజనివాసంబునకుం బోయెను. యముఁ డిట్లు పోవుచుండుటం గాంచి విష్ణుచక్రింబు భగవానుండును వనమాలియు నగుగోవిందుండు నివసించియున్న దివ్యస్థానంబునకుఁ బ్రస్థానంబు గావించెను.

—◆ అహల్యాసంగమతీర్థమాహాత్మ్యము. ◆—

కుమారా! పూర్వకాలంబున నేను కుతూహలాక్రాంతహృదయుండనై రూపగుణవతు లగు ననేకసుందరీమణులను సృష్టించియుంటిని. వారిలో నొకరమణీమణి సర్వోత్కృష్ట సౌందర్యశాలినియై యుండెను. రూపగుణవిలాసినియు, మనోహారిణియు నగునక్కన్యం గాంచి నామనంబునందు దీనిని భరించుటకును, వరించుటకును దగిన సమర్థుం డెవ్వం డున్నాఁడు? దేవదానవులలోఁగాని మునిమానవగణంబులలోఁ గాని యీమెకుఁ దగిన వరుం డెచ్చటను నాకు గోచరించుటలేదు. అని యనేకప్రకారంబుల నూహించి యతి లోకరూపవతి యగు నక్కన్యకను దపోనిష్ఠుండును సర్వలక్షణసంపన్నుండును, వేదవేదాంగవేదియు, గుణజ్యేష్ఠుండును, ధీమంతుండును నగు గౌతమమునీంద్రునకు సమర్పించి ఓమునిశ్రేష్ఠా! యౌవనాగమం బగునంతవఱకును నీవీమెను బరిపాలించుచుండుము. ఎప్పు డీమె యువతి యగునో యప్పు డీసాధ్వీమణిని నాచెంతకుఁ దీసికొనిరమ్ము. అని చెప్పి యాబాలిక నాతని కొప్పగించితిని.

మహాతపోనిష్ఠచే నిర్మలహృదయుండును, మునిశ్రేష్ఠుండును నగుగౌతముండు, యథోచితంబుగ నాబాలికను బోషించుచు నిర్దిష్టకాలంబున సాలంకృత యగు నయ్యువతీమణిని నిర్వికారచిత్తముతో నాచెంతకుఁ గొనితెచ్చెను. ఆకన్యకామణినామ మహల్య. అయహల్యం గాంచి యింద్రాగ్నివరుణప్రముఖు లగుదేవగణంబులు మత్సన్నిధానంబున కేతెంచి యీసుందరీమణిని మాకుఁ బ్రసాదింపవలయు

నని యనేకవిధంబుల వేఱువేఱుగాఁ బ్రార్థించిరి. ఇట్లే మునిగణంబులును సిద్ధసాధ్యగణంబులును యక్షరక్షోగణంబులును గూడ నామెకొఱకు నన్ను బ్రార్థింపసాగిరి. గృహమేధులకన్యకామణిని బ్రార్థించుచుండుటయు, విశేషించి యమ్మహేంద్రుండు దామోదరుల సత్ప్రార్థనానురాగంబును బ్రకటించుటయును నా కన్యారమణీమణి నెవ్వరి కొసంగుటకును నిష్టము లేకపోయెను. ఇంతమంది యిట్లడుగుచున్నను గౌతముఁడు నన్నడుగనే లేదు. అప్పుడు నేను మహాత్ముండగు గౌతముని ధైర్యగాంభీర్యాదులను జూచి విస్మితుండనై శుభానన యగు నీసుందరీమణి కన్య లెవ్వరును సమరూపవరులు గాఁజాలరు. దీనిని గౌతమునకే యర్పించెదను.

అని నిశ్చయించియుసకలసురాసురగణంబులునుఋషిగణంబులును గూడ నీమెను వాంఛించియున్నారు. అందఱిహృదయంబుల నీమె కలఁచివైచినది. ఇంతఱను గాదని గౌతమున కీమె నర్పించుట యెట్లు? ఇట్టి స్థితియందు వీరిని సమాధానపఱచుట యెట్లు? అని యనేకవిధంబుల నాలోచించి, యాదేవర్షిసంఘంబుల నొక్కసారి విలోకించి ఓహో మహాపురుషులారా! ఎవ్వఁడీభూమండలము నంతయును బ్రదక్షిణంబు గావించి యందఱకంటె ముందుగ నాచెంతకు వచ్చునో యాతనికి నానందన యగు నీసుందరీమణి నహల్యను సంప్రదానము సేయుచున్నాను. ఇకార్యంబున నసమర్థులయినవారి కెన్నఁడు నీరమణీమణి లభియింపఁబోదు.

అని నేను నిర్దేశించినంతనే సకలదేవతలును గూడ నహల్యాలాభలాలసులై భూప్రదక్షిణంబునకై బహిర్గతులైరి. సకలదేవతలు నిట్లు ప్రస్థానంబు గావించుటయు నహల్యాలాభమునకై మునివరుండగుగౌతముండును బ్రయత్నంబు గావింపఁదలంచెను. ఆసమయంబు

న సర్వకామప్రదాయినియు, అర్థప్రసూతయు నగునొకదివ్యసురభి య
చ్చట గోచరించుటయు గౌతముండు దానింగాంచి యాగోవునే భూదేవి
గా భావించి యాధేనువునకును నచ్చటనున్న దేవదేవుని దివ్యలింగము
నకును బ్రదక్షిణంబు గావించి తనలో సమస్తదేవతాగణంబులునుగూ
డ నొక్కసారి సమస్తభూమండలమునకును బ్రదక్షిణంబుసేసి వచ్చుట
కుముందుగనే నేను రెండుసారులు సకలభూమండలప్రదక్షిణంబు నొన
ర్చితి నని నిశ్చయించుకొని తోడనే నాచెంత కరుదెంచి నమస్కారం
బు సేసి కమలాసనా! విశ్వాత్మా! నీకు నమస్కారము. ఓపరబ్రహ్మ
మూర్తీ! నే నీసమస్తవసుధామండలమును బ్రదక్షిణంబు గావించి వ
చ్చితిని. దేవేశ్వరా! ఈవిషయంబున నేది యోగ్యమో యది యం
తయును నీవే స్వయముగా నెఱుంగుదువు. అని విన్నవించుటయు దివ్య
దృష్టిచే నే నది యంతయు నెఱింగి గౌతమునిం గాంచి మునీంద్రా!
నీవు నిశ్చయంబుగా భూప్రదక్షిణంబు సేసితివి. కావున మత్కుమా
రిక యగు నీయహల్యను నీకర్పించుచున్నాను. ఓవిప్రర్షీ! ఏనిగ్మాలధ
ర్మము నిగమంబులకుఁగూడ నవేద్యం బైనదో యట్టిదాని నీవొక్కఁడ
వే యెఱుంగఁగలిగితివి. అర్థప్రసూత యగు సురభి సప్తద్వీపవతి య
గు సాక్షాత్పృథ్వీస్వరూపిణి. నీవు దానిని ప్రదక్షిణంబుసేసి పృథ్వీప్ర
దక్షిణంబు నొనర్చినవాఁడ వైతివి. అంతియకాక దేవదేవుని దివ్య
లింగమునకుఁ బ్రదక్షిణంబు గావించి ద్విగుణీకృతఫలసిద్ధుండ వైతివి.
కావున సుప్రీతుండ వగు నో గౌతమమునీంద్రా! నీధైర్యంబునకును
విజ్ఞానంబునకును దపఃప్రభావంబునకును నేను సర్వాంతఃకరణంబులచే
సంప్రీతుండ నైతిని. ఋషిశ్రేష్ఠా! త్రిలోకరమణీలలామ యగు మదీ
యకన్యకారత్నమును నీకే యర్పించుచున్నాఁడను. అని చెప్పి యహ
ల్యను గౌతమునికరంబుల యం దర్పించితిని.

అహల్యాగౌతముల కల్యాణమహోత్సవములు జరుగుచున్న సమయంబున భూప్రదక్షిణంబు గావించి దేవత లొక్కరొక్కరే య క్కడకు వచ్చి వివాహశుభక్రియలను బ్రత్యక్షముగాఁ గాంచి ప్రీతి దాయక మగు వారిదాంపత్యమునుగూర్చి వినుతించుచుఁ, దమతమ నివాసంబులకుం బోయిరి. శచీపతి యగుదేవేంద్రుండుమాత్ర మహ ల్యం గాంచి మాత్సర్యము వహించి యేమేనియుఁ జేయఁజాలక నిజ స్థానంబునకుం బోయెను. అహల్యాగౌతముల వివాహము జరిగినతరువా తఁ బ్రీతచిత్తుండ నగునేను సర్వకామసుఖావహంబును పవిత్రంబును న దీయంబు నగు బ్రహ్మగిరిని మహాత్ముం డగుగౌతమున కొసంగితిని. మునివరుం డగు గౌతముండును భార్యాసహితుండై రమణీయం బగు నగ్గిరిరాజంబునకుం బోయి యచ్చట నివాసంబును గల్పించుకొని సు ఖోపభోగంబుల ననుభవించుచుండెను.

ఇట్లుండ నొకప్పుడు స్వర్గనాయకుం డగుశచీనాథుండు గౌతమ మునీంద్రుని పవిత్రకీర్తిచరిత్రంబు నాకర్ణించి యాతనిపుణ్యాశ్రమంబు ను, అమ్మునిచంద్రుని, ననిందితచరిత్ర యగునాతనిభార్యను దర్శింపవ లయు ననుకుతూహలముతో భూలోకంబున కేతెంచి గౌతమాశ్రమం బును రూపలావణ్యవతి యగునాతనిప్రియసిని, వారిరైభవంబును గ నుంగొని విస్మయవిహ్వలుండై పాపాక్రాంతహృదయుం డయ్యెను. వీక్షామాత్రంబుచేతనే శతక్రతుం డహల్యయెడలఁ గామాకృష్టచేత స్కుం డయ్యెను. అప్పు డాతనికి స్వపరతారతమ్యంబును, దేశకాల భేదంబును ఋషిశాపభయంబునుగూడ నించుకంతయు గోచరింపద య్యెను. సురాధిపత్యగర్వితుం డగు నాతండు నిత్యము నహల్యను ధ్యానించుచుండెను. దానంజేసి యాతనిసర్వాంగంబులు కామసంత ప్తంబు లగుచునే యుండెను. అప్పు డయ్యమరేశ్వరుండు తానాబు

స్యాశ్రమంబునఁ బ్రవేశించియుండుట కుపాయం బేమి యని యాలో
చించి బ్రాహ్మణవేషముతో వచ్చి యమ్మునీంద్రునకు శిష్యత్వముం
గాంచి యయ్యాశ్రమంబున నివసించియుండెను. అట్లున్నను, అతని
యభీష్టసాధనంబున కవకాశంబు లభింపదయ్యెను.

ఒకప్పుడు మహాప్రాజ్ఞుం డగు గౌతముండు పూర్వాహ్ణికక్రి
యలను నిర్వర్తించుటకై శిష్యసహితంబుగా నాశ్రమంబును వదలి
చనియెను. అనాఁ డమ్మునీంద్రుం డాశ్రమప్రాంతంబులను గౌతమీ
తరంగిణిని అందుండు నితరవిప్రవర్గంబులను వివిధాశ్రమసస్యక్షేత్రంబు
లను బరీక్షించుటకై నిశ్చయించుకొనియెను. దేవేంద్రుం డిదియే
సమయం బని భావించుకొని తనమనోభీష్టసాధనంబున కుద్యుక్తుండై
యాక్షణమునందే గౌతమరూపంబును ధరియించి రమణీమణి యగు
నహల్యం గాంచి ప్రియా! నీగుణంబులచే నే నాకృష్టుండ నైతిని.
నీరూపస్మరణంబుచే నాయనుగమునందును వైకల్యము ఘటిల్లుచుం
డును. అని మందహాసంబుసేయుచు నహల్యాకరగ్రహణంబు గావిం
చి శతక్రతుండు గృహాంతరంబునఁ బ్రవేశించెను.

కాని, అమాయికయగు నాయహల్య యీకుతంత్రమును గ్ర
హింపఁజాలక జారుండగు నింద్రుండు నిజముగ గౌతముండే యని భా
వించి యాతనితో విహరించుచుండెను. ఆసమయంబున మహర్షియ
గుగౌతముండు శిష్యసహితుండై యాశ్రమంబునఁ బ్రవేశించెను. గౌ
తమమునీంద్రుండు ప్రతిదినంబును గృహంబున కేతెంచునప్పటికిఁ బ్రి
యభాషిణియగు నహల్య యెదురేఁగి కేలూఁతయొసంగి యుపచారం
బులచే నాతని సంతుష్టుంగావించి ప్రియవచనంబులతోఁ బ్రొద్దుపుచ్చు
చుండుట వాడుకయై యుండెను. నేఁడట్లు జరుగకుండుటంగాంచి మ
హాప్రజ్ఞుండగు గౌతముండు విస్మయాక్రాంతచిత్తుం డయ్యెను. ఆశ్రమ

వాసు లందఱును జూచుచుండిరి. మునిశ్రేష్ఠుండగు గౌతముండును ద్వారదే
శంబున నిల్చియుండెను. అప్పు డచ్చటనున్న ఋషిగణంబులు
భీతులును విస్మితులు నై యమ్మునివరునిం గాంచి మహాత్మా! ఇదియే
మివిచిత్రవ్యాపారము! నీ వీమాత్రమున నేకకాలంబునను లోపలను వెలుప
లనుగూడఁ గానంబడుచున్నావు! లోపలఁ బ్రవేశించి ప్రియాసహితుం
డవై యున్నావు. మఱియు వెలుపల శిష్యసహితుండవై నిలిచియున్నా
వు. ఆహా! ఏమి! నీదివ్యతపఃప్రభావము! నీవెట్లు రెండురూపములం
దాల్చియుంటివి ?

అని ప్రశ్నించుటయు, గౌతమమునివరుండు స్వగృహాభ్యంతరంబున
నేదియో విశేష మున్న దని భావించి నిశ్చయముగా లోపలఁ బ్రవే
శించి 'ప్రియా! అహల్యా! నాతో మాటాడవేమి?' అని పలికినం
తనే యహల్య, యెవ్వఁడో కపటమునివేషముతో వచ్చి పాపాచరణం
బు గావించె నని తలంచి భయపరికంపితశరీరయై శయనంబునుండి
చటాలున లేచి నిలువఁబడియెను. పాపాత్ముండగు దేవేంద్రుండును ము
నిభయంబునఁ దత్క్షణమే మార్జాలరూపంబు ధరించెను. అప్పుడు ము
నీంద్రుండు భయవిహ్వలయు, నిశ్చేష్టయు, దుఃఖితయు నైయున్న ప్రి
యం గాంచి క్రోధభరంబున, ఓసీ! ఎంతసాహసము చేసితివి! అని గ
ర్జించి పలికినంతనే లజ్జితయగు నమ్మానవతి మాటాడఁజాలకపో
యెను. అప్పు డమ్మునీంద్రుండు తపోమహిమాన్వేషణంబు గావించుచు
సమ్ముఖంబున బిడాలరూపంబున నున్న యింద్రునిం గాంచి, "ఎవరు
నీవు? సత్యమును జెప్పుము. అసత్యము చెప్పితివో భస్మీభూతునిం
గావించెదను." అని ధిక్కరించుటయు, నింద్రుండు కృతాంజలియై స
వినయంబున నోతపోధనా! నేను శచీపతిని, సురపతిని, పురుహూతుఁ
డను. సత్యము చెప్పుచున్నాను. ఈపాపకార్యము నేనే చేసితిని. ని

శ్చయముగా నాకావించినదుష్కార్య మతిగర్హితమైనది. స్వరశరనిభి స్వహ్యాదయులు చేయని యకార్యము లేమున్నవి? బ్రహ్మతేజోమ యా! కరుణానిధీ! మహాపాపాత్ముండ నగు నన్ను క్షమింపుము. సా ధుగణంబులు కృతాపరాధులయెడలనైనను రూక్షభావం బెన్నఁటికిని జూపఁజాలరు. అని యీవిధంబుగా కారుణ్యభిక్షంబు నర్థించుచున్న యింద్రునియెడల నమ్మునీంద్రునికోపము ప్రశమితంబు గాదయ్యెను. గౌతముం డప్పుడు రోషావేశంబున నింద్రునిం గాంచి దురాత్మా! భగా నురక్తిచే నింతటినీచకృత్యముం గావించిన నీవు సహస్రయోనివై సర్వ దా గర్హితుండ వయ్యెదవుగాక! అని శపించి యింకను గోపంబు దీఱ క యహల్యం గాంచి నీవు భస్మసదృశవై యుండు మని శపియించెను. అప్పు డహల్య మునివరునిఁ బ్రసన్నుం గావించుకొనుటకై మహాత్మా! మనంబున నైనను పరపురుషస్మరణంబు గావించుకామినులు లక్షయనరక ప్రాప్తు లగుటయే కాక తమపూర్వపురుషులకుం గూడ దుర్గతులం గూ ర్తురు. నీవు నాయెడలఁ బ్రసన్నుండవై నావాక్యంబుల మన్నింపుము. ఈతఁడు నీరూపంబున వచ్చి నన్నుఁ గలసియున్నాఁడు. ఈయాశ్రమవా లారణ్యగణంబు లెల్లరును దీనికి సాక్షులు. అని చెప్పినంతనే వారందఱు ను సత్యము! సత్యము! అని యుద్ఘోషించిరి.

అప్పు డమ్మునివరుండు సత్యవృత్తాంతంబు సమస్తంబు నెఱింగి శాంతుండై పతివ్రత యగు నహల్యం గాంచి భద్రా! నీవు నావచ నానుసారంబుగ నదివై భగవతియగు గౌతమితోఁ గలిసికొన్నప్పుడు మరల నీకు మత్ప్రియం బగురూపంబు ప్రాప్తం బగుఁగాక! అని య నుగ్రహించినంతనే యహల్య నదీరూపధారిణియై ప్రవహించిపోయి గౌ తమితోఁ గలసికొని మరలఁ బూర్వరూపంబును ధరించెను.

అప్పు డదేవేంద్రుండు కృతాంజలియై మునివరా! నేను భవ ద్ద్రోహగతుండను. పాపాత్ముండను. నన్నుఁ బరిత్రాణంబు నేయుము

అని ప్రార్థించుచు మహర్షిపదకమలంబులకడఁ బతితుం డయ్యెను. అప్పుడు గౌతముండు కృపాన్వితుండై, పురందరా! నీవు పోయి గౌత మీజలంబుల నవగాహనంబు గావింపుము. తత్క్షణమందే పాపవిము క్తుండవై సహస్రాక్షుండ వయ్యెదవు. అని యనుగ్రహించెను.

అప్పటినుండియు నీయహల్యాసంగమతీర్థంబు పవిత్రతీర్థంబుల లోఁ బ్రధానం బయ్యెను. దీని కింద్రతీర్థం బనునామంబుగూడఁ గలదు. తీర్థసేవనుల కిది సర్వకామప్రదం బైనది.

—◆ జనస్థానతీర్థవర్ణనము. ◆—

అహల్యాసంగమతీర్థమునకుఁ దక్షిణమున జనస్థానతీర్థము గలదు. చతుర్యోజనవిస్తీర్ణం బగునాతీర్థము స్మరణమాత్రంబుననే ముక్తిప్రద మైనది. పూర్వకాలంబున నైక్ష్వాకాన్వయభూషణుం డగు జనకుం డను నొకమహారా జుండెను. వరుణనందన యగునాతనిసతీమణి ధర్మా ర్థకామమోక్షపురుషార్థంబుల కాధారస్వరూపిణియై గుణార్ణవనామం బునఁ బతిభక్తిపరాయణయై విరాజిల్లుచుండెను. ఆమహారాజునకు యాజ్ఞవల్క్యుండు పురోహితుండై యుండెను.

ఒకనాఁ డమ్మహీపాలుండు పురోహితునిం గాంచి మహాత్మా! మునిసత్తములు బాగుగఁ బరీక్షించి భుక్తిముక్తులు రెండును శ్రేష్ఠము లైనవే యని నిర్ణయించి యున్నారు. అందు దాసదాసీజనంబులతో డను, రథగజతురగాదివాహనంబులతోడను, ధనధాన్యాదులతోడను మహావైభవసంపన్నులై యిష్టోపభోగంబుల ననుభవించుటయే య త్యుత్తమం బగుభుక్తిగదా! కాని యట్టిభుక్తి పరిణామవిరసం బైనది. ఇఁక రెండవది యగుముక్తియో—కేవలము నిరత్యయమైనది. కావు ననే యది భుక్తికంటె నెల్లవిధంబుల శ్రేష్ఠతమం బైనది. ఇఁక నిప్పు డు మనము విమర్శింపవలసినవిషయ మేమనిన—భుక్తిమూలమున ముక్తిలాభము బడయఁ గలుగుట యెట్లనువిషయమే. ముక్తి యెప్పు

మను సర్వసంగపరిత్యాగంబువలనను, గఠోరదుఃఖభోగంబులవలనను మాత్రమే లభించుచుండును. విజ్ఞాననిధులగు మీరిప్పుడు బాగుగ నాలోచించి సుఖమార్గమున ముక్తి లభించునట్టియుపాయమును నిర్దేశింపవలయును.

అని జనకుండు వేఁడుకొనుటయుఁ బురోహితుండగుయాజ్ఞవల్క్యుం డించుక యాలోచించి రాజా! జలపతి యగువరుణదేవుండు నిత్యంబును నీప్రియంబు గోరు శ్వశురుండై యున్నాఁడు. నీవిప్పు డాతనిచెంతకుఁ బోయి ప్రార్థించినచో నిశ్చయముగా నమ్మహాత్ముఁడు నీకు హితోపదేశము సేయఁగలఁడు. అని బోధించుటయు జనకుండు పురోహితసహితుండై వరుణుపాలికిం బోయి యథాక్రమంబుగా ముక్తిమార్గంబునుగూర్చి యుపదేశింపవలయు ననిప్రార్థించెను.

అప్పుడు వరుణదేవుండు వత్సా! శ్రద్ధాసహితముగ నాకర్ణింపుము. కర్మపథము, అకర్మపథమునని ముక్తికి రెండుమార్గంబులు గలవు. అకర్మమార్గముకంటెఁ గర్మమార్గమే యుత్తమం బైన దని వేదంబులు చెప్పుచున్నవి. పురుషార్థచతుష్టయము సంపూర్ణముగాఁ గర్మబద్ధమై యుండును. కేవల మకర్మమార్గంబుననే ముక్తిప్రాప్తి యగుననుట వట్టికల్ల. కర్మమువలననే సర్వధర్మంబులనుసిద్ధింపఁగలవు. కావున మానవులు సర్వప్రయత్నంబులచేతను వేదోక్తంబులగుకర్మంబుల నిత్యము నాచరించుచుండవలయును. సత్కర్మానుష్ఠానమువలననే జీవులకు భుక్తిముక్తులు ప్రాపించుచుండును. కావున నకర్మంబుకంటెఁ గర్మమే శుభావహమైనది. కర్మము జాతిభేదములను, ఆశ్రమభేదములను ననుసరించి యుండును. చతురాశ్రమంబులును గర్మంబునకు ద్వారరూపములై యున్నవి. అయ్యాశ్రమంబులలో గృహస్థాశ్రమము పుణ్యమయంబైనది. దానివలననే భుక్తిముక్తులు ఘటిల్లుచుండును.

అని వరుణుం డుపదేశించుటయు బుద్ధిమంతుం డగుజనకుండును, బురోహితుం డగు యాజ్ఞవల్క్యుండును సంప్రీతచిత్తులై జలపతి యగువరుణునకుఁ బ్రణామార్చనంబులు గావించి మహాత్మా! సర్వజ్ఞుండ వగు నీవు మాయెడలఁ బ్రసన్నుండవై యేదేశంబున నేతీర్థము భుక్తిముక్తిప్రదం బైనదియో యెఱింగింపవలయు నని ప్రార్థించుటయుఁ బశ్చిమేశ్వరుం డగువరుణుండు మహాభాగులారా! భూభాగ్యంబున భారతవర్షము పుణ్యప్రదమైనది. అందును దండ[illegible] సర్వోత్తమం బైనది. ఆక్షేత్రంబునం గావించిన [illegible]ను భుక్తిముక్తిప్రదాయకమై యుండును. [illegible]లో గౌతమీగంగయే మానవులకు సర్వప్రధానమై [illegible] విరాజిల్లుచున్నది. అందు గావించు స్నానదానాదులు భుక్తిముక్తిప్రదంబులు.

అని బోధించుటయు జనకుండును, యాజ్ఞవల్క్యుండును బరమానందభరితాంతఃకరణులైరి. కొంతకాలంబునకు జనకుండు గౌతమీతీరంబునకుం బోయి యచ్చట నశ్వమేధయాగానుష్ఠానంబు గావించెను. విప్రవరుం డగు యాజ్ఞవల్క్యుఁడే యందలి సకలకర్మంబులను సక్రమంబుగా నిర్వర్తించెను. ఆయజ్ఞఫలంబువలన నారాజేంద్రుండు ముక్తుం డయ్యెను. జనకమహారాజు గావించిన యాయజ్ఞప్రభావమువలన గౌతమీప్రసాదముచే నింకను జాలమంది మహాపురుషులు ముక్తిలాభంబు నందఁగలిగిరి.

అప్పటినుండియు నాదివ్యతీర్థము జనస్థాననామంబున విఖ్యాతం బయ్యెను. అది జనకవంశస్థులకంతఱకును యజ్ఞక్షేత్రం బయ్యెను. చతుర్యోజనవిస్తీర్ణం బగునాక్షేత్రము స్మరణమాత్రంబున సర్వపాపహరం బైనది. అందలి స్నానదానాదులును, పితృతర్పణంబులును, ఆతీర్థస్మరణసేవనంబులును మానవులకు సర్వకామప్రదంబులైనవి.
